

ÕITSITULED 8

AJAKIRJANIKKUDE JUUBELI-ALBUM

Maa ja linnade omavalitsuste kinnitusasutus
Eesti Omavalitsuste Kinnitusselts „OMA“

TOIMETAB

tulekinnitusi, elukinni-
tusi ja rahekinnitusi

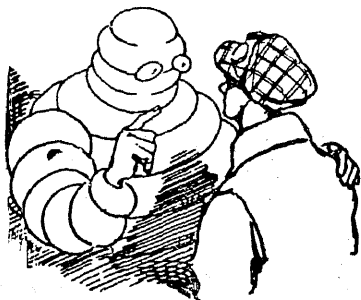
vastuvõetavatel tingimus-
tel ja kindla vastutusega.

Kõik seltsi tegevusest saadud tulu läheb omavalitsuste kaudu
rahvale tagasi.

Seltsi juhatus: Tartu, Riia t. 41, kõnetr. 3-44 ja 5-62.
Peaagentuur: Tallinn, Harju t. 48, kõnetr. 18-58.

—≡ Agendid kõigil pool. ≡—

Seltsil oma majad Tartus, Riia tän. 41 ja Tähe t. 14.

O-Ü. „TARMO“

Tallinn, Narva maantee 6.

Kõnetraat 26-65.

Telegr. aadr.: TARMO — Tallinn.

**TÄIELIKUIM
AUTOTARVETE ÄRI**

Prantsuse autokummid
„MICHELIN“
ainuesindaja ja ladu Eestis.

Auto-, mootorratta-, jalgratta- ja vankri-
kummid. Veoauto massiivkummid.

JALGRATTAD

Täielik „FORD“ ja teiste autoosade ladu.

**TALLINNA
MAJAOMANIKKUDE
PANK**

Harju t. nr. 29. Tel. 33-11 ja 33-69

Avatud iga päev
kella 9–2

Pank võtab raha hoiule,
jooksvale arvele ja täht-
aja peale igasugustes
summades ja maksab
ajakohast protsenti.
Pank diskonteerib veks-
leid, annab laenusid ja
toimetab kõiki panga-
operatsioone

KREDIIT PANK

asut. 1907. a.

Peapank

Tallinnas, Suur Karja tän. 20, oma majas

Panga omakapitalid kr. 1.950.000

Osakonnad:

Abjas
Antslas
Haapsalus
Hiu-Keinas

Jõhvis
Narvas
Nõmmel
Tapal

Tartus
Türi
Viljandis
Võrus

Pank annab laenu, võtab raha hoiule

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 7

OSAKONNAD:

TARTU, NARVA, VILJANDI, PÄRNU,
VALGA, PETSERI JA HAAPSALU

TELEGRAMMI AADR.: „K O M P A“

*

SISSEMAKSTUD PÕHIKAPITAL

KR. 1.400.000.—

*

*TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE*

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

väljaandel ilmuvad:

„PÄEVALEHT“

kuu rahvuslik, vabameelne, kodanlik,
poliitiliselt erapooletu igapäev ilmuv
ajaleht. Kõige suurem, loetavam
:- ja mõjuvam ajaleht Eestis :-

„LASTE RÕÕM“

kuu ainuke iseseisev lasteajakiri Eestis

T. E. K.-Ü.

GRAAFIKATÖÖSTUS

valmistab kõige kiiremalt, odavamalt
ja mitserikkamalt igasuguseid
aktsidents-, raamatu-, kivi-, offset- ja
rotatsioon-trükitöid, kliseid ja raama-
:- tukõitmistöid :-

T. E. K.-Ü.

RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALICADU

Suur Karja t. 23 ja Pikk t. 2

on kõige suurem, täielisem ja valikurikkam Eestis

**Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus asub Tallinnas
Pikk tänav nr. 2, oma majas**

TELEFONID: „Päevalehe“ ja „Laste Rõõmu“ talitused 3-11 ja 23-54
Graafikatööstuse kont. 11-08 — Raamatukauplused 15-13 ja 4-94

Kõik, kes hindavad värsket, huvitavat ja
sisukat ajalehte, loevad

»Kaja«.

»Kaja« uuel kujul rahuldab ka kõige nõudlikuma lugeja.

Üksiknumbreid saadaval kõigis ajaleh-
tede müügi kohtades. Tellimisi võetakse
vastu igas postkontoris.

Eesti vanem päevaleht

74. aastakäik.

„**POSTIMEES**”

74. aastakäik.

on oma sisult värsket ja päevauudisterikas.

„POSTIMEES“ etendab meie riiklikus elus juhtivat osa.

„POSTIMEES“ avaldab kultuurpoliitilistes ja majan-
duslikkudes küsimustes kindlaid ja selgeid
seisukohti.

„POSTIMEES“ ilmub värvitrükis ja on trükitehnika
viimistelu.

Tellige endale ainult üheks kuuks „POSTIMEES“ ja teie
ei loobu temast kunagi!

„POSTIMEES“ TOIMETUS-TALITUSED

TARTUS, Jaani t. 11/13,
tel. 80, 1-86, 2-86, 9-86.

TALLINNAS, Vene t. 1,
tel. 16-11 ja 30-81.

«VABA MAA» JAGAB LINNA JA MAARAHVA MURED NING RÕÖMUD. „Vaba Maa“ on leht neile, kes tahavad iga päev jälgida kodumaa ja kogu maailma sündmusi. Tuhat oma kirjasaatjat. Päevauudiste poolest kõige rikkalikum ja värskem leht. Juhtkirjad asjatundjate sulest. Gori pilkepildid, alati põnev romaan. Iga päev pildid päevasündmustest. Tellimishind: kolmeks kuuks 5 kr. 70 s., üheks kuuks 1 kr. 50 s.

«RAHVALEHT» ON AJALEHT, MIDA NÕUAB TÄNAPÄEVA LUGEJA. Ilmudes kolm korda nädalas pakub ta rohkem kui päeva-lehed nädala jooksul, sest tema sisu on kokkuvõtlik. Oma kaasakiskuva sisuga on „Rahvaleht“ võitnud lugeja usalduse. Selles peitubki tema suure edu saladus. Tellimishind: kolmeks kuuks 2 kr., üheks kuuks 75 senti.

«ESMASPÄEV» ON OMAPÄRASEM NÄDALLEHT EESTIS. Ta toob igäihele koju teaduslikku lugemist selgel ja arusaadaval kujul. Huvitavad kirjatükid Eesti elu olevikust, minevikust ja tulevikust. Rikkalik naljanurk, igas numbris hulk pilte, ajude gümnaстика ja male. Köitvad lühikesed jutud. Tellimishind: kuueks kuuks 1 kr. 50 s., kolmeks kuuks 75 senti.

Tellida saab neid lehti igast postiasutusest. Maksuta kaasandeks ärarebitav seinakalender.

Üksiknumbrite müük üle riigi. Kõige kasulikumad lehed kuulutajatele.

Nende lehtede kaudu pääseb kuulutus igasse perekonda.

Aadress: Pikk tän. 54—58 Tallinn.

Missugust ajalehte tellida ja lugeda?

Kõige kohasemaks osutub päevaleht

„Rahva Sõna“

sest ta on tellides kõige odavam päevaleht Eestis. „Rahva Sõna“ toob alati värskemaid uudiseid kõigest, mis sünnib maailmas. Kirjeldused, juhtkirjad ja romaanid kõige laialdasema rahvakihi huvide kohased.

Pildid ja karikatuurid kõigist päevasündmustest.

Eri-lehed üks kord kuus: „Noorte Sõna“, „Naiste Sõna“ ja spordi-leht „Tööliissport“ rikkalikult ilustatud piltidega.

Päevaleht „Rahva Sõna“ kõrval ilmub 2 korda nädalas igal kesk-nädalal ja laupäeval „Rahva Sõna“ II väljaanne, missugune on eriti maal elavate lugejate jaoks väga odava hinnaline.

Tellides postiga maksab „Rahva Sõna“ II väljaanne

1 kuu	40 senti,	2 kuud	—	80 senti
3	— 1 kr. 20 senti,	6	—	2 kr. 25 senti
12	— 4 kr. 50 senti.			

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja oma tellimiste vastuvõtjad.

Toimetus ja talitus Tallinn, V. Pärnu mnt. 31, psfk. 367.

Единственная, ежедневная русская газета
въ Эстоніи

„ВЪСТИ ДНЯ“.

Выходитъ семь разъ въ недѣлю. Собственные корреспонденты по всей Эстоніи. Широкая информация о жизни и дѣятельности мѣстныхъ русскихъ организацій, а также о всѣхъ наиболѣе значительныхъ событіяхъ политической, экономической и культурной жизни Эстоніи.

„ВЪСТИ ДНЯ“

выходятъ вмѣстѣ съ рижской газетой

„СЕГОДНЯ“,

которая является наиболѣе крупнымъ русскимъ зарубежнымъ органомъ печати, имѣющимъ ШИРОКОЕ РАСПРОСТРАНЕНІЕ во всѣхъ государствахъ, гдѣ живутъ русскіе. УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ на газету „ВЪСТИ ДНЯ“ вмѣстѣ съ газетой „СЕГОДНЯ“ — 3 кроны за одинъ мѣсяцъ съ доставкой на домъ; на одну газету „ВЪСТИ ДНЯ“ — 1 кр. 20 ц. въ мѣсяцъ.

Адресъ редакціи и конторы: Tallinn, Harju tän. 48.
Телефонъ редакціи № 20-93; телефонъ конторы № 2-81.

Годъ изданія 4-ый.

«REVALER BOTE»

(Nachfolger der i. J. 1860 begründeten
«REVALSCHEN ZEITUNG»)

das deutsche kulturell, politisch und wirtschaftlich
führende Blatt in Estland. — Vertritt die politischen und
wirtschaftlichen Interessen des Deutschtums in Estland.

Eingehende objektive Berichterstattung über das gesamte
Wirtschaftsleben Estlands.

VERMITTELT DEN WEG IN DEN OSTEN!

Regelmässige Schiffslisten und Kursnotierungen.

Bezugspreis bei direktem Bezuge vom Verlag: monatlich mit
allen Beilagen 2 Kr. 50 C., ohne Beilagen 1 Kr. 75 C. — Die Staatspost-
anstalten in Estland, Lettland, Deutschland, Danzig, Finnland, Schweden
und Frankreich nehmen Abonnements entgegen. — Anzeigenpreis: Für
1 mm Höhe der Spalte im Anzeigenteil für Estland 0,06 EKr., für Deutsch-
land 13 Goldpfennig, für das übrige Ausland 4 amerikanische Cents.

Zahlstelle in Deutschland: Postscheckkonto Berlin 122602.

Anzeigenaufträge empfangen: Die Geschäftsstelle des „Revaler Boten“
(Reval, Raderstr. 12, Postfach 15), im Auslande: alle grösseren Annoncen-
expeditionen.

„Uudisleht“ on ajaleht kõigile.

»Uudisleht« avaldab teateid kõigilt aladelt, nagu poliitilised sündmused, kirjandusest, kunstist, teadusest, raadiost, filmist, spordist jne. jne.

Alati värsked ja laialdased päevauudised.

»Uudisleht« toob hulga pilte põnevamate sündmuste kohta ja välismailt.

»Uudislehe« joone all ilmub väärtuslik romaan. Head vested.

»Uudisleht« ilmub 2 korda nädalas ja maksab tellides

50 senti kuus.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.

Peakontor Tallinnas,
Harju tän. 37.

„Jutuleht“

avaldatakse vaimustavaid jutte, romaane ja vesteid.

Igas »Jutulehes« mitu huvitavat juttu, kaks romaani, vesteid, hindmõistatused jne.

»Jutulehe« romaane saab lehest raamatuks kõifa.

»Jutuleht« ilmub kord nädalas ja maksab tellides ainult

50 senti kuus.

Müügil kõigis ajalehe müügi-kohtades. Üksiknumber 10 senti.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.

»Jutulehe« toimetuse ja talituse Tallinnas,
Harju tän. 37.

„Maaleht“

on põllumeeste ja maaelanikkude ajaleht.

»Maalehes« ilmuvad õpetlikud artiklid, teated poliitiliste sündmuste, kultuuri, teaduse, kirjanduse, kunsti, raadio, spordi, filmi ja muudelt aladelt, nii kodu kui välismaalt. Täielised kirjeldused riigikoogu, valitsuse, omavalitsuse ja muude asutuste tegevusest.

Täiendage oma raamatukoogu »Maalehe« romaaniga.

»Maaleht« ilmub kolm korda nädalas — igal teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval.

Tellides maksab »Maaleht«
60 senti kuus.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.

Toimetuse ja talituse Tallinnas,
Harju tän. 37.

Eesti Ühistegelise Liidu
väljaandel ilmuvad:

„Ühistegelised Uudised“.

Piltidega ja huvitava sisuga majanduslik rahvaleht. Ilmub kord nädalas. Odavam tellimishind kui ühelgi ajalehel.

Ühingute tegelaste eriajakiri

Ühistegevusleht.

Ilmub kord kuus.
Tellimishind 2 kr. 50 senti aastas.

Toimetuse ja talituse
Tallinnas, Lai tänav 39.

Tellimisi võtavad vastu kõik ühinged ja postiasutused.

Põllumajanduslik

kirjandus

igalt alalt on saadaval

Kirjastusühisus

„Agronoom'ī“

ladudes:

TALLINNAS, Pikk tänav nr. 40
ja TARTUS, Holmi tänav nr. 12.

Nõudke nimekirju!

KAUBANDUS - TÖÖSTUSKOJA TEATAJA

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUS JA TALITUS:

KAUBANDUS-TÖÖSTUSKODA Tallinnas, Lai t. 45.
Telefon 17-77.

Millest kirjutab „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“?

Olles ainus sellesarnane majanduslik aegkiri Eestis, paneb „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ erilist rõhku sisu mitmekesisusele, tuues ärialal tegutsevale lugejaskonnale hulga väärtuslikku, populaarselt kirjutatud lugemismaterjali artiklite näol parimate majanduselu tundjate sulest kaubanduse, tööstuse, panga- ja kindlustusasjanduse ning merisõidu alalt, eriti aga praktilisi näpunäiteid organisatsiooni korraldamise ja kauba ostu-müügi kohta. Edasi toob „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ igas numbris ärimehel hädavajalist informatsiooni turgude, kauba hindade, rahakursside, uute seaduste ja määruste ning paljude teiste igapäevases ärilises tegevuses lahendust nõudvate küsimuste kohta. Suurimat tähelepanu pöörab „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ puuduste ning väärnähtuste selgitamisele meie maksusüsteemis ja uute kaubanduse ning tööstuse puutuvate seaduseelnõude refereerimisele. Samuti leiab Kaubandus-tööstuskoja tegevus aegkirja veergudel võimalikult täielist peegeldust, luues kindla ja vahetuma ühenduse meie majandusliku parlamendi ja selle valijate vahel.

Mitte ükski iga kaitseliitlane, vaid iga rahvuslikult mõtleja Eesti kodanik loeb

«KAITSE KODU!»

Ei tohi unustada, et «Kaitse Kodu!» on oma lühikesele eale vaatamata loetavaim ja odavaim ajakiri Eestis.

«Kaitse Kodu!» ilmub igal nädalal vähemasti 24-leheküljelises kaustas ja maksab tellides aastas kõigest 6 kr., s. o. 11¹/₂ s. number.

Iga kaitseliitlane, iga kodanik, kes pole veel tellinud «KAITSE KODU!», tehku seda kohe.

Tellimisi võtavad vastu kaitseliidu üksuste pealikud, raamatukauplused ja postkontorid üle maa. Proovinumbriid saadab talitus esimesel nõudmisel välja tasuta.

Nädala jooksul on silmapilke mil iga inimene tunneb vajadust mõnusa meelelahutuse ja ajaviite järele.

Niisugust meelelahutust pakub kõigile

„TALLINNA POST“

mitmekesisem, huvitavam,
piidirohkem ja lõbusam
nädalaleht Eestis.

„TALLINNA POST“ ilmub pühapäeviti 10-leheküljelisena.

Üksiknumbri hind 5 senti.

„TALLINNA POSTI“ loeb iga kirjaoskaja eesilane!

Teie aparaat ei tööta hästi. Te kuulete vähe jaamu. Muretsege enesele värsked

„RAADIOLEHT“.

Sealt leiate alati tarvilisi näpunäiteid aparadiiga ümberkäimiseks. Igas numbris täieline Euroopa ringhäälingu saatejaamade programm terve nädala kohta. „Raadioleht“ on ajaleht kõigile, parim sõber ja nõuandja igale raadioharrastajale.

Üksiknumber 10 senti.

Kõrgema auhinnaga kroonitud
põllumajanduslik rahvaleht

„Põllumees“

annab maaomanikule kõik, mida tarvis teada moodsa majapidamise otsustarbekohasel arendamisel.

„PÕLLUMEESE“ on ainuke 2 korda kuus ilmuv põllutööajakiri Eestis, seepärast on tema nõuanded alati ajakohased ja värsked.

„PÕLLUMEESE“ on kohasem tellida vabariigi postiasutuse kaudu. Hind 2 krooni aastas, 1,20 kr. poolaastas.

Aadress: Tallinn, Pikk t. 40.

Põllumajandusliku ühistevõrgu kuukiri

„Ühisjõud“

on ühistegelase parim sõber ja nõuandja.

Tellimise hind aastas Kr. 1.20.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk t. 40.

ELU

Kõige suurema lugejaskonnaga
-- ajaleht Võru-Petserimaal. --

Värsked päevauudised. Ülevaatlilikud sõnumid
sise- ja välismailt.

Laialine ja tihe kaastööliste võrk üle riigi.

Tähtsamate sündmuste puhul erivaljaanded.

Pildid päevasündmuste üle.

Huvitavam ja sisurikkam
-- provintsileht --

ELU'S on kõige kasulikum
kuulutada, sest teda
loevad ostujõulise-
mad rahvakihid lin-
nas ja maal.

„Võru Teataja“

17. aastakäik

Toimetus ja talitus:
Võrus, Tartu tän. 11. Telefon 180.

Abitalitus:
Petseris, Turuplats 14. Telefon 67.

„Võru Teataja“

on kõige loetavam, huvitavam, sisu-
ning pildirikkam ajaleht Võru- ja
Petserimaal.

„Võru Teataja“

sisu räägib ise enese eest.

„Võru Teataja“

ilmub kolm korda nädalas ja on roh-
kearvulise lugejaskonna tõttu hinna
poolest kõigile kättesaadav ning
maksab ainult 60 senti kuus.

On vastuvaidlemata tõde, et
parimaid palasid pakub

lugejaile soliidilt ja erapooletult
toimetatud

„OMA MAA“

Toimetus ja talitus

Viljandis, Lossi tän. 31. Telefon 25.

EESTI NAINE

Hinnata kaasanded:

«Väikeste Sõber», mustri-
ja lõikeleht.

Iga naine loeb «Eesti Naist», sest
see on ainukene ajakiri, mis käsiti-
tab igakülgset naise ellu puutuvaid
küsimusi.

* *
*

«Eesti Naine» maksab aastas ainult
4 krooni. Üksiknumber 40 senti.
Tellimisi võtavad vastu kõik posti-
asutused. Üksikuid numbreid müü-
vad kõik raamatukauplused ja aja-
lehtede müüjad.

»Pärnu Päevaleht«

ühes

»Päevalehega«

on suurim, uudisrikkam ja mõjuv
vam eesilaste ajaleht. Lugejate-
ringkonna laialdasuse ja ostujõu
tõttu on kuulutamise »Pärnu Päeva-
lehes« kõige kasulikum.

Toimetus ja talitus

Pärnus,

Kuninga tn. 32.

Pärnu Postimees

PÄRNUS

TOIMETUS

TALITUS

Hommiku t. 2. Tel. 525

Rüütli t. 39. Tel. 19

„PÄRNU POSTIMEES“,
ilmudes 1929. a. juba
25. aastakäiku, on va-
nimaks ja mõjukaimaks
ajaleheks Pärnus.

Oma sisukuse, teadete roh-
kuse ja värskuse poo-
lest seisab „PÄRNU
POSTIMEES“ koos
pealehega esimesel
kohal.

„PÄRNU POSTIMEHE“
lugejate ringkond on
laialdane ja ostujõuline.
Seetõttu on „PÄRNU
POSTIMEES“ igale
kuulutada soovijale
mõjuvaimaks reklaami-
vahendiks.

Pärnumaa põllumeeste häälkandja

«PÄRNUMAA TEATAJA»

on kõige loetavam ajaleht Pärnumaal.

«P. Teataja» ilmub kaks korda nädalas ja pakub oma
lugejatele kokkuvõlikult ja ülevaallikult kõike
seda, mis igapäev ilmuv päevalehtiki.

«P. Teataja» hinnata juulisas ilmuvad jutud kuuluvad
kõige põnevamate hulka ja neid võib raama-
luku kokku kõita. «Pärnumaa Teatajaga» hin-
nata kaasa antavate raamatute hind on eraldi
osies suurem, kui «Pärnumaa Teataja» aasta-
tellimise hind. Peale selle veel hinnata suur
«Pärnumaa põllumehe-tähtraamat» ja reklaam-
seinakalender.

«P. Teataja» toob igas numbris hulga ülihuvitavaid
pille.

«P. Teataja» on kõige loetavam ajaleht maal, mis näi-
tab, et ta maarahva huvisid kõige paremini on
kaitsia osanud.

«P. Teataja» annab alandatud hinnaga kaasa:
1) kaks korda kuus ilmuva põllumajand. ajakirja

«Põllumees» —

12 kuud — 160 senti, 6 kuud — 85 senti.

2) «Maahing» —

üks kord aastas — 55 senti.

«P. Teataja» tellimine ei käi kellelegi üle jõu, maksab
kõigest 50 senti kuus, 3 kuud — 140 senti,
6 kuud — 250 senti, 12 kuud — 500 senti.

Toimetus asub Pärnus, Rüütli t. 47, kõnekr. 220.
Talitus: Brackmanni tän. 6, kõnekr. 165.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.

„Vaba Maa“

Pärnu väljaanne

on Pärnus kõige suurem, uudisrik-
kam ja loetavam ajaleht.

Kõik suuremad tööstused ja äri-
ringkonnad tutvustavad oma saadusi Pärnu linna
ja maa tarvitajaskonnale ainult meie
lehe kaudu.

Talitus:

Rüütli tän. 26 (Kultuuri kpl.).

Telef. 3-97.

Riigi Metsatööstus.

Tallinn, Falkpargi tän. nr. 4.

Kõnetraat: 33-13, 18-73, 26-09 ja 70.

Riigi metsatööstuse poolt valmistatakse pea üle riigi mitmesuguseid metsamaterjale, nõudmiste kohaselt. Oma majapidamise jaoks metsamaterjalide saamiseks tuleb kohalistel elanikkudel ja asutistel pöörata kohalise metsaametkonna poole, teistel asutistel aga riigi metsatööstuse keskasutise poole.

Materjalide valmistamine oleneb peamiselt nõudmiste suuruselt, mispärast need tingimata ette registreerida tuleksid iga aasta 15. juuniks, nagu R. T. nr. 17, 1929. a. see ette on nähtud.

Pärnu Pank

A. S.

Pärnus,
»Endla« seltsimajas.

Tel. aadr.: »Pärnupank«

Telefonid: üldine 1-13,
kassa ja raamatupidaja 6,
juhatus 1-91.

Äritunnid 9—2.

Suurem ja vanem rahaasutus Pärnu maal. Võtab raha hoiule ja maksab ajakohast protsenti. Ostab ja müüb igasugust välisraha ja tshekke. Toimetab kõiksugu pangaooperatsioone sise- ja välismaal.

A. S.

VILJANDI LINAVABRIK

Asutatud 1912. a.

Viljandis, Lossi tän. 41. Telefon nr. 18.

Valmistab ainult parematest lina- sortidest linast ja takust lõnga ning niiti mitmesuguses jämeduses. Sidumisnööri vihtides ja kerades. Linast ja takust riidet, pleekimata ja pleegitud, nagu: laudlina-, käteräti-, voodilina-, särgi-, käsitööriidet linase ja puuvillase lõimega, püksi-, madratsi-, vahe-, presendi-, koti- ja polstririiet.

U U D I S E K S:

Moodsad päevatekid lillalise must- riga, valmisviljakotid, presendid koorma ja masina katteks, vastu- pidavad riidest masinarihmad, puu- villane vokinöör ketramisvabriku- tele.

Kaubad tuntud headuses ja hinnad odavad. Põllupidajatelt võetakse alati vastu linu ja takku ümbertöötamiseks lõngaks ning riideks.

TÖÖ KIIRE, HEA JA ODAV

A. Brandmanni

schokolaadi- ja kompvekivabrik

Tallinnas.

FILMITÖÖSTUSE
OSAÜHISUS
ESTONIA
FILM
VANIM JA SUURIM
EESTI
FILMIETTEVÖTE

Oma filmiateljee moodstate aparaatidega
ja täiellikuma valgustusega. Filmi labora-
toorium eriharidusega jõudude juhatusel

SUURIM EESTI ESIETENDUSKINO
„REKORD“

Parikas
TALLINNA

Tallinn, Kuninga 1.
Telefon 7-50.

Kunstfoto-ateljee
Kirjastus

Kõige suurem veinikelder Eestis.

O/ü. „ALKO“

Viljandis.

Veinid, vahuveinid, liköörid ja napsid kõige kõrgemate auhindadega näitustel ja Näitusmessil 1925. a. „Grand Prix'ga“ kroonitud.

I järgu joogid kõikides sellekohastes kauplustes ja restoraanides saadaval.

U U D I S.

Tollimäära alanduse tõttu eht Prantsuse cognac'ilt on tehastel võimalus selle ligilisandusega kuni 75% müügile lasta alandatud hindadega.

ESTONJAK, EESTI LIPP	superieur V. S. O.
„ „ „	extra très vieux V. S. O.
„ „ „	très vieux ***
„ „ „	vieux **
BRANDY ***	„ „

Vabrik ja pealadu: Viljandis, Lossi tän. 54.

Kõnetraat nr. 23.

Kauplus: Viljandis, Tartu tän. 7. Kõnetr. nr. 39.

Esindus ja kauplus: Tallinnas, S. Karja t. 20/8.

A.-S. Kaubamaja „ESTIKA“,
kõnetraat nr. 12-67.

VÕORASTEMAJA

„Room“

RESTORAAN

TALLINNAS

NARVA M. 20 JA MANEESHI TÄN. 1.

KÕNETR 307-10 ja 18-34.

Reisijatele puhtaimad ja mugavaimad toad alates 2 kroonist. Alati saadaval kodu- ja välismaa veinid, liköörid j. n. e. Saku vaadiõlu. Söögid à la carte igal ajal. Lõunad kella 1—5. Mängib I-klassi tantsu- orkester kella 7—1/21 öösel. ::

EKSPRESS-BAARIS

alati soojad söögid elektripliidilt.

Hea köök Vene koka juhatusel.

LAEVAMAAKLERI-, SPEDITSIOONI- JA
TRANSPORTÄRI

A. J. Trankmann & Ko.

TALLINN,

Pikk tänav nr. 43 — Tel. aadr. „Tranco“.

Korralik laevaihendus esimese klassi aurikutega

**Hamburg — Tallinn
ja tagasi**

üks kord, tarbek. kaks korda nädalas.

Kaubatoimetamine Hamburgi kaudu, ka kõikidesse teistesse maailma sadamatesse otsekoheste konossementidega. Kiire kohale-
:- toimetamine, mõõdukad prahid. :-

A. J. Trankmann & Ko.

LAEVAMAAKLERI-, SPEDITSIOONI- JA
TRANSPORTÄRI

Pikk tänav nr. 43. — Telegr. aadr. „Tranco“.

Tel. 3-59, 16-89, 20-42, 300-78.

A.-S. „SILVA“

TALLINN, PEAKONTOR MEREPUIESTEE NR. 17

Telegr. aadress: „SILVA“. Telefonid: Oma keskjaam väljakutsega „Silva“.

KAUPLUSED: Merepuiestee 17 ja Estoonia puiestee 19. Metsa- ja ehitusmaterjalide ladu: Jaama 10, Narva mnt. 27.

Parimad rehepeksumasinaid: ARVIKA Rootsis

Täiuslikumad põllutööriistade, masinate, rauamaterjalide, põllurammu ja naftasaaduste kauplused: „Petter“ mootorid, „Rasevsky“ sahad, „Witte“ mootorid,

Tuntud ja kuulsamad ainuesindused: „Firestone“ autokummid, „Studebaker“ sõidu- ja veoautod, „Brockway“ veoautod, „Massey-Harris“ põllutöömasinad, „D. W. F.“ kuullaagrid, „Th. Fiöther“ põllutööriistad, „Foss“ smirgelikälad.

Suurim ehitusmaterjalide ladu: palgid, lauad, lubi, tsement, klips, telliskivid, katusepapp, plekk, talad, naelad, värnits, klaas j. n. e. j. n. e.

Laiaulatuslikum metsaäri Eestis: oma saeveskid, tislери-töökoda, laevad ja eksport.

Makaroni- ja nuudlitehas

„MINERVA“

Tallinn, Telliskivi tänav nr. 17.

Kõnetraat 15-88.

*

Nõudke „MINERVA“

makarone, nuudleid ja pärne

sest nad on oma väärtuse poolest üle kõige.

*

NÄITUSTEL KROONITUD KÕRGEMATE AUHINDADEGA.

TALLINNA

VASTASTIKKU VASTUTAVATE
AMETNIKKUDE ÜHING.

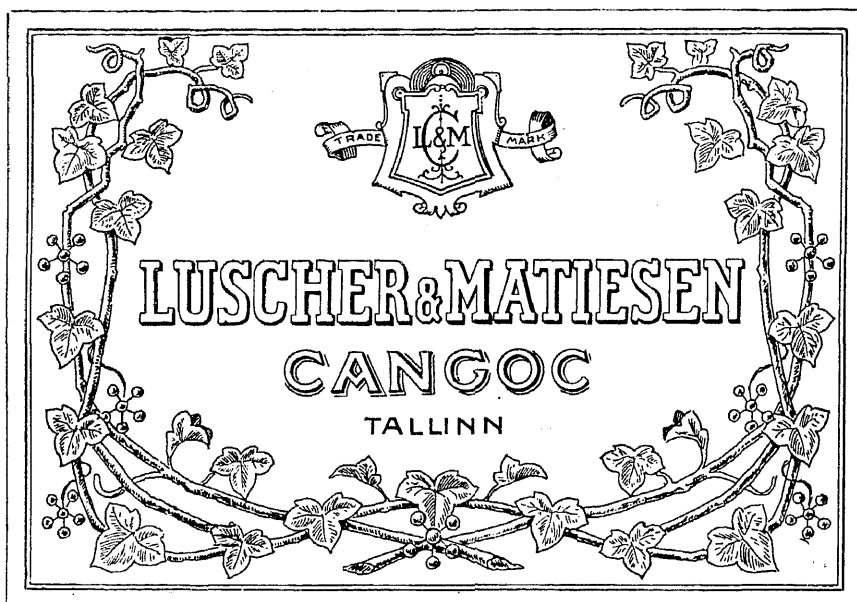
Ühing on asutatud 1920. a.

Tallinnas, S. Karja tänav 18.

Kõnetraat 15-48.

Soovitab oma liikmete hulgast ärijuhte, raamatupidajaid, laeka- ja lauduhoidjaid, kaubareisijaid jne. ja vastutab nende kätte usaldatud varanduste eest.

Vastutuskapital seisab Tallinna
—≡ börsikomitee valve all. —≡

Meie kontor asub

Narva maanteel 42,

oma majas (sissekäik Kreutzwaldi tänavalt).

*

Müüme ladust suurel arvul:

parimat Inglise ja Ameerika
nisujahu, kartulijahu, man-
na, riisi, suhkrut, herneid,
rosinaid, otri, rukkeid, kaeru,
Ameerika searasva Morris
& Comp. jne.

*

J. Habicht & Ko

IMPORT-KONTOR

Kõneir. 7-12.

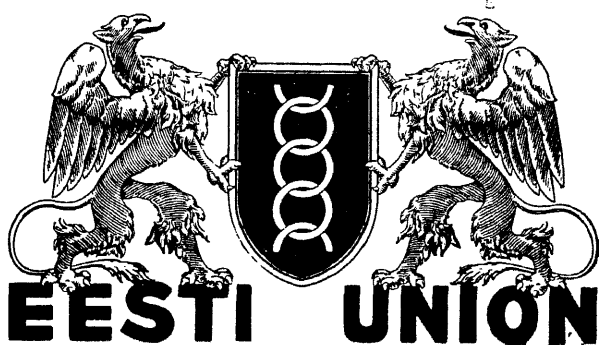
2

**VALGUST
ÜHES LAMBIS**

Teil on vaja ainult nöörist
tõmmata ja Teie saate
soovi järele kas harilikku
valguse (25 vatti) või
vähese valguse (4 vatti).
Ideaalne lamp ideaal-
sele kodule!

PHILIPS
DUO-KOKKUHOIULAMP

EESTI UNION

KINNITUS-AKTSIA-SELTS

JUHATUS JA PEAKONTOR

EESTI LAENU PANGAS

SUUR KARJA NR. 18. TELEF. 11-90

**Kindlustage oma
varandus ja
elu veel täna,
homme on ehk
hilja!**

Sells töötab kõigil kindlustusaladel

Möödukad preemiad, kiire ja korralik kahjude tasumine.

SCHOKOLAADI- JA BISKVIIDITEHAS

AKTSIA SELTS

GINOVKER & C

TALLINN

A.-S. Kapsi & Ko. osakond

„Lõhkevõime“

Tallinnas, Rüütli t. 15.

Telef. 16-20.

*SOOVITAB oma rikkalikust laost
kõiksugu käsifuskindlaid lõhkeai-
neid, lõhkekapsleid, süütenööri,
kapslitange, süüteaparaate, elektri-
süütajaid, priima kivipuuriterast.*

*PANEB TOIME põllumeeste selt-
side ja põllutöökoolide soovil
lõhkekursusi ja annab kõiksugu
selgitusi kirjalikult lõhkeainete ja
-tööde alal.*

Vähendaage oma küttekulu ja tarvitage kütteks ainult
Riigi Turbatööstuse küteturvast

Müük vaaguni viisi kui ka väikesel arvil.

Tallinnas alalised müügikohad turbakuurides:

1) Balti jaama kaubahoovis, Vaksali puisteel.

2) Hollandi tän. nr. 5.

3) Telliskivi tänaval raudtee-ülesõidu juures.

Ka varustab turbatööstus põllupidajaid ületamata imbutusvõimelise

jahvatatud ja pressitud **alusturbaaga** ning kõiki tarvitajaid

Haapsalust kuni Tallinnani Ellamaa jõujaama odava

elektri energiaga.

Riigi turbatööstuse juhatus.

Tallinnas, Lai tän. 41.

Telefonid: (2)26-16, (20)9-71, (20)7-23.

EESTI KINDLUSTUS - AKTSIA - SELTS

„POLARIS“

TOIMETAB KINDLUSTUSI

tule, murdvarguse, maa- ja mereveo, raha-,
väärtpaberite-, väärtsaadetuste-, klaasi-, kasko-

ÕNNETUSTE VASTU

Agendid igas linnas

JUHATUS asub TALLINNAS || OSAKOND asub TARTUS

Vana Viru 12. Tel. 14-41, 7-38 || Lihaturg 7.

Tel. 6-75

Telegrammide aadress: „POLARIS“

ÕITSITULED

EESTI AJAKIRJANIKKUDE ALBUM

KOGUTEOS VIII

TOIMETANUD
PAUL OLAK

EESTI AJAKIRJANIKKUDE LIIDU VÄLJAANNE NR. 8

Eesti fosforiit 25—27%

Tarvitamine kasvab iga aastaga:

1926. a. —	3500 kotti
1927. a. —	6500 „
1928. a. —	14500 „
1929. a. —	21000 „

Fosforiiditööstus on

Kr. 200.000.— välisva-
luutat kokku hoidnud.

FOSFORIIDI ja SUPERFOSFAADI SEGU on kõige tulusam fosforväetis.

Tartu ülikoolis prof. A. Nõmmik'u poolt teaduslikult toimetatud väetiskatse 1928. a.
Raadi mõisa ristikupõllul, mis kõiki seni mujal toimetatud katseid kinnitab:

V ä e t u s.	Heinasaak 1 hektarilt.	Fosforväetiste kulu (1930. a.) Tartu hinnad	Fosforväetistest enam saadud 1 puud heina läks maksma
Väetamata	350 puuda	—	—
3 kt. superf. ja kaalit.	464 „	Kr. 21.—	28 senti
2 ³ / ₄ kt. fosforiidi ja superf. segu ja kaalit	476 „	„ 17.75	20 ¹ / ₂ „

Fosforiidi ja superfosfaadi segu ostu kulu on väiksem, saak suurem ja $\frac{1}{3}$ odavam kui puhta superfosfaadiga väetades.

Läbimüük 1928. a. Kr.1.700.000.—

Liikmeid 2.327.

1909. a.

1929. a.

Tallinna Eesti Majandusühisus

TALLINNAS, Estonia puiestee 21, tel. 85.

Abikauplus Nr. 1. Suur Pärnu maantee nr. 30, tel. 21-67.

Abikauplus Nr. 2. Suur Tartu maantee nr. 51, tel. 309-40.

Svecia põllutöömagine- ja -riistade,

Astra piimatalitusmasinate ja

Alfa koorelahutajate

AINUESINDUSED EESTIS.

Koloniaalosakond soovitab maitserikkaimaid kaupu!

VASTASRINDLIKU AJALEHE SOETAMISE KÜSIMUS ÄRKAMISAJAL

J. V. Jannsen, kelle suurte ja rohkete teenete hulgas eesti ärkamisaja algjärgul on esimeses reas pideva eesti ajakirjanduse rajamine, polnud siiski mees, kes omades avarama poliitilise orientatsiooni ja vajalise võitlustemperamendi oleks suutnud sõnastada ulatavamalt kaasaegse rahvusliku liikumise põhialuseid ja ära märkida seda tõkete paisu, mille taha oli suletud rahvusliku elu spontaanselt edasi tungida püüdev vool. Jannsen polnud ka võitleja, kes oleks heitnud massidesse edasitungi tulisõnu heitluseks oma eluõiguste ja enesemääramise eest.

Olud olid muidugi kitsad ja kitsas oli ka see värv, millest läbipääsmiseks rahvuslik trükisõna enne avalikkuse ette jõudmist oli sunnitud laskma end lame-daks suruda. Kuid Jannsen tegi oma ajakirjandusliku koorma juba ette märksa kitsamaks sellest värvavast. Et siit laiemategi koormatega suudeti läbi pääseda, näitavad küllalt selgesti Jakobsoni kirjutised „Eesti Postimehes“ 1871. aastani ja ta hilisem häälekandja „Sakala“. Jannseni ühiskondlik-poliitilise suuna peategurit tuleb otsida kõige otsemalt tema enda isikust. Loomult enam vaatlev ilukirjanik kui võitlev poliitika-mees, poliitiliselt silmaringilt kitsapiiriline, mõjustatud peamiselt kohaliku balti-saksa alalhoidlikust ajakirjandusest, isiklikus elus sõbralik ja heas vahekorras kirikuõpetajate ning mõisnikkudega, püüdes samal ajal ujuda ikka võimalikult pärivett, silmast laskmata oma aineliste sissetulekute väljavaateid, võttis Jannsen oma ajakirjandusliku tegevuse lähtekohaks, et rahva edene-mistee on veel küllaltki avar, kus pole tarvis ägedamat uuenduste nõudmist. Püütagu ainult vaikselt tööd teha oleva korra raamistikus ja oodatagu vajalisi uuendusi „heade ülemate ja vanemate armust“.

See Jannseni arendatud suund oma poliitilise ta-gasihoidlikkusega, rahu jutlustamise ja aktiivse võit-luselemendi puudumisega jäi eesti ärkamisaja ajakir-janduslikus trükisõnas kahe aastakümne kestes — „Perno Postimehe“ asutamisest (1857) „Sakala“ ilmuma hakkamiseni (1878) — valitsevaks ja mõõduandvaks. Oma asutatud ajakirjanduslikkude häälekandjate võrd-lemisi suure menu võlgnes Jannsen peamiselt oma la-dusale vestlusandele, teisest küljest aga väga suurel määral kardetavate võistlejate puudumisele. Nende pea-tegurite kandel võiski Jannsen esineda pika aja jook-sul ajakirjandusliku tooniandjana oma alul võetud suu-nas, mida ta iseloomustas küllalt kujukalt juba oma „Perno Postimehe“ esimeses „juhtkirjas“ (1857, nr. 1),

seades oma ajalehe „suuremaks hooleks“ „sedda kõn-nelda, mis igga mehhele mele järrel ja mokka pärrast on ning kasso ja kellmatta rõmo sadab“.

Rahvusliku elu ja isetegevuse reast olulisist näh-teist ja avaldusist möödus Jannsen suure välise üks-kõiksusega. Teda jättis haaramata Viljandimaa talu-poegade ja Peterburi eesti patriootide poolt juba 60-date aastate algupoolelt peale arendatud avaramate poliitiliste õiguste nõutamine, mitme aasta kestes jäi ta kartlikult külmaks ka kaasaegset rahvuslikku liikumist nii tugevalt mõjustanud Eesti Aleksandri kooli mõttele, sõandas sellega julgemalt liituda alles 1869. a. peale, kui lõppeks „head ülemad“ olid ürituse legaliseerinud, jne. jne.

Jannsen jäi eesti ajakirjandusliku välja ainuvalit-sejaks, hoolimata sellest, et kaasaegse rahvuslikult teadliku haritlaskonna juhtivam osa juba varakult asus opositsiooni tema ajakirjandusliku suuna vastu. Kui see vastasrind jäi pika aastate rea kestes kindla-malt koondumata, siis oli siin oluliseimaks põhjuseks opositsiooni enda sisemine jõuetus, osalt sellega ühen-duses ja veel suuremal määral väljaspool seda olevate takistuste tagajärjel Jannseni suhtes vastasrindliku ajakirjandusliku häälekandja puudumine. Et oposi-tioonil ei õnnestunud soetada oma avalikku organit, see sai omajagu saatuslikuks kogu eesti ärkamisaegsele rahvuslikule liikumisele, vähemalt tõkestas selle tihe-nemist, tema ühiskondlik-poliitilise ideoloogia kiiremat kujunemist ja üldse kogu liikumise radikaliseerumist ja hoogustumist. Valitsevale ajakirjandusele vastas-rindliku häälekandja soetamise küsimus väärrib seega ärkamisaja ajaloos õigustatud huvi enese vastu.

Tahame siinkohal jälgida peamiselt Peterburi eesti patriootide ringkonnast avaldatud rahulolematust Jannseni ajakirjandusliku tegevuse puhul. Sest just siin käsitletakse seda küsimust pidevama järjekindlu-sega, millega ühenduses esinevad ka konkreetset kavat-sused ja katsed soetada radikaalse suunaga eesti ava-likku häälekandjat.

Kuid juba varasemast ajast, veel enne seda, kui Peterburis hakkab kujunema eesti patriootide rühm, on meil rahulolematuse avaldusi Jannseni ajakirjandusliku tegevuse puhul noorelt üliõpilaselt Jakob Hurdalt ja kogemusrikkalt, elatanud eesti vaimutegelasel Fr. R. Kreutzwaldilt. Juba 1862. a. kevadel on see küsimus nende meeste vahel äsja alanud kirjavahetuses käsi-teldav. Äsja algatas Hurt oma kirjas Kreutzwaldile

mainitud aasta 18. aprillist. Kreutzwaldi vastusest sellele kirjale, mis ise pole säilinud, teame, et Hurt selles oli avaldanud üsna teravat rahulolematust „Perno Postimehe“ suhtes. Kreutzwald omalt poolt polnud igatahes mitte vähem terav, kirjutades Jannseni ja tema ajalehe puhul, et see „läheb väga sagedasti niisuguste luhadele rändama, kuhu ta oma jalga ei peaks pistma. Täielik õpetuse tuum on niisama kidur tema taskus, kui täielik valgus tema silmade ees. See tuleb sest, et kahe isanda teender tahab olla ja kasu ülemaks arvab kui tõtt.“¹⁾

Kreutzwaldi ja Hurda arvustus Jannseni ajalehe suhtes jääb baseeruvaks peamiselt rahulolematusele tema tagurluse puhul enam üldise ilmega kultuuriliste küsimuste alal. Kurjustatakse tema liigse moraalitsemise, vanast kirjaviisist järeleandmatu kinnipidamise jne. üle. Poliitilisi momente selles arvustuses esineb vähe.

Seevastu kannavad Peterburi eesti patriootide rühma rahulolematust Jannseni ajakirjandusliku suuna puhul peamiselt just poliitilised motiivid. Teatavasti algas selle rühma koondumine J. Köleriga eesotsas alles 1863. a. Peterburi poliitilises õhkkonnas tol ajal valitsev vabameelsem suund ja kontakt lätlastega, kel juba 1862. a. peale ilmus oma iseseisvam häälekandja, avardades pealinna rahvuslikult ärrganud eestlaste poliitiliste vaadete ja teotsemisvõimaluste ala, tegi ühtlasi teravamini tajutavaks ka radikaalsema ajakirjandusliku häälekandja vajaduse.

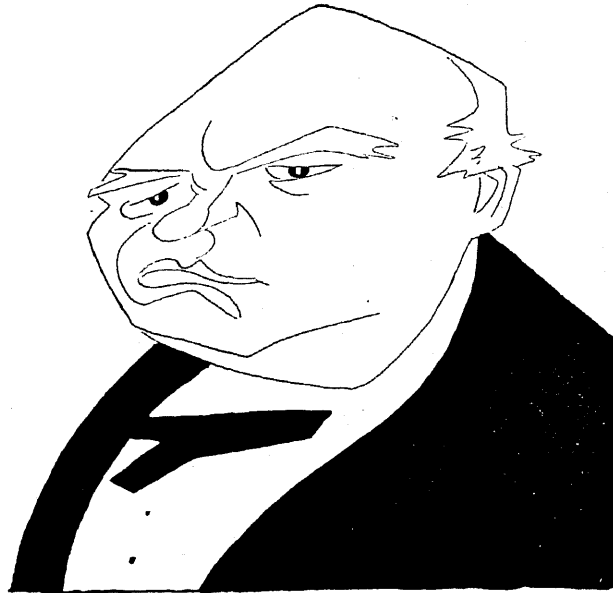
Kui Jannsen 1864. a. hakkab Tartus välja andma oma uut ajalehte „Eesti Postimees“, mis nüüd on juba tema isiklik omandus ja kus ta ei tarvitse esineda enam sõltuvalt väljaandjast, nagu „Perno Postimehes“, on Peterburi eestlasil nähtavasti teatavaid lootusi uuele ajalehele. Kuid juba veebruari lõpul 1864 teatab Köler peterburilaste täielikust pettumusest olnud lootuste puhul. Eriti ärritab Köleri Jannseni ajalehe liigne usuline moraliseerimine ja saksameelne orientatsioon. Vastandina neile pahedele peaks eesti ajaleht autori arvates olema „ilmalikkudes asjades õpetlik“ ja tooma „huvitavamaid asju Soome- ja Venemaalt“ jne. Samast Köleri kirjast selgub, et Peterburi eesti patriootidel on kindel kavatsus pealinnas asutada eestikeelne ajaleht. Kandidaat toimetajagi kohale on eesti

patriootidel vaatepiiril — kooliõpetaja Dankmann, kellega Köler hiljuti tutvunud¹⁾).

Peterburi eestlaste kavatsus leiab kohe elavat vastukaja Jakob Hurdalt, kes näeb Jannsenis kui ajakirjanikus enam rahva lõbustajat kui õpetajat, kelle usulistel vagatsemistel puuduvat sisemine tõsidus ja kes nende „ebapuhaste kunstitamistega“ tahtvat meeldida ainult vanameelsete pastorite ringkonnale. Jannseni sellise ajakirjandusliku esinemise põhjusteks peab Hurt põhjalikuma hariduse puudust ja mõõduandvat taskuhoovi. Sellega olevat tingitud ka tema „isemeelne vana barbaarse kirjaviisi juure jäämine“. Noor Hurt julgustab ka omalt poolt Peterburi patrioote lehe asutamiseks, esitades loodetavate kaastöölistena kodumaalt nii ennast kui ka

O. Krusteni karikatuur

Kreutzwaldi.²⁾

J. V. Jannsen

Hoolimata sellest Hurda teravast arvustusest Jannseni ajakirjandusliku tegevuse kohta ei näe radikaalsema eesti poliitilise ajalehe soetamise küsimus temale siiski südameasjaks saavat. Kuigi Köler korduvalt oma kirjades Hurdale riivab uue ajalehe asutamist, jätab Hurt oma vastustes selle küsimuse edaspidi peaaegu täiesti osatamata. Hurda kui vähem poliitilise temperamendi huvid suunduvad teistsale — teaduslikule ja enam puhtkultuurilise ilmega tööle, mida ta ei

kaldu siduma poliitiliste momentidega.

Kõige teravamaks jääb radikaalsema eesti poliitilise häälekandja küsimus esialgu peamiselt J. Köleril, kes oma kirjades J. Hurdale ikka ja jälle selle juure tagasi tuleb, avaldades rõõbiti halvakspanu Jannseni „Eesti Postimehe“ puhul. See jätkub nii 1864. a. ja osalt ka järgmise aasta kestes. Eesti poliitiline ajaleht peab olema rahva kasvataja ja julgustaja — see nõudmine kujuneb Köleril aina tugevamaks ja selgemaks. Julgustust on rahvale vaja tema isetegevuse äratamiseks. Isetegevust aga on rahvale tarvis tema omajõu kasutamiseks, samuti ka selleks, et oma aktiivsema eneseavaldusega tõmmata keskvalitsuse suuremat tähelepanu Baltimail valitsevatele oludele ja anda Peterburi võimudele tõuget ja pidepunkte vajaliste reformide suunas, milleks on rohkeid väljavaateid. Neid mõtteid avaldab Köler korduvalt 1864. a. kevadel³⁾.

¹⁾ J. Köler — J. Hurdale 25. II 1864 — E. Kirjandus 1910, lk. 453—456.

²⁾ J. Hurt — J. Kölerile 13. III 1864 — Eesti Kirjandus 1910, lk. 455.

³⁾ J. Köler — J. Hurdale 17. III, 3. IV, 14. IV 1864 — Eesti Kirjandus 1911, lk. 27—31.

¹⁾ Fr. R. Kreutzwald — J. Hurdale 23. IV 1862 — Hurda kirjakogus Eesti Kirjanduse Seltsi arhiivis.

Ühtlasi esineb tal ka vali arvustus Jannseni „Eesti Postimehe“ kohta. Teravalt pahandab Köler Tartu lehe puhul, et see pole toonud lähemaid andmeid keisri käsikirjast poola talupoegadele maa pärisomanduseks andmise kohta, samuti ka mitte mainitud talupoegade saatkonna pidulikust vastuvõtust keisri juures, mis ometi oleks ka eesti talupoegi mõjustanud julgustavalt. Kibestunud kirjutab Köler: „Jannsenil puudub hea tahtmine meie rahvale mees olla“ (17. III 1864). Ja paar nädalat hiljem palub Peterburi patriootide juht Hurta: „Jannsenile teatage võimaluse järele meie põlgust tema äraandliku tegevuse eest. Annaks Jumal, et pea võimalik oleks ühe ausa lehega Jannsenit tema auta ahnuse eest karistada“ (3. IV 1864). „Eesti Postimees“ jääb Kölerile „sakste eraleheks eesti keeles“ (14. IV 1864).

Radikaalsema suunaga eesti poliitilise ajalehe asutamisest, kuigi see kogu aeg Köleril südames, ei tule siiski midagi välja. Kavatsuse teostamiseks puudub oluline eeldus — toimetaja ja kindlam kaastööliste kontingent¹⁾.

Rahvahulki poliitiliselt kasvatava ajalehe puudust püüab Köler nähtavasti asendada oma sooja ja aktiivse toetamisega neile otsestele poliitilistele aktsioonidele, mille peategelasiks on 1864. a. suvel ja sügisel Viljandimaa talupojad²⁾. Kui aga siin tähtsaim üritus — saatkonnad keisri juure — keerutavad Liivimaa poliitilise õhkkonna ajutiselt suurest tolmust raskesti hingatavaks ja lõpevad asjaosalistele väga tülikate sekeldustega kohalikkude ametvõimude poolt, vaibub nähtavasti ka Köleri senine ind uue eesti poliitilise ajalehe asutamisel, kuigi ta endiselt toonitab otstarbekohaselt toimetatud poliitilise ajalehe suurt kasvatavat väärtust³⁾.

Radikaalsemalt mõtlejate ja enamikult nooremate eesti haritlaskonna tippude vastolu Jannsenile jääb algpõhjas püsima järgmistelgi aastatel. Kuid opositsiooni kandvate ja juhtivate elementide hõredus, sisemine jõuetus ja koondumatus tõkestab kindlakujulisema po-

liitilise häälekandja soetamist. Arvesse tuleb siin muidugi ka vajaliku poliitilise lahenduse puudus. Kuid see pole igatahes määrav. Sest aastate jooksul ei tehta opositsiooni ridadest katsetki hankida luba uue poliitilise häälekandja asutamiseks.

Vastarinna enda sisemise jõuetuse kõrval mõjutab opositsioonilise häälekandja soetamise küsimuse käsitlust ka Jannseni osaline järeleandlikkus radikaalidele, — ja eriti just põlevaks kujunenud uue õigekeelsuse küsimuses, mis oli kogu vastarinna ühiseks asjaks. Jannseni järeleandlikkus oli siin küll minimaalne — tema „Eesti Postimees“ ilmus endiselt vanas kirjaviis-

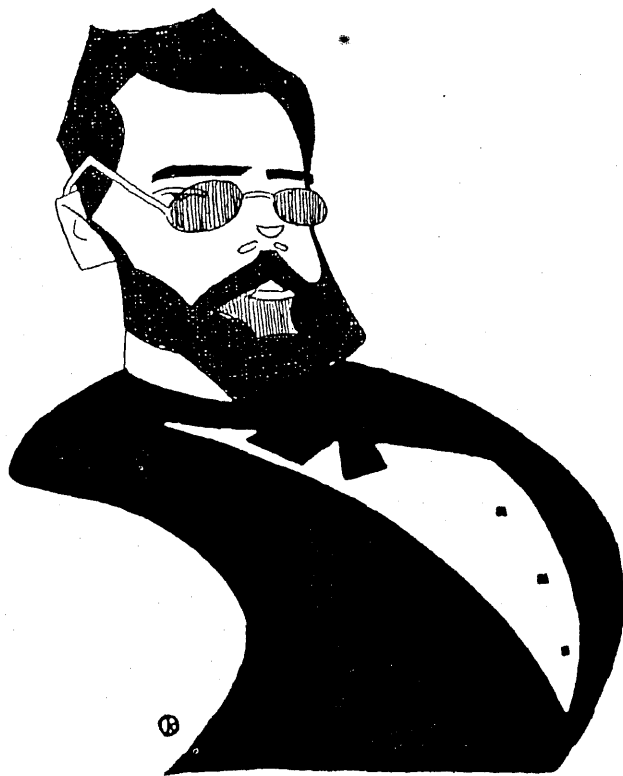
sis, kuid toimetaja hakkas võimaldama oma ajalehe veergudel vähemalt poleemikat õigekeelsuse küsimusis, kus siis ka uue kirjaviisi pooldajad said sõna võtta. See väike vastutulelikkus, mis küll ei rahuldanud Kreutzwaldi, samuti ka mitte Kölerit ja teisi Peterburi patrioote, oli siiski teatavaks õhuauguks opositsioonile.

Kõige olulisemaks teguriks vastarinna avaliku häälekandja soetamise küsimuse kujunemisel oli aga asjaolu, et opositsiooni kõige poliitilisema pea, äsja rahvuslikult virgunud ja avalikkuse väljale astunud C. R. Jakobsoni kirjutused leidsid avaldamist „Eesti Postimehes“ 1865. a. peale. Alates peamiselt pedagoogiliste küsimuste käsitlemisega,

suumates neid varsti koolipoliitilisteks, laiendas Jakobson oma teemasid järk-järgult ikka enam sotsiaalseile ja poliitilistele aladele, arvustades teravalt ja tulisealt kodumaal valitsevaid olusid ja nõudes reforme.

Võrdlemisi lühikese ajaga tõi Jakobson oma kirjutistega „Eesti Postimehe“ veergudele seni eesti ajakirjanduses olematu võitlusvaimu. Kuivõrd enseavalduse võimalus „Eesti Postimehes“ Jakobsoni aktiivset, kuid oma otsinguis veel kujunevat poliitilist temperamenti alul rahuldab, on meile teadmata. Kuid juba 1868. a. lõpupoolel on Jakobsonil oma radikaalse ajalehe asutamise vajadus niivõrd aktuaalne, et ta astub esimese sammu selle teostamiseks — esitab valitsusvõimudele palve (22. XI 1868) anda luba tema Peterburis kavatsatud ajalehe „Valguse“ väljaandmiseks¹⁾.

O. Krusteni karikatuur

C. R. Jakobson

¹⁾ Vrd. E. Kirjandus 1913, lk. 234.

¹⁾ Vrd. Köleri viimati tsiteeritud kirju.
²⁾ Vrd. H. Kruus, Eesti ajalugu kõige uuemal ajal II (1928), lk. 48—53.

³⁾ Vrd. J. Köleri kirjad J. Hurdale 16. II ja 1. VI 1865 — Eesti Kirjandus 1911, lk. 135, 137.

Mis andis Jakobsonile tõe kiirustada oma ajalehe asutamiseaga? — Kas tegi Jannsen kitsaks talle eneseavalduse „Eesti Postimehes“, jättes avaldamata ja kärpides tema kirjutisi? Selliste võtete puhul avaldas Jakobson, nagu varsti näeme, küll hiljemini nuriinat. Kas tal aga juba 1868. a. lõpul põhjust oli selle üle kaevata, on meil teadmata. Peateguriks oli Jakobsonil tema ajalehe asutamise seekordsel katsel küll veene, et eesti rahvuslikku võitlust on vaja hoogustada ja seda kanda massidesse. Otsustava tõe selleks andis nähtavasti Jakobsoni pikemaajaline viibimine kodumaal 1868. a. suvel, kus ta tihedamalt kokku puutus eesti talupoegadest ärksate rahvuslike tegelastega ja võis lähemalt näha ka tagurlikkude saksa kirikuõpetajate taotlusi, võitluses oma hegemoonia pärast, eriti koolielu korraldamisel.

Need kokkupuuted ja tähelepanekud jätsid Jakobsonisse ülisügava mulje, mis kajastub kujukalt ka tema kirjades oma lähemaile mõtteosalistele ja sõpradele. Suve lõpu poole viibides veel Tartus kirjutab ta Kõlerile oma optimistlikest meeleoludest: „...kus ma mullu veel õiget seemetgi ei näinud, seal leian ma nüüd igal pool kaunist vilja, ja ilusaid lillid ja lauljaid lindusid, nõnda et rikkamat kevade aega süda ei soovigi.“ Seda nähes on Jakobsoni usk oma rahva tulevikku „selle aea sees nii kasvanud ja kindlaks läinud, et teda enam keegi ei või maha lõhkuda“. Nii „kindlaks on ta selle lühikese aea sees läinud, nõnda et ta mägesid paigast võiks tõsta“¹⁾. Eriti on just Holstre ärksad tegelased Jakobsoni südame võitnud ja talle suurt hoogu annud, nii et mõni kuu hiljemini kirjutab ta nende puhul: „Kui ma nende peale mõtlen, siis läheb mo süda igakord soojaks“²⁾.

Suure julgustuse ja rahvusliku kevade meeleolu kõrval, mida Jakobson sai kokkupuuteist Viljandi- ja Tartumaa ärksatest talupoegadest tegelastega, selgus talle ühtlasi kindlajoonelisemalt ja konkreetsemalt eesti rahvuslikku arengut varitsevate ja tõkestavate vaenlaste pale ja hulk. Seisukorra iseloomustuseks kirjutab ta: „Vana tuttav asi on jo, et kevade ael madusid sagedasti suurte hunnikute kaupa soode peale kokku kogub, kus siis ei tea kõik mis hirmsaid asju sünnib. Seesugusid madu-hunnikuid on meie kevadel paljugi näha“³⁾.

Sellises meeleolus pidi võitlust ihkavale ja selle tarvidust eesti rahvusliku liikumise seisukohalt nii teravalt tundvale C. R. Jakobsonile kaastöö Jannseni „Eesti Postimehes“ selle üldise tagasikiskuva ja kohaliku saksluse ees lõmmitava suuna kõrval olema vähe rahuldav. Oma häälekandjat, oma relva, tugevat ja tabavat, vajas ta. Aastat poolteist hiljemini pidas Jakobson eesti ajakirjanduses vajalikuks võitlusviisiks: „peame kõik oma püssirohu põlema pistma!“ — „...siin peavad sõnad nagu tuli ja mõök olema!“⁴⁾ Need hüüdlused olid kindlasti juhtimas võitlusvalmis

Jakobsoni ka 1868. a., kui ta hakkas astuma tegelikke samme oma ajakirjandusliku häälekandja soetamiseks.

Alul võrdlemisi roosilised lootused saada luba oma ajalehele nurjusid aga pea ja täidenesid alles üheksa aasta pärast. Selle nurjumise peapõhjuseks pidas Jakobson juba algusest peale¹⁾ ja tema järele hiljemini ka teised võimutseva balti-saksluse vastumõju. Kuigi meil sel puhul puuduvad otsesed ja dokumentaalsed ilmemea andmed, tuleb seda väidet rea kaalutluste põhjal võtta kindla tõsiasjana. Selle müüri vastu purunesid Jakobsoni rohkearvulised katsed saada endale mõjukat relva, oma häälekandjat, pika aastate rea kestes. Kuid see ei suutnud murda tema võitlusindu, mis lõppes viimaks võiduga. See võitlus, dramaatiliselt põnev, sarnane vabadusse ihkava kõrvetuse heitlusele puuris, on kütkestav oma murdumatu jõulikkusega ja sihiteadlikkusega, aga ühtlasi ka oma valulikkusega kesk nurjumiste pettumusi.

Kuna soovitud luba uue ajalehe asutamiseks ikkagi ei saanud, pidi Jakobson 1869. a. kevad-talvel märkama, et „asi tahab viltu minna“²⁾. Kuid Jakobson polnud mees, kes oleks käed abitult rüppe lasknud. „Ega ma ka enne järele ei anna, kunni kaks kät rinna peale olen pannud“ — kirjutab ta otsuskindlalt oma esialgse nurjumise puhul. Ühtlasi on tal veene oma ajalehe vajadusest kujunenud veel kindlamaks ja meelepaha sapp Jannseni ajakirjandusliku esinemise puhul saanud veel teravamaks. Suure võitluskiirega, meelepaha ja otse valuga kirjutab ta äsjatsiteeritud kirjas koha, mis iseloomustab kujukalt tema tolelaegset meeleolu Jannseni puhul, aga ühtlasi ka uue ajalehe vajaduse suhtes: „Aga süda läheb mul täis, kui selle peale mõtlen, kuidas Jannsen iga päev rahvale ühest meelest [=üksmeelest] rüütlitega ete räägib ja neid [=rahvast] sunnib, oma silmi puhtast kinni panema. Taga selja müüakse meid ära, kõik meie eesti asju tallatakse jalgega, meie õppetud mehed, kes oma sugu ära ei salga, hulguvad mööda maailma ümber, oma isamaal ei leia naad leiba, kõik hea püüdmine rahva kasuks läheb nurja, võerad meie maal nõuavad rohkem kui jumaliku auu, lasevad ennast hirvitades kummardada, ja meie noomime rahvast oma aalehtedes sõbrust pidada nende meie sõpradega, nendega ühelmeel (see on üksi meie poolt) elada, meie ehitame neile auusambaid ja võttame neid iga kord, kui naad ehk mõne linna litsi majast tagasi tulevad — jumala sõna lauluga vasta ja kuulutame siis jälle oma „Postimeestes“ pasuna healel, kuidas nad lahkend olnud ja meile — suukastet annud! Seesuguse jõleda rumaluse tükkid võivad kül iga mõistliku isamaa armastaja südant haigeiks teha. Jansenile ei või ma ka seda asja sugugi andeks anda, ta juhib rahvast ühes jõledas tigiduses (sest rumal ta ei ole) hukkatuse sisse.“ — Need olid sihiteadliku ja löögivalmi rahvuspoliitiku arvustussõnad, täis meelepaha ja valu mehe puhul, kes valitsedes küll eesti ajakirjanduslikku trükisõna ei küündinud tema ees olevate rahvajuhi ülesannete kõrgusele. Ja selgelt paistab nende sõnade

¹⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 12. VIII 1868, — E. Kirjandus 1912, lk. 187.

²⁾ C. R. Jakobson — J. Adamsonile 5. XII 1868 — E. Kirjandus 1913, lk. 124.

³⁾ C. R. Jakobson — J. Adamsonile (daatumita) E. Kirjandus 1912, lk. 187.

⁴⁾ C. R. Jakobson — Koidulale 29. III 1870 — E. Kirjandus 1912, lk. 32—33.

¹⁾ C. R. Jakobson — J. Adamsonile (daatumita, arvatavasti veebruari teiselt poolt või märtsi alult 1869) — E. Kirjandus 1913, lk. 128.

²⁾ C. R. Jakobson — J. Adamsonile (daatumita) — E. Kirjandus 1913, lk. 127—128.

tagant, kuivõrra põnevaks eluküsimuseks oli Jakobsonile kujunenud oma ajalehe soetamise probleem.

Aga asi läks tõesti „viltu“, nagu Jakobson oli viimati kartnud, 4. I 1869 tegi ülemtrükkivalitsus otsuse ajalehte mitte lubada. Sellest teada saanud, asus Jakobson koos oma pealinna sõpradega kohe aktiivsele propagandariinnakule: asja selgitati vastavais kõrge- mais valitsusringkonnis ja tehti kihutustööd ka vene ajalehtedes. Ja märtsi keskpaigu otsustas Jakobson esitada uue palve¹⁾.

Selles palvekirjas²⁾ esitatud põhjendused on mit- meti huvitavad. Peterburis eestikeelse ajalehe asuta- mise mõtte algatajaina nimetab autor Tartu- ja Vil- jandimaa vallavanemaid, kes teinud Jakobsonile vas- tava ettepaneku eelmise aasta suvel tema Tartus viibi- mise ajal. See väide on nähtavasti sisse võetud, et ühes järgmise põhjendusega anda üritusele valitsus- võimude silmis laiemat baasi. Kuigi meil Jakobsoni kavatsusest uue ajalehe suhtes enne 1868. a. suve midagi lähemalt teada pole, ei tule siiski seda mõtet enne seda talle võõraks pidada, arvestades sel puhul eriti Köleri varemini avaldatud seisukohti, mis Jakob- sonile pidid olema tuttavad. Tõsiasi jana võime kirjust järel- dada ainult seda, et kokkupuutumine vallavanema- tega andis Jakobsonile ainult hoogu pealinnas eesti ajalehe asutamiseks. Seda enam, et vallavanemad and- sid ka olulise lubaduse lehe ainelise külje kindlustami- seks: kohustusid enda kanda võtma lehe võimaliku puu- dujäägi esimesel aastal.

Ja edasi seob Jakobson oma palvekirjas valla- vanemate kaudu oma ajalehe asutamise vene orientat- siooni propageerimisega eestlaste keskel, mis näis loa saamiseks eriti olulisena. Vallavanemad olevat kaeva- nud, et nad, rahuldumata olevaist eesti ajalehtedest, tel- livat endile valla kulul Riia saksa lehe. Sellest olevat nad küll üsna hästi saksa olusid tundma õppinud, kuna aga neil Venemaast tõelist aimugi ei olevat. „Meie tänulik süda tõmbab Venemaa poole, meie mõis- tus aga Saksamaa poole“, — olevat sel puhul Helme vallavanem lausunud. Seepärast soovitud vallavane- mad „eesti ajalehte, kes otsekohe vene allikaist ammu- tades peaks Venemaad õiges valguses näitama ja isa- maalisi küsimusi arutama väljaspool igasuguseid vöö- raid mõjusid.“ — On teadmata, kas vallavanemad just nii väljendusid, kuid selline esitis valitsusvõimudele oli osav taktikaline manööver. Sellega oli rõhutatud eesti talurahva juhtiva elemendi keskel saksameelse orien- tatsiooni ülekaalu, mida ka asjaosaliste hea tahtmise juures oli raske ilma vastava ajaleheta kõrvaldada. Uus ajaleht pidi siin appi tulema. Nii soovisid vallava- nemad, aga asutamiseks loa paluja ei võtnud ses suhtes enesele mingeid kohustusi. Jakobson oli juba tol ajal, nagu hiljemini, kindlal veendel, et eesti rahvusliku arengu kohalikkude tökete kõrvaldamiseks ja rahva omajõu kasvatamiseks tuleb otsida ja kasutada vene- laste toetust. Kuid ühtlasi oli ta küllaltki ettevaatlik, et selle manöövriga minna liiga kaugele. See ettevaat-

likkus avaldus siingi. Uue ajalehe vajadus oli põhjen- datud venemeelse orientatsiooni huvides, kuid samal ajal oli luba nõutaja oma käed jätnud täiesti vabaks.

Algab pikk ootamine, vahelduv lootustega, mis ikka nurjuvad, ja jälle uute palvekirjade esitamisega, mis aga ei anna tulemusi. Jaanuaris 1870 kirjutab Jakobson Koidulale: „Mul on küll jo oma zeitungi luba nii hästi kui käes, aga kui ma teaksin, et Teie isa meiega käsi käes tahab käia, siis ma teda sugugi välja ei hakkaks andma. Sest ma ei ole seda asja mitte oma kasu pärast käsile võtnud, vaid üksi selle soovimisega, oma isamaa asju võidule viia.“¹⁾ Möödub veelgi üle aasta, kuid asi pole ikkagi paigast nihkunud. 1871. a. kevadel teatab ta Adamsonile, et viis korda on ta luba palunud, kuid ikka eitava vastuse saanud. Nüüd on ta kuuenda katse teinud ja juba ligi 50 kirja ses asjas kirjutanud. „Vot eesti kindmaus [= kindlus]!“ — lisab ta juure. „Kui nüüd ka ühtegi ei tule, siis on lootus otsas“²⁾.

Oma ajalehe vajadus on saanud Jakobsonile vahe- peal seda teravamaks, et Jannsen, esialgu kärpides tema kirjutisi „Eesti Postimehele“, lõpuks oma hääle- kandja talle täiesti sulges. — Juba 1870. a. alul on Jakobsonil nähtavasti raskusi oma kirjutiste avaldami- sega „Eesti Postimehes“³⁾. Ja sama aasta sügisel kae- bab ta lausa, et Jannsen tema kirjutistest „ika suured tükkid maha lõikab ehk teisiti pöörab“, kuna aga teis- telt saadetud kirjad, mis tema poolt olevat, jätvat liht- salt vastu võtmata⁴⁾. Järgmise (1871) aasta alul su- leb Jannsen oma ajalehe Jakobsonile täiesti (viimane kirjutis temalt ilmub „E. Postimehes“ 1871, nr. 5). Siin pole koht selle otsuse kujunemist lähemalt jäl- gida. Olgu ainult tähendatud kindla tõsiasi jana, et Jannsen selle tegi sakslaste survele, kes talle tagasid 2000 kindlat tellijat, mille eest toimetaja andis teata- vad kohustused lehe sisu ja vaimu suhtes, mis pidi olema sakslastele sobiv.

Ilma igasuguse eneseavaldamise võimaluseta eesti ajakirjanduses asus Jakobson 1871. a. suvel Tallinna, kus jatkas suures ainelises kitsikuses oma kooliraama- tute kirjutamist ja erakirjades sõpradele oma mee- le- paha sapi avaldamist Jannseni ajakirjandusliku esine- mise puhul endises vaimus. Siin jatkus ka oma aja- lehele loa ootamine⁵⁾. Selle ilnumiskohaks oli nüüd kavatsatud Tallinn ja tema nimeks „Edasi“, milleks Jakobson oli esitanud vastava palve ülemtrükkivalitsu- sele juba 1. V 1871⁶⁾. Küll püüavad asja toetada Pe- terburi sõbrad Köler ja Jürjev⁷⁾. Tallinnas katsub Jakobson isiklikult mõjutada Eestimaa kubernerit, kel-

¹⁾ C. R. Jakobson — Koidulale 17. I 1870 — E. Kirjandus 1911, lk. 371.

²⁾ C. R. Jakobson — J. Adamsonile 3. V 1871 — E. Kirjandus 1913, lk. 282.

³⁾ Vrd. C. R. Jakobson — Koidulale 17. I 1870 — E. Kirjandus 1911, lk. 373.

⁴⁾ C. R. Jakobson — J. Kölerile 21. VIII 1870 — E. Kirjandus 1912, lk. 190.

⁵⁾ C. R. Jakobson — J. Kölerile 13. IX 1871 — E. Kirjandus 1912, lk. 192, 193.

⁶⁾ Vrd. C. R. Jakobson — J. Kölerile 23. II 1876 — E. Kirjandus 1912, lk. 250.

⁷⁾ Vrd. C. R. Jakobson — J. Kölerile 4. IV 1872 — E. Kirjandus 1912, lk. 195.

¹⁾ C. R. Jakobson — J. Adamsonile 10. III 1869 — E. Kirjandus 1913, lk. 234.

²⁾ Arakiri palvekirja mustandist J. Adamsoni kirjakogus Eesti Kirjanduse Seltsi arhiivis. Ära trüki- tud E. Kirjanduses 1913, lk. 234—237.

leht leiab vähemalt väliselt lahket osavõttu¹⁾. Kuid Balti kindralkuberner Šuvalovi vastuseismisel jääb luba andmata ja veel 1876. a. alul on Jakobsonil asja kohta lõplik otsus ülemtrükkivalitsuselt saamata²⁾).

Meest, kes ei lubanud enne rahule jääda „kui kaks kätt rinna peal“, haarab mõneks ajaks nähtavasti suur lootusetus läbipääsmatu müüri ees. 1872. a. asub Jakobson Uue-Vändrasse, esialgu vallakirjutajaks, pärast kohaomanikuks. Siin koondub tema tegevus hoogsalt kitsamale kohalikule alale. Üldisemal küsimusel pole temas enam seda ruumi, mis varemini. Kirjavahetus sõpradegagi, eriti Kõleriga, hõreneb. Ajakirjandusliku eneseavalduse aseainet katsub Jakobson leida saksa-keelses „Neue Dörptsche Zeitung“is, mille tasuta kaastööliseks ta astub „ainult et meie kasude heaks kihustustööd teha“³⁾. Seejuures pole aga põrmugi vaibunud oma ajalehe asutamise mõte. Maaelu tähelepanekud on talle veel enam kinnitanud selle vajadust. „Maal on juba küllalt haritud jõudusid“ — kirjutab ta 1876. a. veebruaris⁴⁾ — „kuid vähesed liigutavad endid seal, kus nad mitte ei pea. Kui nad oma lähemad kohustusid täitnud on ja mõnusat elu võivad elada, sellest on neile küllalt. Nende seas valitseb unine, laisk elu, ja puudub ajaleht, mille läbi neid võiks unest raputada ja uuele vaimustatud tegevusele äratada. Ajaleht, mis tõesti eesti ajaleht oleks, kui see ometi kord tuleks.“

Sellises veendes teeb Jakobson uue järjekordse katse loa saamiseks. Veebruari alul 1876 saadab ta palve ülemtrükkivalitsusele, et tal lubataks varemini kavatsatud ajalehte „Edasi“ välja anda Viljandis. Asja kiirustamiseks palub ta toetust ka Kõlerilt ja lätlaselt Waldemarilt⁵⁾. Vastus saabub seekord erakordselt ruttu: umbes kuu aja pärast saab ta ülemtrükkivalitsuselt teate, et ta palve on otsustatud eitavalt. See rabab.

¹⁾ Viimatitsiteeritud kiri.

²⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 23. II 1876 — E. Kirjandus 1912, lk. 251.

³⁾ Vrd. C. R. Jakobson — J. Kõlerile 10. II 1876 — E. Kirjandus 1912, lk. 249.

⁴⁾ Viimatitsiteeritud kirjas.

⁵⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 23. II 1876 — E. Kirjandus 1912, lk. 250—251.

„See viib tõesti meeleheitele — kirjutab ta — „et seda ajalehe väljaandmise luba saada ei või“¹⁾).

Nüüd jääb Jakobson esialgu ettevaatlikult ootavale seisukohale, pidades tarvilikuks varitseda soodsamat olukorda, kus loa saamiseks suuremaid väljavahetusi²⁾. 1877. a. kevadel otsustab ta esineda uue katsega, sest Kõler Peterburist on annud asja kohta häid lootusi. Millise pingsusega see küsimus talle seekordki on, näitab ta hüüd: „Kui asi sel korral peaks jälle vette kukkuma, siis kargan ma tõesti elusalt nahast välja“³⁾. Maikuu lähel palvekiri siseministrile, Kõlerile aga palve, et see omalt poolt kõik abinõud tarvitusele võtaks asja soovitud lahenduseks⁴⁾. Uue ajalehe ilmumiskohana on ette nähtud Viljandi, tema nimeks peab olema „Sakala“. Saabub sügis — oktoober —, vastust ajalehe asjus aga ei tule. Endiselt kurdab Jakobson oma truule sõbrale — Kõlerile: „Rahva suurem osa magab meil, nimelt Viljandi pool, kus ma kõige suuremat vaeva näen, et põllumeeste-seltsi elus hoida. Ainult ajaleht võib selle kangestuse vastu aidata“⁵⁾).

Seekord lootus siiski täideneb. Paar nädalat enne jõulu 1877 on Jakobsonil lõpuks teade käes, et „Sakala“ ilmumine on siseministri poolt lubatud⁶⁾. Seega on möödunud üle üheksa aasta, kui Jakobson esitas esimese palvekirja luba anda oma ajalehe käimapanekuks. Otse titaanlikult, truult oma meelekindlusele ja veenetele oli ta taotlenud seda, mille nüüd saavutas. 11. märtsil 1878 ilmub „Sakala“ esimene number. Eesti rahvuslikus liikumises ja kogu eesti avalikkuses algab uus ajajärk, mille võitluse suurimaid raskusi kannab oma õul C. R. Jakobson oma varase surmani, täites otse hiilgavalt neid ülesandeid, mis tal pika aastate rea kestes olid nii selgesti olnud silmi ees, — virgutada ja kasvatada rahvahulki võitlusele oma eluõiguste eest.

¹⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 19. III 1876 — E. Kirjandus 1912, lk. 251.

²⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 16. I 1877 — E. Kirjandus 1912, lk. 285.

³⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 22. IV 1877 — E. Kirjandus 1912, lk. 285.

⁴⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 17. V 1877 — E. Kirjandus 1912, lk. 288.

⁵⁾ C. R. Jakobson — J. Kõlerile 4. X 1877 — E. Kirjandus 1912, lk. 291.

⁶⁾ C. R. Jakobson — J. Hurdale 11. XII 1877 — Hurda kirjakogus, Eesti Kirjanduse Seltsi arhiivis.

TALLINNA AKTSIA PANK

Tallinnas, Vene tän. nr. 8.

Tel.: nr. 1—75 dir. Abramski kabinett ja korter.

„ 11—85 vekslid jsk. ja raamatupidamine.

„ 33—85 välisjsk. ja inkasso jsk.

Toimetab kõik pangaoperatsioonid.

R A H U

Kaugel sügavas metsas elas erak suures üksinduses. Pisikese omni kõrkjaga vooderdatud seinad ja pillirookatus varjasid teda vihma ja külma eest, väike aiake paari mesipuuga pakkus talle küllaldaselt, mis keha tarvitas kasi-naks elamiseks.

Päikesepaistelisel kevadhommikul istus ta majakese ukse ees, tundes ennast külalisena looduse ülestõusmise püha pidulaul.

Äkisti ilmus ta ette noormees nagu kellegi tagaetatud, laskus põlvedele, surus näo vanakese süle ja sõnas vaevatud häälel:

„Luba mind jääda siia enese juure, vaga isa. Iial, iial ei taha ma enam tagasi minna petlikusse maailma.“

„Mis loodad sa leida siit?“ küsis vanake. „Siin ei ole mingit lõbu silmile, nagu pakuvad linnas kinod ja teatrid; siin ei ole kontserte kuulsate helikunstnikkude poolt nõudlikkudele kõrvadele; ei ole restoraane, mis pakuksid maitsetkõditavaid sööke-jooke hellitatud keelele ja suulaele; ei ole ka kerget, vaevata elu, sest viljapuud, marjapõõsad ja juurvili nõuavad tööd ja higi. Mis otsid sa siit?“

„Rahu!“ ütles noormees, nagu oleks ta pannud kogu igatseva hinge sellesse sõnasse. „Rahu tahan ma saada oma vaevatud, piinatud, purustatud südamele, mida nagu raudpulgelises hispaania saapas on pigistatud, nagu lina-kolgitse vahel muljutud, nagu uhmri sees peksitud, nagu köögiriivi peal narmendama hõõrutud. Rahu, rahu tahan ma saada!“

„Vaene, vaene süda,“ ütles erak osavõtlikult. „Kes on temaga ümber käinud nii halastamatult? Kas jälle Juta?“

„Jah, jälle Juta!“

„Mis on ta teinud, mis on temas nii pahan-danud sind?“

„Südame prostitutsioon!“ hüüdis noormees ägedusega ja ta sõrmeotsad pigistasid vanakese lahja reide nii tugevasti, et muljusid juba luud. „Ma ei jõua seda enam näha, ei jõua seda kannatada!“

„Südame prostitutsioon!“ kordas vanamees: „milline kole sõna, mis see tähendab?“

„Aga kuidas nimetada seda, kui iga uus nägu, iga uus tutvus paneb teda nagu palavikuisse, nii et ta enam muud ei näe, muud ei kuule, muust ei mõtle?“

„Naised on ju alati kõigest uuest huvita-tud,“ ütles vanamees heatahtlikult naeratades.

„Ei, ei,“ vaidles noormees ägedalt. „Tarvitseb ainult võrrelda teda ja teisi. „Tuli meile ooperisse uus tenor, — kõik naised olid temast vaimustuses ja tungisid teatrisse tema õhtutel, aga Jutal ei olnud sellest küllalt: ta pidi liginema isiklikult, astuma kirja- ja päevapiltide vahe-tusse; samuti oli, kui viibis siin viiuldaja Hiie-mäe, kui käis kontserte andmas pianist Piipen-holm, pidas loenguid noor teadusemees Meri-oja. Viimase puhul oli ta haige, tohter oli talle keelanud väljamineku üldse, aga läbi pori ja räitsaka, külmal udusel õhtul pidi ta pikka teed minema loengule, ainult, et viibida isiku ligi-duses, kellest oli huvitatud tol korral. Ja selle juures kinnitab siiski, et armastab mind ja ainult mind.“

„Oi, oi — armukadedus!“ ütles vanamees pead vangutades.

„Ei, ei,“ kinnitas noormees. „Lihtsalt vastik on vaadata, kuidas tütarlaps iga võõra silmavaatest võtab kohe tuld ja püüab igaüht panna enesesse armuma.“

„Usun, et seletad asja võõriti,“ ütles va-nake. „Mul oli kord suur raamatukogu ja ma lugesin palju. Mul olid lemmikautorid, kellele ohverdasin söömised, magamised ja mängud. Kord oli see Homer, kord Aristoteles, kord põ-lesin kõik põrgutuled läbi Dantega, kord ajasin õnne taga Faustiga, kord nõudsin enesetäien-dust Tolstoiga ja nõnda edasi. Sattusin ikka palavikku neid lugedes ja lugesin mitmed kor-rad üht ja sama, nagu ei huvitaks mind miski muu enam, aga panin selle siis riulile ja teine huvitas mind samuti. Nimetad sa seda ehk hinge prostitutsiooniks, kuna andusin kogu hingega nii ühele kui teisele suurvaimule?“

„See on teine asi,“ ütles noormees.

„Miks?“ küsis vanake. „Kas ei või nii-sama huvitatud olla elavast inimesest nagu raa-matust, mille on kirjutanud elav inimene? Ja nagu paneme raamatu, millest oleme olnud väga vaimustatud, riulile seisma ning võime seda pärast vaadata hoopis rahulikult, nii või-me lahkuda ka inimesist, ilma et see tähendaks mingit kurbmängu ja truuduse murdmist.“

„Sa ei tunnusta siis üldse armastuse usta-vust, südame ustavust?“

„Miks ei tunnusta,“ ütles vanake, „aga üks ei keela teist. — Mina pöördusin kõigi oma lem-mikkirjanikkude juurest ikka jälle oma päris-armastuse juure ja see oli piibel. Aga ma ei

tunud, et oleksin murdnud truudust tema vastu, lugedes Dantet või Fausti või Tolstoid või teisi. Kuid viimaks ei tõmmanud need teised mind enam, ma leidsin, et piibel pakkus mulle kõik, kõik, mis vajasin, ja ma jäin ainult tema juure. Aga ka temas olid mulle lemmikraamatud, lemmikpeatükid, mida eriti armastasin lugeda. Pikkamisi piirdus mu lugemine ikka vähemaga ja vähemaga ning nüüd olen jäänud üheainsa salmi juure. Sellest on mulle küllalt eluks ja surmaks.“

„Ja see on?“

„See on: „Küll mäed liiguvad ja mäekünkad kõiguvad, aga minu heldus ei pea sinust mitte liikuma ega mu rahu seadus kõikumama.““

„Tõepoolest ilusasti öeldud!“ hüüdis noormees. „Õnnelik on see inimene, kes võib nõnda öelda oma armastatust!“

„Õieti tahab iga inimene nõnda armastatud olla. Ja pöörate teiegi tagasi teineteise juure —“

„Ei!“ hüüdis noormees ägedalt vahele. „Rahu tahan ma saada, ainult rahu, ei midagi muud! Seepärast luba mind jääda enese juure.“

„Jää, poeg, ja rahune,“ ütles erak.

Kevade päike aga paistis tihedale lehestikule puu okses, viljapuud olid kaetud õitega nagu mõrsjalooriga ja levitasid palsamitaolist lõhna enese ümber, millest kogu õhk oli nagu tiine anduvast elust.

Aga noormehe nägu oli täis ahastust ja piina, ta silmad olid kauasest magamata olekust sinistes aukudes ja keerlesid nagu surmale haavatud metsloomal, kes ei näe kuskil pääsmist; vana eraku pale aga paistis nagu täiskuu vagusal, selgel ööl ja hingas sügavat rahu kiirtena, lainetena, enesest välja.

* * *

Möödusid päevad, möödusid nädalad. Saabus suvi, töörikas suvi. Kevadel istutatud noored puud olid ajanud juba vaksapikkusi kasve, vanemate puude okste küljes vormis end viili ikka ilusamaks ja suuremaks, umbrohist puhastatud peenrad töötasid sajakordselt tasuda

istutaja, kastja ja kitkuja tööd, lillepeenrad aga katsid kirju vaibana majakese ümbrust.

Päike oli looja läinud, täiskuu sõbralik nägu vaatas isalikult lõunataevast alla, kus noormees ukse lävepakul istus ja mõlgutas mõtteid.

Ta oli leidnud, mida oli tulnud otsima: rahu. Ta süda oli paranenud, kõik kannatatud valud ja vaevad näisid kaugel, nagu teispool merekaldal olevat. Ta vaatles neid ja tal oli, nagu oleks tunnud neid kord keegi teine, mitte tema ise. Ta ei tunnud isegi uudishimu selle kohta, mis teeb praegu Juta, keda ta kord ei saanud unustada hetkekski. Kas oli ta üksinda kodu ja mõtles tema peale või oli ta leidnud arm-

R. Tiltuse joonistus.

Kui õhtused sündmused päeval ilmuvas lehes sees on.

Minister K. jõudis kodumaa-ringreisilt eile õhtul tagasi. Ministrit olid vastu võtmas kõrgemad ametnikud, kuna daamid talle lilli annetasid.

sama seltsi, kes laskis unustada kõik, mis oli olnud enne, või oli ta rõõmsal pidul, naeris ja lõbutses, tantsis ja mängis? Kui haruldaselt ükskõikne tundus see noormehele. Tal ei olnud kahju ega armukadedust, kui mõtles, et need huuled, mis kord olid kirglikult suudelnud teda, nüüd suudlevad kedagi teist sama südamlikult ja sama tuliselt; kui käevarred, mis endid olid põiminud tema kaela ümber, nüüd suruvad kedagi teist rinda vastu.

„Olgu, olgu,“ ütles ta ja võngutas pead. Mis ka võis olla, see kõik oli nii kaugel temast, et väikseimgi virvendus sellelt ei ulatunud tema südameni.

Ta oli leidnud rahu ja miski ei suutnud seda enam kõigutada.

* * *

Oli saabunud sügis. Puuoksi ehtisid kollased ja pruunid lehed, nende vahel lebasid isurätavalt punapõksed õunad, keeduviljaaiast oli löikus koristatud ja väetatud muld uuesti üles kaevetud, maa üle hingas rammus rahu, kogu loodus oli nagu hästi toidetud loom, kes õhtu ajal otsib pesa puhkuseks.

Vaikne pühapäeva õhtu. Päike oli vajunud juba madalale, meeliskledes igavikku laskis vana erak tema viimseid lahkeid kiiri libiseda oma näo ja rinna üle.

Äkitselt astus ta noor seltsiline tema ette,

hõõguval näol, äreval sammul, ja ütles hingeldades:

„Vaga isa, luba, et ma sinu juurest lahkun ja ära lähen.“

„Kuhu? ja kui kauaks?“

„Maailma. Elusse.“

„Olid Jutaga koos?“

„Olin. Oleme ära leppinud ja otsustanud kokku jääda, et iialgi enam lahkuda.“

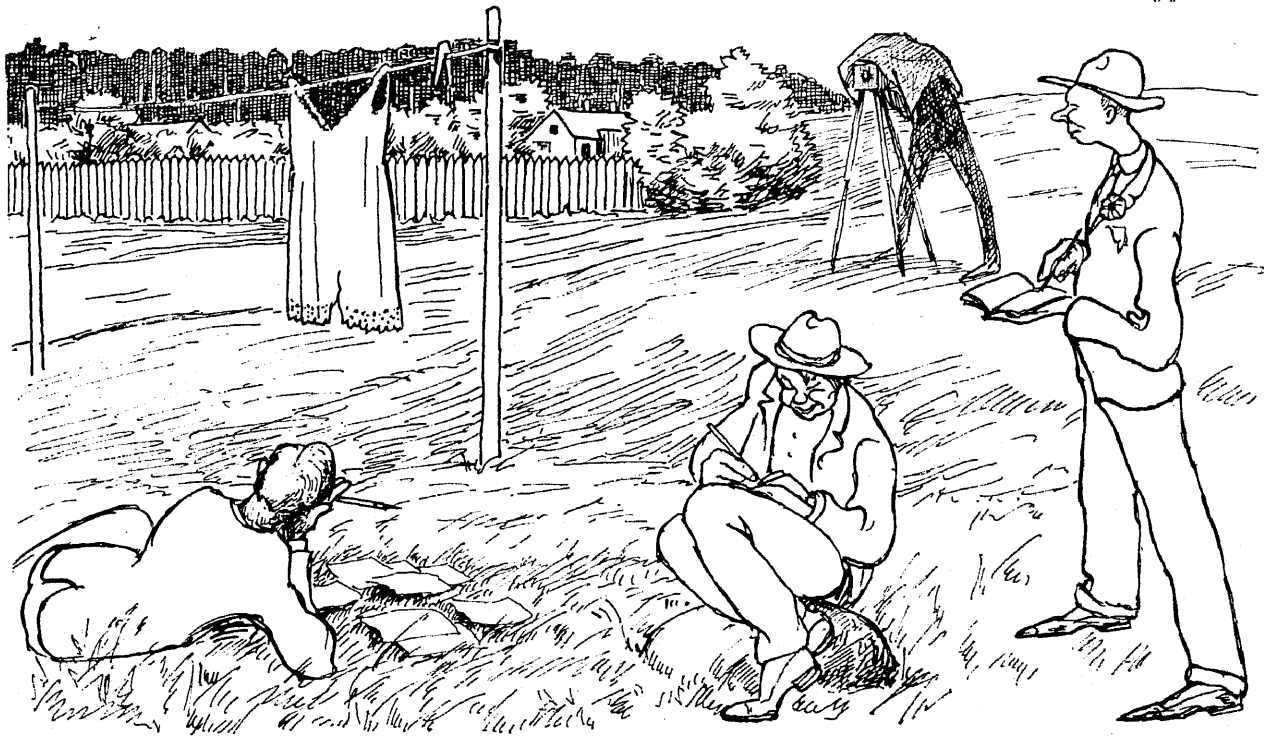
„Ja nii kergesti jäta jälle maha oma vaevaga võidetud rahu?“

„Rahu, rahu — see rahu ei rahulda mind!

küll päeval matan selle igatsuse töösse, surun ta sügavasse alla, et ta ennast ei saa liigutada, siis öösel unenäos nutab ta nagu väike laps suretavas näljas ja hommikul ärghates on mul silmad täis vett. Minu õige rahu on Juta kõrval, kui tulen sinna eluvõitlusest, kuulan seal tema südame tuksumist ja surun ta väsinud pead oma rinna vastu. See on elu rahu, mida tunnen enesesse voolavat nagu taevalist kingitust, mis täidab mind alati uue jõuga ja uue tahtega kaasa elada inimeste elavat elu. See on ena m kui rahu, see on rahuldus.“

Ajavaimu reportaaž suvematkal.

K. A. Hindrey joonistus.

„Kahju, kahju — kui ta alles must oleks, küll siis annaks kirjeldada.“

On kaheksugust rahu: kevade rahu, kus õied ja viljad uinuvad alles rahulikult pungas enne suurt ülestõusmist, ja sügise rahu, kus vili ja lehed on juba maha langenud ja loodus puhkab suurele talveuinakule minnes. On elu rahu ja surma rahu. See viimane ei ole minule. Veel mitte! See rahu siin eraklikus elus on tuim, ükskõikne rahu, puudumise, loobumise, vaesuse rahu, aga see ei ole rahu, mida tunnen kui rahu, mis annab mulle midagi, mis lisab väärtusi minu elule. Ma olen siin kui paadiga karile visatud meremees, kes on kaotanud lootuse jõuda kunagi koduranda ja paratamatusele alistudes on otsustanud jääda paigale. Aga see ei ole õige, rahuldav rahu. Sügavamas hingepõhjas elab siiski igatsus koduranna järele, õige rahusadama järele, kus rahuldus voolaks rinnast läbi nagu merelaine, rahu, mida tunnen kui väärtust, mis rikastab elu, mis tõstab mind. Ja kui

„Kas ei ole see kõik petlik meeltekuju-telm?“ ütles vanake hoiatav-tõsiselt. „Kas ei oota sind seal uuesti pettumused ja vintsutavad tormid, mis laastavad südant ja närvetavad hinge?“

„Ja kuigi!“ hüüdis noormees lõkendavail silmil. „See on siiski elu! Ma tahan tühjendada elukarika, kuigi ta magusa lillemahta kõrval sisaldab kibedat kairohtu. Ma tahan tunda elu õnne ja valu, aga mulle on läägeks, on õudseks läinud see ühetaoliselt veniv, unine rahu!“

„Ja usud, et inimene võib lugemisenäljas läbi sorida sadasid raamatuid, aga siiski tagasi tulla iheainsa juure, mis rahuldab teda täiesti?“

„Jah, ka seda usun, sest et tunnen seda.“

„Mine, poeg,“ ütles vanake südamlilikult. „Ela läbi oma eksitused, tee läbi oma kannatused — sind kutsub elu hääl ja sinu jaoks ei ole rahu eraku onnis. Veel mitte!“

SIIN HINGAB...

LEHEKÜLG VABADUSEST PRANTSUSE AJAKIRJANDUSES

Tuleb meele kõigile tuntud anekdoot: Prantslane maabub New-Yorgis. Ta näeb seal hüglakõrgel alusel naiskuju ja küsib ameeriklaselt selle tähendust. „See on vabadussammas,“ vastab yankee uhkusega. „Saan aru,“ ütleb prantslane, „ka meie paneme mälestusmärke suurtele surnutele.“

Pariisis kõndides puutuvad tüütavalt silma valitsuse ja linna hoonetel, mälestussammastel ja mujal uhked sõnad:

Liberté, égalité, fraternité.

Võimalik, et neid sõnu lugedes meiegi turistidest paljud on saanud suggestiooni, et Prantsusmaal on inimene tõesti vaba, iseäranis Pariisis. Vaba, üheõiguslik kõigiga ja vend kõigile! Peamiselt saadakse niisugust suggestiooni ja illusiooni küll Montparnasse'i või Montmartre'i kõrtsides, kus tööpoolest kogu maailma lõbutsejad, elupõletajad ja santlaagrid õhtust hommikuni võivad veini juua, naisi suudelda, tantsida, jaurata ja vennastuda. Ei tule seal peremees kõlbluse nõudeid meele tuletama ega politsei ustesulgemisele või koju minekule manitsema.

Isiklikult sain Pariisis mulje, et kolm suurt ideaali: vabadus, üheõiguslus ja vendsus — ainult Prantsuse rahal on väga õige väljenduskohta leidnud. Kellel on küllalt franke taskus, see on Pariisis ja Prantsusmaal vaba; see on ka üheõiguslik ja teda võetakse igal pool, kui ta oma frankidega liialt kokkuhoidlik pole, kui vända vastu.

Aga jätame seekord üheõigusluse ja vendsuse, kõneleme vaid vabadusest nõndapalju kui see väljendub ajakirjanduses.

Paari aasta eest hakkas Pariisis ilmuma ajaleht, mille nimi oli „A m i d u p e u p l e“. See pidi olema leht, mis ei rippunud kellestki muust kui oma väljaandjast. Väljaandja ei olnud mingi ideeline poliitikamees või tegelane mingil kultuurialal, vaid lõhnaõli vabrikant Coty. Aga temal, ja võib-olla ainult temal, oli „omadus“, mis võimaldas rippumatu lehe loomiskatse. Tal oli r a h a, väga palju raha. Mõnede arvutuste järele kulutas ta iga kuu meie raha järele umbes poolsada miljonit senti, et iseseisvat lehte ülal pidada, lehte, mis läks umbes 700.000 eksemplaris! Kuidas mõni teine leht selle tiraaži juures oleks äriliselt õitsenud!

Lõhnaõli vabrikant Coty ei olnud kellegi idealist; tal olid oma isiklikud arved vastastega õiendada, peale selle tahtis ta parlamenti pääseda, ja selleks oli tal oma lehte vaja. Aga tema katse läbi murda kõigist

neist kütkestest, mis Prantsuse ajakirjanduse vabadust kitsendavad, kui sellest vabadusest üldse veel kõnet võib olla — äratas poolehoidu ja huvi kõigis neis, kes vabadust vaid suure surnuna ei austa.

Coty hakkas oma lehe üksiknumbreid 10 santimeetri eest müüma, kuna teised lehed maskavad 25—30 santimeetri. Selgus, et Prantsuse ajakirjandus ei tunnusta võistluse vabadust. Algas sõda „Ami du peuple“ vastu, mis Coty'le kohutavaid summasid maksma läks.

Sõja kestes, mis lõhnaõli vabrikant oma lehe olemasolu eest pidas, selgusid järgmised tegurid Prantsuse ajakirjanduse vabaduses.

H a v a s i a g e n t u u r. See on Prantsuse ametlik teadetebüroo, kes enese kätte on koondanud teadete hankimise kogu maailmast. Havas on teiste suurriikide agentuuridega monopolilised lepingud teinud. Nii on Prantsuse ajalehel võimatu temast mööda minna, kui ta rikkalikku sise- ja välismaa informatsiooni tahab saada. Maailmasõja ajal tekkis raadio-agentuur (Agence Radio) ja katsus Havas'i kõrval ajakirjandusele teateid muretseda. See ei meeldinud vanale ettevõttele põrmugi. Algas halastamatu võistlus, milles uus asutis alla jäi. Raadio-agentuur töötab küll, aga tema ala on piiratud.

K u u l u t u s t e a g e n t u u r (Agence Nationale de Publicité) on teine võim, mis Prantsuse ajalehele on möödapääsmatu. Nagu Havas teadete hankimise, nii on Publicité-agentuur reklaami ning kuulutused enese kätte kiskunud ja täiesti monopoliseerinud. Suuremad tööstuse ja kaubanduse ettevõtted on tähtsamaiks kuulutajaiks. Nad annavad kuulutused Publicité-agentuurile ja jätavad talle vabaduse sinna lehte saata, kuhu agentuur heaks arvab. Miljardilised summad jaotab Rénier, selle agentuuri omanik ja juhataja, igal aastal. Ajalehed ootavad temalt oma osa kui jumalalt õnnistust ja hoiduvad ettevõtteid ning tööstusalasid puutumast, kes Rénier'le kuulutusi annavad.

Havas ja Rénier moodustavad Prantsusmaal dopelt-nelsoni, mis iga ajalehe võib õlgadele panna, s. o. majanduslikult hävitada. Seda enam, et need kaks jõudu tööpoolest käsikäes töötavad: Rénier' esindaja istub Havas'i agentuuri juhatuses.

Kui nüüd mõni ajaleht Havas'ist mööda tahab hiilida ja oma käel teateid hankida, siis ei ole see ametlikule agentuurile sugugi ükskõik. Ta jääks tasust ilma. Nüüd tuleb talle abiks liitlane Rénier. See jätab tõrksale ajalehele kuulutused saatmata. Igaüks neist

teab, mis sünnib ajalehega, kellelt kuulutused ära võetakse. Ei jää muud üle kui sulgeda ukсед või alistuda Havas-Rénier' meelevaldale, seda enam, et Prantsuse lehtede hind on odav (meie rahas kaks senti üksiknumber) ja kaugeltki toimetuse- ja trükikulused kuulutusteta ei tasu. Ei jää seal siis muud kui tunnustada Havas-Rénier' diktatuuri.

Hachette'i firma on lisaks kolmas jõud, mis aitab hävitada Prantsuse ajakirjanduse trükivabadust. Prantslane ei armasta ajalehte tellida, vaid ostab iga päev üksiknumbri. Üksiknumbreid müüakse kioskidest, nagu meil Tallinnaski. Kioskid on aga Prantsuse linnades enamasti (80%) Hachette'i firma käes. Ka

hästiminev ajaleht. Ideeliselt ei suutnud nad „Quotidien'ile“ midagi teha. Nad andsid võistleja vagusaks tegemise Hachette'i firma hooleks. See viskas iseseisva lehe oma kioskidest välja. Suure vaeva ja kuluga organiseeris „Quotidien“ endale oma levitamisaparaadi. Nüüd tuli Rénier-agentuur Hachette'ile appi ja võttis lehelte kõik äride kuulutused. Jäid järele ainult üksikute inimeste poolt toodud mõnerealised kuulutusekesed. Paari aastaga oli paarkümmend miljonit kokkupandud franki läbi ja „Quotidien“ pidi valge lipu üles tõmbama. Ta on praegu mõnede äriühingute huvide kaitsjaks ega püüagi enam iseseisvat rippumatut trükisõna esitada.

Ajakirjaniku igapäevane leib

R. Tiituse joonistus

Kuulus sissemurdja
Luku Kusti

Maailmameister
Radko Pugovits

Kuulus kinodiiva
Lia Mara de Putti

Rahvusvaheline
kelm krahv Alfonso
de la Nikaragua

Pankrott-
meister
Adalbert
Vesivõsu

Riigiametnik
Ants Press,
tehku ta head
või halba

raudteejaamades müüb ajalehti ainult Hachette. Katsugu nüüd mõni ajaleht temast mööda minna, teda ignoreerida! Ta peaks endale ise Pariisis ja mujal kioskid ehitama. See käis multimiljonär Coty'gi üle jõu ja ta mobiliseeris peamiselt üksiknumbrite müüjaid. Nagu öeldud, tuli tal kuus umbes poolsada miljonit senti juure maksa.

Kuid mida Coty enesele mõneks ajaks võis lubada, see käib harilikul kapitalistil või ka kapitalistlikul ühingul täiesti üle jõu. Aastate eest tekkis Pariisis idee (täiesti utopiline!) asutada iseseisev ajaleht. Vabatahtlikult pandi selleks kokku 20.000 miljonit franki (1 fr. = 15 senti). Et sealset lugejat säärase imeloom kui iseseisev ajaleht huvitas, seda näitas varsti lugejate arv: mõne kuu pärast läks „Quotidien'i“ 300.000 eksemplari.

Teistele suurtele lehtedele ei meeldinud iseseisev

Need kolm jõudu, mis Prantsuse ajakirjandust valitsevad, on ajakirjanduse enese tarvidustest tekkinud, kuid hiljemini trükisõna, nõndapalju kui see iga päev või iga nädal ilmuvates lehtedes väljendub, täiesti oma meelevald alla võtnud. Nad on tsensuuriks saanud, mis valjem ja halastamatum igast ametlikust järelevalvest. Selle kohta on näiteid toonud Dijonis peetud rahvastevahelisel ajakirjanikkude kongressil Prantsuse ajakirjanik Delaisi. Teatriarvustuski ei ole nende kolme võimu valve alt vaba, seletas Delaisi. Julgeb mõni arvustaja etendusest halba öelda, siis läheb teatridirektorite ühingu palvel Rénier' firma esindaja lehe toimetusse, kes laitva arvustuse avaldas, ja ähvardab kuulutuste võtmisega. „Süüdlane“ arvustaja olgu õnnelik, kui ta kohe ei lenda, vaid meeleparanduse-töötusega lepitakse.

Ühes Pariisi ajalehes ilmus kirjutis prantslaste

söömakombest, mille järele magusa roa juure sektijuuakse. Kirjutises avaldati arvamist, et see komme kõhule kaugeltki kasulik pole, et sekt või šampanjavein sel puhul ära tuleks jätta. Šampanja vabrikantide ühing kaebas lehe kohtusse ja nõudis 100.000 franki kahjutasu. Eraviisil nõuti veel autori toimetusest valdamist, mis ka sündis, sest vastasel korral oleks kuulutused võetud. Kas kohus kahjutasunõude rahuldab, ei ole teada.

Üks teine Pariisi leht kavatses avaldada seeria artikleid lastetöö kohta Prantsuse tehastes. Esimeses artiklis arvustati valjusti laste eksploateerimist klaasivabrikuis. Kohe artikli ilmumise järel ilmus Rénier' firma esindaja ühes klaasivabrikantide ühingu esindajaga toimetusse ja nõudis, esiteks, järgnevate artiklite avaldamata jätmist; teiseks — vastupidise artikli avaldamist toimetuse enese poolt, mis sedasama asja pidi heas valguses näitama.

Need on väikesed näited, mis illustreerivad Prantsuse ajakirjanduse „vabadust“. Natuke hilja on väljaandjad ja toimetajad taibanud, missugused ahelad nende käsi seovad. On hakatud otsima vahendeid, kuidas neist ahelaist vallanduda, aga midagi konkreetset ei ole seni leitud.

Hoopis teise lehekülje moodustab Prantsuse ajalehtede müüdavus või ostetavus. Ei ole saladus võrastelegi, et Prantsuse lehtedesse raha eest artikleid saab paigutada. Tahame, näit., Eestile seal reklaami

teha, siis kirjutame artikli valmis ja viime mõne Pariisi lehe toimetusse, kus siis tasu määratakse, mitte meile, artikli autoreile, vaid tasu, mis me lehele peame maksma, et ta artikli trüükiks.

Tahab keegi meie kunstnik, et temast mõni Pariisi leht või ajakiri juttu teeks — jälle sama tee ja samad vahendid — frangid! Väikese tähtsusega lehe kaastööline teeb kiitva märkuse klaasi kohvi või veini eest, soliidse ajakirja kaastööline võtab soliidse „honorari“. Kuna meil korralik ajaleht peaaegu iga tekstirea eest toimetuseliikmele või kaastöölisele tasu peab maksma, ja maksab, on Prantsuse väljaandja ja toimetaja ideaaliks: mitte üht rida trükkida, mille eest poleks „honorari“ makstud — lehele. Aga see on juba iga lehe sisemine asi. See ei kuulu käesoleva artikli piiridesse.

Kui tead seda kõike ja paljusid muid väärkülgiselle vana ja kõrge kultuurirahva praegusel, kõrgkapitalistlikul ajajärgul ja juhtud siis ikka jälle lugema kolme suure sotsiaalse ideaali nimetust valitsuse hoonel ja mälestusmärkidel, siis leiad, et selle juures on unustatud midagi. Peaks olema

Ci git liberté, égalité, fraternité.

See tähendab Eesti keeles:

Siin hingab vabadus, üheõiguslus ja vendsus.

Aga me usume ometi surnute ülestõusmist.

RIIGIHOIUKASSA

*võtab raha hoiule
Eesti Panga osakondades
ja kõikides postkontorites*

*

Hoiusummade eest vastutab riik.

RIIGIHOIUKASSA HOIUSUMMAD KASVAVAD JÄRJEKINDLALT.
1. NOVEMBRIL 1929. A. OLI HOIUSUMMASID 3,3 MILJONIT KROONI.

Riigihoiukassa peakontor.

KAS HALVENEV KIRJANDUSLIK MAITSE?

Et kirjanduslik kollektiivmaitse on halvenenud, ei ole meil vahest mitte aksioom. Võidakse meele tuletada neid mitte väga kaugeid aegu, kus eesti lugemispublik nautis mõnuga „Jenoveevasid“, „Õnnetuid Hirlandasid“ ja „Mai Roose“, millele hiljem järgnesid „Rinaldiinid“, „Mariatad“ ja „Prints Valdemarid“ David Martsoni võimatus tõlkes. Võidakse näidata ka kogu ärkamisaja algupäranditele kui enamikus magedale ja vesisele lektüürile, mida aga võrdlemisi aplalt loeti. Vastuväiteks kõlab veel ka osutus, mäherduse alaväärilise materjaliga täitsid tol ajal meie ajalehed oma „jutunurki“, olgu tõlkes, olgu algupärandis, vastavalt lugejaskonna halvale maitsele. Pööre tuli alles — nõnda kuuleme proklameerivat — napilt veerandsaja aasta eest, kui tärkas korruga hulgi noori kirjanikke, kes hakkasid õpetama lugejale ja vanemaile kolleegidele paremat maitset...

Sellise argumentatsiooni puhul unustatakse aga midagi, mis on üpris kaaluv tollaegse kirjandusliku maitse hindamises: eesti intelligentsem lugejaspublik akadeemilisest haritlasest peale kuni parema kutsetööliseni luges kirjandust peamiselt võõras keeles — saksastamise ajajärgul saksa, venestamise ajajärgul vene keeles, või nüüd jaolt juba ka mõlemas keeles. Nende keelte, eriti saksa keele, kaudu tutvuti tõlgetes ka prantsuse, inglise ja muude võõrkirjandustega. See oli saksa keelt valitsev eesti publik, kes aitas ülal pidada saksa raamatukauplusi, saksa ajalehti, saksa teatreid. Niipea, kui eesti seltskond oma rahvuslikul ja hariduslikul arengul samm-sammult jõudis iseseisvusele, hakkas lugema oma kirjandust, muutis nädalalehekeseid päevalehtedeks, asutas mõlemasse suuremasse linna teatrid, niipea löid saksa kultuuriasutised jõult ja arvult kahanema ning kõdunema. Ilmus muiste igas meie väikelinnaski oma „Anzeiger“, Tartus võrdlemisi suur saksa päevaleht, Tallinnas kogu kaks päevalehte*), siis näeme nüüd kummaski meie perekaimas linnas ilmuvat ainult üht väheldast ning vähese lugejaskonna tõttu üpris kallist lehte, kuna alaline saksa teater

Tallinnas ja Tartus on saanud vaid ilusaks mälestiseks.

Ühe ajajärgu mentaliteeti, tema vaimset ja hingelist ilmet, võime tabada kõige paremini, kui teeme kindlaks, kuhu kaldus sellal publiku eriline huvi, tema hardus, vaimustus, entusiasm. Minu kirjanduslikud mälestised ja muljed ulatuvad tagasi umbes nelikümmendviis aastat. Tugedes noile võin öelda, et ühiskonna vaimusuund oli saksastamisajastikus kirjandusele kui ka muile kunstidele soodsam kui venestamisepohhis ja märksa soodsam kui praegu — muidugi võrdlemisi. Kas ei kõla peaaegu muinasjutuna, kui tähendan, et teatris käidi virgasti nautimas draamat, eriti klassilist draamat ja tragöödiat! Teater oli täis, meeoleu ülev, tundus vahel otse kirikuelevust. Olime küll keset saksa kirjanduse lagunemist ja Eduard Berenti näitelava ei sulgunud autoreile nagu komöödiatöösturid Gustav von Moser, mõlemad Schönthanid, Blumenthal, Kadelburg j. t., sest publikut leidus teadagi ka kerge, konventsionaalse tüki ning pühapäeviti burleskse jandigi jaoks. Ent tõsisel, tuumakal, sügaval tükil oli ometi nii konstantne vaatajakond, et võidi laupäev kestvalt reserveerida maailmakirjanduse klassikutele, kuna etendati uuemaid draamasid ka muil nädalapäevil. Tol ajal olid publiku teatrilemmikuteks „traagiline heeros“ ja „herooin“, kuna subreti ja koomiku ülistamine jäeti pühapäevapubliku asjaks, kes koostus peamiselt kaupluse- ja kontoriteenijast. Draamapubliku hardus küündis sageli pisarateni ja närvivapustuseni ning pärast etendust kogunes peaaegu alati salk vaimustatud teatri tagaukse juure, et neid jumalikke imetegijaid, kes teatritäie tavalisi inimesi praegu hingelisest tasakaalust olid rabanud, ilma mingita palest palge näha. Mina isiklikult olin „seitsmendas taevas“, kui mu tädipoeg Brunberg (kirjanik Bornhöhe), kes oli tol ajal „Revaler Beobachter“ juures teatriarvustajaks, mu vahel kaasa võttis „Hotel du Nord“i restorani, kus linnateatri näitlejad pärast etendust taotsesid õhtust süüa, ning mulle võimaldas tutvuda mõnega, kes neist mulle eriti imponeerisid.

Meie tollaegse publiku kunstientusiasmist mõlgub mul meeles väike iseloomustav episood. Peterburis peeti siis veel ülal saksa õueteatrit.

*) Harry Jannseni „Die Heimat“ oli lühikest aega veel kolmandaks.

Mitmed sealsed lavatähed, nagu Hermann Nissen ja Ferdinand Suske, külastasid sageli Tallinna linnateatrit, aga ka välismaa suurusi, tulles Riist ja minnes Peterburi, peatus meil. Mäletan peale muude Adolf Sonnenthali, Marie Geisteri ja Charlotte Volterit Viini Burgtheatrist. Kord oli viimane meil esinenud Grillparzeri „Medeas“. Olime näinud tema deemonlikku mängu tiitelosas, olime ka kuulnud tema kuulsat karjatust, mida kutsuti „Volterikarjatuseks“. Mürisev aplaus, lugematud väljakutsed. Pärast etendust jäi teatri vestibüül inimesi täis, taheti siit kaudu koju minevat diivat veel kord näha. Charlotte Volter ilmubki direktori kõrval. Äkki lähenevad talle spontaanselt kaks noort preilit, kahvatud ja põlevsilmalised ärevusest, ning katavad ta mõlemad käed suudlustega... Hetkeks tumm vaatlemine, siis asub nagu antud signaalil salk härrasid näitlejanna ümber ja ta kantakse kätel väljas ootavasse tõlda... Palun silmas pidada: see ei sündinud mõne operetiprimadonnaga, vaid ühe sügavtõsise klassilise tragöödia inimkujundajaga!

Niisugust entusiasmi, isegi võltsimatut ekstaasi, võib meiegi päevil näha — aga kas teate kus? Stadiionil. Elan Kadriorus niisuguse lähedal, näen päev päeva kõrval päris rahvasterändamist oma akendest mööda voogavat ja kuulen vaimustuseruptsioone, mis ületavad kõik enne nähtu ja kuuldu. Nad vältavad vahel veerand tundi vahetpidamata. Nad on vahel mõirgavad ja undavad nagu orkaan ookeanil. Siis panen käed risti ja õhkan Taara poole, et ta laseks kümnendat osagi sellest ürginimlikust vaimustusest osaks saada meie vaimuväärtustele. Miks siis peab kõva ja osav suurvarvas ning välejalg või käsi olema kõrgemas hinnas kui mõtleja loov aju?

Meie elame spordi tähe all. Ei, õigemini

Meie aja tudeng

Homme antakse mulle ülikooli lõpetamise diplom, — saan ometi kord teada, mida õieti 10 aastat õppinud olen!

R. Tiituse joonistus

sporditsemise ja rekorditsemise tähe all. Mis oli alguses võimlemistao-line kehaharjutus, ajaviide, mäng, see on saanud kireks — kireks pealegi, mis kipub lämmatama vaimsed huvid. Uinus varemalt poiss või plika magama, raamatkai-sus, siis uinub ta nüüd — ühel jalgpall, teisel reket kaisus. Ja und näevad mõlemad äre-vaist turniiridest ja matši-dest ning nende kõrval Parii-sist värskelt impoteeritud uutest neegritantsudest... Ja kõike seda rekorditsemist võetakse tõsiselt, pu-rutõsiselt — meil ja mujal. Tuuakse lehtedes telegraafi ja telefoni kaudu pikki üksikasjalisi kirjeldusi ning sügavpõhjalikke arvus-tusi. Korratakse seejuures tüütuseni: „Terves kehas terve vaim“. Aga milles väl-jendub ja teostub siis nüüdis-aja sporditseja vaim? Mi-da ta sel alal loob? Ta ei tee ju muuga tegemist kui oma mittevaimse kirega. Kui meile ajakirjanduses, reklaa-miks spordile, jutustatakse mõnest ameerika presiden-dist või inglise peaministrist või suurest kirjanikust, et ta harrastavat seda või teist sporti, siis ei ole ometi sport see tegur, mis tõstis mehe nii kõrgele staažile, vaid tema vaimne kvalifikatsioon. Ta kasutab sporti vaid oma kehalise tervise karastuseks mängu ja võimlemise mõist-likkudes piirides. Rekordit-seja aga otse patustab keha-lise tervendamise vastu. Ber-nard Shaw tähendab kuski inglise aristokraatia spordi-kire kohta, et lepitakse meel-sasti vigaseks väänatud käe ja jalaga, kui aga saadakse nautida hea sportlase kuul-sust. See on haigluse tunnusmärk. Sellisel sporti-misel pole enam midagi tegu „kehakultuuriga“ — see kul-tuur on ebakultuurne.

Ma ei süüdistata sporti selles, nagu oleks otse

tema see, kes on ühiskonda, eriti noorsoosse, toonud ärapöörde vaimuhuvidest, vaimse loiduse ja ükskõiksuse, kuigi ta oma nüüdsel rikitud kujul neid halbusi aitab süvendada.

Ei, vaid spordimaania ise on sümptoom sellest meie aja mentaalsusest, mis suggereerib seljapöörmist vaimsele lõbunautimisele. Selle suunaline protsess on pikem maanialise sportluse arengust. Vanemad meie seas mäletavad vististi veel, mäherduse innu ja hardusega loeti möödunud sajangu lõpul ja uue sajangu alul sotsiaalse tendentsiga ilukirjandust, millise vaimustusega võeti vastu Zola, Tolstoi, Ibseni, Hauptmanni, Gorki teosed. Mitte ainult õppiva noorsoo sõõrides, ei, vaid daamide kohvilaudadeski diskuteeriti tol ajal kirjanduslikke küsimusi. Ja see oli just meie eesti publik, kes kogunes Tartu Bürgermüsse'sse, kui seal Ida Ahlberg kehastas ja hingestas „Norat“ ja teisi Ibseni kujusid.

Esimese vene revolutsiooni eel ja ajal domineeris siis poliitiline kirjandus — sotsialistlik ja radikaal-demokraatlik. Ei olnud täievääriline ühiskonnaliige, kes ei lugenud revolutsioonilise belletristika kõrval ka puhtpoliitilisi väljaandeid. See oli meil lõpuks vaimuhuvide kõrgepingele. Järgnes riikliku reaktiooni ning hiljem maailmasõja halvaval ja korrumpeerival kaasmõjul vaimne langus.

Ei viitsita enam mõelda. Välditakse, põlatakse otse kõike, mis nõuab mõtlemist. Olakse seetõttu mõtlemisest võõrdunud, nii et enam ei taibatagi, mis pole küllalt lame ja labane. Meie teatrijuhid ja autorid kurdavad, et publik ei saa muuseas enam peenemast, eriti satiirilisest, naljast põrmugi aru. Ta naerab ja aplodeerib maruliselt, kui härra Pinna või härra Kurnim kukub jahukirstu ja tõuseb sellest valge seljaga, — ta lõbutseb südamest, kui Shakespeare'i „Tormis“ kõhuli lamava Calibani selga, pea selle tagumiku poole, laskub Tipsutai ja nende mõlemi otsa istub joobnud Stefaano, aga ta vaikib ja haigutab isegi nii pähekopsatavate naljade puhul, nagu neid sisaldavad parimad operettide tekstid. Et on saanud kunstipärasest teatridraamast ja -komöödiast triviaalne, šablooniline kinotükk, mida neelatakse massiliselt, kuna teater seisab tühi, — ja et on saanud koomilisest ooperist (opera comique), n. n. klassilisest operetist, see nüüdne veretu ja vormitu muusikaline jant, mida kutsetakse ka operetiks, kuna endise, ikkagi pisut head rahvapärast huumorit pakkuva farsi, posse aset täitma on pandud n. n. revüü maotu pudipadi — see kõik tähistab teed, mille on maitseline langus juba ära käinud.

Nüüdisaja vaimuolu signatuur on kõmnälg. Kõigis maades elab suur osa ajakirjan-

dust ainult ja üksi sellest näljast. Enne seda ei olnud. Algupärandite esietenduseks koguneb meil teater täis, kuid kas teese enda pärast? Ei, vaid 75 protsendi võrra selle kõmupärase teatraalsuse pärast, mis on esietendusega ühenduses: autor hõigutakse lavale — kuidas ta välja näeb? mis näo ta teeb? kas oskab teine ka ilusasti kummarduda? mi-hukest kuube ta kannab? kas talle annetatakse ka lilli? jne... Romaan, mida peab rohkesti ostetama või raamatukogudest laenatama, ei tohi ilma olla mingisugusest sensatsioonilõhnast. Teda on kas taevani ülistatud või maani maha laidetud, või tema tegelasil on elavaid ja tuntud modelle, või tema autorist teatakse midagi pikantset — ükskõik, niisugune raamat kõlbab lugeda! Veel parem on, kui ühest teosest kuuldu, ta olevat „soolane“; vulgäärikeelest tõlgituna tähendab see: seksuaalne. Autor, kes tahab tingimata olla kindel oma raamatu „minekus“, peab olema vilunud „suguelu saladuste“ ja „probleemide“ leiutamises ning populaarses lahendamises. Ärgu ta kartku, et teda „nilbuses“ hakatakse süüdistama. (Seda enam ei tehta.) See sündis enne muiste, s. o. paarikümne aasta eest, ja tol ajal juba siis, kui autor ainult mainis, et neitsi sai rasedaks ning abieluline murdis truuduse.

Kõigest hoolimata ei tarvitse meie oma kirjanduspubliku pärast silmi nii väga maha lüüa. Mujal pole lood paremad, ka ülikultuurilises õhtumaailmas mitte. Herbert Wells väidab kuskil, et kogu Inglismaal ei leiduvat hea raamatu lugejaid rohkem kui 50.000! On see õige, siis ei jäta maitse langus Shakespeare'i isamaal ka midagi soovida. Kümne aasta eest anti Londonis Oscar Wilde'i kogutud teosed välja. Väljaanne oli määratud jõukamale lugejaskonnale, ta oli paberilt ja köitelt parem talvalistest. Ent kas teate, mäherdusel eksemplaride arvul trükiti teoste andeid? Ütle ja loe: tuhat tükki. Ja inglise keelt kõneleb 150 miljonit inimest. Võrreldes sellega kui ka paljude teiste maade lugemismõõniga võime küll öelda: meil loetakse rohkem. Loetakse õnneks häidki raamatuid võrdlemisi rohkem.

Maitse aga — see näib edasi halvenevat, olgugi, et meil virgasti katseid tehakse, eriti noorsoo ringkonnas, parema kirjanduse propageerimiseks. Masside maitse halveneb edasi, kuni tuleb suur tüdimus, küllastus, tülgaistus kõigest sellest tühjast, õõnsast mittemidagist. Siis algab renessans — ükskõik millal.

K. A. Hindrey

PARIISIST „POSTIMEHE“ JUURE

(„MINU ELUKROONIKA“ V KAVAST)

Olin täielikult pankrott, kui Riiga jõudsin. Töötamised ööseti, sest närvid ja võlad ei kannatanud päevalgust, olid kuudekaupa minu jõudu söönud. Sõit neljandas klassis oli mulle läinud maksma mu väikesema, aga kallima sumadani — seal oli sees töid, maale ja joonistusi ning pesu ja üks ülikond. Esseenist mööda jõudes olin ma ärganud istuvast tukkumise ja siis kaasreisijate kahetsusi kuulnud, üht punahabemelist truusüdamlikku sakslast uimaselt imetlenud, kes ühtelugu seletas, et ta küll peaaegu kindlasti olevat uskunud, et see ikkagi minu sumadan oli, mille üks võõras mees oli kaasa võtnud. Oo, ta oleks sellele närule näidanud, kui ta kindlasti oleks teadnud, et see minu sumadan oli! Kuid olin ikkagi liiga väsinud ütlemiseks, et ju nii lihtne oleks olnud mulle külge müksata, kui mees minu varanduse käe otsa võttis. Edasi tukkuma jäädes oli mul hinges ainult kerge haletsus selle nii rohkesti leiduva inimliigi vastu, kel sõnades on palju kaastunnet, tegudes aga mitte niigi palju tahtejõudu või mõistust, et kahtluse korral kas või kõva kõhatamisegagi seisukorda selgitada püüda.

Neljandas klassis sõit on kallid sõit. Olin piirini jõudnud, kus odavat rongi oodates ühes lokaalis kogu öö pidin istuma ja võõraste inimestega ilmaaegset juttu ajama ning viimseid kopikaid kulutama. Ja kuidagi viisi kartsin ma piiri, pakkide läbiotsimist. Mul võisid mõned joonistuste kavandid seal paberisegu sees olla, võisin Tolstoi, Čehhovi, Gorki ja teiste mõtteid riigivastasel viisil joonistanud olla. Ja sõja pärast Jaapaniga oldavat Venemaal praegu iseäranis

kare. Tekkis plaan kuidagi viisi salaja üle piiri jõuda, kuid väsimuse sekka ta kadus. Tänu taevale, sest ta oleks hästi loll olnud.

Riias aga oli kerge hingata, kuigi minu riietuse jaoks liiga kareda õhu käes. Mul oli üks Pariisi talipalitu seljas, aga Pariisi talipalitu on peaaegu meie suvipalitu.

talipalitu seljas, aga Pariisi talipalitu on peaaegu meie suvipalitu.

Oli ennelõunane aeg, telefonitraadid olid valgelt karvased, kui Romanovi uulitsal äkki minu kõrval Jaan Poruki nägin. Ta ei teretanud, hoidis käed palitutasutes, vaatas oma vesihallide silmadega mulle kõõrdi otsa ja hakkas mu kõrval kõndima. Ma ei teretanud ka. Mis sest, et me üksteist vahest kaks aastat ei olnud näinud.

Siis ütles ta: „Su parem saabas on katki.“

See oli õige. Miks pidin ma seda veel kinnitama? Taktivaene ta oli. Aga külm oli liiga, et suud lahti teha. Ja minu kollasel saapal oli ainult üks väike pragu väikese varba kohal sees.

Ta oli muidu üsna sõnaaher, aga tal oli veel vaja ilmast kõnelda, mida ta suure tõsidusega järgmiselt absolveeris:

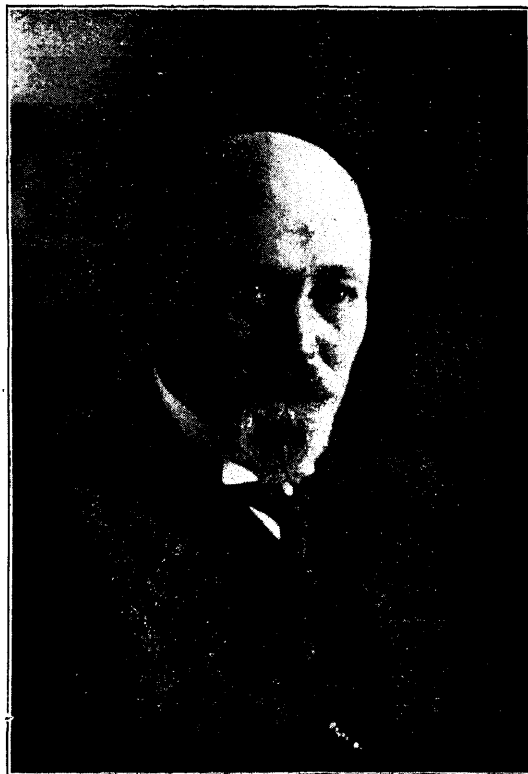
„Kui kõik inimesed lund

teeksid, siis oleks veel külmem.“

Siis sammusime jälle vaikides edasi kuni trammini.

„Sõidame „Automaati“,“ ütles ta siis. Ja see oli ainuke mõistlik sõna, mis kõike sisaldas, nimelt, et ta tramm maksab ja ka „Automaadis“ kulud kannab.

Seal istusime umbes tund aega, kus ma talle seisukorra selgeks tegin. Nimelt, et ma Pariisis olin, viimasel ajal rohkesti nälgisin, nüüd kindlasti Tartu

K. A. Hindrey

pean sõitma, milleks ta mulle 5 rubla peab muutsema.

Enne pidavat ma end aga laskma päevapildistada. Mul olevat midagi näos, mida pidavat fikseerima. Tal olevat tuttav päevapiltnik, äriliselt algaja, kuid uute teede otsija ja leidja sel alal. Meiesugustele meestele tegevat ta hinnata. Ta viis mind Thorensbergi, kus üks päevapiltnik minust mitu konterfeid tegi, kusjuures välja tuli, et ta Pakkulis on sündinud, õigemini ühes neist taludest, milledest Pakkul koosnes, millede hooned aga maha olid kistud.

Seda päevapiltnikku olen ma õige mitu aastat hiljem „Postimehe“ juures näinud, kuhu ta oli ilmunud, et oma kunsti vastu ajalehis huvi äratada. Seekord oli ta aga hirmant, ei tunnud mind enam ära, ütles mulle kõik viltu, mis minevikusse puutub, ja enustas mulle surma neerupõletiku kaudu kaunis ruttu ähvardaval tähtajal. Viimast vist seepärast, et ma kuidagi viisi head heaga tasuda ei saanud ja ühtki soovitus kaevaatamise ja soolapuhumise suhtes lehte ei võinud lasta.

Kui „Automaati“ sõitsime, nägin Wöhrmanni parigi juures Ambergi, „Vironia“ värvid peas. Ta ruttas politehnikumi. Oleksin välja tahtnud karata, nii hea meel oli mul, kuigi ma Pariisi käiva „Postimehe“ kaudu juba teadsin, et „Vironia“ sügisel juba Riia korporatsioonide perre oli vastu võetud. Kohe, kui päevapiltniku juurest tagasi olime, läksin „Vironiasse“ endisi sõpru vaatama.

Leidsin neid peaaegu kahanemata endisel arvul, leidsin uusi, kuid minu viis ei olnud enam endine. Pariis oli mind üsna vaikseks teinud ning tol ajal alati ja veel kaua aega hiljem seisin ma veel imestavana nähte ees, kuidas siin kodumaal ikka seda sööki ja jooki nii ohtrasti on. Ja üsna otsekoheselt tummistan, et närvlikkus oli nii suur, et mõne lihaga ja muude toitudega raskesti ülekülvatud leti ees silmad kõrvale pidin pöörma, sest et nad niiskeks läksid. Mulle tuli ikka meele see nälg, mida Pariisis olin kannatanud.

„Te pagan pidite ju nälgima,“ ütles Tõnisson selle etteheitva tooniga, mille taga end sagedasti kaastundmus varjab, kui „Postimehe“ toimetuses väsinult esimest korda pärast Pariisi tema ees istudes üsna tasaselt ütlesin, et raske ikka oli.

Miks ma õieti jalamaid Pariisist „Postimehe“ juure sõitsin? Muud midagi ju õieti ma enam ei teadnud. Võimalusi oleks ju muidugi olnud, nüüd oskasin jälle tööd teha, aga ma ei mõtelnudki millelegi muule. Mina tundsin seda vahest naiivselt, kuid õieti täielikult enesest mõistetavana, et nüüd, kus iga võimalus Pariisi jääda puudub, Tõnissoni juure pean sõitma. Kõlaga see nii pentsikult kui tahes: mul ei tekkinud küsimustki, kas Tõnisson mind vastu võtab.

Kõige selgem kõigest oli see, et ma koju ei sõida. Mina ei võtnud kaalumisele sedagi, et koju lihtsalt külla sõita, end näitama, missugune nüüd olen. Oli võimatu sinna minna enne kui ise oma jalul seisad. Olin seda küll Pariisis olnud, kuid siiski oli mulle sekka veidi raha saadetud. Aga sedagi oli mul raske vastu võtta — iseseisvana, kodu mitte koormata tahtvana, nagu ma seda Pariisis läbi viisin. Imelik oli küll nii lähedalt omastest mööda sõita, vägisi kis-

kus sinna, kuid siiski oli maailm nagu tähtsamaid, suuremaid ülesandeid täis, ehamääraseid, enesele tundmatuid, nii et iga mõte, mis kojuigatsus andis, külmalt maha tuli suruda. Küllalt olin ma juba niiviisi koju pöörnud, maailmalt lööduna, nüüd ma seda enam ei tahtnud.

Tartusse jõudnuna olid minu esimesed sammud Rütüti uulitsasse „Postimehe“ juure. All raamatu-kaupluses oli palju rahvast. Seisatasin apaatiliselt, kuni ma märkasin, et üks näpitsprillidega sale preili leti tagant mind võrastavalt ja kõrgilt vaatles. Sain aru, et oleksin kübara pidanud maha võtma. Kuid Pariisis ei olnud see tarviline kauplustes ja nüüd oli ka juba liiga hilja. Alles siis kergitasin kübarat, kui ta mu soovi järele päris. Ma ütlesin oma nime ja teatasin, et soovin härra Tõnissoniga kokku saada.

Siis panin ma laisalt tähele, et mind hakati silmitsema. Mind tunti siis minu kaastöö järele. Ja siis öeldi, et üles pean minema, härra Tõnisson ei saavat küll kohe vastu võtta, kuid mina oodaku natuke.

Ülal tuli mulle kohe Kitzberg vastu ja tervitas mind endise sõbraliku soojusega — me olime ju vahepeal enne mu Pariisi sõitu Riias nii sagedasti kokku saanud. Ta viis mind kohe oma kabinetti, samasse kitsasse ruumi, kus ärijuhid aastakümneid on töötanud. Ma olin vist väga vaikne ja Kitzberg, kel oli palju takti, jättis mind üksi.

Siis tuli Menning, keda ma ka varem juba Eesti Üliõpilaste Seltsis olin tundma õppinud. Tal oli kõva hää nagu alati ja mul oli väga raske kuulata, kuidas ta mulle seletas, et „Postimees“ minu „Pambu-Peedut“ ikkagi ei saa trükkida, et tal need ja need puudused on, ja mina mõtlesin kogu aja: miks peaks ta mind õige piinama? ei ole mina ei „Pambu-Peedust“ ega millestki muust temaga kõnelnud, ei ole mina üldse tema poole pöörnud, ei teadnudki mina, et ta on „Postimehe“ juures, ja et mina muud üldse midagi ei taha kui et jäetagu mind rahule ja lastagu mind Tõnissoni juure. Mina ei vastanud peaaegu üldse midagi, olin ainult tagasihoidlik, väsinud ükskõiksus segas end seesmise ülbusega ning ma imestasin veidi, miks siin sinuga inimesed kõnelevad, keda sa ise ei ole kõnetanud, pealegi kõneaineks sinule piinlikke asju võttes.

Ja siis öeldi, et ma võin Tõnissoni juure minna.

Pean juure lisama, et mina täielikult teatamata olin tulnud. Nende inimeste teades, kelledele minu eksistents tuttav oli, pidin ma ikkagi Pariisis olema. Ei olnud ma ühestki kodumaale tulemise kavatsusest kirjutanud, ei saanudki seda teha, sest mu tulek oli nagu põgenemine — esimene ainealine võimalus laskis mind ka sõidupileti võtta. Nii tulin ma siis ootamata ja meie jutu esimesed laused olid ka selle olukorra selgitamised. Alles siis, kui Tõnisson hakkas mulle töövõimalusi otsima, mõtteid kaaluma, mida ma peale peaksin hakkama, alles siis tundsin oma pettumusest, kuidas ma enesestmõistetavaks olin pidanud „Postimehe“ toimetusse astumise.

Ma ütlesin siis kohe, et mina midagi muud ei mõtlegi teha kui „Postimehe“ toimetuse liikmeks saada.

Tõnisson ütles, et toimetuses ühtki kohta vaba ei ole.

Mina vaikisin. Tema ka.

Siis ütlesin ma, et ma endale ikkagi midagi muud ette ei suuda kujutada kui töötamist toimetuses.

Ilves tuli sisse. Seesama vana Ilves, kes Viljandis juba teispool trepiukse taga pansionis oli olnud, kellega koos ma Makarovi ja Thau juures olin elanud ja kellest mina ei teadnud aimatagi, et ta on „Postimehe“ juures.

„Mis sa teed, härra Hindrey tahab toimetusse astuda,“ ütles talle Tõnisson naeratades. Nagu resigneerides. Et mis sa jonnakaga peale hakkad?

„Mhh!“ tegi Ilves, teretas mind naeratades ja silmitses mind läbi prillide. Kõndis toas edasi-tagasi ega öelnud mitte midagi. Mulle oli nagu kõik ükspuha peale üheainsa idee fixe'i: mina tahan „Postimehe“ toimetusse.

Siis tuli Menning sisse ja Tõnisson oli oma otsuse juba teinud.

„Noh, siis tulete homme tööle. Kas teil korterit on?“

„Ei ole.“ Oli mulle ka kõrvaline. Selle peale ei olnud ma veel mõelnud.

„Jõgeveri juure võiksite pansioni minna — ta on ka kirjanik-inimene.“

Ma tundsin, kuidas ma vihaseks läksin, aga olin liiga väsinud ja tol ajal alles liiga viisakas, et ütelda, keda mina kirjanikkudeks pean. Pansioni vastu mul midagi ei olnud, ükspuha, kõik ükspuha.

Tõnissoni otsus oli imekiiresti tuttavaks saanud, sest vaevalt sain ma uksest välja kavatsusega kogu toimetust tundma õppida, kui mulle kolmandalt korralt tulevalt trepilt alla Ants Simm suurte hüpetega vastu kolises:

„Uus toimetusliige, härra Hindrey? Jah? Tere kodumaal. Simm on mu nimi!“ Ta tõukas selle nii energiliselt välja, et nimi Sõmm kõlas.

Süda lõi soojaks. Siin oli midagi spontaanset, lahmakat, midagi sarnast pealegi, nagu ta Viljandi landesgümnaasiumis nii sümpaatlikult minu sisseastumisel sinna minusse jälgi oli jätnud: seltsimehelik rõõmus vastuvõtt, kameraadlikkus esimesest silmapilgust, tere-tulemast peaaegu kärelda käeraputamisega.

Ja kui üles jõudsin, siis leidsin endistest sõpradest veel Ernst Enno ees, kes mu reisikirjad vastuvõtvasse eesti keele oli parandanud ja kes neid seega mu kurvastuseks oli rikkunud, et ta ühe osa jäljeta oli ära kaotanud, terve osa Dünkirchenist Pariisini, ja siis nii imeliku ülemineku oli leidnud, et ma isegi enam aru ei saanud, miks mu kiri nii absoluutselt lolakas ja mõttetu välja oli tulnud. Ta pühendas mulle kohe oma saladuse ja ütles, et tal kole hirm on olnud, et Jaan õnnetust märkab.

Ja siis algas „Postimehe“ juures töö, millest mul alguses aimu ei olnud. Tõnisson ise andis mulle järgmisel päeval portsjoni lehti kätte ning ütles: „Lugege, vaadake, mis Teid siin huvitab, ja siis kirjutage sellest.“ Ja mind ei huvitanud üldse mitte midagi. Alguses vähemalt. Kogu maailm oma tühjade sekeldustega oli mulle üsna ükspuha. Nõnda et mind ainult tõlkimiseks sai kasutada. Kuni aegamööda oma uimast hakkasin toibuma.

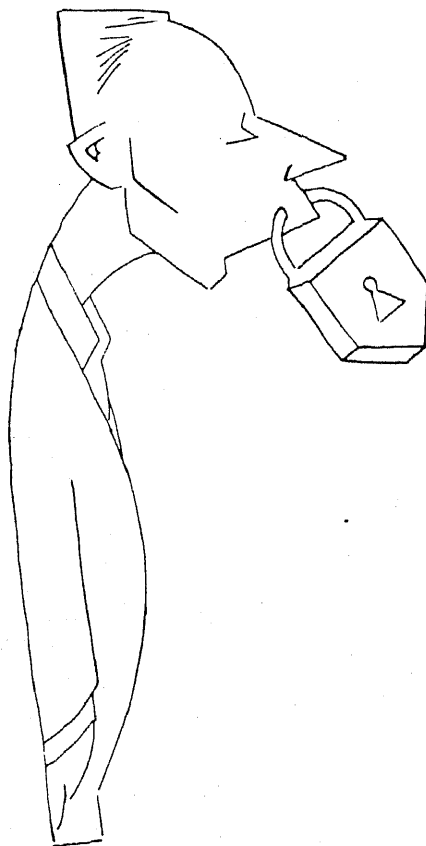
Viimaseks aitas kaasa ainealine muretus, seisukord, missuguses ma veel kunagi varem ei olnud.

Palk, millest ma ei oleks teadnud unistadagi, andis tasakaalu, kuigi see palgasaamine seda ainelist tasakaalu sel viisil rikkus, et ta kergemeelsust hakkas toetama.

See oli seal nagu mõni suur kommuuna või seltsimehelikkus kassa suhtes. Kui raha vaja oli, mindi lihtsalt alla kassa juure. Prl. Mathilde Pistrik, päras-tine pr. prof. Konik, seesama daam, kes mind nii võõrastades oli vaadelnud, kui ma esimest korda kübar peas raamatukaupluses seisin, küsis: „Kui palju teil vaja läheb? Täna on kassas palju raha. Kümme

Muutunud ajad I.

O. Krusteni joonistused.

Enne oli ajakirjanikul suu lukus.

rubla. Võtke parem kakskümmendviisi!“ Ja andis. Kuidas võid sa vastu võtmata jätta, kui maailm nii raha sees ujub?

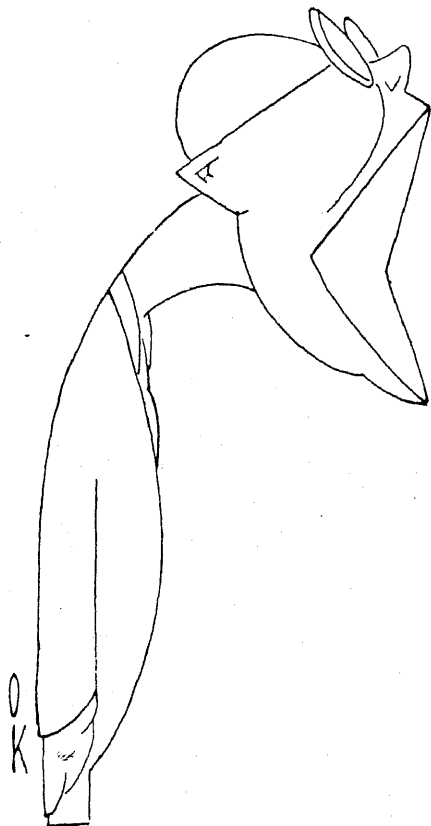
Ja siis tuli üks ja teine. Ilves tuli ja kraamis enne õhtut kassa üsna tühjaks. Siis tuli Tõnisson ise ja siunas, et temale midagi järele ei ole jäetud.

Muidugi ei võinud see viis liiga kaua kesta. Rõõmus ta oli, ta andis niisuguse iseäralise julguse, ettekujutuse nagu piiramata võimalustest. Rõõmus oli ta nagu kogu toimetus, värske ja hoogus. Kuid kord pidi ikkagi loodama, mis ju ka hiljem sündis. Aga siis olid sa ka juba ilmatu palju ette saanud, sa olid end kaunisti koormanud ja andis jälle töötada, et ettevõtetud summad tasa saada, mis mõne romaani tõlkimisega teostati. Ja tõlkida jõudsin ma väga ruttu. Kui Enno kord mingisugustel põhjustel Selma Lagerlöfi „Jerusalem“ pooleni pidi jätma, siis üllatasin

ma trükikoda ja Menningut, kes viimane mind keeleliselt pidi parandama, seega, et tema nii ruttu ei saanud korrektoori teha kui mina kirjutada — lehekülje lehekülje järele lendas ta lauale.

Vastuvõtt kodumaal, Tartus, oli küll suurelt osalt südamlük. Aga see südamlikkus oli nagu pealekippuv, nagu uudishimuline. Oli küll armetu vähe neid, kel takti paistis olevat ja peentunnet. Sõbralikkusel oli otsekohe oma füüsiline ligikippumine juures, sündigu see nüüd õlale patsutamise katsete või kuue-

Muutunud ajad II.

Nüüd on see tal sageli liiga lahti.

nööbist kinnivõtmise kaudu. Ning ühes äärmiselt hel-laks läinud närvidega oli minus suureks kasvanud omandusõiguse tunne oma indiviiduimi kohta: ma jätsin teised rahule, nemad jätku mindki rahule! Kellelgi ei tohiks olla õigust teist segada, ei oma lärmitseva jõvaliteediga, ei oma palumata osavõtuga ega oma arvamide ja veendumuste pealesurumisega. Seltskondliku konventsiooni peaaegu absoluutne puudumine oli otse valus. Niipalju nagu ta ehtne oli ja minu poolt väga sallitav talupoja juures, nii vähe paistis ta mulle õigustatud olevat inimeste juures, kes nõndanimetatud haritud seltskonda moodustasid, õigemiini öelda hakkasid moodustama. Sest see seisis meie kultuurilises programmis, nagu tol ajal kõike seda, mis meil puudus, oli hakatud looma: oma põllumeeste koondust, oma rahaasutusi, oma teatrit, nii ka oma seltskonda. See seltskond ei kujunenud mitte iseene-
sest, vaid üsna teadlikult püüti kokku sulatada amal-

gaam Eesti rahvuslikku ideed kandvate või kandma pidavate perekondade näol, püüdes sekka tõmmata üli-õpilas- ja ka õpilaskonda. Enesest-mõista ei võinud see kaugeltki seda mõõtu välja anda, millega mina olin harjunud.

Pariisi kerge elegantsi järele vastastikuselt läbi-käimises kui ka välimuses tundus meie kodune kohma-kus hingematvana. Launtennise asemel taalrimäng perekondades või üsna kaugemale lapsepõlve mahajäänud „Kas kingsepp on kodus?“ eksekuteerituna täiskasvanute poolt, Eesti vaimlise eliidi poolt peale Strindbergi, Anatole France'i, Rodini, Simpliciisimuse ning Saksa neo-romantikute õhkkonna oli suureks kontrastiks, olgugi et naiivne ja kobav püüds seltskondliku koondumise suunas liigutas. Inimkonna, kunsti ja kirjanduse probleemide asemel kõigi algeliste mõistete defineerimise püüded, sest vene kool oli õppiva noorsoo keskel oma töö juba teinud. Kõike aga saatis rahvuslik tuiksoonelöök, tugev ja verekuüllane, mis nii soojalt korrepondeeris sellega, mis minus vastuvaidlemata aksioomiks oli saanud: siia ma kuulun, see on minu rahvas.

Kuid ega tehtud kergeks assimileeruda. Mind ennast võeti ikkagi võõrana. Oli juba minu kasvatus ja minu senine eemalolek hoopis teistes ringkondades mind nagu mujale asetanud — nüüd lisanes veel, et ma Pariisist tulin. Kes eestlastest oli seal käinud? Grenzstein viibis seal, seda teati, Grenzstein oli aga nagu eksileeritud. Ja Pariis — mida teati Pariisist? Vahest küll ainult seda, et ta ikkagi on see suur Paabel, kõigi kõlvatuste ja kergemeelsuse pesa! Minult kardeti üheltpoolt ja loodeti mõneltpoolt rohkem kui ma selle Pariisi mõjude suhtes võisin pakkuda. Jaheda ja sagedasti lõikava tagasitõrjumise järele alguses tulin ma hiljem enesest rohkem välja. Aga kui ma seltsilistele siis kinnitasin, et mina kogu aja Pariisist askeedina olin elanud, siis kutsus see paremal korral välja umbuskliku muige, halvemal hirnuva naeru, nagu oleksin ma vaimukat nalja teinud.

Üldse välismaail käinud oli ju üsna vähe eestlasi. Dr. Hermann, Grenzstein, Laipman, Kristjan Raud ja Paul Raud — Pariisist aga elanud ja sealt tagasi tulnud ainult mina. See tegi juba mind võõraks, isegi väliselt. Sest kõikvõimas mood hoolitseb seal juba konfektsiooni, valmisriiete kaupluste kaudu, et sa siis kodumaal täielikult teissugune oled, silmatorkav, kritiseeritav ja otse väljakutsuv oma erinevuses. Ma olin ainuke Tartus, kel kahekordsed kraed olid! Palun! See on reeglist niisama väljakukkuv ja midagi muud olla tahtev nagu Pariisist oleksid imestust äratanud meie kotis püksid, kotis kused, kotis palitud ja saterkuued ja üldine väline näotus. Ja minagi seisin Barclay platsi ääres tol ajal oleva hotell Londoni uktsel pärast siiajõudmist mõni päev ja vaatlesin peaaegu õudusega täidetud võõrastava uudishimuga kirikutest tulevat rahvast, vanu ja iseäranis noori, kuidas nad kõik endid iga ilutunde vastu olid nagu pampudesse ja paunadesse mässinud, nagu vateeritud kuklid, kammittas riidekihtide sees, milledest rätsepad ja õmblejannad endiste moodide vaimu mitte aimates ja neid siiski petrifitseerinud olles omamoodi kaunidusresultaate olid saavutanud. Film ei olnud veel maitset nivelleerinud, ühetaoliseks teinud, aga ka meie puurauja lühikest

lambanahkset kasukat ja liikuvust soodustavat otstarbekohasust riietuses ei olnud tema kauniduse suhtes keegi näinud ega tähele osanud panna, et ka ses suunas omapära otsida, nagu muidu muudes talupojalikkustes.

Ja kui ma nii seal võrastemaja trepil seisatasin ja kogu seda musta ja halli kohmakat vööri mööda nägin veerevat, siis oli mulle spontaanselt selge, kuidas nivelleerimistahe, mis ju igal enamusel sees, mind oma arvustuse alla peab võtma ja kuidas püsivustahe minus raskelt saab vastu panema.

Tõnisson viis mind varsti pärast mu tulekut — vast oli see samal õhtulgi — Eesti Üliõpilaste Seltsi, kus oli referaadiõhtu. Leidsin palju tuttavaid eest, Värdi Oja oli kateedril ning absolveeris oma ülesannet, arstiteaduslikke küsimusi populariseerides. Seejuures tekkis küsimus, kuivõrra inimese keha alkoholiga põlvede järele võib harjuda. Dr. Luiga vaidles sellele võimalusele vastu, kusjuures aga jälle Victor Reier oma suurt imestust avaldas, et juba valmis arst organismide kohanemist mürkidega ei tunnusta. Värdi Oja rüüpas oma referaati pidades kateedril õlut, pealtkuulajad viskasid tähendusi sekka ning minule paistis kogu see obligatooriliseks tehtud, küll töötamisele ja vaimlisele liikumisele sundiv ilus programm sümpaatne olevat, kuid mitte rahuldav suuremate teadmiste ammutamise ja levitamise suhtes.

Muidu aga oli Eesti Üliõpilaste Seltsis üsna paljugi muutunud vahepeal. Värvid olid peaaegu kadunud, ainult mõnel haruldasel üksikul oli sini-must-valge müts peas, rebase-institutsiooni ei olnud peaaegu märgata. — Eesti Üliõpilaste Selts tüüris täie jõuga omapärase stiili leidmise poole.

Ja sama aja jooksul olin minagi kõvasti muutunud. See omapära otsimine, mis ainult senise eitamises seisis, ei meeldinud minule juba seepärast, et asemele õieti midagi ei olnud tulnud, mis teatava kultuurilise stiili idusid oleks näidanud, kuid üsna vastu mina ka ei suutnud enam olla — balti saksa korporatsioonide omapära oli minu kauaaegse välismaal viibimise järele minu silmis nii mitmeski oma avalduses kultuurivastasuse või vähemalt ilmaaegsuse ja tarbetuse ilme saanud. Korporatsioon või selts, mulle üksipuha, mõlemi kasvatuslik ülesanne oli minule aksioomiks, küsimus seisis ainult selles, milleks ja kelleks ja missugustel viisidel kasvatatakse.

Karske, vähemalt parajusmeelne rahvas viibis seal sel õhtul, ainult vana Toru ilmus pärast referaati minule hoopis võõraks jäänud laia ning sõbraliku aplombiga väikesesse tuppa, kus õige mõõduka õlle

juures istusime. Kutsuti Ants Simmi poolt, kes vist sel ajal esimees oli, korrale ja meelitati mujale, teise ruumi.

Ütelda aga oli meil selles esimeses ringis kodumaal alles üsna vähe. See muutus muidugi aegamööda, koduste oludega ja vanade ning uute sõpradega jälle harjudes kadus ajajooksul minu haiglane sensibiliateet, mis Liplapi Saapast võrastama pani, kui ta ühes Palmbergiga Tartus viibides mind enda juure oli kutsunud, kus ka Arnold Laur noore üliõpilasena oli. Ta oli minu ikateoorilist elurõõmu siinsete viiside eitamist kurvalt hüsteeriliseks kokkuvarisemiseks nimetanud, see minu vana eestkostja. Ma sain sellest hiljem kuulda. Ning võib olla, et ta seepärastki minult sel juhul allkirja võttis, et minul tema kui võõrmündri vastu ühtki nõudmist ei ole. Niisugune tujurikkuv moralist nagu mina, kes liigsöömise ja liigjoomise vastu kõneles, võis vahest ei-tea missugustele imelikkudele ideedele tulla. Tuju rikkus ta niikuinii.

See kõik muutus aegamööda, nagu juba öeldud, mida rohkem mina akklimatiseerusin. Juba elurõõmus toimetus viis mu vapustatud, liiga ühele küljele kallutatud seesmise inimese õigesse asendisse tagasi.

Tõnissoniga oli hea töötada, ta oskas suure innuga üldiselt pragada, ta võis väga isiklikuks minna ja mul tekkis aegamööda veendumus, et ta tüli otsib ja soovibki. Tal oli see tarviduseks, mis aga kedagi ei seganud. Ainult Ernst Enno läks närvlikuks. Kuid teistele, vähemalt suuremale jaole, tegi ta kirklik hääl rõõmu. Ja hädas oli ta meiega ikka ka. Sest juhtus, et suur osa toimetusest heaks arvas koos ja ilmatu heas tujus ilmuda siis, kui trükikoda viimases hädas käsikirjade järele kisendas. Seni pidi käsikirju võetama kustatahes ja siis kirjutas Tõnisson ise oma lendavaid, pikki sõnu, lehekülj lehekülje järele. Kuni härrad ilmusid. Ühel niisugusel puhul sammusime jälle hanemarsis mööda treppi üles, kus Tõnisson meid ukse ees vastu võttis, kurb, vihane, põlglik ja amüseeritud naeratus näol.

„Mina pean end lõhki käristama siin üksi ja toimetuse liikmed ei tunne ühtki sisemist kohustust ühise töö põhimõttest kinni pidada.“

„Küll juba valmis saame, ei ole häda midagi, käsikirjad tulevad kõik õigel ajal,“ vastatakse segamini.

„Mis käsikirjad need võivad olla, teie kõigute ju jalgadel.“

Vastus: „„Postimees“ ei kõigu, „Postimees“ seisab kõlblisel alusel.“

MEES MALMIS

I.

Läbi katkiste akende tungib valumajja loodeneva päikese kiiri. Kiiri nagu helkiva sulatiskumaga ühtivaid punanööre, mille ümber sajab ja sädeleb kuumunud mulla tolm ning tahm.

Valamistöe läheneb lõpule. Siin-seal neelab veel vormi savine suu tulivedelikku, mis voolab sädemeid pildudes maa rüppe, et hanguda valmis tööks. Vormkastide vahel punetab mullale loksunud sulatislaike. Purpurne vedelik hõõgub ja tardub pikkamisi nagu valatud veri.

„Hei palgale, palgale!“ kõlab äkki kontori-ametniku hääl. Mullakinkude ja rauarisu vahelt ilmub valajaid. Ilmub palgamaksja ümber nõgistunud mehi, kargab üle suitsevate vormkastide poisikesi kärnimajast.

Pistetakse neile pihku määratud palgaraamat, mõned paberrahad vahel. Üks rõõmustab, teine kirub, kolmas kärab kirjutajaga, miks see pole tükitööd palgaraamatusse märkinud õiglaselt.

Valumaja kaugemas nurgas aga ragiseb saviveski ja üks kõver mees kärutab kollast liiva nagu peeneks jahvatatud kulda.

„Kaua sa seal logistad? kas palgast ei hooligi?“ küsitleb keegi abitöolistest. Kõver mees vaatab nüüd sinna, kus tasuti teistele töö vaeva. Ta tõukab labidavarrega mingi rihma rattalt maha, veski seisatab liiva krigisedes metallist rataste all.

Juba hõikabki kirjutaja: „Martin Kallas! Kas on siin?“

„Siin, siin!“ vastab savimeister. Talle ulatatakse mitu suurt paberraha.

„Vaata musta-matsi, võtab sama palju palka kui valajad!“

„Pole ime: ööd-päevad orjab ühte.“

„Kurat teab, kellele ta kogub ja korjab. Üksik inimene nagu känd.“

Tööselsilised rääkisid harilikult nii Kalase kohta. Kallas ise kuulis sageli, kui teda iseloomustati, aga ta ei hoolinud sellest suuremat. Süütas piibu ja sülgas.

Võtab tema jah valaja palga. Kellel sellest hale? Selle eest teeb ka mitme mehe töö. Täna jääb ööseks tööle. Suur hooratta vorm vaja kuivatada. Üks peab ikkagi selle töö ära tegema.

Töölised, saanud palga, on lahkunud. Masinamajas pandi mootor seisma. Elekter kustus. Valumaja paistab hämaruses nagu sodiks pommitatud jooksukraav sõjaliinil. Auravad mullahunnikud, suitsevad vormkastid ja hõõgub koksijäänuste sõõr sulatisahju all.

Martin Kallas süütab malmist lambimügara, mis suitseb nagu tõrvik. Siis võtab käru ja läheb kuuri alt koksi tooma. Lamp loidab käru nurgal, Kallas ise, kõveraseljaline, longib valumaja mullasel põrandal vedelevate malmitükide ja kõverdunud traadimässakate vahel. Tõukab käru, mille võll kriuksub tühjaks jäänud hoones läbilõikavalt.

Veab valumajja mitu kärutäit koksi. Täidab siis liikuvad ahjud ja süütab. Tuli pureb krõbinal kuiva koksi, ahjud lõõmavad varsti ümmarguses hooratta vormis nagu helendav tulipärg.

Nüüd saab Kallas aega puhkamiseks. Ta laskub peenekssõelutud mullahunnikusse ja tõstab põlved nagu kaks muhklikku rõuku nõgistunud lõua alla. Nii ta kõssutab, käed, mullaga ühevärvilised, risti ümber jalgade.

Kõssutab ja vahib tulle, piibunosu liriseb hambus.

Väljas on saabunud juba sügisöö. Valumaja kaugemais nurgis pole enam näha midagi. Tulehelk valgustab vaid tõstekraanat, mis teraslennukina lasub põiki üle valumaja, raudtaladel. Kraana all terasvaieri konksus keeritleb tasakesi äsja vormist tõstetud silinder nagu poodud inimene.

Üksildustunne valdab Kallast täna tugevamini kui kunagi enne. Ta rõõmustab, kui kuulab krääksatavat valumaja rasket ust ja näeb naistöölist, kes läheneb tulele.

Naisel oli määratud rätt seotud ümber pea, mida kohendas värviste sõrmedega. Ta jäi seisma teispool vormi ja kõhatas korduvalt nagu otsides kõne algatust.

„Kas kah öötöö?“ küsis Kallas piipu suust võtmata.

„Jah. Meie värvime treiereis käsigranaate. Ei nüüd ole aega ühti: sõjatööstus. Teisipäevaks peab kümmetuhat granaati ärasaatmiseks valmis olema. Tuleb töötada ööd-päevad ühte. Praegu oli natuke vaheaega, meil seal kisub tuul läbi. Nägin siin tulelõõma, mõtlesin, lähen

teen nina soojaks. Mida siia suure ümmargusse auku õieti valama hakatakse?"

Rääkides oli naistöoline teist külge pidi lähenenud ja seisis nüüd juba Kalda kõrval. Nad vaatasid üksteisele näkku ja võpatusid.

Kaldal kukkus piip pihku. Ta kogus aga end kohe ja ruttas vastama ennist esitatud küsimusele.

„Kahesajapuudane hooratas tuleb valami-sele. Külmutuskompressori jaoks. Sõjaväe varustusvalitsuse tellung.“

Naine kummardus ta näo juure.

Naine oli istunud koksikorvi äärel. Istus ja aegamisi ütles:

„Jah, ma pistsin päris rumalast peast plehku. Oleksin teadnud, et see elu niiviisi läheb, ei ma oleks end ära lasknud meelitada. See Anderson, ah misuke inimene ta oli... Martin, ma olen nutnud oma silmad pimedaks...“

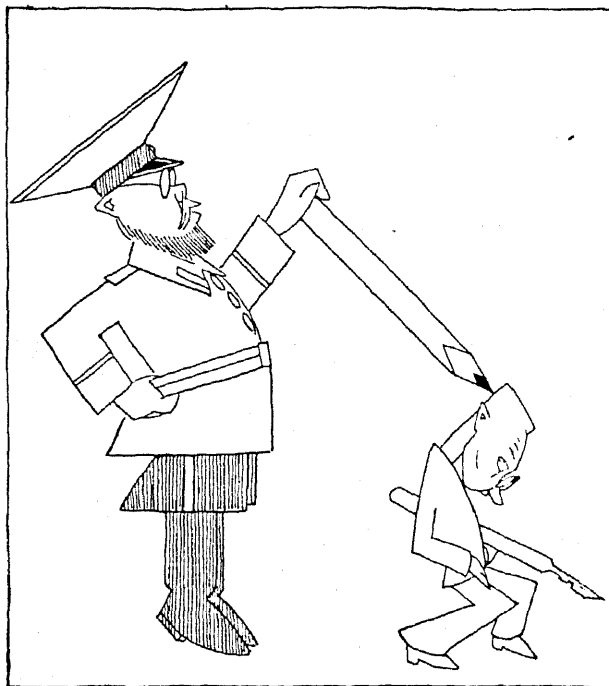
„Kas te nüüd siis enam koos ei ela?“

„Jumal, mis ta küsib! Juba kahe kuu pärast kloppis mu läbi ja aasta pärast viskas Peterburis uulitsale. Mis ma kõik läbi elanud ja kannatanud olen! Jõi nagu härg. Pärast kuul-

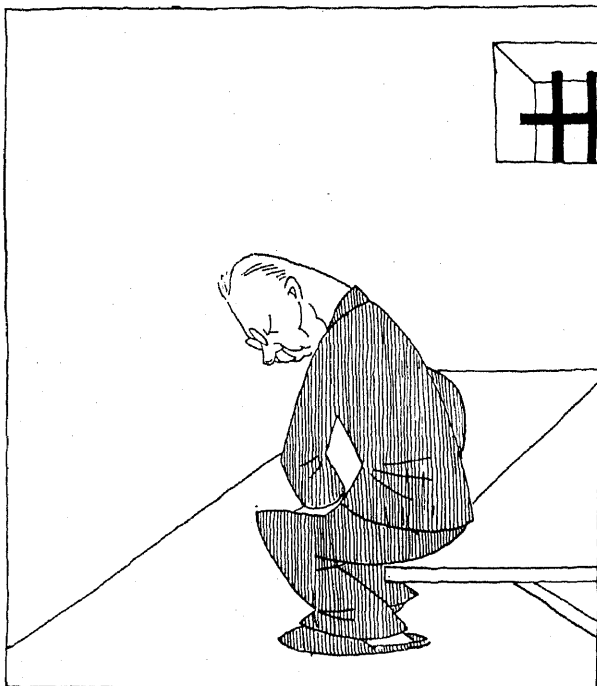
Surve ajakirjanduses.

I.

O. Krusteni joonistused.

Enne oli tšensor, kes ajakirjanikke punase pliiat-siga surve all hoidis,

ja vastutaval toimetajal tuli sagedasti, võideldes ajakirjandusliku vabaduse eest, kinni istuda.

„Hääl oli kohe tuttav: sa oled ju Martin?“

Kalda üks käsi vajus harevil sõrmedega sügavamale mullahunnikusse. Küllakili laskunult vahtis alt üles naise nägu, kus virvendas kibe naeratus.

„Sa siis... sa oled Tiina? Kuidas ma pole sind juhtunud nägema juba varemalt?“

„Kus sa mind siis pidid nägema, kui ma alles mõne päeva eest tehasesse tulin. Ja ei mina oleks võinud uskuda, et siin kohtume... Mõtle, Martin, kaksteistkümmend aastat on möödunud, kui viimati üksteist nägime.“

„Küllap see aeg tuleb välja.“

„Ei mina oleks sind enam tunnud, aga hääl, see on ikka endine. Kuidas siis elad kah? Naise mees muidugi ja?“

„Kes seda naist julgeb veel võtta, kui üks juba plehku pistis,“ vastas Kallas. Ta hakkas erutatult piipu laadima, ehkki selleks polnud vajadust, sest piibukeha oli alles tubakat täis.

sin, et olevat teine kuski kakeluses surnuks löödud. Niisukese pärast jätsin sinu maha, aga usu, ma ei saanud seekord teisiti teha!“

Kallas tõusis ja hakkas pika raudoraga koksi kohendama. Suskis ja sorkis ahjudes nii, et sädemete uht tõusis kõrgele.

„Kirjutasingi sulle ja kuulasin tuttavatelt, keegi ei teadnud su asukohta,“ jatkas naine.

Kallas naeratas.

„Kes pidigi teadma mu asukohta, kui mat-sin end siia nõgihoonesse! Siin tehases ma elan ja olen. Kord nädalas käin vaatamas, kas korter on ikka oma koha peal. Üldse, mis sel-lest veel rääkida, maailmas juhtub paljugi.“

„Juhtub ja tehakse paljugi rumala peaga. Mis meil viga oleks elada olnud ses pisikeses pesas männimetsade vahel, aga linna, linna! Siin me oleme nüüd linnas...“

Naise hääl katkes. Ta näppis närviliselt oma põlle serva. Pärast vaheaega rääkis:

„Ma ei saa aru, kui mina tormi peaga kodu-
koha maha jätsin, miks toimisid sina samuti?“

„Mul oli kitsas ses saunahüti. Sauna-
hüti, mis näis ennist mulle toreda lossina. Kõik
jäi halliks, hämaraks. Pealegi mind naerdi,
pilgati. Mis ma seal veel pidin vahtima?“

Nad vaikisid, kuni naine tegi minekut.
Ütles üle õla tagasi: „Kui teine kord rohkem
aega ja sul kannatust on pikemalt mind kuulata,
siis räägime veel. Kui tunned lähemalt põhjusi,
mis lahutasid meid, sa kindlasti ei süüdistata
mind nii valjusti.“

tuhka, tulelõõm väheneb. Kallas kõssutab ik-
kagi veel kinni silmi, nõgistanud näol naeratus.
Tund möödub tunni järel. Kui mees viimati är-
kab, pole ahjudes enam tule kübetki.

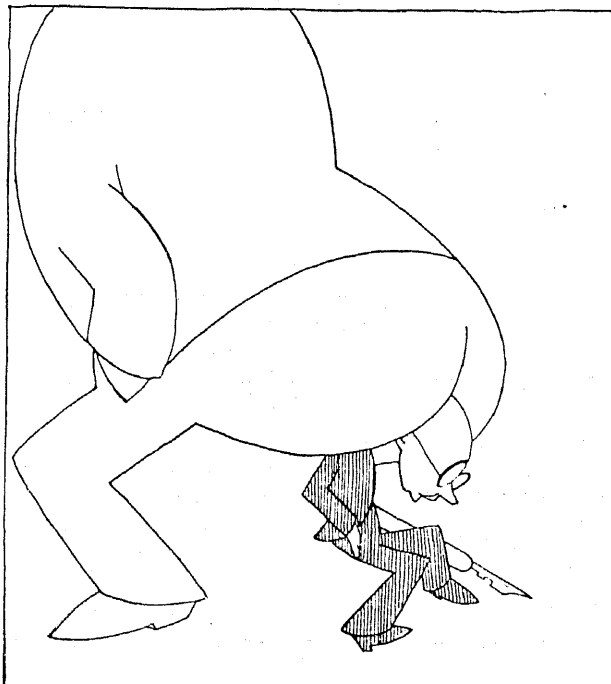
„Igavene aeg!“ ahastas Kallas, „ma jäin
magama... Nüüd jääb vorm tooreks, hommik
on ju varsti käes. Mis oskan nüüd teha? Mis
must saab...“

Ta tõi ruttu kokse ja täitis ahjud uuesti.
Surus traadi vormi küljesse ja palus kõik taeva
jumalad kokku, sest vorm osutus puha tooreks.

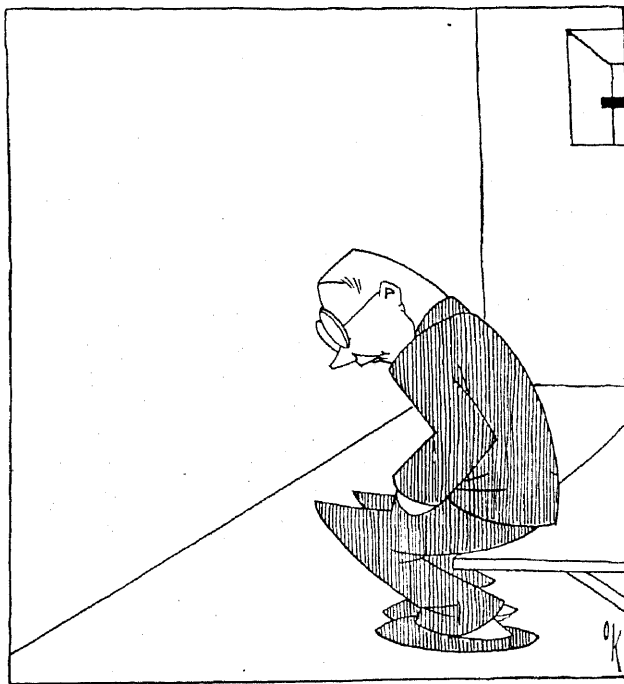
Kallas nihutas ahjud lähemale, tegi võima-

Surve ajakirjanduses.

II.

Nüüd avaldab survet tänava maitse

*ja vastutaval toimetajal tuleb, jällegi sagedasti,
ajakirjandusliku vabaduse kurjasti tarvitamise pä-
rast kinni istuda.*

„Ma pole sind süüdistanud,“ ütles Kallas,
aga niivõrra tasa, et naine seda ei kuulnud.

II.

Konutas Kallas jällegi üksi tule ääres. Ta
rändas minevikus ja tuletas meele oma elujuh-
tumeid ajast, mil see naine oli temale kõik.
Tuletas meele esmakordset tutvunemist temaga.

Heinamaal lõi pikne põlema heinaküüni.
Nagu hirmunud lind oli Tiina joosnud Kalda
käte vahele. Nad nägid, kuis leegid jooksid
küünikatuselt puude latva ja kõrbenud lehed
tõusid taeva poole nagu must liblikate parv.

Nüüd tuli see naine jälle. Tuli ja rebis
vanu hingehaavu, aga Kallas ei saa olla talle
pahane. Ta tõi ja elustas ühtlasi hulga ilu-
said mälestusi. Ja mis oleks Kalda elu väärt,
kui poleks enam mälestusi? Neis elades ta mõ-
nikord naeratelebki, kui keegi ei näe.

Hõõguvaile koksiledele laskub juba valget

likult suure tule. Hommikuks tõmbuski vormi-
savi tolli paksuselt kõvaks. Ehk läheb vala-
mine ikkagi õnneks!

Kummaline lugu: kui see naine ilmub, siis
ta kohe Kaldale õnnetusi kaela toob. Temast
unistades Kallas vormi ääres tukkuma jäigi.
Kui nüüd valamine äpardub, siis pole Kaldal
muud kui pista sinel selga ja sõjaväljale.

Hommikul ilmus valaja, kes oli valmistanud
vormi.

Ta urgitses vormi kelloga. Pealmine pind
oli kõva kui tsement. Mees ei teadnud, et sü-
gavamal asus toores savi.

„Kas kuivatasi ikka korralikult?“ küsit-
les valaja Kallast. „Ega sa annud liig ägedat
tuld?“

Kallas oli rahutu. Kord pidi juba ütleva,
et täna tuleks loobuda valamisest, aga ta kartis
tüli ja pahandust, mida sellega esile kutsuks.
Kallas riskeeris. Ta lootis, et töö õnnestub.

III.

Tehases on hooratta valamine suursündmuks. Valumajja ilmus insener ja noor ohvitser, kes viibis tehases sõjaväe valitsuse esindajana. Ohvitseri ülesandeks oli selle järele valvata, et kroonu tööd valmistatakse heast materjalist ja tellimised täidetakse täpselt.

Mõlemad sulatisahjud huugasid. Neis vihis surutud tuul ja lõomas koksi tuli, milles toormalm sulas kui vaha.

Hooratta vorm oli juba koostatud ja hiigla rauakahmakad raskuseks peal, et valamisel gaas ei kergitaks vormi pealiskatet.

Siis urgitseti lahti sulatisahjude avauseid. Sulamalm voolas tulijõgedena anumatesse. Saabus sädemeid, kuumust. Ahjude ümbrus muutus põrguks, kus sagisid nõgistunud inimesed, silmad punased ja hambad valged.

Tõstekraana sõitis ligi ja võttis suurema sulatispoti konksu. Sulatis sädeles ja hõõgus. Ümmargune tulehelk siirdus üles ja pani kraanajuhi higistama nagu kuumeimal kerisel.

„Hei, mehed kohale! Valamine algab,“ kõlas meistri käsk. Vormi avausest võeti takutropid, sulatispott hakkas mehaaniliselt kalduma küljeli. Meister, insener ja ohvitser lähenesid. Nad hoidsid käed silmade kohal kuumuse varjuks. Oli ilmunud valumajja isegi tehase direktor daamiga. Nad seisatasid kaugemal, kuna daam kandis heledavärvilist mantlit.

Juba langes sulatis raskelt vormi avausest alla. Malmipott tühjenes. Siis äkki kuuldi maa alt kurjakuulutavat kohinat. Vormi õhuaukudes tõusis sulatis, mis kees ja vulises rahutult.

„Hooratas on mokas!“ hüüdis üks vane maist valajaist. „Vorm pole õigesti kuivatatud.“

„Siin saabub täna veel tulevärk!“ lisas abitööline ja kadus töö kohalt.

Valaja värises vihast ja nõrises higist. Küljeli keeratud pott põletas nagu maandunud meteoor.

Kohin ja terav visisemine vormi katte all suurenes. Õhuaukudes purskas malmi kõrgele.

„Katke õhuaukud mullaga!“ käsutas meister. Tehtigi nii, aga kes suudab taltsutada vedelat tuld, kui see keeb ja käärib sügaval vormi põues!

Nüüd purskas sulatiskiht ka valamisaukust. Kõlas tume plahvatus ja mitmesajapuudased rauakahmakad paisati vormi kattelt maha. Vormkasti ääre kohalt aga voolas välja sulatisjõgi, mis valgudes niisutatud maale kargas särisedes kõrgele. Hetkega oli valumaja tuld täis. Vormist viskus sulatis vastu katust ja langes maha poolangunult, põletades kõiki, kes ette juhtusid!

Tehase direktor daamiga, ohvitser ja insener, kõik jooksid ruttu valumajast välja. Kadusid valajadki, kuhu keegi sai. Mitmel pani aga laialivalgunud sulatis tee kinni. Mehed hüppesid vormkastidel nagu elavad tulelondid. Kraanajuht, kes jäi ülal sulatissaju keskele,

hüppas poolpõlenult alla ja jäi murdunud säärtega kisendama valumaja mullasele põrandale.

„Kutsuge tuletõrjujad! Kas te ei näe, et valumaja katus põleb?“ kändas meister. Ja ta jätkas: „Kurat söögu see, kes kuivatas nii hooletumalt vormi. Kas Kallas või? Kus ta ise konutab? Välja tehastest!“

Üks kärnipoiss oli üldises segaduses komistanud ja kukkunud, käed ees, sulatislompi. Poisi isa, vana abitööline, tõstis langenu üles. Poisi kätest olid jäänud vaid sõrmedeta nuiad, kondigi oli sulatis purenud söeks. Vigasaanu kisas kähisevalt.

„Puha sant!...“ ütles isa. „Ei ühtki sõrme... Toida eluaeg või istugu kerjuskotiga uulitsale...“

„Ära nüüd siin jora midagi,“ ütles teine abitööline. „Too parem värnitsat, see võtab valu tagasi. Näed küll, et poisil on kibe käes!“ Surutigi poisi käekõndid värnitsaämbrisse ja mähiti pärast tööpõllega. Murdunud jalaga kraanamees oigas vahetpidamata. Katusel laadises alla nõgistunud vett, sest kustutati tuld.

Hooratta vormi juures hakkas harvenema tulivihm.

Oli ilmunud põlenud kätega poisi juure Martin Kallas. Ta nägu oli kui muld, veretud huuled tõmblesid närviliselt.

Vigasaanud poisi isa hakkas sajatama: „Kui kuivatad vormi, siis ära maga! Mis ma nüüd teen oma poisiga? Sina tegid ta sandiks, võta ja toida teda!“

Poiss pööritas valu pärast silmi. Aga ka tema pöördus Kaldale ja sirutas talle oma käenuiad vastu, ise kähistas: „Anna mulle tagasi mu käed... mu käed... mu käed...“

„Kus on Kallas?“ tuli keegi noormees. „Ruttu kontori! Ohvitseri ja inseneri ette!“

Valajad ütlesid: „Nüüd, vana Kallas, pole nalja... Löövad su nahast välja: kas Siber või kuul. Ega sõjatööstuses nalja mõisteta!“

„Jah, ohvitser on vihane,“ seletas noormees. „Jookseb aina kontoris edasi-tagasi ja kändab ühtepuhku: üles puua, üles puua!“

Kallas liikus järsku paigast. Ta ei astunud välisukse, vaid sulatisahjude suunas.

„Kuhu sa, ogar, lähed!? Kontori pead tulema!“ hüüdis sõnatooja noormees. Kallas kisus aga pea õlgade vahele ja jooksis trepist üles. Ülal lõomas sulatisahjust tuld nagu põrgupõhjast. Raudlagi oli kuum justkui tulel hoitud hiiglapann.

Ahjumees istus trepi otsal ja jahutas end pärast palavat tööd. Kallas kooberdas tast mööda.

Ahjumees vaatab, et kuhu see mühak õieti läheb. Enne pole teist nähtud sulatisahju peal.

Katab äkki Kallas kätega silmad ja hüppab ahju. Kaob tule lõõma. Ei muud pole kuulda kui ventilaatori vürin masinamajas ja õhusurve ahjus. Ahjumees on mõni minut ehmatuses kange, siis surub end ahju ning seina vahele ja hüüab ülalt alla:

„Tulge appi! Kallas hüppas ahju...!“
Jooksis üles meister ja mõned mehed. Üks katsus pika raudvardaga sorgata ahju. „Ei siin ole enam teha midagi: koks ja malm on põhja peal.“

„Siis tuleb ahju põhi alla lasta,“ ütles teine valaja. Meister aga vastu: „Mis jaoks seda? Päästa pole enam midagi. Mäletate, et ise viskasite kord hiire sulatispotti, mis jäi tast järele? Sirtsti! Üks pisike aururõngas ja kadunud oligi. Samuti on inimesegagi, kes hüppab ahju: temast ei ole enam järele jäänud kübetki. Läheme alla töö juure!“

„Aga natuke kummaline on ikkagi see asi,“ arvas vanem valaja, „kuidas sa valad, kui tead, et inimese hing poeb ühes malmiga ahjust välja?“

Meister naeratas sunnituult. „Hing, kui seesugusel üldse seda oli, lendas läbi korstna vastu taevast. Ahjumees, lase viimane malm välja! Valmistusele tuleb miiniankur.“

Vaikides seisid töölised ahju ümber, kui sulatis potti voolas. Sadas helkjaid ja ristilisi sädemeid. Kui avause vahele kiilunud lagitükk takistas sulatistvoolu, võttis ahjumees terava kangi ja hakkas avaust lahti torkama.

„Ära sa, hull kurivaim, surka savimeistrile silma,“ naljatas noor valaja. Tema nali aga ei leidnud heakskiitu. Kaaslased kergitasid vaid

kortsunud kulme ja karistasid noormeest kurja pilguga.

Vaikides valati miiniankur.

Järgmisel hommikul, kui rebiti vormidest valatud töid ja puhastajad astusid oma teravate meislitega ametisse, ilmus valumajja kahvatu naine.

„Kuhu ta valati?“ küsitles naine. Üks mees näitas.

„Siia. Sesse ankrusse. Kõver asi, nagu oli Kallas isegi.“

„Ja kuhu see ankur pannakse?“ küsitles naine uuesti. Mees mähkis maraskile löödud näppu, ise seletas:

„Ikka merepõhja. Ega ankrul mujal kohta ole. Jah, kas tema mees võis seda aimata: müras kuival maal nagu tahmahärg, aga nüüd valati malmi ja maetakse merre.“

Teine puhastaja haaras vasara ja hüüdis: „Nüüd, memm, hoidu eemale, nüüd tulevad tükid kulmu pihta!“

Hakkas hoope andma meisli pihta. Raiusid maha teravaid malmiservi, mis lendlesid vurisedes valumajas nagu terasliblikad.

Naine kummardus. Ta võttis ja pigistas pihku ühe sellise malmikillu. Väljus siis valumajast, kus suurenes iga hetkega tööragin.

AKTSIASELTS

A. EINPAUL

TALLINN, SIIMONI T. 19.

KÕNETR.: 308-64, 308-53. TELEGR.: AEINPAUL TALLINN.

OSTAB VÄLJAVEOKS KÕRGEMATE PÄEVAHINDADEGA
VÕID JA KANAMUNE.

SOOVITAB OMA PIIMAÄRIST JA MEIEREIST ALATI
VÄRSKET
PIIMA, VAHU- JA KOHVIKOORT, VÕID.

*

HOLLANDI VAN DEN BERGHI VABRIKU TAIMEVÕI
„SANELLA“ JA TOIDURASVA „ALMA-FETT“
AINUESINDUS EESTIS.

ASJAARMATAJAD.

Ei olnud see kaugel siit. Pihkvast ma jutustan. Kuid kodumaast olime küllalt lahutatud selleks, et hoidisime ühte kõik eestiverelised, vaatasime üle piiri oma lääne poole kaasaalavalt ja tegime järele kuis jaksasime, mis siin suurem oli. Mida ühiselt olla sai, see oli selts. Ja kitsamalt, õppurite vahel, illegaalne raamatukogu.

Raamatukogu vene viiendale aastale järgnenud reaktsiooni aastail. Puhha ilukirjandus ja mõni ühiskondlik brošüür põranda all, s. o. ühe või teise koolivenna erakorteris. Meid, eestlasi, oli noil aastail koolis ikka 15 ümber. Poolakaid pisut rohkem, ka nendel oma keelatud biblioteek, mis kord isegi politsei käppa puutus. Lätlastel, meie arvuga tasakaalulisel poisikonnal, jälle oma koondus ühes rändava kirjanduse koguga, mis pidi sandarmeid kartma. Vene poisid aga võisid oma poliitika, poliitilise ökonomia, „Russkoje bogatstvo“, Gorki, Andrejevi ning ka — Ssanini lugemise kirgi rahuldada kooli poolametlikus biblioteegis, mida meie, muulasedki, agarasti külastasime.

Vene poistel (õigemini: juba meestel) kui enamusrahvuse liikmetel oli kerge kontakti luua kohaliku seltskonna, õppurkonna ja põliskodanikkudega. Poolakad-juuretunukad leidsid ka lahtised ukсед ees: passiks nende lastetoast õpitud masurka. Meie, eesti ja läti vennad, kogunesime oma seltsidesse, mille olid asutanud enne meid kohalikud eesti ja läti kolooniad.

Meie käisime „Koidus“. Aega selleks oli. Loengute süsteem, mis läbivõetud kursuse piirides vastamised lükkas iga veerandaasta lõppu, jättis küllalt mahti oma huviks ja lõbuks. Loenguist puudumisi ei karistanud ka keegi.

Meie koolis poisikesi ei olnud, kõik leerist juba läbi ja hea osa naisevõtuealisi. Kõige noorem meist oli väike Pullerits, kleenuke, Jaan nimi ja minu pingikaaslane. Aga ta suri peatselt kõhupõletikku: halvast toidust ja igavesest kodumaalt kaasa antud suitsetatud lambakintsu menüüst. Ausasti, kogu kooli osavõtmisel, kirstu läbi linna kandmise ning pärgadega tegime ta matused.

Kõige vanem meist oli saarlane Parem. Kui esimest korda teda kooli suitsetamistoas nägin, siis jahmatasin: Aleksander kolmas mis kolmas! Suur tüse mees, alati suu kinni, nagu ruuges täishabemes ja kohutavalt sarnane nimetatud õndsale keisrile. Ammu juba surnud nagu ta eespiltki. Teine jube saarlane oli Leonhard Krull, praegu maamõõtja Kuresaares. Kah habekas, aga süsimust see. Korpus madal ja lai, silmis

tulukesed, kõneviis purskavalt äge. Kuid süda hea. Ta jõud — see oligi jube. Väike asi tal enesest suuremat kamraadi ahju otsa visata. Kui ta kellegi teise tüseda maajõuga maadles ja vastast ribidest pigistas, siis ei olnud see minestusest palju kaugel, kuna Krullil alles nali hakkas. Ära vihastada ei julgenud teda keegi. Krulli passioon oli Toussaint ja Langenscheidt. Tuupis seda kodus valju häälega kolm aastat läbi, unustas õhinas kord isegi ühele lõppeksameist minna, kooliõpetaja pidi ootama, kuni storož ta kodunt välja tõi. Pärast kooli oli Krull veel kolm aastat edasi tuupinud ja kui ma taga 10 a. pärast kokku sain, siis ütles: müüd on selge! Aga mis hakkab ta peale selle prantsuse keelega maade mõõtmisel ja soode nivelleerimisel — ja Kuresaares! Kolmas saarlane oli Trull, frant, nägus noorhärä, varem kuski pangas teeninud ja esinemise omandanud. Armastas vaikida, iroonia lõkkeke silmis, ning kandis osavasti näpitsprilli.

Võrukesi tuli meid korraga kolm: Ed. Ahman, praegu major ja „Sõduri“ toimetaja, Julius Kurvits, kelle Andrejevi „Anathema“ järgi ristisime Nulluseks, ja mina. Hiljem tuli sest maakonnast ikka juure. Tallinnast oli ees õrn Otto Tief, juba siis poliitikast kõvasti huvitatud, Virumaalt Adolf Martin, praegu õpet. agronoom. Energia rökkas ta laia näo igast vistirikust. Mulklast m. s. Kusti Toom, südamlikk mees, oli kaks korda võistluseksameil (200 soovijast pääsis harilikult sisse 35 ümber) läbi kukkunud (va' vene keel!), kuid kui kolmandal puhul sisse sai, siis teistest ette ka virutas: oli vabatahtlikuks „abiõpetajaks“ peaaegu kogu klassile — kui repetitsioonid käes ja tagantjärele kursuse tuupimine nii rapsakalt innukaks läks, et kõige mainimatumas kambriski ei läbetud stiili pidada, vaid ühe korraga pikas reas kaht toimingut sooritati: kõrgele tõstetud paks õpiraamat nina ees, siis enamik troonidele mittemahtujaist samal ajal tuupis klassis (enne direktori või mõne teise kurja küsija tunditulekut), ja kasutati Kustit: juba üks, juba teine tirib ta tahvli ette, kiirutus selgitama kriitilisemaid vormeleid matemaatikast ja füüsikast, ja Kusti oli valmis tões ja teadmises valgustama igäht. — Siis praegune topograaf major Oja, ikka lustiline, kõvasti ragiseva r-tähega kurgus ja pisut vigase ninaga peas: too kramm minasadulal oli teenitud ausasti — kukkumisest Petseri kloostri raudtrepi astmele kõrgendatud meeleolus suvise praktika intermeediumist... Veel mõnus Matteus Petseri kandist, kelle figuur õigustas teda tagaselja nimetama „Petseri Paksuks“. Tal polnud kuigi palju kasvustikku peas: maarahva tarkus hävitanud ta seve-

lүүiri — märgates, et juuksed hakkavad langema, küsinud ta kelleltki head nõu ja saanudki: pesku petrooleumiga; ta läinud sauna, hakanud pealage õpetuse järgi „ravima“, karvad olidki maas! Aga ta näis väga sümpaatlik oma suuresti kõrgendatud otsaesise ja näo roosandusega. — Kahju, et ruum ei luba kõiki kaasmaalasi vääriliselt esindada.

Kirju meeskond. Aga passioon üldine: hiliskevadel ja varasügisel linna suviaias vene teatris käimine. Sissepääs-seisukoht aialiivikul maksis 15 kop., kuid igal polnud sedagi alati varuks, siis tarvitas hakkajam plangupiletit vähekäidavama tänava poolt. Kord, kui sellise avantüüri sooritajate seas olnud ka Parem, too Aleksander III, siis hüüdnud üks siiski jaole juhtunud passantidest tänavalt ronija aadressil: „Куда ты, дядя?“ millele Parem habemest vastu mõmisenud: „Молчи, не твоё дѣло!“ ja vinnanud rahulikult oma pika keha plangust üle.

Kallim lõbu oli juba linnateatris, Puškini majas, etendustel käimine: õpilase pilet 35—40 kop. (ühes tantsuõigusega). Stipendium, 10 rbl. kuu, ja suve ning pühadeaegne lisateenistus Võru orkestris esimese tromba mängimisest mu büdžetis teatrirubriiki ei võimaldanud, tuli seepärast kaks 20-kopikalist lõunat polskaja stulovajas söömata jätta. Säärast „ohvrit“ pidi kandma mitu meest. Hubermanni kontserdi saime kätte 50 kopikaga. Aga kuulsa Vjaltseva kontsert maksis terve rubla — narri õpilaspileti eest! Plevitskaja oli inimlikum. Ka Pinna-Napoleon käis „Estooniaga“ ses majas. Siis alles olime uhked.

„Koidus“ tegime ise teatrit ja Püha Jakobi, s. o. Luteri, kirikus laulsime maha koguni terve „Atalia“ oratooriumi pr. Lüdig-Sinkeliga solistina ja „oreli-virtuoos“ F. Krameriga (kui mälu ei peta, siis viimase kodanikunimi oli Veinkampf). Kramer oli kaunis elatanud ja äpardunud pianist ja äraandlikult punase ninaga. Närvitses koledasti. Ajas tol kontserdil oma saatemuusika hirmsasti sassi, olgugi et ta klaverile võis käterätiku laotada ja pimedast peast kangesti tehnikat teha. Tookord tal vaesel mehel ei vedanud. Aga meie segakoor oma meelte ja häälte kindluses sai üle hädaohust ja kattis kinni Kramerit rabelemised ja mulinad oreli. Kontsert õnnestus, kohalik Eesti algkool sai oma toetuse.

„Koit“ asus mõisnikkude klubi ruumides. Par-kettpõrand, väike lava ja hea biljard. Olemine oli „Koidus“, nagu eesti koloonias harilik, kõige demokraatlikum: majateeniija, müüjanna, rätsep, sell, ametnik, poodnik, õppur, gümnaasiumi plika, bürokraat, instituudiõpilane, vabriku abijuht, proviisor, arst, staabikapten, majaomanik — kõik mahtusid siia, kes publikuks, kes tegelaseks, noorsugu läbisegi tantsima, sest iga näitemäng lõppes sellega; viimase pärast käiski nois kenades ruumides muulasigi. — Publiku kriisi ei olnud ja „kunstikriisi“ kohta meie asjaarmastajalik optimism oleks lõpmatu imestusega küsinud: mis asi see oleks? Kas seda üldse peaks olema? Avalik arvustus trikisõna näol puudus, selle aset täitsid publiku käteplaginad, tuttavate ütelused ja näitejuhi märkused.

Näitejuhina tegutses kubermangu aktsiisivalitsuse pearaamatupidaja Hans Neuhaus, endine „Lootuse“ ja „Estoonia“ tegelane. Nii siis direktor, kelle autoriteedis keegi ei kahelnud. Polnud ka põhjust.

Ühes pr. Neuhausiga, „Koidus“ lavanimelga Uue-toa, avas direktor mitte vähestele kolonistidest oma lahke kodu, pretensioonidetu, väikese salongi, sundimatu, lihtsustatud oleku koha, kus peremehe väikese skeptilise alatooniga heatujulus külalise kohe kangustest vabastas.

Hans Neuhaus oli me näitejuht. Kui tegelaskond vaheldus, siis juht mitte: armastas oma asja. Reper-tuaar osalt Leokese kirjastatud vihukestest, pärastpoole domineerisid „Vanemuise“ tükid (tegin minagi kord ses asjas käigu Tartu-sõidu puhul „Vanemuisesse“, kuhu astusin kui pühimikku ja ehtsamad aukartused viisin direktor Menningi kabinetti). Kui Hans Neuhaus jooksva repertuaariga õieti rahul ei olnud, siis võttis kätte ja tõlkis ise soome keelest — aga tõlkija nime programmile trükkida ei lasknud. Tegi meiega kõik proovid, kontrollis grimmid ja figuurid ning ronis ka etteütleva kasti. Agar oli näitlema ja alati õppis osad pr. Neuhaus, kuid oma direktoriproua positsiooni ta ei kasutanud: leppis emade ja isegi koomilise eide rollidega. Osadega olime rahul nagu nad näitejuht meile kätte andis. Intriige polnud.

Osade päheõppimisega mina ja mõnigi teine kiidelda ei võinud, lükati see tüütav tuupimine päevast päeva edasi, kuni esi- ja ka ainuke etendus käes — siis kõik lootused suflööri peale! Läks kah. Aga ükskord ei läinud. Hulk aastaid oli mul sellest kahju. Ei mäleta, mis komöödias mis rolli tegin, aga kentsakas kõne oli selles, meeldis mulle ja lootsin, et on juba peas. Lavale astusin küll, esimesed esitussõnad ütlesin teksti järgi ära ja — ei märganud, kuis olingi värvikama tiraadi vahele jätnud ning lõppsõna juba suust kukkus! Umbes nagu Gogolil instituudis mingi saksakeelse näidendi etendamisel, koolipeol: tormab lavale, langeb vastumängijale „isale“ kaela, hüüab: „mein Vater“ ja unustab jäljetumaks oma ilusa, pika klassikalise värssmao! Ripub tükk aega vaikides „isa“ kaelas, hüüab siis „Adieu!“ ja pühib enese lavalt. Tulise kahjuga pidin lahkuma lavalt, pööra kas või ümber ja alga uuesti otsast — aga säärast improviseerimist me polnud õppinud, stuudiot meil seljataga ei olnud.

Hans Neuhaus (kirjutan seepärast ta eesnime ikka täielikult, et tal oli ka vend Pihkvas, abiturient, veel pikem kui Hans, sõbrustusime temaga ikka rohkem ja rohkem) — Hans N. andis mulle mitmed pastori ja köstri osad. Neil juhtudel tuli kõrvapadi vesti alla toppida. See oli mõnus, iseäranis istumisel: tundsid omaenese „köhtu“ põlvejuurtele vajuvat, mis andis sihukese toekuse mugavuse, ja tundsid kuis enesegi nahas kaalu poolest tõusid. Imestlesin, et polegi nii paha olla paks. Ümberpöördukt.

Ikka oli näitejuhil sulle proovidel midagi ütelda, juba valingus peatuda, juba tunda end tagantlükatavana (ma ei mõista üldse, kuis pärisnäitlejad sest igavesest utsitamistest lõplikult närvidest ja tujust lahti ei lähe), ja teksti mittemõistmise pärast sai tõelda küllalt (kuigi mitte sel mõõdul, et oleksid ameti maha pannud — kes meid sundis?!). Selle viimase asjus tuli aga kord ka pidu meie tänavale. Kummaline parm lendas näitejuhile kord pähe: mängida ise kaasa mingis ühejargulises; äkitselt kaotas ta sõnad ja ei osanud neid ka kohe suflöörkastist kõrva püüda. Parastus-pinevuses

jälgisime saalist: mis „vana“ nüüd teeb! Las proovib oma nahal, kui hea on seista laval, kuivalt, tekstist lagedana nagu laasitud palk. Mis ta's tegi — pöördus otsemalt suflöörkasti poole, kummarduski ja poetas oma algupärasest loomulikest rippvurrudest kolksatades küsimuse suflöörile nina alla: „Kuidas oli?“ S. o. korraku suflöör öeldut veel kord. Kõik kuulsid. Oli tore.

Grimeerimine ja näomoonutamine meeldis meile väga. Said otsekohe vurrud nina alla, mille ootamine tösielus oli nii kole tüütav. Siis maksis veel mehele vurr.

Kord päästsin enda teada terve draama. Paari

aastat toda 1½-naelalist surmariista sageli taskus, aga targemaks otstarbeks mul teda enam kunagi tarvis ei tulnud — kuni ta kaartidega maha mängisin.

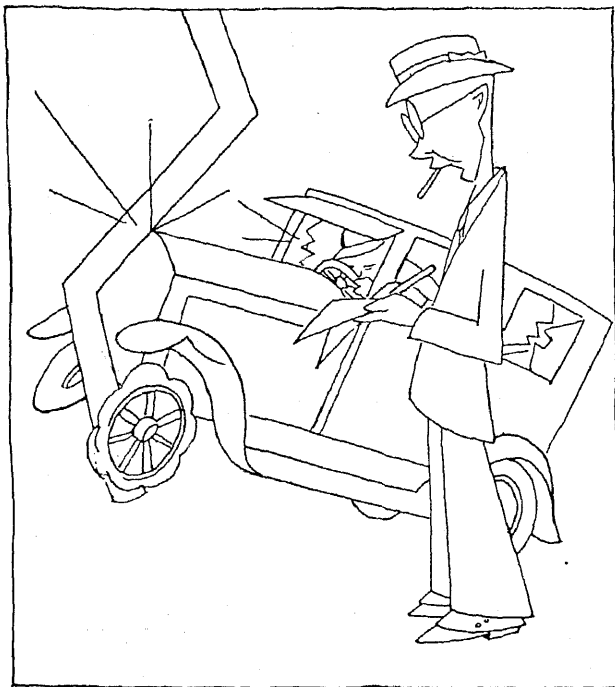
Uhkemaks numbriks oli meil Strindbergi „Isa“. Rittmeisterit mängis hr. Stümper, tookordne kooliõpetajate instituudi kasvandik. Olen teda mitu korda Tallinnas näinud, aga ta ei tunne vist mind enam. Olime „Isast“ kõvasti põrutatud.

Oma häda oli meil väikese Rogeriga (pärasine opteerimiskomisjoni liige Peterburis). Ta käis realkoolis ja kandis tol korral moes olevaid kitsaid ligikintspükse, milles sääremarjad pakatasid ja põlvenu-

Sõnumite jahil.

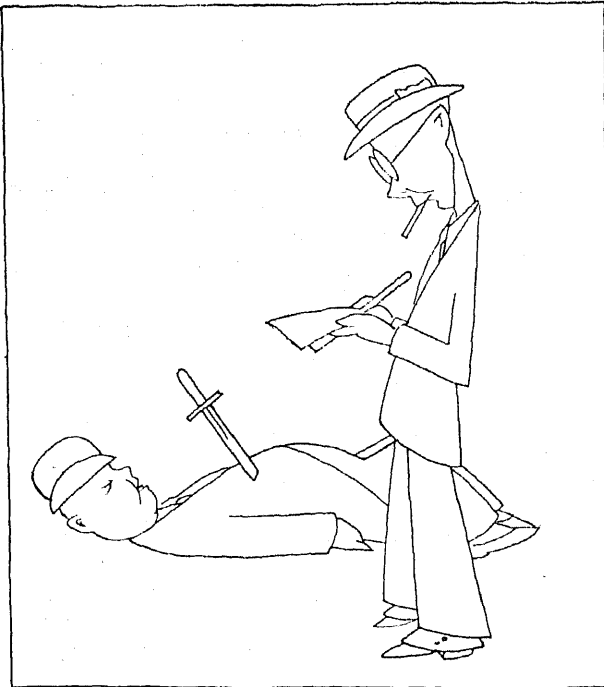
I.

O. Krusteni joonistused

Purjus autojuht.

„Seda juhtub küll iga päev, aga ühe väikese olemise kõrtsis kirjutame välja.“

Saladuslik mõrtsukatöö.

„Nii, uued püksid kirjutame sellest igatahes.“

revolvripauguga. Mängisime „Tuulte pöörises“. Ei mäleta, kas mul osa oli, aga lava taga tiksusin. Jaani mängis Jaan Mälk, kirglikult ning jalgade paljastamisega I vaatuses, nagu oli tahtnud autor. Mälk omas koolivendade vahel juba armastusasjus kogenuma kuulsuse. Jaani osa talle meie arust väga läks. — Viimne vaatus. Jaan varitseb akna taga ärevuses, et õigel ajal pauku teha. Mina ta kõrval erutun kaasa. Jaanil revolvrikukk vinnas, mul ka oma brovning laskekorras. Jaan paugatab revolvri lahti, kuid padrunist ettevaatuse pärast väljavõetud kuuliga koos on ka hing läinud! Soss. Jaan juba sisse tormamas ja sees Kaarel ootab surma. Aga pauku ei olnud ning Jaan kõrgeimas sissetormamise ärevuses ja kättemaksja vihapinges ei kuulnudki, et „poissmehe paugu“ oli teinud. Hirmust: mis saab draamast, põrutasin viimsel hetkel brovningu lae poole lahti, rikošetti ei tulnud meelegi karta, lasin teise paugu veel lakke: Kaarel peab surema! Ja draama oli päästetud. Kandsin veel viis

kid tükk maad mehest ees käisid. Sest polnud veel viga, aga kõnealused jalad olid kõverad ja nende omanik kippus väga mängima tõsiseid kangelasi, pealegi oli tal näos „nussknackeriga“ sarnadus. Oli tegu, et teda ümber veenda ja teisipidigi õnnetust ära hoida. Ja kui talle siis meriväe ohvitseri osa kukkus vististi „Kosjades“, kus ta oma maailmareisidega peab praalima ja väga sulavalt mälestustest Sitsiiliast unelama, siis oli ta oma kohal. Iseäranis passis ossa ses tükis hr. Treufeldt, mängis väledasti. Nüüd on ta jurist ja ajakirjanik.

Kui Roger, „Koidu“ lavanimemega „Nõndasama“, kunstile siiski elu ei ohverdanud ja küpsuseksami ära tegi — mängides —, siis Karl Kaitsa, Sõmerpalu poiss Võrumaalt, langes täiesti asjaarmastuse ohvrriks. Ta grimmiline-müügiline menu „Koidus“ ja esimeste auhindade võitmine maskeraadidel, kord indiaanlasepealikuna, kord trikoo-alasti liblikana (milliseid rolle ta tõepoolest hästi tegi) viisid ta realkooli roopast

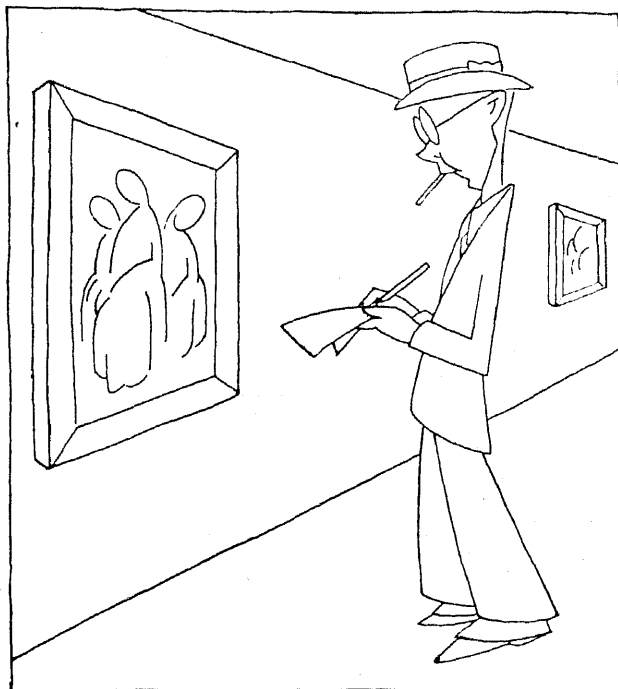
täiesti välja: kõlkus kogu ilusa ja pakilise kevade-eksamite aja linna suviteatri kulisside taga, sai seal mõne statisti osa, näit. Andrejevi „Meie elupäevades“, peake läks hoopis segi ning jumalaga reaalkool. Hiljem Moskvas oli ta täielikult tantsule üle läinud ja kannab nüüd tundmusrikast nägu ning pikki kahujuukseid.

Oli meil ka oma väike keskurite- ja noorurite-vaheline konflikt: üks väga energiline, patriootne ja kõlbline, kuid olusid mitte hinnata oskav poiss, Persman, agiteeris väga „Püve talus“ mängimise kasuks ja oli valmis ise kas või mitut osa korruga mängima. Ta suruski „Püve talu“ läbi. Sõber Ahmaniga nägime ära, et selle tüki meie jaks küll igavaks jätab ja läbi

Sellest tiivustatuna kirjutas Edi Ahman (sama sõber) uue miniatüüri: oma tähelepanekud väikekodanikkude korteriüürivate emandate ja leskede hingeelust ja elamustest kevadiste koerte pulmlemiste ajal, nende muredest veresegamise kartusel jne. Hõõrumised nooruritega kestsid. Otsustasime Edi miniatüürist ja divertissemendist (milles muuseas üheks numbriks kandideeris minu kuplee Persmani peale) teha perekonna-õhtu. Tähtpäev fikseeritud, programmidki valmis — ja äkitselt politsei keelas ära, moraal olnuvat hädadahus... Mõistatasime ja aimasime, kus, kes ja miks, aga teha polnud midagi. Seega lõppes „algpärase näitekirjanduse edendamine“ „Koidus“.

Sõnumite jahil.

II.

Kunstinäitus.

„Noh, siin võib teenida ainult karbi paberosse.“

Tuntud tegelane võõra naisega kabinetis.

„Kuram, siit võib juba naisele uue mantli teenida.“

kukutab, ühel proovil võtsime oma jonnit uuesti üles ja vaidlustuhinas sõber Ahman lubas ise tüki kirjutada „Püve talu“ asemele, et seega järjekordne õhtu tüh-jaks ei jääks. Enamus — kas sensatsioonilisust Ahmani lubadusele või sümpaatiast meie opositsioonile — pooldas ettepanekut ja Ahman pidi hakkama autoriks. Hakkas ka ja kirjutaski väikese näidendi. Mis on selles loomulikumat esimese teose ja üheraamatumehe jaoks kui kirjutada oma elust. Nii ta tegi: tege-lasteks ta ise, Küsti Toom, Nullus (Julius Kurvits) ja mina, keskuseks vene külatuba, dialoogideks episoodid, lööklaused, vaimurikkused oma kogemustest ja kamraadide suust. Kui õhtu kätte jõudis, siis ilmus veel enne eesriide kerkimist kapten Pitka-Ansomardi lavale, vaatas seadelduse üle, käskis paberossiotsi põrandale puistata, et hästi realistlik oleks, andis oma õnnistuse ja lugu algas. Seekord olid osad meil tõesti peas; otsustades Pitka-Ansomardi heatujulise muigamise järel etenduse kestes, võisime end õnnitleda kordaminekuga.

Olen märkinud siin ka rea äpardusi ja vähemaid viltuminekuid, kuid üldiselt vist „Koidu“ näitemängimine rahuldab publikut ja rahuldab juhti. Et meil mõnes asjas ka enam edu oli, tunnistab me väljasõit piki Veliikaja-jõge ning üle Peipsi-mere Võõbsusse, kus mängisime „Sabaga tähte“ (kurikuulsal maailma hukkumise ähvarduse aastal).

Tegelastest seni nimetamata on jäänud (paljudel tulebki sellega leppida, kahjuks) mitmekunstimees ja oma moodi täht B. Paris, tookord proviisori abiline Sorgenfrei apteegis. Ta mängis esimest armastajat, mängis segaeeskavas ksuülofoni soolot klaveri saatel, laulis „Блоха“ ballaadi, deklameeris Aleksandrovi „Сумасшедший“d, soleeris klaveril ja oli alati kindel mees igasugu numbril peale.

Mäletan mõndki divertissemendi: Rogeri monoloog „Tubaka kahjust“ Čehovi järel, üliõpilase V. Maasiku melodeklamatsioon Fr. Mihkelsoni „Meri“ — kadunud V. Maasik seisis sirgelt laval kogu oma sinirohelise mundersaterkuue kuldnööpide toreduses ja val-

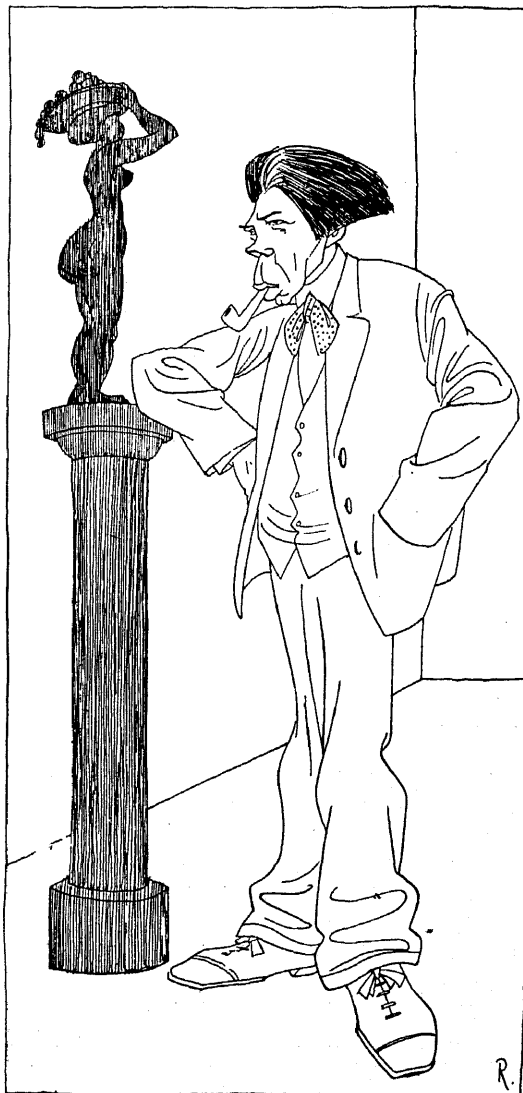
geis glasseekinnastes ning paatost oli mereni; siis major Ahman (toosama Edi) deklameeris „Unes keegi paljastas mu põlvi“ (Barbaruse „Tütarlapse kevadaimused“, mis just olid ilmunud „Noor-Eesti“ albumis) ja katsus oma tužurkasse vormitud keha ja karjamõisarentniku priske poja näoga kujutada enesest ihalevat tütarlast, kes kaitseb oma põlvi... tegi sellekohaseid liigutusi.

Nüüd on me kolooniast jäänud ainult mälestused. Asjaarmastused on läinud, ühes nendega 20 aastat ea nooremat poolt. Heinrich Neuhaus on nüüd Laevaühisuse direktor, Otto Tief eksminister, Kusti büroo-omanik ja saadab poega Westholmi gümnaasiumi, Edi on kindralstaabis, hra Paris juhatab Tartu ülikooli apteeki; paljudest ei tea midagi ja nende mälestuste kirjutaja on

Arthur Adson.

Patuoinas-publik.

R. Tittuse joonistus.

„Neetud materialistid, — jälle pole ma ühtki tööd müünud“.

MAIT METSANURK

Kirjaniku viiekümnenda eluea-aasta puhul

Ed. Hubelit mäletan sajandi vahetuselt Tartu linnakooliõpilasena viimases klassis, minu olles eelviimases, võib-olla veelgi madalamal.

Mäletan teda mitte isikliku tutvuse, vaid näo ja nägemise järele kui roosakas-kahvatu ju-me, kuldsete juuste, lühikese kasvu ja kinnise olekuga talupoissi, kes silma torkas eriti sellega, et üksvahe kandis mitte koolipoisi-pluusi, vaid halli kodukoetud pintsak-ülikonda krae ja kaelasidemega.

Teist korda sattus Hubel mu silmapiiri aastat 7—8 hiljem. See juhtus Eesti Kirjanduse Seltsi avamispäeval Tartus. Pidasin parajasti ülikoolilinnas võrtspoodi üle Emajõe, olin luuletusi ilmutanud ajalehtedes ja ajakirjanduses, ning „Vanemuise“ näidendite-võistlusel jõudnud isegi läbi kukkuda oma revolutsiooni-draamaga, mis osutus nõrgemaks Kitzbergi „Tuulte pöörise“. Kord tuli Bernhard Linde mulle „ärisse“ mingeid trükimiskõlbmatuid käsikirju tagasi tooma ja kutsus mu osa võtma ühest noorte koosolekust, kus sõjanõu pidi peetama kui mitte otse asutatava E. Kirjanduse Seltsi vallutamiseks, siis ometi mõningate nõudmiste läbiviimiseks.

Neil koosolekuil nägin vist esmakordselt Noor-Eesti noort väejuhti Gustav Suitsu. Ja Friedebert Mihkelson istus toolil oma suurte, mustade, metsikult püsti juustega, pihus oma enese äsjailmunud jutustis „Hingemaa“.

Muu seas leidsin ka tuttava näo linnakooli ajalt — Ed. Hubeli. Ei taibanud järsku, mis seoses Hubel oli sattunud kirjanikkude kilda.

Aga siis mulle öeldi, et tema on juba Mait Metsanurk, kes ilmutanud mõningad tähelepanu väärivad jutustised. See oli mulle suureks uudiseks ning ma hakkasin silmitsema meest.

Endisest hallist linnakooli-poisist oli saanud värskes sinimustas ülikonnas kräbe noormees, kes kandis kaelas kõrget ja vägimeelset kraed ja nõõriga näpitsprille ninna. Võttis elavalt sõna, oli ülesastumistes resoluutne ja üldse esines selle iseteadliku optimismiga, mis sigineb siis, kui hakkab põhja jalge all tunduma ning on aeg tiibu laotada suureks lennuks.

Ei olnud midagi imestada. Metsanurk oli enesele tõesti tuule alla saanud. Esimesed raskused ja kitsikused olid seljataga. Oli kroonu kantseleisid mööda oma andetust demonstreerinud saada eeskujulikuks činovnikuks. Oli viiulikunstniku karjäärist unistanud ja pidanud leppima viiuldaja kohaga väikelinna orkestris... Oli ülikoolist mölgutanud ja küpsus-eksamil valmistanud, kuid ei jatkunud seks raha ega tervist... Oli paar aastat veeteerinud Võru väikelinna oludes pedagoogina ning hakanud kaastööd tegema ajalehtedele. Ja see viimane tee hakkas kiskuma Rooma.

E. Kirjanduse Seltsi asutamise päeval Tartus Metsanurk oli juba värskes kutse-ajakirjanik Tallinna päevalehe toimetusest, tema näidendiga avati „Estoonia“ elukutseline teater, ja tal olid kindlasti juba ideed peas või käsikirjas, millest siginesid hiljem novell „Isamaa õilmed“ ning romaan „Vahesaare Villem“. „Isamaa õil-

Parikaste foto

Mait Metsanurk.

med" osutusid oma aja populaarsemaks armastusjutuks Tammsaare üliõpilasnoveellide kõrval. Ja „Vaheasaare Villem“ jäi kauaks ajaks meie parimaks talupojaromaaniks.

Minu isiklik tutvus Metsanurgaga algab „Orjade“ valmimise paiku, mil ma asusin „Päevalehe“ toimetusse, Hubeli olles „Tallinna Teataja“ juures. Meil oli kummagi lehe juures ühine ala — följeton ja kriitika. Alates 1911. a. sügisest olen aastaid koos Metsanurgaga istunud „Estoonias“, lugenud oma kolleegi arvustisi, jälginud ta maitseid ja suhtumisi. Olin noorem ja naiivsem temast, mitte ainult eluealt. Oli me mõlemad „provintsist“ tulnud, kuid mina 5 aastat hiljem. Armastasin tol ajal teatrit nooruse esimese armastusega ja arvustasin teda selle iseteadliku paatosega, mis on omane kõigile algajaile, kui ollakse veel süütu uskuma oma vaadete ainuõigust ja oma väidete ning veendumuste eksimatust.

Metsanurk oli juba jahedam, objektiivsem, skeptilisem ja kriitilisem. Ta kohtles mu „vaimustusi“ alul teenitud irooniaga, hiljem enam kogenu andestava muigega. Jäi seekord mulje, et Metsanurk teatrielule üldse ei andu südamega. Teatriarvustusi kirjutas Metsanurk mitte niipalju sisemisest tarbest kui seepärast, et nähtavasti toimetuses ei olnud teist meest, kes seda oleks teinud paremini... Kirjanduse arvustamine talle näis märksa lähem ja meel- sam.

Metsanurga põhiilme oli vahepeal märksa muutunud. Provintsi naiivne idealism oli pidanud alistuma suurlinna tõsiasjadele. Metsanurgal on juba selja taga Märta Klaose illusioonide kokkuvarisemine „Orjades“. Ta on kainenud, ta on nii aastailt kui kogemusilt jõudnud ikka, mil umbusklikult koheldakse pärimusi ning algab kirglik oma tõe subjektiivsuse otsing. Ed. Hubel nagu P. Olakki „Tallinna Teataja“ juures kuulusid sesse iseseisva ajakirjaniku tüüpi, kes väiklasest ja näotust lehtedevahelisest vaenust teadlikult kõrgemal seisid ja kellega me koos kadunud sõbra Tõnis Sanderiga — olgugi võistleja „Päevalehe“ toimetusest — alati hästi läbi saime.

Metsanurga idealismi kriis ei piirdu ainult „Orjadega“, see eneskriitika süvendatakse hoopis kunstilisemate vahenditega „Taavet Soovere elus ja surmas“. Taavet Sooveres antakse meile nii sügavalt ja intiimselt nähtud tõuomase fantasti kuju, et see tänapäev osutub meie kirjanduses üheks eestilisemaks tüübiks. Taavet Soovere kuju on metsanurgalise realismi meistersaavutis, mida tema, siirdudes teissugusele kirjanduslikule meetodile, hiljem pole suutnud ületada, või olgu siis ümmardaja Epus.

Maailmasõda oma tagajärgedega murrab Metsanurga toodangusse „Taavet Soovere“ kohal, katkestades selle teose lõpuleviimist.

Alles 1918. a. Metsanurk uuesti kergib kirjanduselu vaatepinnale oma uue suure romaani „Ennäe inimest!“ See on kummaline,

vastuvooluline raamat ajajatkul, mis kannab oma otsal siuruliku ellusuntumise pitsatit. Ühe spekulandi eneseotsimise ja vaimuelule ärkamise lugu sõjataguses Tallinnas. See teos tähendab uut optimismi, tähistab elumõtte otsimise sisse murdu Metsanurga loomingusse. See on üleminek kriitiliselt realismilt ülesehitavale sotsiaalsele idealismile, siirdumine analüüsilt sünteesile.

Samuti vastuvooluline ja ebakaasaegne on Metsanurga 1920. a. ilmunud novell „Epp“, mis on ustavuse, usinuse ja südamehihtsuse poeem lõtvuse ja looderdamise päevil. Üldise priiskamise ja enesepillamise ajajatkul „Epus“ kuulutatakse evangeeliumi teenimise eetikast, tulu- kuse muusikast ja tarbeasjade poeesiast...

Metsanurga mõte künnab sügavalt, kuid sügavad künnid on aeglased. Metsanurgal ei ole moodsate vaimude paindumust tabada momenti ja kasutada konjunktuuri. Revolutsiooni suurpäevil Metsanurk peab alalhoidlikku, kriitilist, kakklevat joont. Aga niipea kui teised hakkavad tagasi kiskuma ja kõrvale pudenema, Metsanurk alles läheb punaseks. Seda mässu- meelega tõusu 1921. a. ilmutab novell „Jumalata“. Sotsiaalse mässumeelsusega koos tõstavad päid religioossed kired ja metafüüsilised otsingud. „Jumalata“ põhimuse karakteriseerimiseks võiks öelda, et see on lugu uskmatuse ja ümber- sündimatus märtüüriumist. Selle kangelane Aleksander Vaaren on jumalaotsija südameargu- sest. Stilistiliselt rütmilt Metsanurk siin üht- lasi läheneb ekspressionistlikule väljendus- laadile.

Sotsiaalse mõtlemise vaevast võrsub veel teisigi ajanovelle, mis hiljem on koondatud ko- gusse „Viimne päev“ ning ilmutavad uusi tähi- seid Metsanurga revolutsioonilise idealismi kroonikas. Need novellid tõstavad häiret, et rahvuslikust paleusest üksi ei jatku vabaks ja õnnelikuks Eestiks, et ka uues Eestis inimesed alles nälgivad, et rõhutatud kihid endid elatavad alla elatiskulusid, samal ajal, kui Otte'd liig- söömisest raiskuvad ning uuelegi ajale ja uuele elule vajutavad oma südame- tu söödikluse pitsati.

Oma järjest teravnevate sotsiaalsete ja meta- füüsiliste juurdlemistega Metsanurk 1925. a. paiku siirdub lavaloomingusse, ilmutades näi- dendit „Kindrali poeg“. See on meie suurim poliitiline ja sotsiaalne ideedraama, traagiline mäng kapitalismist, kommunismist ja evan- gelismist.

Kõigi nende hingekriiside ja elumõtte- jah- tide tippsaavutiseks, Metsanurga tormi ja tungi meisterteoseks osutub 1926. a. ilmunud romaan „Jäljetu haud“. Romaani kangelane Kristjan Raudma, see Kristuse hingega revolutsiooniline Caesar, metsanurgaliste põhiprobleemide süntees, on haruldasemaid inimeskonstruktsioone meie kirjanduses.

„Jäljetu haud“ on suur läbilõige Metsa- nurga hingemaastikust sajandi esimese vee- randi lõpult. Siin on Märta Klaose suure mõtte

auahnust ja trotslikku võitlust mineviku tontidega. Siin on sooverelise fantaasia traagilist erksust ja lüürilise hinge moraalset igatsust puhtama elu ja parema maailma järele. Siin on ümmardaja Epu enesesalgavust teiste pärast, võrratut ustavust „asja“ vastu, ankrusolekut Suure Peremehe armus. Siin on Martensi südametühjust ja ahastust oma kodanliku mina pärast. Siin on Vaareni surmahirmu, võimetust oma jumalat leida ja talle usus anduda, aga ka enesearyvustuse ja kohtumõistmise halasamatust ning kisa karistuse ja lepituse järele. Siin on lõpuks „Kindrali poja“ traagilist sissisõda isa ja ema paranduste vahel, kõikumist maise ja ülimate, kommunistliku ja kristliku elumoraali, „kivi“ ja „lille“ probleemi vahel.

Lutsiferliku vastuhakkaja kuju ja asend kapitalistlikus ühiskonnas osutus vahendiks võimaldada Metsanurgal äärmises teravuses välja kisendada oma ei kunagi kustuvat protesti vana vägivalla ja ülekohtu vastu, aga sama hingetõmbega väljendada ka usku ja uskmatust uuele, mis ideeliselt on veetlev, aga mille tegelik kuju veelgi pimedamalt pani ahastama. Metsanurka on üllatanud paradokslik sarnasus kolmanda internatsionaali ja Kalilea partei vahel. Ja ei ole siis ime, kui romaani kestes käri-seb ja tuhmub Raudma lutsiferlik mask ja kommunistliku Mefisto asemel meile ikka selgemini viirastub naatsaretlase kannataja nägu...

„Orjad“ olid algus, „Jäljetu haud“ on lõpp. Mida Märt Klaos alustas, segaste aimuste ja räpakate hüpetega, pisut kärarikkal ja hoopelval kujul, selle Kristjan Raudma lõpetab elu ja surma õudses tõsisuses. „Jäljetu hauaga“ viib Metsanurk katuse alla oma „Orjadega“ alustatud subjektivistliku loomingu-perioodi, täis siseotsinguid ja käremaid protestihüüde ajajatku pahedele. Siit peale vahest on loota Metsanurgalt teoseid, mis on rahulikumat sisult ja objektiivsemad ning eepilisemad — realistlikumad — vormilt.

Metsanurga kangelasest on kustumatu tung teole, mehisusele, iseloomu puhastusproovile. See on „metshundi“ motiiv Raudma iseloomus. Aga sealsamas küsib see „metshunt“ eneselt: „Kas ei ole sinu tõeline olemus kaastundmus ja armastus? Kaastundmus ja armastus nõrkade ja kannatajate vastu?“

Näib, selle hingelise, tundelise, muusikalise poole meisterteosed on Metsanurgal alles kirjutamata. Aga „Valge pilve“ ja „Punase tuule“ kaudu ta on teel sinnapoole. Vahest mitte juhuslikult pole nende romaanide peategelane naine. Naine on ikka tagasipöördumine maa-mullale, realismile. See on suur loovutus põhimõttelise aktivisti sulest, kui „Punases tuules“ hakkab helisema motiiv: „Ei ole siiski midagi

ilusamat maailmas, kui rahulikult ja muretult magav laps. See on peaaegu ilusam kui kõik revolutsioonid ja rongkäigud!“ See on suur kojutulek pilvetaguste ideede kõledusest elu lihtsale soojale olemasolule ta kõige puhtamal ning süütumal kujul. See on puht-bioloogilise kestvustungi üleseadmine kõigest.

Metsanurk on kakskümmend aastat olnud kutseline ajakirjanik Tallinnas, alates tavalise leheneegri osaga ja lõpetades peatoimetaja tooliga. Ilukirjandusliku loomingu kõrval Metsanurk ajakirjaniku ametit on pidanud leivateenistuseks. Ja seda enesekulutamist ta kord on nimetanud „vaimu peenrahaks vahetamiseks“. Metsanurk seega tahab vist öelda, et ajakirjanuslik äripäevatöö ei saa olla inimvaimu kõrgeimaks ilmutuseks. Ja et read, mis on kirjutatud päevalehe veergudele, langevad koos päevaga.

Kuid ärgem sest nüüd järeldagem, et Metsanurk lehetoimetustes on olnud mingi palgasõdur meie avaliku elu parteivahelistes kisklemistes. Märt Klaos „Orjades“ seob ajakirjaniku kutse suure rahvajahi ja eluõpetaja ülesannetega. Ja kuigi täniku rea-ajakirjanikult nõutakse veel ainult informatsiooni ja tõsiasjade objektiivset loendust, ei ole ometi ükski ajaleht tõsiselt võetav ilma juhtiva vaimuseta...

Ja mis on Metsanurk lõpuks kirjanikunagi muud kui ajakirjanik ja publitsist kõrgemas mõttes? Tema esimesed pikemad jutustised, nagu „Isamaa õilmed“, „Vahesaare Villem“, „Orjad“ jne., on otsesed kajastused päevakurjetele ning ajajatku sotsiaalsetele probleemidele. Tema „Ennäe inimest!“, „Valge pilv“ ja „Punane tuul“ on rida suuri ajaromaane, suur sotsiaalne pannoo, alates maailmasõja nähiste-ga ja lõpetades meie iseseisvusvõitluste sündmustega.

Metsanurga toodang haarab endasse veerand aastasada kirjanikuna ja avaliku tegelase-na kaasaelatud ja kaasaloodud eesti elu. Vilde järele Metsanurk on eesti suure romaani silmapaistvaim ning usinaim kandja. Tema „Jäljetu haud“ ja „Punane tuul“ nii sisult kui vormilt tähistavad meil selle liigi tippsaavutisi. Kui Metsanurk oma toodangu üldilmelt vahest siiski ei ole meie suurim kunstnik, siis tema ületab kindlasti kõik teised oma vaimlise mahuga. Meil on kindlasti kutselisemaid individualiste, õigeusklikumaid sotsialiste ja ametlikumaid „kosmose konsuleid“ kui Mait Metsanurk. Kuid meil ei ole nimetada ühtki teist kirjanikku, kelle vaim ulatuks haarama inimelu põhiprobleemide kogu kompleksi, kes Metsanurga temperamendiga heitleks individualismi, sotsialismi ja kõige metafüüsilise suure sünteesi poole.

EDUARD HUBEL

Satiirik ja romantik

Kogu toimetuse pere asus ühesainsas toas. Põiki läbi toa käisid pikad lihtsad lauad, nagu neid külades pidudeks tarvitatakse või nagu nad on rätsepatel, kus peal troonib nõelakunin-gas ise, jalad risti all, käärid kõrval.

Kääre oli siingi küllalt ja tuli ette, et vane-mad mehed nooremaile rätsepakunsti õpetasid, kuidas kadunud kääre kõiksugu risu alt kõige rutemini üles leida: pöruta aga tublisti rusikaga vastu lauda, — küll siis tagaotsitav kohe ise häält tõstab. Aga laudadel keegi, jalad ristic all, ei istunud, kui ehk maha arvata kojanaise suur ja laisk luitunud roostekarva kass, kes töö ajal end delikaatselt kaugemale hoidis.

Toimetuse liikmed istusid mitmekesi lau-dade ümber. Ees, seinä veeres laua ääres — peatoimetaja K. Päts, põiklaudade taga toime-tus. Nagu dioskuuride paar torkasid kohe silma Ed. Hubel ja P. Olak, kes tegid teatrit, kirjandust, kunsti, „poliitika ringvaadet ja muid välismaa sõnumeid“. Üks sapisema, teine lusti-lisema muigega, olid mõlemad alati valmis iga maailma sündmuse peale reageerima, olgu see siis kaugemal või lähemal.

Endamisi mõtiskleja J. Mändmets harras-tas kodumaal. Kole rutt taga, ajas A. Weiler kokutades päevauudiseid kokku, hirmsasti eru-tudes linna uutest sehvtidest. Ikka „vormis“ sportlane Kampf maadles tsükloonidega ja anti-tsükloonidega ja kui telefoni juure läks, seadis lipsu korda ja kummardus viisakalt keskjaama preilile. Kibe enamlane A. Kasträ tegi „tööliste elu“ ja võitles visa klassivõitlust Narva seltsi-meestega.

Nii mäletan „Tallinna Teatajat“, kui sinna astusin. Ja siis mäletan, et dioskuuride paar kohe lahkesti katset tegi teatrit mulle kaela vee-retada, millest ma sama lahkesti lahti rabelesin.

Sellest katsest hakkasid nad kohe mulle eri-liselt silma. Üks — elav nagu tulesäde; soontes

kahtlemata Saaremaa mereröövliite rahutu veri, teine — Ed. Hubel — oli minu arvates väga tabavalt valinud endale ühe osa oma kirjandus-likust varjunimest, nimelt eesnime — Mait. „Ah sa mait küll!“ pidid tahtmata ütleva, kui ta jälle mõne oma „nähvakuga“ valmis sai. Need „nähvakud“ võisid õige sarkastilised olla, olgugi et neid kunagi isikliku vihaga ei tehtud, vaid na' filosoofilisest kaugusest Voltaire'i muigega selle maailma elu traagikomöödiaid puanteerides. Aga tema kirjaniku romantiline liig-nimi — Metsanurk, — sinna näis see Mait nagu kogemata ära eksinud olevat. Sinna ta nagu ei passinud ja vist vahel häbeneski seda natuke, nagu häbenetakse omaenda noorepõlve senti-mentaalseid luuletusi.

Imelikul kombel elasid aga need mõlemad — sarkastiline Mait ja romantiline Metsanurk — temas muidu vennalikus läbisaamises ilusasti rahulikult üksteise kõrval ja näivad elavat täna-päevani. Lõikavast paroodiast võib ta kõige kergema vaevaga üle minna härdale unistusele ja tulla jälle tagasi. Või ehk oskab ta mõle-mat koguni ühekorragagi teha, nagu „Kindrali poeg“, Uus Testament taskus, oma isa ja selle maa vastu mässu tõstab?

Ajalehemees, kui ta tõesti ajakirjanik on, jätab endast meele mõne artikli, mõne mõtte, mõne ainukese lause või sõnagi, mis siin ja seal tahtmata nagu ununenud lauluviis äkki uuesti su ette kergib.

On kirjanikke, kes kõigist pingutustest hoo-limata ei suuda ühtki ajakirjanduse artiklit en-dast välja pigistada. Puudub — „veri“. Ed. Hubelil on seda verd küllalt ja õige paksu — tumepunast ja rahutut publitsisti verd.

Ilma mingi otsimiseta või tahtepingutuseta tuleb mul temast meele üks artikkel, mis kan-dis pealkirja: „Toots redivivus“. See oli üks tema kõige hiilgavamaist „nähvakuist“. Ainsa

hoobiga oli ta paljastanud ühes O. Lutsu hili-
semas ja suuremate pretensioonidega teoses
seiklusrikka Kentuki lövi reinkarnatsiooni. Ja
see oli sündinud nii veenva tabavusega, et pä-
rast endalt kahtlaselt küsima jäid: kas mitte
viimaks ka O. Luts ise ei ole — ümberkehastu-
nud Toots?

Paljastamine on suur kunst, suurem kui
arvatakse. See peab sündima nii ilmsüütult ja
ühtlasi veenvalt, nagu väike lapsuke paljastas
Anderseni muinasjutu kuninga, nii et ükski
enam tema alastiolekus kahelda ei võinud.

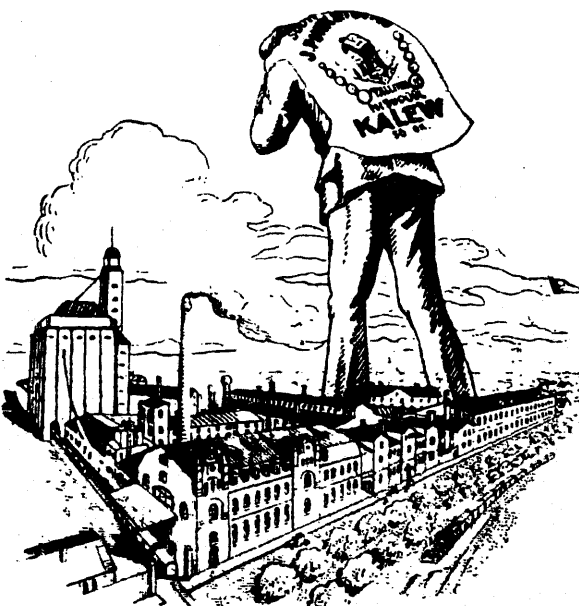
Veel üks artikkel tuleb mul mingi otsimi-
seta meele. See on artikkel, kus tõendatakse,
et sõnaahtrus olevat üks eestlase suurtsugusem,
sest et sügavusest tunnistav, joon. Kas see joon
eestlasele tõesti on iseloomulik ja kas „vaikne
vesi“ tõesti ikka tingimata „sügava põhjaga“
on, jäägu arutamata. Aga mis on väljaspool
kahtlust, see on, et Metsanurk ise tõesti seda
sõnaahtrust oskab, mis ei tähenda mõtete puu-
dust, vaid vastuoksa.

Üht tabavat karikatuuri mäletan Metsanur-
gast. See oli vist, kui ma ei eksin, O. Krusten,
kes teda joonistas okassiilina. Väike loom, aga

valusalt annab end tunda. Teravad odad igasse
kaarde kohevil, vastupanuvalmis igaks juhtu-
miseks. Ei ole selle rüüga vaja iga kõpu või
kõbina eest jalga lasta. Aega küllalt iga ette-
tuleva probleemi üle „murris näoga“ järele
mõelda.

On kirjanikke-kunstnikke, kirjanikke-elu-
mehi. Metsanurk on kirjanik-võitleja, kirjanik-
lõomamees. Ja muidugi on see — ta ise, kellega
ta alaliselt võitlema peab nagu Jakob Jehoo-
vaga. Ta on peaaegu ainuke, kes meie kirjan-
duses on kujutanud kõige sügavamaid sisemisi
heitlusi, — usulisi heitlusi, mis meie noorele,
alles naiivsele kultuurile on vahest üsna tund-
matud.

Sisemine lõhestus, mis tingib selle rahutu
heitluse, ei lase nii pea sündida olümpiliselt ra-
hulikul ja täiuslikult tasakaalukal meisterteosel.
Kuid ürgjõulise paratamatusega tungib lahing
sinna poole. Pärast 50. eluaastat ei oodata mõ-
negi kirjaniku poolt enam üllatusi. Metsanurga
arenemine näib aga kujunevat just seda põne-
vamaks, mida kaugemale ta jõuab ja mida lähe-
male tuleb võitluse kroon — võit.

Suurveski

J. Puhk ja Pojad

Tallinnas, Rannavärava p. 21.
Oma tel. keskjaam.

Kontorid: Tartus, Narvas, Viljandis, Pet-
seris, Valgas, Rakveres, Tapal,
Nõmmel ja Türil.

**Kes hea leiva peale rõhku ei pane, see
hävitab ennast ja oma peret.**

Leib ja sai pole ainult lihtsaks toiduaineks,
vaid juba maiusroaks, kui nad on õieti val-
mistatud meie suurveski jahudest. Tarvitajad,
nõudke ainult meie jahu ja meie jahudest
valmistatud saadusi, siis võite kindlad olla,
et kosute ja ühes teiega ka teie kodused,
kui tarvitate ainult kõige paremat jahu, mis
valmistatud meie suurveskis.

Meie jahud on müügil üle riigi igas paremas kaupluses.

KOLM PÄEVA ISTANBULIS

Märkmeid suviselt matkalt

„Ma nägin pühi paiku Ateenas, nägin Epheuse templeid ja olin Delphis, olen ristelnud läbi kogu Euroopa ja küllastanud ilusamaid maid Aasias, kuid kuski ei rõõmustanud mu silmi selline jumalik vaatepilt, kui Konstantinoopol,“ nõnda hüüab vaimustatult lord Byron.

Neid ridu lugesin kunagi täitsa juhuslikult kuski praegust Istanbuli ülistavate paljude kirjutiste hulgas

ja need jäid mulle unustamatult meele. Veel enam, nad tegid mind rahutuks, sundisid unistama ja hauduma plaane, kuidas kord oma enda lihliku silmaga saaks näha, heita ainuski pilk sellele kuninglikule muinasjutulisele linnale Euroopa ja Aasia piiril. Ja kui mul siis viimaks avanes võimalus pühkida jalgelt kodumaa

tolmukord, et teha väikest välismaa-reisi, mis viis mind Rooma, Napolis, Kaprile, — ei rahuldunud ma, ei võinudki rahulduda enne, kui, süda täis ootuste ja teadmatuse pinevust, alustasin Viinist matka Istanbuli sihis.

Ma ei peatu siinkohal hingekosutava ja värskendavalt mõjuva laevasõidu juures mööda sinist Doonau, ei räägi pikemalt huvitavatest jutlemistest Ungari üliõpilastega, kes olid koduteel lühikeseks puhkuseks Viini ülikoolist ja juhtides pilku kuhugi lõpmatusse unistasid oma endisest suurest kodumaast, mis neile nüüd oli jäänud nii kitsaks... Ja lõppeks ei jätunudki mul aega pealiskaudsemakski tutvumiseks madjaaride väikese maa suure pealinnaga, Doonau Metropoliisega, kuigi meeeldi oleksin nautinud selle kultuurisalve ja külalislahkust.

Varustatult „radio-kõrvadega“ olles ühenduses

kogu laia maailmaga kihutasin orient-ekspressis läbi Balkani mägimaa, tehes kohati päris akrobaatlikke sõlmi mööda mäeharju ja kuristikukaldaid. Kiirrongi kupeeaknast kinolindina avanev maastik, elamud, loomad, inimesed ja kogu see uus omapära annab huvitava läbilõike Balkani poolsaarest, mis Aasia lävena kannab mitmesuguseid rahvaid, kes omavahel tugevasti on segunenud ja alati püsinud sõjajalal. Kuigi

nüüd tublisti europaseerumas, mida eriti võib panna tähele nende riikide pealinnades, kujutab Balkan endast siiski veel mahajäetumata nurka Euroopa mandril. Metsikute ja alaliste hädaohtude sümbolina torkab silma kõikjal hambuni sõjariistus sandar-meeria, mis reisijat saadab isegi kiirrongis ja teda kaunis jäme-

Istanbuli üldvaade. Esiplaanil Stambuli linnaosa, paremal Bosporus, pahemal Kuld Sarv sillaga Galata-Pera poolele.

dalt kohtleb igas raudteejaamas. Piiripunktid on militariseeritud nagu mõni silmapilk enne pealetungi algust. Korralikkude kasarmute puudumisel on arvukad valvevæeosad kaevatud maa-alustesse koobastesse. Sillad raudteeliinidel, tunnelid mägestikkudes on tugevate kaitsesalkade valve all. Aga Bukarest, kus peatusin paar päeva, on pariislikum kui Pariis. Domineerib ohvitserkond, kellel kasiinoks on keset pealinna hiiglapalee suurepärase terrassiga — Cercul Militar. Samal ajal poevad sõdurid nagu kerjused paljajalu läbi tänavate või aelevad parkides pikutades pinkidel. Väikese kuninga Michaili klanstrükis piltidest kubiseb kogu linn ja maa, isegi vürtspoodides on neid heeringatünnide vahel. Kõrvuti äärmine vaesus ja priiskamine. Täielik kontrastide maa.

Kui õhtuses hämaruses kiirrongi kupeeaknast pu-

hub jälle sisse värsket tuuleõhku, mis reisivintsutustest väsinud keha karastavalt elustab, siis märkan, et läheneme uuesti samale majesteetlikule Doonaule, millest lahkusin Budapestis. Ent siin on ta veelgi võimsam, parajasti oma vägevuse haripunktil. Kümneid kilomeetreid lainetab tema tujukuse all kevadises suurvees. See tungib kuni raudteetammini. Järgmisel silmapilgul kihutab kiirrong üle Doonau teisele kaldale, üle maailma suuremast sillast Cernavoda juures, ja meie jõuamegi kesköötunniks Constantzasse, Mustamere kaldale.

Need määratud distantsid, mis olen sõitnud maha merest mereni, alates Balti rannikult Vahemereni ja sealt nüüd Mustamere ääre. Tuhandeid kilomeetreid...

Kuid ei ole aega mõelda sellele ega laskuda unistustesse hommikumaa kuupaiste säras, sest rong on teel pisut viibinud ja laev Konstantinoopoli on iga silmapilk väljumas. Auto puudumisel kargan kiiresti troskasse, kuid sellest näib olevat vähe abi. Meie hall on kuupaistest (võib-olla ka vanadusnõrkusest) nii hajameelne, et ainult kõrvu liigutab ja pahuralt tagasi vahib. Kuulen, kuidas kostab läbi õiste varjude ja sumeda tulede-mere alt sadamast tume laevavile, ent meie loksume mööda tänavakive alles ülal linna vahel. See küpsetab kogu keha, lööb palavikuna hingesse.

Ei ole kunagi varem näinud midagi taolist kui Constantza sume tuledemeri ööhämaruses piki Mustamere kallast; ülal hommikumaa kuu kogu võlvuses, all meri nagu ääretu pigikatel kuu hõbedases säras. Kuid ma ei saanud kaua nautida seda kirjeldamatut pilti, sest juba vilistas laev teist korda. Nüüd anti hallile kibedat piitsamõõtu ja ta juba lendas galopis alla keerlevaid mägitse radu.

Minu küüdimees oli ennastohverdav, seda märkasin alles hiljem, kuigi alul ta vastu tekkis umbusk. Ehk ta küll ühtki sõna peale Rumeenia keele ei mõistnud, sai ta suurepäraselt kõigest aru. Tal oli varsti selge, et mul laevapilet puudub, samuti oli tal klaar, et mul ei ole ühtki gurušit türgi raha, mille eest võiksin lunastada sõidukaardi. Kuid nende sekundite jõuksul, mil laev jõudis vilistada kolmandat korda, oli ta juba viis korda lasknud end visata välja türklaste poolt laevasõidukontorist, kuhu tungis sisse, et mind aidata. Aga selle eest sai ta mult mõnegi hea lei rohkem kui oleks õigus olnud. Kuid ka mina pääsin veel viimisel silmapilgul laevale siis, kui juba üles vinnati sild.

Veel pisut askeldusi trosside vabastamisel kai küljest — ja „Printsipessa Maria“ teraskeha löikab noana läbi vaikse ja peegelselge veepinna, suundudes lõunasse...

Esiailgu tundus see mulle unenäona. Hämmastunud liig kiirest ümbruse muutusest ja muinasjutulisest vaatepildist kaugenevale Constantzale, vajan aega enda kogumiseks. Näen, et minu õnneks on laeval sooritamaks ekskursiooni suurem salkkond Viini üliõpilasi vanema daami saatel ja üks kõrgem õehhi raudteeametnik, kellega peagi sobib tutvus, mis nagu käega pühib piinava üksildustunde.

Sõit kosutavas mereõhus arenes rahustavalt. Esimesi tunde laeval kasutasin kaasreisijate silmitsemiseks. Enamik neist osutub türklaseks, Veini- ja

fruktilaudade taga leidus neid esimese klassi mugavates ruumides, rietatud hästi ja peenelt Euroopa moe järele, intelligentsete näojoonte ja laitmatute kommetega. Samal ajal konutasid vahetakil kasimatud tüübid lohakalt ripnevates kott-pükstes ja punastes fessides, kes vahetpidamata jorutasid monotoonset kurba türgi lauluviisi. Kaugelt üle kesköö vaibub summin laeval, kõik on vajunud magusasse unne. Avasillmi laman veel kaua puldantoolis ja naudin Mustamere öö masendavat võlu. Seda on võimatu unustada.

Enne kui uduvinetises ikka selgemalt ja selgemalt hakkab paistma Bosporuse kaljune siluett, oleme ulgumerel oma printsessiga suutnud teha läbi kaunis tugeva tormipuhangu, mis laeva pani tantsima kui pätklakoore. Peale 15-tunnilist merematka liuglebki laev läbi Bosporuse seinte vahelt, kust meile haigutavad vastu vanad kindluse kahurite torud lagunevate varemetega. See kõneleb selget keelt Islami linna võitmatusest tema vägevusaegadel Euroopa ja Aasia piiripostil. Vaimustun maalilisusest, mida pakuvad muinasjutuliste villade read mõlemal pool kallast. Igaüks neist kujutab endast omaette kunstitööd graniidisel kaljul küpresside varjus. Värvide kirevust tõstab tihe rahvuslippude mets, mis kogu linna ehb türgi lihavõtte puhul. Poolkuu punasel foonil aitab mõjuvalt tõsta hommikumaa võlu. Sissesõidul sain ka haruldaselt ilusa delfiinide mängu pealtvaatajaks. Laeva ees löi äkki vesi vahutama ja järgmisel silmapilgul võis päris selgesti näha, kuidas lugematu hulk delfiine veest välja lennates üksteisest lustiliselt mööda ristles.

Jäädvustasin aparaadiga parajasti Bosporuse kaudu kaldaid, kui mulle lähenes üks neist noortest türklastest, keda varem olin silmanud laeva puhvetiruumis; ta sõnas puhtas saksa keeles: „Mitte nii tormiliselt, mu härra,“ näidates käega lähenevale Konstantinoopolile, „seal on palju huvitavamaid asju, mis väärivad knipsutamist.“ Mul oli võrratult hea meel selle uue tutvuse üle just enne linna alla jõudmist. See noor türki haritlane, kes oli Berliini ülikoolist teel koju, jutustas mulle palju huvitavat, pisut iroonilise naeratusega reisisist väsinud näol, salapärane läige rahutuis silmis, ise kogu aeg suitsetades kangeid sigarette, esiteks ümbrusest, siis isegi poliitikast, üksikuid huvitavaid episoodide türki kuulsusrikkast minevikust ja praegusest diktatuurist, mille all kannatab raskelt kogu maa.

Kuid vahepeal on laev jõudnud Kuld Sarve suhu ja täies mõjuvuses ja pidulikkuses esineb Istanbul, asetudes seitsmele mäekingule, nagu Roomgi. Värviküllus ja kirevus on loodeneva päikese kullas otse silmipimestav. Arvukate mošeede lugematud minaretid keset lamedaid ja ühetoonilisi elamute kvartaale tungivad teravakujuliselt taeva poole, luues järsu kontrasti linna üldpildis. See, mida islami linn Bosporuse ja Kuld Sarve kallastel pakub turistile ainult väliseltki, eemalt vaadatult, tasub ära kõik reisivintsutused ja isegi suured reisikulud.

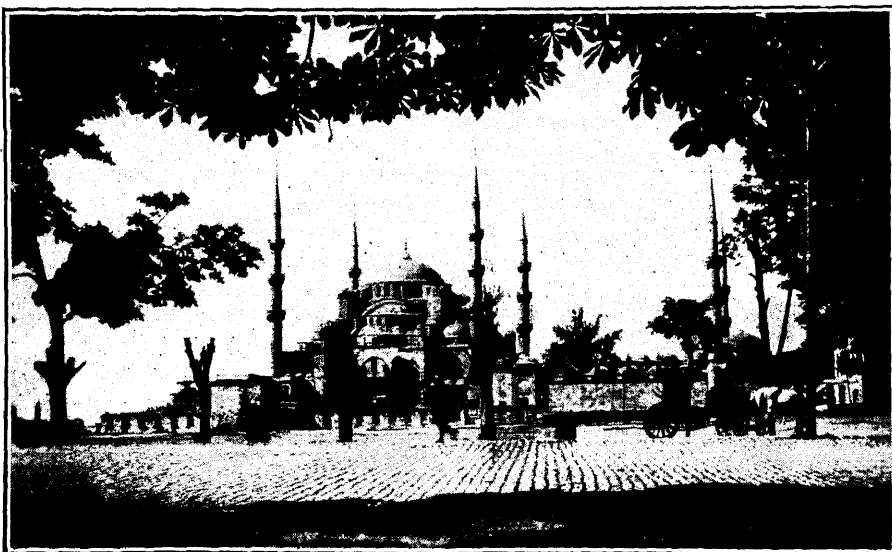
Nautides linna müstilist ilu ja idamaist omapära ei pane keegi tähelegi, kui meie laev on jäänud peatuma ja kaldalt nobedasti läheneb Türgi tollipaati. Siin saame esmakordselt tunda tülikaid formaliteete. Tervelt tund aega uurivad punaste kraeäärtega ja õlallappidega tolli- ja politseivõimud laeva pabereid, reisijate passe ja pagasit. Kogu laev otsitakse põhjalikult

läbi, kõik pööratakse pahupidi. Laeva randudes avaneb iseäralik pilt. Enne kui meist ükski oleks õieti pääsnud maale, tormab sillal kannatamatuks muutunud rahvahulk käratsedes laevale, toorelt tõugates kõrvale kõiki, kes on jäänud ette. Alles hiljem selgus, et tegemist oli uute reisijatega, kes samal laeval pidid sõitma kuhugi Väike-Aasia rannikule. Õnneks ei tarvitsenud mul end anda igasuguste agentide ja juhtide teenimisobjektiks, kuigi need nagu takjad rippusid reisikohvrite küljes, üksteisega ägedalt tülitades ja kümnes Euroopa keeles midagi tungivalt ja meelitavalt pakkudes, sest laeval sõlmitud tutvusi kasutades lasksin end rahulikult sõidutada Pera linnaossa, kus ühes õehhi pansionis sain korraliku puhta toa nelja türki naela eest päevas ühes söögiga.

Igivana matkamisseaduse järele tuleb võõrasse linna sattudes sellega tutvumiseks teha kõigepealt orienteerumismatki. See osutub aga eriti tarvilikuks Istanbulis, kus veel puuduvad võõrkeelsed uulitsanimetused ja muud turistide liikumist hõlbustavad tähistused. Mulle soovitati selleks ronida ajaloolisse, 14. sajangul ehitatud Galatatorni, mis asub samanimelises linnaosas Pera kõrval. Annab enne tublisti pingutada, kui jõuan üles 44 meetri kõrguse, tuletorni meelega tuletava, kupli alla, kust kogu linna kihav elu ühes tänavmuusikaga kostab kõrvu selgesti ja on näha peensusteni isegi kaugem ümbrus. Viiekümne piastri eest on vanaldane paks ja mugav türklane, kes pool oma elueast on saatnud mööda selle torni tipu, valmis andma igasuguseid seltsusi päris viisakas prantsuse keeles. Konstantinoopol jaguneb õieti kolme üksteisest täitsa eraldatud linnakesesse: Stambuli, Pera ja Galata ning Skutari. Esimene on vana Türki pealinn ja kujundab endast kolmnurga umbes 18-klm. ümbermõõduga. Ta asetub Marmara mere lõunakalda ja Kuld Sarve lääneranna vahel. Galata ja Pera asuvad tema vastas Bosporuse ja Kuld Sarve vahelises vinklis. Skutari asub Bosporuse aasiapoolsel kaldal. Pera-Galata linnaosa ühendab teispool Kuld-Sarve asuva Stambuliga uus sild, mille 1912. aastal ehitanud üks Nürnbergi firma. Stambulis asub enamik Konstantinoopoli kuulsamatest ja suurematel mošeedest: vana Serai, kõrgel mäetipul, Aja Sofia, Ahmedie kuue minaretiga, Bajesidmošee, Sulemanie, ülikool ja veel palju teisi tähtsaid asutisi. Põhja pool Kuld Sarvest paistavad suured sõjaväe kasarmud, admiraliteedi laevatehased,

dokid ja nende taga mäeküljel raadiojaam, kust Tallinniga vahest päris selgesti kuuleb ehtsat türki muusikat. Läänes asetub Pera ja tema kauged eeslinnad Pankaldi ja Šišli, idas Paša-mošee, mis aastasadu on olnud sultanite jumalateenistuskohaks, Bosporuse sissekäik Marmara merest Skutari ja kogu aasiapoolse kaldaga. Kuigi kõik need nägemisväärsed pakuvad palju huvi ja jutustavad usutavalt Osmani kultuuri omapärast, võidab minu tähelepanu ometi looduse enese õnnestunumaid meistritöid, maaliline Kuld Sarv. See umbes 7 klm. pikkune ja kohati kuni 600 meetri laiune veekogu saab alguse Bosporusest ja lõpeb kahe väikese jõekesega — Alibei-su ja Kiathane-su. Viimase jõeorg on eurooplastele tuntud nimetuse all: Magusate vete org. Iseäranis päikese loojenedes omab Kuld Sarve pind

kuuldavalt kuld-kollaseläike ja heidab suurepäraseid varje. Niisugusena võid teda vaadelda lõpmata. Sellest on ta saanud endale nimegi. Kuid ta teenib veel puht praktilisi ülesandeid, olles soodsaks varjusadamaks sadametele laevadele, mis igapäev külastavad Konstantinopoli.

Ahmedie mošee
Stambuli lõunaosas, ehitatud sultan Ahmed III poolt aastal 1608—1614.

Juba ainsal jalutuskäigul

läbi Suure Pera uulitsa ilmneb otsekohe, et sellest välismaalase kvartaalist ei ole leida midagi idamaist. Siin kuulub kõik Euroopale, moodsas arhitektuuris esimese järgu luksushotellid Tokatlian, Pera-Palace, suured kaubamajad, restoranid, pangahooned, välissaatkondade ja konsulaatide majad — just samuti kui Berliinis, Pariisis või Londonis. Tavaline miljonilinna elutempo hästi-korraldatud uulitsaliikumisega, nooblite autodega, trammi ning omnibustega. Türklane kaob ära siia rahvusvahelise kirjuse perre ja keelte Baabelisse. Teda on võimatu eraldada selles kahe maailmajao vahelises kaubanduskvartaalis. Siin domineerivad greeklased kui võrratud kaupmehed, prantslased, inglased, sakslased, kuigi arvuliselt leidub rohkem armeenlasi ja juute. Mitte ükski Istanbuli, vaid kogu Türki kaubandus ja ärielu käib läbi Pera, kelle õigusedki näivad olevat piiramatud. Alles selle järele, kui läbistan Galata, siirdun üle silla Stambuli poolele, ilmneb alles õige Konstantinoopoli pale. Ridastuvad lamedakatuselised elamud, nagu savist hitud rändlindudele, milles leiavad peavarju islami pealinna päriskodanikud. Türklane elab kogu oma perega suurema osa elust lihtsalt uulitsal. Siin ta teeb oma käsitööd madalal järil, siiasamasse keerab ta end küljeli korralikuks lõunauinakuks, süüakse ja juuakse uulitsal.

Ainult lühikeseks öötunniks poeb ta elamusse varjule. Näib, et kolme-nelja meetri laiusest uulitsa kõverikust on küllalt selleks, et temast juhtida läbi suuri ja väikesi sõiduriistu, murruna jalakäijaid ja tema servadel anda ruumi veel igasugustele äridele, jäätise-, sidrunivee ja muude maiustuste müüjatele, rahvahetajatele, kerjuspillimeestele ja lämmatavas tolmupilves mänglevatele mudilastele. Selle kõigega ollakse seevõrra harjunud, et kui mõni koormaeesel ja „hammal“, mees, kes oma turjal ühest kohast teise võib kanda kas või terve maja, satuvad vastamisi oma kandamitega ja liikumise mõneks hetkeks panevad seisma, siis kõigepealt asjaosalised ise, ja siis kogu rahvahulk peavad maha ühe korraliku sõnalahingu kõrvulukustava kisa saatel, kuni ummistus laheneb ja liikumine jälle edasi võib kesta. Seesuguseid huvitavaid uulitsastseene näeb sageli.

Tänapäeva Konstantinoopol ei tunne enam punast fessi meestel ega tihedat loori naistel. Nende kandmise on türgi diktaator ja reformeerija Kemal-paša, kes ise endale oma teenete eest Pera platsile laskis ehitada mälestussamba, keelanud ära, samuti nagu Araabia tähestiku tarvitamiseks. Nüüd kõnnib türgi naine uulitsal euroopa riietuses ja loori aset täidab paks puudri- ja värvikord kaunivormilisel näolapikesel. Värvimiskunstis on nad aga täiesti vilumatud, kuid see tuleb kahtlemata ajaga. Vaesem naine liigub avalikult siiski inetus mustas rüüs, mis pead kattes langeb alla jalakandadeni. Ka meestel ei ole kerge loobuda laiadest pükstest, milles neil on hõlpus igal silmapilgul laskuda maha jalgu puhkama.

Iga huvireisija, kes külastab Konstantinoopolit, peab oma aukohuseks maitsta ka türgi rahvuslikke toite, kuigi saada võib kõike ka euroopa moodi. Läksin seepärast meeeldi sisse ühte türgi restorani, ja, peab ütleva, nad ei olegi nii halvad: ka toidud, mida valmistatakse publiku silma all suurel pliidil, on maitsevad. Nendega peab aga harjuma. Lihtrahvas tarvitab suuremalt osalt pilafi, seda kõige kuulsamat türgi rahvustoitu, lambarasvas keedetud riisi lambaliha- või kalatükkidega. Suuremalt osalt on lambalihast niisuguseid toite kümnes teisendis.

Kohvikutes istub rahvas, peamiselt mehed, hommikust õhtuni rüübates iga tunni tagant korraks „kave sade“ — kohvi suhkruta, või „kave šekerli“ — suhkruga, või jälle imedes „nargileh“ — vesipiipu, mis maksab vaid 10—15 gurušit. Suur ja segamatu rahu selle juures on omane ainult idamaisele iseloomule.

Konstantinoopoli ööelu on võtnud õige temperamentse ilme. Öölokaalid valguvad alati rahvast täis, niihästi välismaalaste kui ka türklaste linnaosades. Rahvusvahelise sadamalinnana kogub Konstantinoopol endasse palju alaväärtuslikku elementi ja kahtlasi isikuid, mistõttu öine liikumine on kaunisti hädaohtlik. Türki lõbustuskohis viibida on pisut kummaline. Näib, nagu ei tunnekski see rahvas üldse rõõmu, vaikselt istutakse nurgas, kuna keset lokaalipõrandat tantsib mingi paar kiunuva vile ja gitarriga saatel türgi tantsu.

Euroopa-poolel on aga öölokaalid seatud sisse kõige moodsamini ja neis käib kirju seltskond. Koos on kõik rahvused, kaasa arvatud ka haritud türklased.

Küllastasin üht sellist vene „Maximi“. Suurejoonelised valgustuseffektid, alasti tantsijannad... Türki daamidele, kes veel pole suutnud kõiges harjuda uue olukorraga, näib selline esinemine olevat vist pisut piinlik, sest sageli pöördi peake kõrvale... Olles juba enam-vähem jälginud uulitsaelu ja selle omapärasusi, teen tutvust mošeede sisemusega. Neid kolossaalseid ehitusi üksteise järel läbi käies (saavad tuleb igakord vahetada mošeteenri poolt antavate tuhvliitega) — ei leia sõnu, kuidas kirjeldada seda omapärasust, rikkust ja hiilgust, mis sisaldavad need islami pühakojad. Siin ilutseb veel vana bütsantsi ehituskunst oma värviküllusega, peene kuld- ja mosaiikväljatootustega. Tähtsaim neist näib olevat Aja Sofia, mis püstitatud Konstantin Suure ajal, hiljem aga mitmel puhul maha põlenud, kuid ikka jälle üles ehitatud.

Vaikides ilmuvad muhameedlased oma palvekodadesse, pöördudes näoga Mekka poole, palvetavad ja kummardavad, tehes mitmesuguseid liigutusi maani, põlvitavad ja suudlevad mošee hiiglavaipa, end põrmugi mitte eksitada lastes turistidest-välismaalastest, kes kogu aeg luusivad mööda nende pühakoda. Öhtu eel hüüavad mošeteenrid minarettidest rahvast jälle palvele. Sel ajal aga ei lasta kristlasi sisse.

Konstantinoopoli eluavaldustest väärrib erilist tähelepanu suur basaar Stambuli poolel. Mööda konarlike ja keerulisi uulitsalabürinte viib tee basaari peavärvavasse. Värvavaid on aga üldse üheksa ja kogu see hiiglakaubaladu, kust võib leida kõike, mida süda ihaldab, on risti-põiki põimitud läbi 40 uulitsaga. Siin puhkab idamaine toredus haruldases valikus: — kunstipärased kallid vaibad, merevaigust kaelakeed, kalliskividega kaunistatud uhkusesemad ja tuhanded teised omapärased luksusasjad ja -asjakesed siin panevad kiiremini tuksuma ka kõige külmemagi turisti südame. Kiusatusele midagi osta, viia kaasa mälestuseks siit tuhande võlu linnast, on raske panna vastu. Osavad türki ja armeenia kaupmehed, kes vabalt kõnelevad mitu euroopa keelt, mõistavad oma poolt muidugi kõik teha selleks, et see kiusatust saaks saatuslikuks. Nad vannuvad surmtõsiste nägudega Allahi habeme juures ja suudlevad seejuures iseenda kätt tõenduseks, et nad ainult sinule müüvad alla oma hinna — õnnerahaks. Palavikku sattunud ostja märkab alles siis, et teda rängalt on petetud, kui talle hiljem sama asja pakutakse poolvägisi mitu korda odavamalt.

Tuhnides läbi rea muuseumi, mis pakub rikkaliku ülevaate islami rahvaste kunstist, lõpetan oma käigud sultanite lossidega, millised nüüd kujundatud ümber ka muuseumideks. Neis võib näha ja õppida tundma piiramatute türki isevalitsejate eluviise ja seda silmipimestavat rikkust, mida nad kogusid enda ümber. Paljude sultanite eluruumid on jäetud püsima muutmatul kujul, isegi nende haaremid on säilinud nii, nagu nad olid oma hiilgepäevil, ainult eluta, naeruta ja pisarateta, ja haaremineid deta...

Uimastatult ja ekstaasis Bosporuse kallastel peituvast idamaa müstikast, omapärasusest ja ilust, sügavsinise hommikumäe taeva võlust, tumeroheliste küpresside ja Kuld Sarve maalilisusest, kihutan siit edasi Ateena poole uusi tuhandeid kilomeetreid.

BONA

ALFA ja

PRIIMA

on paremad taimevõid Eestis

S. KARJA 18
TEL. 11-80

Eta

BÖRSIKURSID, KAUBAHINNAD
*panevad aluse rahalistele operatsioonidele
ja ärilistele kalkulatsioonidele.*

Eta

KUULUTUSTE VAHENDUS
*pakub kõiki hõlbustusi ja soodustusi
reklaami alal.*

Eta

TELLIMISTE VAHENDUS
*varustab lugejaid kõige tarviliku luge-
mismaterjaliga.*

Eta

AJALEHTEDE KATALOOG
*on tarvilik orienteerumiseks ajakirjan-
duses.*

GRAMMOFONIDE
RAADIO-FOTO
JALGRATTA
ERIÄRI

*
PARLOPHON-BEKA AINUESINDAJAD
*

TARTU PANK

asutatud 1868. a.

Keskasutus Tallinnas — Tartus algasutus

Osakonnad: Viljandis, Pärnus, Põltsamaal, Võrus ja Rakveres
Agentuurid: Narvas, Tarvastus, Väandras

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis tähtsamates välismaa linnades

KUNINGAS PUNTIK

Üle mere vahuse turja, üle veteema lossi virvendava katuse juba laskus varasügise õhtune hämarus, kui ta rannal sammudes möödus Liseroti majakast.

Nägi ta tulitorni kiirtevihi rohelist juga sähvatamas kõrgel pea kohal või maatuule vaikimise järel tormi tagalainete väsiiva heitlemise umbne loksumine ja sumin rääkisid ta randlase kõrvale alati meeldivat rahusõnumit — Puntik mõtles nüüd saabuvale õhtule ja ta vaatas merele.

Kogu maa Ventspilsist koju ta tahtis minna jala. Lõunapaiku väljasõitvale kääbusrongile ta niikuinii oli hilineanud. Ei ta olekski sõitnud sellel. Ta hülgas isegi maantee, mis valge liivase lindina lookleb sama kääbusraudtee lähedal ja valge liivase lindina tõttab läbi rannapedastikkude ning lülib kui helmed paela otsa teiste hulgas ka kõik liivlaste külad Ventspilsist Domesnesini. Ta ei valinud seda maanteed koju minekuks. Sellel maanteel on liialt sõitjate jälgi, liialt on sellel vastutulijaid. Ta teab, kes need on enamuses, ta on neid näinud, kuulnud liigagi palju. On siis seda kõike veel olnud vähe, pole küllalt veel?

Nii kangekaelne kui ta ka oli maakonna vanglas, nii trotslik kui ta ka oli ülemuse vastu, kui ülbed ka olid ta vastused ülekuulajaile, kuid ta mäletab, et nagu ta jäi üksi, nii vangla müürid hakkasid rõhuma. Kui ülemuse ilmudes teda valdas trots ja viha, siis ta tundis end isandana, vangla müürid nagu taandusid kaugele, ta ei tunnud nende lähedust. Tal oli siis võimalus valada sappi oma sõnadesse, ta tundis end pemehehena vähemalt enese üle, sest ta võis kutsuda enesele veel raskemat katsumist kui ka hoida seda ära, ta võis võita või kaotada. Niipea aga kui vajus kinni üksikongi raske uks, talle ei jäänud muud võimalust kui iga nelja sammu järel põrgata vastu seinu ja tunda, kuidas südames keeb vihatorm, hoovab üles suuri laineid nagu siis ükskord merel neljakümne aasta eest. Siis torm hävitas suurel arvul randlaste kalapaate ja võrke ning tema, Puntik, pidi samal õöl hukkuma, kui mitte veteema lossi katus poleks avanenud lainete lõhkumisel. Nüüd aga vanglas sama suured läänemerelised lained tõusid ta südame pinnalt, ähvardades taas hukutada teda ning ta üksi pidi kestma vastu suurele tormile. Nii sisetormide ulunguis juhtus

ajuti samataolisi tuulevaikseid hetki nagu nüüd hämarduval rannal ning ta ihkas siis valusalt tühjadele liivanõmmedele, rannapedastikkudesse ja veteriigi piirile liivarannale.

Nõrkevas valguses veel võis näha randlaste maa sirget läänepiiri. Kuigi kaugel Domesnesi maanina viimane nurk oli kadunud hämarusse, kuid tema, Puntik, kes oli näinud seda siit rannalt eluaja jooksul igapäev, nägi teda siiski pimeduses. Sealt juba majakki vilkus ning tundus, et Liseroti suur tulisilm pööris oma pead, et vaadata silma oma kaugele õele.

Kaugel merel mühiseb ja salakeelitseb. Ning sinna Liseroti paak pingutleb pilku. Ka siis, neljakümne aasta eest, Liseroti tulisilm vilkus vahel lainetemäe tagant, kui randlaste kalapaat asjatult püüdis heidelda randa.

See lugu nüüd, merekohinas ja lainete soolases hinguses, meeletus talle taas peensuseni. Nad olid kolmekesi kalapaadiga kaugel merel, kus soe läänetuul lükkas vaid kergeid laineid Rootsi lõunarannast nendeni. Õhtu tulles aga päikese ümber tekkis nagu jaanipäeva-eelne sõrruuitsu vine, mis ennustas halba. Nad hiivasid ankrud ja võrgud, kuid siis juba oigasid kajakad ning hirmunud pilvenartsud jooksid kohutavate tondikarjadena piki taevast. Siis neid tabas torm.

Nad võitlesid meelegeitlikult lainetega ning hirmust ja igatsusest suureks paisunud silmad olid kiindunud Liserotile. Kui nad pingutasid kogu jõu, siis näiski korra, nagu oleks Liseroti tuli juba tunduvalt lähemal. Samal ajal aga tähelepanematult nad olid kulutanud ära viimse jõutagavara ning kui üks ta kaaslasist paadis tasakaalu kaotades kukkus vette, siis ta kätel polnud enam jõudu haarata kinni paadiäärest. Ja nii ta hukkus.

Kuidas murdus Puntiku jõud, seda ta enam ei mäleta, ei mäletanud siiski. Ta mäletab vaid seda, kuidas ta vajudes läbi külma vee jõudis kõvale pinnale, mille all paistis valgus. Randlaste muistejutu järele ta teadis kohe, et see on veteema lossi katus meresügavuses. See on kalaema kodu, siit saadetakse ja juhatakse kalaparvi ranna lähedastele luidetele ja ulgumere kaugustele ning siin asuv veteema on ainus liivlaste hea suurhaldjas, kes veel jäänud ellu vägevatest liivi rahva muinasvaimudest.

Varsti siis avanes ka lossiavaus ning libe-

daist põhjakividest trepi kaudu Puntik astus alla. Teda ümbritsesid merinäkid ning nendelt ta kuulis, et veteema tütar on valinud ta endale abikaasaks. Ja täna algavad pulmapeod. Veteema tütar oli end ehtimas oma armsa ette astumiseks, veteema ise aga oli väljas vaigistamas tuult ja laineid.

Mis ta mäletas veteema lossist? Muinajutus see oli kuldne ja hõbedane, kuid vaene oli

„Oled rahul nüüd, tütreke, püüdsid selle, keda ihaldasid?“

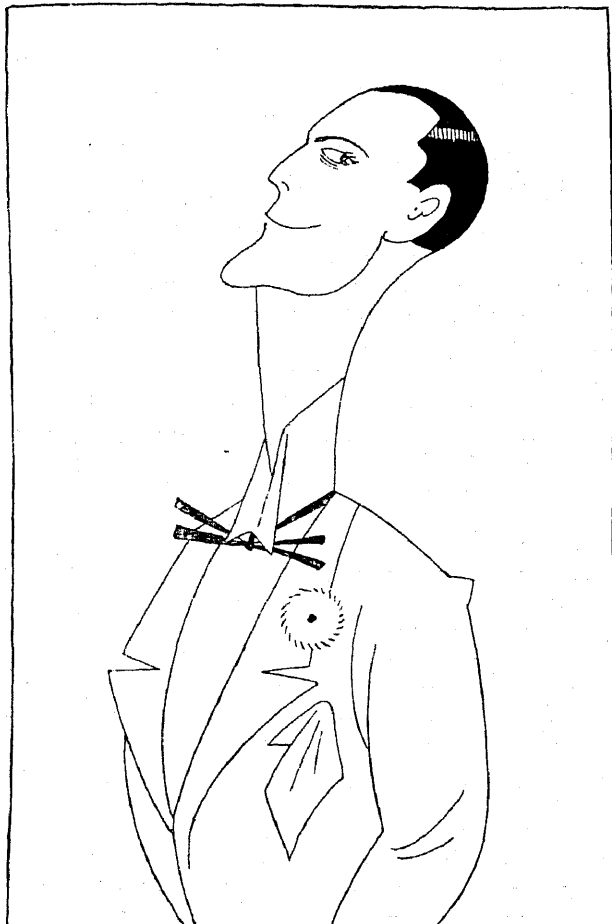
„Olen rahul, emake, sain kaasaks kuninglikuima peiu rannast.“

„Nii siis oled jõudnud õnnele...“ jätkas veteema, kuid samal ajal ta pööris pilgu ka Puntikule. Siis ta aga muutus tõsiseks ja tükiks ajaks jäi mõttesse.

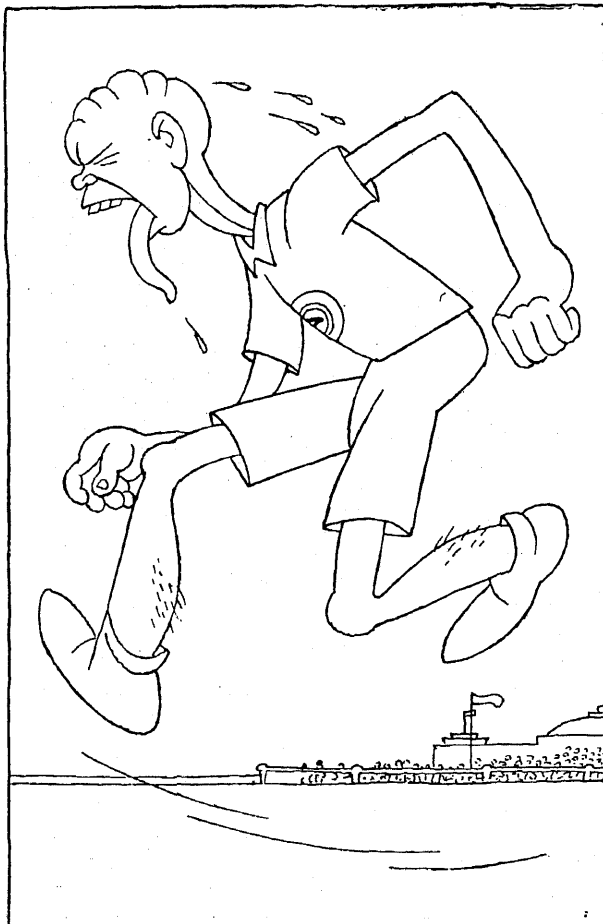
„Oled teinud halvasti, mu tütar. Lubasin

Publiku lemmikud

Gori joonistused

Kinotäht.

Sportlane.

see, rikkusteta ning ehteta. Kulla asemel valge rannaliiv, pärlite asemel kivikesed ja konnakarbid. Sameti asemel paksud korrad vetikulima ning marmori asemel tarretanud vahupits.

Siis tuli veteema tütar. Ka see polnud muinasjutuline, kuigi ta oli kaunim kõigist, keda Puntik oli näinud rannal. Kuid tulles heitlusest tormiga ta veres veel kees ihk pääseda randa, pääseda koduküla männiku varju omaste juure, ning ta ei suutnud harjuda mõttega, et temast saab kalaneitsi peig.

Siis ka veteema jõudis tagasi. Oli vaigistatud mere ja taltsutanud tormi. Ning nüüd, vanake nagu ta oli, emaliku hoolega näis asuvat kodustele asjadele.

sul valida, kuid ma ei kujutlenud, et sa võid valida selle. Ma ei olekski vastu su õnnele, kuid see tooks meile kaasa ka õnnetuse. Ammu juba meie käsi ei käi hästi. Nagu kadus meie rahva vägevus, nii rauges ka meie võim. Vaene on meie rahvakild rannal ja vaesed oleme meie siin, nende vaimud. Kitsaks on jäänud liivlaste kodu ja kui nad kaovad, peame kaduma siit ka meie sinna, kuhu on kadunud kõik suured vaimud. See noormees aga, ma tunnen teda, on liivlaste kuningate järeltulija ning teda meie ei või kutsuda ära oma rahva hulgast. Temas peab elama edasi kuulsate pealikute vaim kitsal rannamaal ning tema iga sõna ja tegu peab olema ainult oma rahvale ja oma rahvast. Meie pea-

me ta läkitama rannale tagasi veel enne, kui ta inimesest muutub veehaldjaks.“

See kõik tuli Puntikul meele, kui järgneval hommikul Kuolka ranna kalamehed leidsid ta pooluppununa paadist ja tehes kunstlikku hingamist äratasid ta ellu.

Ta silmi pimestas päike ning valge rannaliiv. See oli nii lõikav ja terav, et ilma teadmatagi talle oleks selgunud, et ta oli viibinud pimeduse riigis, veteema raskete voogude varjus ta

enam ohverdas veteemale või kes ei muianud Puntiku kui kuninga üle? Lastele, rumalatele lastele räägiti hirmutuseks lugusid veteemast ning kuningast räägiti vaid siis, kui taheti naerda.

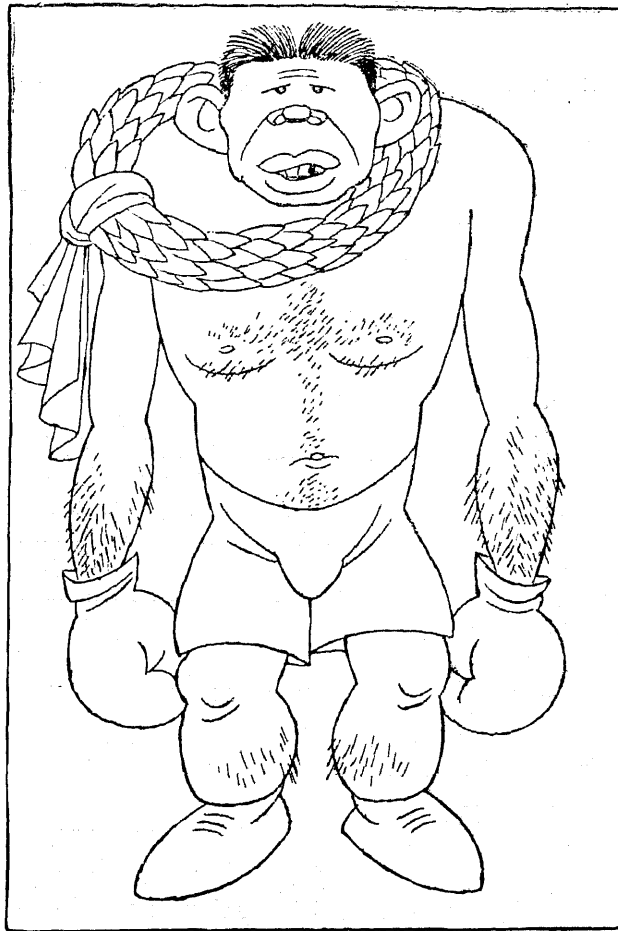
Kui olid endised ajad, siis elu veeres tasasemalt. Rannarahvas elas vaikselt ning veteema õnnistas nende kalasaaki. Oma endistelt laiadelt maa-aladelt kitsale soode ja metsade tagusele rannaribale surutud rahvakild pidas siin

Publiku lemmikud

Gori joonistused

Alasti tantsijanna.

Poksimeister.

muinaslossi müüride vahel, tema enda vanade silmade ees.

Ta rõõmustus pääsmisest, kuid üks teadmine käis kõigest üle — ta oli liivi kuningate järeltulija.

Ning kui ta viidi pärast mõnepäevast põdemist tagasi ta kodupaika Luush-kiila lähedale, siis see uus teadmine oli tähtsam kõigest, mis ta kuulis või nägi.

Siis aastate pärast kellelgi enam polnud saladus, et ta on liivlaste kuningas, kuningas troonita ja kroonita, vaese rahva vaese pojana. Aga ta teadis, et ka veteema, liivlaste ranniku tormide käskija ja kõikvõimas kalade juht, elas vaeselt ja kannatas alandusi ja irvitusi rahvalt. Kes

viimast vastupanu pealetungivale lätlusele.

Olles jõuetud oma arvult ja ettevõtlikkusest nad süvendasid sõprust kuivale maale alles jäänud vaimudega. Nad käisid libahuntideks lätlaste külas, hävitasid nende karju, nad tundsid kurja silma kunsti, millega mõjusid võõras-tele, ja hulka haldjaid, kummitusi ja vaimu oli nendele abilisteks, nii et lätlaste juures levis neist kuuldus kui kardetavatest nõidadest. See tõmbas piiri nende ja lätlaste vahele. Oli liivlastel oma rand ja lätlastel suur sisemaa ning nende üle valitses võõras võim ühesuguse karmusega.

See võõras võim oli olnud enne Puntikut ning selle alla ta oli kasvanud. Kuid kui sõjad

käisid üle maa ja liivlaste kodu rüüstati, siis viimaks rannas levis kuuldus, et lätlastel on nüüd oma riik. Vahest nüüd Puntikul oli aeg vabaneda võimudest, seda uut mitte vastu võttes.

Kes seda siis rannal ei tea, et valitses ajalooline vaen pealetungivate võitjate ja mere-randa vastu surutud võidetute vahel. Endine võim oli erapooletu, see ei soodustanud ei üht ega teist. Nüüd aga lätlased omasid võimu ning nad hakkasid peremeesteks ka liivlaste kitsas kodus.

Nende ametnikud ilmusid küladesse ja see ajalooline vahe kadus. Lisaks sellele segastel aegadel olid surnud kuulsamad liivlaste nõiad. Kõik need liivlaste metshaldjad ja tuhanded koduvaimud ja kummitused, mis rahvaga koos leidsid siin viimse kitsa kodu ja siginesid siin ohtralt küngastikkudel, peenes liivas, merevees ja männitukkades, need hirmutati kahuri- ja püssitule ragina ja mürinaga merre ja vähesed järelejäänud olid võimetud kaitsma oma rahvast, kohmetud andma tarkadele nõu ja väge. Nüüd näis, et liivluse surmatund oli tulnud, sest juba läti politseinikud keelasid avalikult rääkida liivlastel oma emakeelt ning aramad juba salgased selle maha oma koduski.

Aga Puntik? Ta oli kuninglikust soost ning tema selgroog ei tohtinud murduda ealeski. Selleks veteema läkitas ta randa tagasi ning selleks puhkas temal tuhandete rahvapõlvede õnnistus. Ja seni ka helde veteema püsib ranna lähedas vees õnnistamas oma rahva kalasaaki, kuni veel ainuski liivlane rannal hellitleb eneses mehiste Imanta vaimu. Kui seegi on kadunud, siis ka viimased jumalused kaovad aegade tagamaalt igavesse vangistusse ja tegevusetusse.

Mida nõrgemaks jäi rahva südamelöök, mida rohkem lätistus rand, seda väljakutsuvam oli Puntik lätlaste vastu. Niiviisi, arvas ta, on veteema tahe.

Kas ta võttis vastu kodaniku isikutunnistuse? Ei, tema kui kuningas teeb endale selle ise, kui on tarvis. Kas ta tunnistas lätlaste võimu? Ei, lätlased võtsid ülekohtuselt liivlaste maa ning vägivalla alla ei alistu see, kelle soon-tes voolab liivlaste suurima kangelase Imanta veri. Kas ta maksis makse? Ei, vabatahtlikult ei maksa ta ühtki santiimu.

Ja kui ta oli lasknud mööda kõik maksutähtajad, kuulutati välja oksjon ta varandusele. Ent lähedalt keegi ei tulnud sellele oksjonile, keegi ei toetanud Puntiku vastu tarvitavat vägivaldat. Ja nii edaspidi alati linnast tulev kohtupriistav tõi kaasa kaks juuti, kes siis seadust kasutades võtsid mõnelatilise võla tasumiseks oma kokkurääkimisel Puntiku loomadest ja varandusest niipalju kui tahtsid.

Kas see kohutas Puntikut? Ei, mõne kari-looma või varanduse raasu eest ta ei müü ära kogu rahvast. Sest tundus talle, et kogu rahva ajaloolise tegevuse ja sihi edasikandja kui ka kõige pärija oli üks tema.

Ta tõrkumiste ja kangekaelsuste pattude

nimestik läti valitsuse ees kasvas juba liiga pikaks ning ta viidi kahe sandarmi vahel Ventspils vangilaagerisse. Äsja vabastati ta nõdrameelseks tunnistatuna ning nüüd oli ta teel kodu poole.

Teda ei rõhunud sugugi teadmised, et ta nüüd seaduse ees on nõdrameelne. Vaat' ei julgenud ikka panna teda kauaks vangilaagerisse, hirm oli, aga katsuvad teda teha tähtsusetuks sel viisil. Aga ära nad olid kuulnud, et temal on suhteid veteemaga, ja olid agarad sellest pärima. Aga kuningas pole kuningas, kui ta ütleb välja oma rahva viimsegi allesjäänud saladuseraasukese. Ei ta rääkinud nendega sõnakestki, pealegi veel sellest.

Öö tulles maa ja meri hakkasid uuesti elama. Puntik on eluaja olnud maa ja mere vaimude sõber ning teab, et nad julgevad tulla välja vaid ööl. Ranniku päev on lätlaste päral, öö aga liivlaste. Öösel elustub taas muinasliivi, kuulsate kangelaste kaitsevaimud ilmuvad taevatahtedelt oma kanneldegaga vestma vainudel igivanu lugusid, muistsete kangelaste vaimud koos pimedusega laskuvad oma väikesearvilise järeltuleva põlve lähedusse ja manavad neile jõudu, muistsed jumalad hiilivad metsatukkades, leinates taga oma endisi hiisi, mis raiunud maha mõõgavennad ja võtnud vägisi endale lätlased; tulevad kokku ka kõik säilinud võlud ja hiidud, peitudes rannaküngastel nad vaatlevad veteema ja ta kaaslaste saabumist merelt. Puntikule nad mõnigi kord on viirastunud hetkeks, ta pole leidnud abinõu, kuidas muutuda ise nõiaiks, libahundiks või külmkingaks, et pääseda nende perre. Kuid ta on seda ihaldanud. Jäädes ilma talle osaks langema pidavast maapealsest võimust ta on tahtnud saada nõiaväge, aga ta ise teab, et sel püüdel pole olnud tagajärgi, kuigi külarahvas teda peab nõiaiks. Ei ole talle enam ilmunud veteema ega kurat pole võtnud vastu ta nimetissõrme verd, kuigi ta on pakkunud seda igal neljapäeva õhtul. Moosese raamatute uurimised pole toonud talle üliinimlikku jõudu. Ta on püüdnud hävitada metssigu, sest teada on, et need peletavad haldjaid padrikuist, sest pärast seda, kui need loomad on rohkene- nud, on silmanähtavalt vähenenud haldjate mõju liivlaste elule. Kuid ihatud nõia võimu ta pole saanud oma käsutusse.

Aga ta on kuulnud nende jutte. Igal ööl otsekui tuhat suud pajatavad pimedusest, kuidas liivlased kord on olnud suur rahvas, kuidas neil on olnud rikas maa, kindlad maalinnad, helded jumalad ja julged sõdurid. Need nende jutud on nagu jöginäkkide laulud täis vaimustavat ja ilutsemapanevat võlu ning neid kuulates nagu paitav õnneudu sulatab Puntiku südame. Aga siis see katkeb ning igast sambla-kõrrest sajab sajatusi, igalt vainult vandeid ja igalt niidult needusi. Ja Puntik teab, et seda talle antakse kuulda seepärast, et see kosutaks ta jõudu, et see õhutaks teda tegudele, sest ta on ju kuningas.

Ah, tema oma paljaste kätega ei tee ju midagi, selles ta on teadlik. Kuid teine asi oleks,

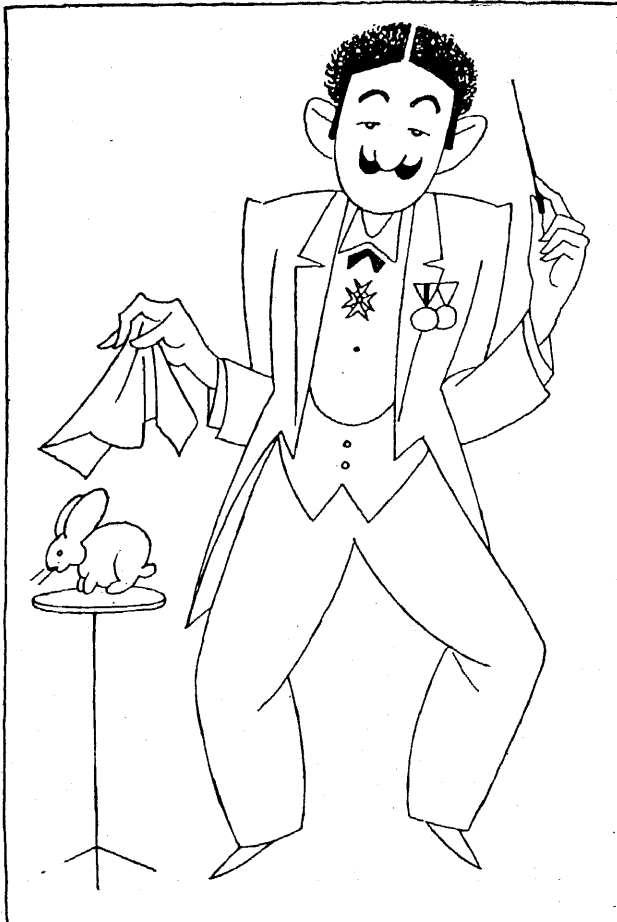
kui oleks tal nõiavõim. Ta saadaks luupainajad kähistama lätlasi, et neil ei oleks rahu ööl ja et päeval valutaksid nende kondid. Ta saadaks hallitõve kõigile nende inimestele ja loomadele, et kuulduks aiva oigamist tubadest, tallidest ja lautadest. Marupenid ta paneks jooksuma mööda maad, et ükski lätlane ei julgeks tõsta sammu toast õuele, tuulispeal laseks sasida põllud ja vetel uputada heinamaad... Ah, kõik ta teeks, kui antaks jumalateelt talle nõiavõim.

see nüüd oli agaram uitma ja otsima, kom-pama õhus ja kuulutama.

Kui ta juba hulga aega nii oli sammunud, tundis ta kehas värinat. Seda polnud juhtunud millalgi enne. Kohe ta aimas, et see on midagi erakordset. Kohe ta küsis oma meeltelt, mida nad kuulevad või näevad, aga vastuseks oli teine veel suurem värin kehas nagu mingi tundmatu jõu puudutusest. Ning mõne sammu järele ta langes kokku veel suurema värina all.

Publiku lemmikud

Gori joonistused

Mustkunstnik.

Kloun.

Oli juba jäänud kaugele maha Liserot ning nüüd oli nii pime, et ta vaevalt märkas vee ja kõva rannaliiva vahet. Kodu oli veel kaugel, veel mitu tundi käiku. Aga Puntiku sammud mõõtusid ilma juhtimata. Ta mõte ja meeled vestlesid taas muinasvaimudega, kes sel tunnil juba tiirlesid õhus, liuglesid lainevirvetel ja kükitasid küngastel.

Vangikongis ta tihti kutsus neid, kuigi ta teadis, et nad ei tule lätlaste sekka. Nüüd ta sai üle hulga aja olla nendega ning ahnelt ta vaim valgus temast laiali õhku otsima kokkupuudet oma aitajatega. Ta tundis ise, et täna see tal õnnestus paremini kui millalgi varem. Vist istumine vanglas viis ta hinge selleni, et

•Omas ta nüüd nõiavõimu või oli ta ise sattunud nõiajõu alla? Ta keha oli küürus esimese liivakünka najal ning ta hing virvendas sinise leegina ta ümber. Õhus lendlesid vaimud pidulikus hoos nagu meteorid või tulipuugid. Kuuldus ehmatust õhus ning mets värises.

Ennäe, seal merest tõusid sünged müürid nagu vallaskalade hiiglakogud. Uinuv hüljes libises üle nende lopsatusega vette tagasi ning inetud lestakalad põgenesid hirmus laiali ning peitsid end liivasse. Rannale viskus lõõtsutavaid kivisikukalu parvedena nagu vihma.

Veteema loss oli see ning veteema ise astus sealt rannale. Ta silmad sätendasid süsimustas hiilguses ja vesi tarretus kõvaks ta jal-

gade all. Vaimude lend jäi seisma ning nad lähenesid kergete tiivalöökidega paigale, kus Puntik teiskordselt seisis liivlaste merijumala palge ees.

„Puntik, oled sa väsinud?“ küsis veteema.

„Pole väsinud, kuid olen jõuetu. Kingi mulle nõjavõim,“ palus Puntik.

„Oled veel nõrk käskima vaime. Saad võimu nende üle, kui tulen kolmandat korda. Kas pead seni vastu?“

„Pea vastu, Puntik ei raage. Kuid kui ma olen kuningas, siis anna mulle kroon.“

„Sinu krooni punutakse praegu. Selle sa saad, kui tulen kolmandat korda. Ning su kroon ehib su rahva suurte kannatajate kroonide rida. Kuid täna pärid osa mu vaimust. See kaitseb sind metsades ja merel.“

Seda öeldes sädemeke veteema silmast üh-

tus Puntiku hinge sinise leegiga. Käis vārahtus üle ihu ning edasi Puntik ei mäletanud enam midagi.

Hommikul, nagu kord neljakümnegi aasta eest, kalurid leidsid ta haigena düüinidest. Ta viidi koju. Külās levis pea kuuldus, et Puntik on vabastatud vanglast. Teda tuldi vaatama, kuid need külastajad kandsid laiali teise jutu, et Puntik on tunnistatud hullumeelseks, et ta jutt on arusaamatu, võõras. Olevat rannal näinud viirastusi vist.

Muidugi see on sellest, et nad vana inimest asjata vedasid vangla ja hoidsid seal kinni. Mis nad nüüd siis sellest on saanud?

Aga Puntik ise? Ta ootab veteema kolmandat tulekut, millal ta saab vaimude riigi valitsejaks ja kannab peas liivlaste kuninga säravat krooni.

GUSTAV SUITS: Eesti nüüdislütürika.

Eesti uuema luule üle on avaldatud väga mitmesuguseid arvamisi, eitamisest kuni ülistamiseni, kuid seni puudus üldpilt. Prof. Suits on teinud valiku paremaid ja iseloomulikumaist luuletusist, alates E. Ennost ja lõpetades tänapäeva noorte poeetidega. Seega on siis kogutud eesti uuema luule parem osa ühte ja antud selle kaudu meie värsikirjanduse kohta asjatundlik otsus, mis kahtlemata aitab kaasa ka laia üldsuse seisukoha kujunemisele. Kas hinnata eesti luuletajaid või mitte, kas lugeda või mitte? See otsus kujuneb kindlaks, kui süvenetakse siin pakutavasse valikusse.

Lisaks lauludele on igast luuletajast kokkuvõtlik lühike elulugu.

EMILE VERHAEREN: Valk luuletisi. Johannes Semperi tõlge. 198 lhk., 3,50 kr., iluköites 4 kr.

27. nov. 1916. a. lõpetasid rongi rattad saatuse õnnetul käändel Roueni jaamas Belgia ja ühtlasi kogu maailma suurema poeedi elu. Verhaereni laulud on võimsa mehe häälega hüütud maailma: see ei ole õrnutsev, tundetuüin lütürika, vaid tungid tegudele, „temas kõmiseb linn, kohab meri, temas tuksub rahva mitmekordne süda; temas on paavstlikku võimuiha valitseda üle maailma“. Ja valitsebki, ainult et võimsamini kui ükski paavst.

Eesti on leidnud Verhaerenile hea tõlgitseja Johannes Semperis. Mitmeaastase töö viljana saabus nüüd lugejaile valik Verhaereni mõjuvamaid luuletisi, mis on võetud autori kogu loomingust ja ühes pikema eessõnaga annab täie läbilõike gemaalsest laulikust. See raamat on meie tõlkekirjanduses edutähiseks.

Raamatud on saadaval kõigis paremais raamatukaupluses. Tellida võib ka otse Eesti Kirjanduse Seltsilt. Raha ette saades võtab selts saatekulud oma kanda. Seltsi liikmeile tavaline hinnaalandus.

EESTI KIRJANDUSE SELTS, KIRJASTUS, Tartus, Lai tän. 35, telefon 6-01.

JOHN GALSWORTHY: Valge ahv. 516 lhk., 3 kr. iluköites 3,50 kr. **A. H. Tammsaare** tõlge.

„Valge ahv“ jäädvustab ühe osa inglise ühiskonnast päraststõjaaegseil päevil. Ajalise värskuse tõttu on ta meile eriti lähedane, kuna tahestatmata sumuib paralleele tõmbama meiegi olude suhtes. Silma eest mööduvad ausad ja kindlameelsed kapitalistid ning kapitalistid, kes pehkinud; kirjas-tajad, kirjanikud ja kunstnikud; kõhu eest heitlevad vaesed. Ning kõikide keskel naine, ilus, meelitav, armastav, praktiline, raffineeritud. Eriti on nauditav, kuidas Galsworthy jutustab: huvitavalt, uudsel haaravalt, kompaktselt.

AINO KALLAS: Kiirtepild. Piltidega, 154 lhk., 2,25 kr., iluköites 2,75 kr.

Sisaldab 8 esseed, mille jutustusobjektiks on väljapaistvaid inglasi, nagu G. B. Shaw, G. K. Chesterton, J. Galsworthy, H. G. Wells, lady Rhondda, praegune minister Sidney Webb, mrs. Beatrice Webb, alamkoja liige T. P. O'Connor jt.; lõpuks R. L. Stevensoni elusaatuse lühike kujutus.

See raamat meelitab eriti ajakirjanduses tähtsa omadusega: nimelt oskusega vähestes sõnades elustada üllatava selgusekraadini isikuid ja olukordi. Need on momentülesvõtted, täis värskust, iseloomustamise jõudu ja lugeja kaasakiskumist.

JULES VERNE: Saladuslik saar. Tõlkinud **A. Aino-mäe.** 619 lhk., hind 7 kr., 8,50 kr. ja 10 kr.

Meie imetleme siin sündmustiku kombineerimise ja jutustuse oskust. Need tehnilised saavutised, millest jutustatakse, on tänapäev juba tuttavad, kuid Verne oskab 5 mehē elu tühjal saarel kujutada nii elurohkelt, edasiruttavalt, tihedalt, järjest huviäratavamalt, et kogupilt omab suure erikaalu, paistab tähtsana ja võidab isegi tuima lugeja.

Saladuslik türklane

Seitlus Roomas

Room polnud meie vastu just eriti armuline, kui faabuline Weneetsia kiitrongiga tolmufesse raudteejaama. Ja võttis meid vastu kõrgepügalalise fuumufega ning terive hotellagentide aumpaniiga, kes taibates instinktiivselt meie välismaalisi päritolu tahtatena rippusid meie küljes. Olime ju meie peaaegu ainufesed pärisvõõrad faabuvao rongis. Ning endile tõiti kultuuriteeli vägijä suhu sundides ja neid elavate sheitidega jõudumööda täienõades püüti selgete teha meile selle või teise hotelli ja albergo muga-tuusi ning paremusi.

Minufesed vaiksijad olime selles täratseivas salt-tonnas meie ise. Oli ju meil juba veidi praktikat Weneetsiasst saadit sellise ataagi tagasilõõmifets. Rahulifult seisatamine, harutamine lahti linnaplaani ning püüdfime kindlats määrata meile tvarem soovitatud hotelli asukohta. Ütshaa-tval kadusid ta agendid, küllap tvist mõnigi neist pidas taitvilifets meie kuful lendu lasta mõne sajatuse ning üllelignie torõ tvibutada rufikat.

Veidi hiljem olime leidnud omal jõul ulualuse, korraldanud sõidul veidi fassiläinud tualetti ning tvõdfime alustada efimeft rännatut fuulfusrohfes maailmalinnas. Saadud muufete kirjeldamine ei fuulu fiia, kindel tõstafi on aga fee, et nälg meid tvaststi ajas lähemasfe sõõgimajja ja et me fealt tväljufime natufese aja pärast tvõidi pettununa sõõgifaardi fialdatufesft. Paar lonksu head tvõini lepitasid meid teffinud „fõht täis ega tühi“ oluforraga ning tõid kaafa endaga ta tvälifese rammetufe, mis koos sõidutvõimufega tvägijä tippus ja lgadele andma fuunda meie hotelli poole.

Ja ega's me selle foostõõ tvastu õigufi-belõda palju ei

tvõidelnudfi. „Buhanud inimene näeb kümme forõa rohsem“, mõtlefime ning otustafime selle põhimõtte järele ta talitada.

Neli treppi taetva poole marsijõda pole mingijugune nauding harjumatus fuumufes, ta fiis mitte, kui fee trepp on selgest tvalgest marmori-ft. Kuid lifti meie teftpä-rane hotellife ei tunnud. Ning toas atva afen tvõi mitte, ühefugune fuumus afati. Mis fiis muud kui riidõõ maha ja tvõidi fa-rastavat tvett ihule.

See oli küll juba mõel-dud, kuid teostada jeda meie ei fuutnud. Tärist fo-putus ukfele segas. Kes feal tvõis olla? Loomulifult ainult hotelliteenija. Ja sellele mehele tvõib rahulifult hõõgata „fiõse“ ta fiis, kui fiifud seljast fuube ja tvõesti.

Uffe vahelt aga pais-tis täiesti tundmatu nägu puurivõate filmadega. Siis teine, kolmas... Kes olid teinud meile selle au? Kõ-lasõõgu otstarbest ei taiba-nud me alul kumbfi midagi.

Võõrad astusid fiise, funa meie fuubi taas selga püüdfime ajada. Ning fiis tõlas häbematult üllatava-na meie hotellitoas Roomas juia selge tvõene teel.

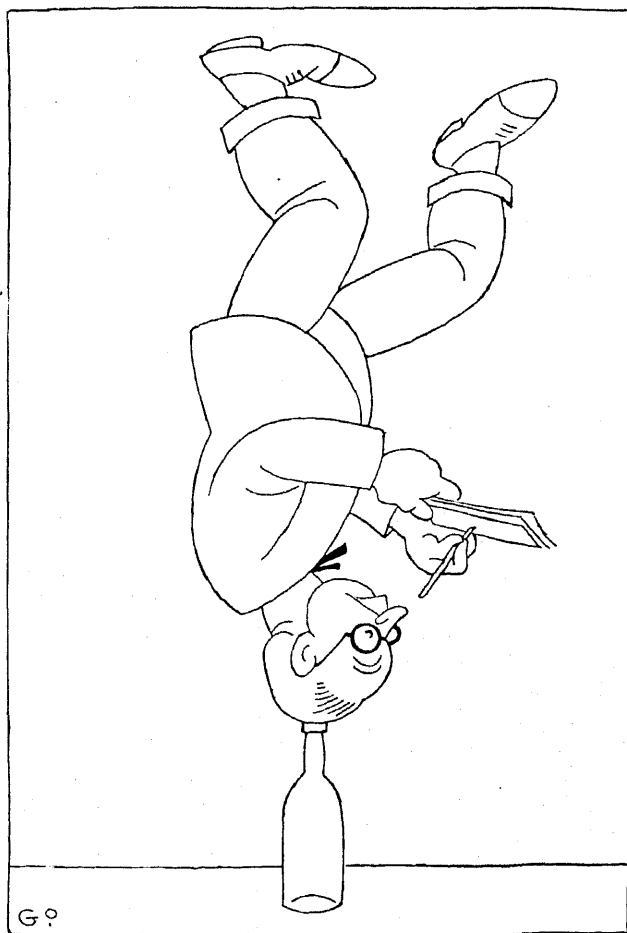
„Мы из полиции.“

Uhaa! Meil on fiis au härradega politseift. Fu-tvõitav ja omapärane tü-lasõõf. Kolmetefi ja kõhe meie faabudes. Haruldane organifafifoon. Kuid järe-lemõtlemitfets ei antud aega.

„Mis maalafed te olete? Sakslafed?“ Ei, jeda me polnud. „Bulgaarlafed?“ Aga ei! Sumala pärast mitte. Ning tvõel tõlasid mõne rahtvufe nimeõ. Ei tehtud tväljagi selleft, et ütlefime endid olevat eeftlafed. Kas nad fiis ei uurinud meie välifepasfi uftehoõdja juutes? Tvõi ei tunnud ega teadnud nad midagi Geftift?

Publiku lemmikud

Gori joonistus

Ajakirjanik võiks saada lemmikuks, kui töötaks nii „kunstipäraselt“ nagu pildil näha.

Pitapeale rahunesid härrased, uurivad pilgud lensafid toas siia-sinna, hällisid meie avatud reisikohivrites, peatusid laual, kuhu olime ladunud ofalifelt kohivritest väljapuistatud efemed, ning siis uuesti meie nägudel.

„Peate end kohe registreerima politseis!“ Punkt. Amberpööre. Üks langes finni ja rahu oli majas.

Niiuguse tühja asja pärast tülisid ennast nüüd terwelt kolm meest! Olime me siis idesti jeda väält? Politseisse registreerima minekust oleks võinud meie mainida väga hästi ka hotelliteenija.

Kuid nüüd polnud aega pead murda. Teostasime oma vahepeal peaaegu ununenud tarastustatavuse ja toist varsti nohijeeime mõlemad raudses hotellivoodis.

Järgmisel hommikul olime virgad. Tähtsime olla varakult platsis nautimas Rooma ilu. Veel enne kui päike juudab jõuda oma suurimasse kõrvetuspunkti.

Väsimust polnud tunda. Eilne vahejuhtum politseiga oli ununenud. Wahetasime mõtteid ja olime kõvasti ametis riietumisega. Ja siis nad tulidki. Need — kolm tuttavat eelmisest õhtust. Väite koputus ja hanereas marsijid nad tuppa, vaatamata meie weidi kodusele riietusele. Jälle ristlesid pilgud meie toas, siis oli liift langenud. Noot heidei minu kaaslase juunas välja.

„Teie olete ju wenenlane“, ütles fashifiliku kuningriigi wene teelt rääkiva politseinik.

„Никак нет. Яфа eestlane, armuline härra!“

Kuid seeford wasturääkimist nagu ei tahetud fallida. Oled wenenlane ja asi nudi. Mis ja weel seletad Eestiist ja eestlastest Noot tõmmati weelgi koomale.

„Olete meie hästi tuntud nägu. Meil oli teiega tegemist juba 1926. aastal Moskwas!“

Kõnetoon oli nii findel, et minagi juba hakkasin nagu hahtlema oma reifitaaslase eestipärarajuses. Arusaamatuses waatasime üksteise otta. Mtu kaaslane püüdis igal moel selgete teha, et ta pole eluilmas jalagagi saanud Moskwa. Kuid ta see ei aidanud. Ja lõpuks wiisati siis see pärispomm.

„Teil oli juba siin hotellis toffusaamine kellegi tütrklasega. Jah, jah, me teame. Ning see tütrklane kandis samafuguseid mustade sartvraamidega prille nagu teiegi!“

Peaaegu olekime naernud. Eõbusad poisid, need siinjed kaitsepolitseinikud. Naljafad mehed. Kuid naerust ei tulnud seeford midagi välja, sest naljategijate näod olid liigagi tõsised ja hahtlustatavad.

Härradel oli nähtavasti tõsi taga. Eõnatwahetus muutus ägedamaks, meiegi ärewhamateks. Omawahel wahetasid kaitsepolitseinikud lõppets mõne meie arusaamatu sõna ja lahkusid siis ähtifelt toast, ilma ühegi wabandusõnata.

Waat tus lops! Tule Rooma ilu waatama ja wõid weel sattuda potri toffusaamise pärast kellegi „saladusliku tütrklasega“, kelle olemasolust sul seni polnud wähematti aimu.

Ja pealegi julgeb too häbematu türgi isand fanda fanda fanda fadufuseid mustade raamidega sartvprille kui minu sõber.

Arutasime ja arutasime, kuid targemaks ei saanudki. Nii-wõrra usumatu paistis fogu see lugu. Igaks juhuseks aga otjustasime kohe sõita saatfonda ning ammutada tekinud oluforra kohta weidi informatsiooni.

Wahpepal oli mu kaaslane lõpetanud riietumise ja katwates minna fooritama niiugust meheliftu toimingut nagu on habemeajamine. Euffas faabu kullasse ja lausus weel enne toast wäljumist naljatoonis:

„Kui ma tagasi ei peaks tulema, siis tea, et olen tšhe-fas!“

Wawalt sai ta lausuda wiimase sõna, kui kõlas uuesti koputus ufjele. Meie kolm sõpra seisid jälle awanewa ufje taga. Nähtawasti olid nad seisnud seal juba tüff aega, sest meie ei kuulnud mingifuguseid samme kiwifel koridori-põrandal.

Mtu kaaslane kutjuti toast välja. Wawsti kuulsin ta ärritufest ägedat häält. Siis jäi tõit waiifets. Kas wiidigi ära?

Weidi aja pärast kohtufime trepil. Olin tiiresti seadnud end forda ning lastumas alla. Ta tuli wastu, weelgi ärritatult. Kaitsepolitseinikud olid toonud seeford kaasa ta ühe naisterahwa, nähtawasti hotelliteenija, kes wiiststi teadis rääkida midagi kohtamifest saladusliku tütrklasega. Kuid piff see wefflemine pole olnud. Mtu kaaslane palunud mehif efitada dokumendid (miks ei tulnud meie selle peale warem?), õelnud, et teateid tema kohta saab Eesti saatfonnaft, palunud end jätta rahule ning lastunud siis alla, kus wõtmud telefoniühendufe saatfonnaga.

Ja sealt saanud üllatava wastufe. Katti pole midagi. Siinjed kaitsepolitseinikud armastatwad sel moel era w i i f i l fimbutada faabutwaid wälismaalasi. Et see „erawiihil“ fün-nib, jeda ufufime meeleldi, sest wawalt hafatasse ametlikult harrastama sellift abfurdset füsteemi.

Seft ajast peale jäeti meid rahule. Wõi oli meil eht weel mõni päew „faba“ taga?

* * *

Hiljem arutasime jeda Moskwa asja. Ja jõudfime järgmifese otufesele:

Meil oli kaasas wene-itaaliafeelne käfiraamat reifijaile, milles enamtarwilifed ja igapäetofed sõnetwõrmed mõlemais teektes paralleelfelt ära toodud. Raamat oli wälja antud Moskwas, ja mu kaaslane oli sellele kirjutanud oma nime ja aastaarwu „1926“.

Kas eht foriti kohe pärast meie faabumift (kui wäljas einetasime) meie kehwa wotandust ja nimetatud raamat eht andisti põhjuft ehitada raskepärast õhulossi wenenlastest, Moskwaft ja saladuslitust tütrklaseft?

Talilaul.

Peent paiskus lumituhka
 maad mööda, tänaval ja jääl.
 Ja helas, halas õuel hää!, —
 seal põhjatuuli kargeid uhkas.
 Siis tulid tuisud, tulid tuuled
 ja paisusid purgaani:
 aeva ordude kaupa väed —
 ratsurid Tshingis Kaani.
 Aeva kapjade mürinat kuuled,
 tuulhobuseid tantslemas näed.

Suur vägi sai noist —
 raudkilpide meri ja odade mets.
 Naeru vallatu ind
 rõõmust paisus; lahingukirest
 lõkendas lagendik, helendas põskede lõõ-
 [sast.
 Surm kaasas igal noist — koletu lind,
 kes varitseb künkal ja põõsast,
 igast käänakust, teerajanirest. . .
 Et jubedalt tarretub veri.

Algab rünnak marune —
 lahingukära.
 Huilgavad tuhanded viled, trompeedid,
 põravad trummid, sajavad nooled,
 karjuvad kõrid. . .

Kõik maha heitub kummuli
 ja laatsakile langeb.
 On hingestunud hanged —
 neid toidab torm ja nuumab raju,
 nad paisuvad ja neel'vad maju.

Mu kamber väike vabises,
 kui palavikus, krampides —
 sealt ründas üle ratsur trampides. . .
 Jääkilde ruudul rabises.

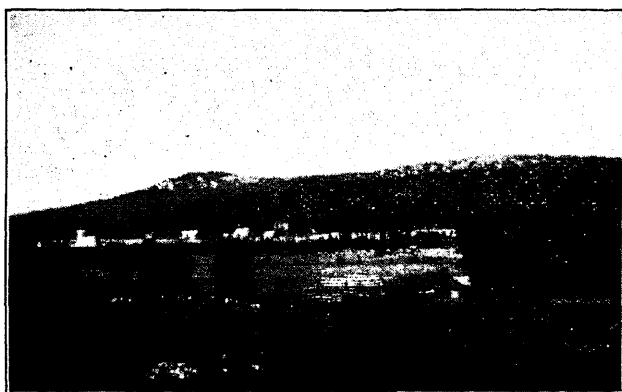
Siis langes silmist nagu kirm.
 Rind tuksatas — ei rõõm, ei hirm.
 Piimvalge õhk, kui õites kevad —
 ilm uppund lumiuttu.
 Mind laske kuulata, kuulata tormide armu-
 [juttu!

Mu enese laul ta ju ongi!
 Kui noorus on ärganud unest
 ja tulnud tagasi
 südame kongi.
 Mu enese laul ta ju ongi.

VENNASRAHVASTE SÕPRUSVANNE LOOJENEMATU PÄIKESE MÄEL

24 tundi ühetasast sõitu raudteel läbi kaljukün-
gaste, metsatukkade ja lahtiste põllukraavidega maa,
viib tee Helsingist Ylitorniosse. Harilikult ei sõideta
sinna, sest mis lõbu võib pakkuda ööpäevane sõit raud-
teel? Kuid jaanipäeva ümber peab iga Soome külaline,
kui ta tahab tundma õppida Soome ilu, võtma ette selle
reisi. Kui mitte muu, siis vähemalt loojenematu päi-
kese pärast, milleks võid järeleküsimatult ohverdada
aega ja raha. Mitte iga aasta ei ole õnn näha kesköö

jenemisest ja päeva algust päikese tõusust. Terve su
tegevus ja su mõtlemisviis käib selle järele. Kuid nüüd
korruga ei ole sul enam mingisugust mõõdupuud: päike
ei kao iialgi silmapiirilt ja sa ei tea, millal nõuab ihu
puhkust ja silm harjumust. Unustad päevade nimetu-
segi, kõnelemata kellaja määrast. Oled alaline pul-
maline, kes peab oma kohuseks rohkem jalul seista kui
suudab. Vähemalt päikese valgusel magamise võõrutad
ära, kuna päike petab sind niikuinii kukena.

Aavasaksa mägi kaugelt vaadatuna.

Kogunemine Aavasaksa mäejalale jaanipäeval.

päikest. 1922. aastast alates on päike uudishimulisi
petnud ja enda põnevaimal momendil poetanud pilvede
varju, kuid läinud suvi tasus seepärast end mitme-
kordselt: päike seisis nagu tuline ketas nädalapäevad
silmapiiril ja ei mõtelnudki kaduda.

Tuhandeid oli õnn Aavasaksal mööda saata juma-
likku jaanipäeva looduse imeteos, mida ka kasutasid
suured hulgad mehi ja naisi ligidalt ning kaugelt. Seal
võis näha huvireisijaid mitmest rahvusest ja mitmesu-
gustest riikidest. Oli neid, kes tuhandeid kilomeetreid
olid jätnud seljataha, et seista keskõise päikese kullas.

Kuid esmakordselt oli sel mäel niipalju eestlasi
üheskoos läinud jaanipäeval. Esmakordselt kõlasid seal
hulkade suust eesti lauluviisid ja tuhandetele kõneldi
eesti elust ja püüetest eesti keele kõlaga. See oli suu-
rim sõprusvanne kahe vennasrahva vahel igavese päi-
kese kustumatu palge ees.

Oled oma igapäevase eluga lapsest saadik nii-
viisi kokku kasvanud, et ööd loed alganuks päikese loo-

Niisuguste meeleolude all elad Põhjas, kus suvi
on sama soe kui meilgi ja maa kasvatab samu taimi,
mis siingi. Oled suur jaanituleline kesk põhjamaist
rannarahvast, kelle maapiirid lõpevad jõega, kuid rah-
vapiirid kühnivad 30.000-hingelise perega võõrriigi ra-
dadesse — Rootsi Põhja-Ida mägimaastikule. Oled
Ylitornios. Oled Aavasaksa mäe jalal, kus nobedad
preilid ja proudad müüvad kokkutulnud tuhandeile
Ameerika õunu Eesti õunte puudusel, lagritsat, limo-
naadi ja 1% õlut, mis loetakse karastavate jookide
hulka.

Väikejaama tornikell näitab 9, kuid varjude jä-
rele ja oma kodu tunde kohaselt oled alles kesksuvises
kella 5 juures. Ja ajal, mil meie talutaat põletab juba
jaanituld, näitab keskööpäike parimat valgust ja ja-
maametnikul on küllalt veel valge, et lugeda peenikese
kirjaga ajalehte särgiväel kesk jaamaesist.

Kõige suurema südamerahuga kõnnid kaljuseid
teid mööda mäenõlva mööda üles, olles teadmatuses, et

mäetippu jõudes oled ära käinud oma 2½ kilomeetrit künkalist maad. Mida kõrgemale, seda tihedamaks lähevad mäkkeronijate read, seda tihedamalt kõnnivad inimesed su kõrval, ees ja taga, ning seda mitmekesisemaks läheb keelekõla, on ju märke rühkimas loodusearmastajaid kümnest rahvusest, keda köidab põhjamaine kesköö-päike. Peagi oled ümbritsetud rahvamurrust, kus enam võimalust ei jää iseseisvaks liikumiseks, vaid rahvamurd kannab ja rahvamurd hoolitseb selle eest, et pääsed mõõganeelajate, kõnelejate ning lauljate juure. Alles siis, kui mehed on endale saanud pudelikese soodavett ja selle tempinud salapiiritusega ning põõsa all lahti löönud perekonna-kohvri, oled üksik, kes viimasele toimingule seepärast kaasa ei tee, et oled võõras siin maal ega tunne neid soodavee tempimise kombeid.

Ei olegi igapähele mõtet seada end perekondlikule õhtusöögile, las' seda teeb maa pärisrahvas, kellel on aega veeta siin järgminegi päev ja kes võib kerge vaevaga järgmiselgi aastal olla esimesena kohal ja lahkuda viimsena. Võõrale on vaatepiir igale poole vaba. Võõras peab kasutama iga tundi: kas võtta osa üliõpilaspeost, mida traditsiooniliselt peetakse igal jaaniõhtul, või jälle laskuda alla kuristikku, kust üles vaadates inimesed liiguvad tumedate täppidena päikese helgis, kuna all on niiskust ning peenikest udugi.

Kell näitab poolööd, kuid päikese ketas ei mõtlegi silmapiirilt kaduda, seisad nagu „nõiduse õpilane“ kesk mäeserva ja vahid kui maailma imet sedasama päikest, mis meil armastab kaduda maa ääre alla mitmeks-mitmeks tunniks. Peadpööravast kõrgusest näed sinavaid metsi ja haljaid niidunõlvi ja vesilennukit, mis uhkesti tõuseb ja vajub jõevoogudele. Järsud kaljuseinad ühelt poolt löikavad Aavasaksa mäe kogu maailmast lahti ja nüüd alles saad aru, kui ligidale oled

tulnud päikesele ja jumalale. Taipad võlutult vaevalt oma seisukohta ja oskad vaevalt hinnata maastiku ja taevavõlvi võlu ühel hoobil. Lased loomuliku päikesevalguse kesköötunnil end Soome 10 marga eest jäädvustada plaadile ja loomulik valgus kopeerib selle su oma silma all.

Meel ja mõistus ei lubagi enam midagi igatseda. Järjest suurenev valgus ja kuumus ning ühes sellega ihule koormavaks tulnud väsimus ja hingele hingerahu sunnivad tagasi astuma tulnud teed. Muidugi tingimusel, kui oled lunastanud Aavasaksa tervisühingu rinnamärgi, kooritud kõveriku kepikese, ja pea paljastanud mastist allalangetatava lipu ees. Ja päike kõnnib endiselt su ees ja taga. Ta jääb su lahutamata kaaslaseks siin ja mälestustes. Kui kõige muuga öö on päeva sarnane ja päev öö taoline, siis ometi öine jaheus, mis sarnaneb meie öö õhule, sunnib vaatama päikese palgesse, mida viimane takistamatult laseb sündida.

Umbes kella 9 ajal hommikul, kui päike on meie poole päeva kõrgusel, toob rong rongi järele inimesi Aavasaksalt kodukohtadesse, milleks mobiliseeritud on kõik kauba- ning liivavagunid ja väikesed ning suured vedurid.

Kuid palju jääb veel mäele, et oodata uut ööd ja uut päeva ühesuguse kustumatu päikese all. 10.000-pealine rahvahulk on näinud oma kuldvasikat taeva serval ja selle kummardamine ning jumaldamine kestab järgmise aasta jaanipäevani, mil jälle päkka hoides palutakse selget ilma ja kesköist päikest.

Võõras rändaja jääb rahule sellegagi, mis nähtud, hoiab hea mälestusena vennasrahva kesköö auringo ning kirjutab Aavasaksa nime ilusaimate kohtade hulka oma aju mälestusraamatusse.

Baktereid surmav

Stomatol

hambapasta   suuvesi

on tarvitav kõikide kultuurinimeste juures.

SFÄÄRDIE MUUSIKA

Minu sõber muretses enesele uue raadio-aparaadi ja kutsus mu külla, nautima seda moodsa tehnika imet. Endamisi lootis see hea mees kui igasuguse edu vaikne austaja küll kord ometi põhjalikult mind häbistada mu satiirilisel tagasitõrjuvas skeptitsismis mõningate meie aja tsivilisatsiooni saavutuste, eriti raadio ja kino, vastu, vähemasti esimese suhtes lootis ta mind ümber veenda.

Vaevalt on õhtusöök lõpetatud ja oleme hea pitsi konjaki ning samavõrdse sigariga salongis aset võtnud, kui juba järgneki iga raadioomaniku kodus nii harilik ja muide nõnda siledasti ning elavasti jooksva jutulõnga katkestus ettepaneku läbi lasta nüüd ometi enesele ka midagi ette mängida. Muidugi, viibati minu poole, ma ei olevat ju õieti seesuguste uuenduste sõber, kuid siin olevat tegu tõepoolest laitmatu aparaadiga, — neli lampi, — või oli neid koguni viis — edasiand absoluutselt loomutruu, originaaliga päriselt äravahetatav, mingit jälgegi kõrvalkahinaist.

Siis Jumala nimel! Loomulikult olin ma valmis kuulama, kuigi ainult viisakusest, sest ma teadsin juba ette: Küllap see läheb nõnda nagu ikka. Palju meelsamini oleksin ma veel tunnikesest lõbisenu.

Tähtsa, paljutõotava ilmega võtab meie õnelik omanik istet tolle ilusasti peitsitud, pruuni, saladusliku kasti ees, mida kroonib kitsal ja lal valjuhääldaja ulatuslik diskus.

Nii siis, mida sooviksin ma kuulda, Motala, Viin, Moskva, Daventry? See on ju ükstapuha, kui muusika aga hea on, siis ei ole tähtis, kust ta tuleb. *Non olet.* Moskvat kiidetakse ju ikka ning üldiselt ühenduses tolle maailmavenevasaraga. Nii siis Moskva.

R. Tütuse joonistus

Õiendus.

„Kuidas te teotate ausat inimest lehes — ma ei ole ometi röövimise pärast kinni istunud, nagu teie kirjutate, vaid varguse pärast.“

Mu sõber kää-nab mõningaid kruvisid. Kuuldub tassist kõrinat. Aha, müristab, konstateerib sõber asjaliku ükskõiksusega. Jah, meilgi on täna helge. Kuid see ei se-gavat iseäranis. Minu juhmist ettepanekust, valida mõni teine jaam, sest ega siis ometi igal pool mürista, minnakse üle halvaks-paneva pilguga. Sõber kruvib edasi. Kõrin tugevneb ägedasti, see kostab päris lõbusasti. Täpisealt nagu too suur elektriseerimismasin, mis meile füüsikatunnil nii palju nalja sünnitas. Muusikast pole kuulda midagi. Pärast mõningaid kruvimisharjutusi laseb mu sõber käed langeda.

Ei, Moskvast ei tule täna tõepoolest midagi välja. Võtame parem Viini. Muidugi, suurepärane idee. „Viin, Viin, vaid sina üksinda.“ Ta kruvib ägedasti ähvardava krabina saatel. Seal äkitselt — huiiii — läbilõikav vile, nii ere ja terav, et ma kokkunult võpatan, päris tõeline apašvile, pianoga sügavaimast bassist alates ja crescendo kuni äärmise fortissimoga kõrgeimas diskandis lõpetades, et siis üle minna tontlikult kihistavasse pobinasse. Ja siis, pärast pisikest pausi, viirastub nagu mingi õnnis visioon üsna

kaugel, kõrvatrumminaha äärmisel horitsondil, parajasti veel tajutavalt, kuski maailmaruumis paar takti ühest vanast armsast valsist, peenelt ning ilutsevalt, nagu õrn hingus, nagu magus hommikune unelm, et silmapilk jälle kustuda tasa virisedes põriseva ragina õhe.

Seal Viinis müristab küll täna päris ägedasti. Loodetavasti ei sünni seal suuremat õnnetust. Võtame parem Lahti. Lahti on alati korralik, olgu ilm missugune tahes. Jälle kruvib, sõrmitseb ja askeldab mu sõber oma siivide ning kontaktide kallal. Nüüd järgneb pikem vaikus. Aimad kuulvat tõeliselt toda ilusat, rahulikku tähistaevaööd nois rajoonides. Siis kostab pikk kaeblik ohe, nagu äolikandlest, nagu septembrikuul üle kõrsväljade, mis paisub kohutavaks kõigi mõlema hemisfääri monsuunide ja passaatide *tutti'ks*, mööda pahiseb kui pööripäevavihur, saadetuna ühe sireeni hulgumisest, mis oheldamatus hulluses läbi tormab kogu toonide skaala üles ning alla. Metsik nõiatants.

Nüüd vihastub lõpuks mu hea sõber. Ta põrutab rusikaga kasti pihta, nii et häälekõvendaja tuigub tantsima, ja kruvib aparaadi kallal ringi, et tal higi otsa ees pärleandab. Motala, Riia, Breslau ning lõpuks üsna tagasihoidlik

Tallinn. Kuid igalt poolt sama kassikontsert. Lõpuks langetab sõber käed ja ütleb üles. Täna ei tule midagi välja. Ei tasu vaeva. Kummaline, just täna, kus moodsa tehnika vali kriitik juures on. See on küll nuhtluseks skepsise pärast.

Muusikaga polnud täna midagi peale hakata. Kuid sellest hoolimata sain ma tugeva mulje, tugevama ehk kui mõnest taltsast muusikalisesest ettekandest või igavast loengust. Mida tähendab see jube sfääride muusika? Kust ta tuleb? Mis jõud need võiksid olla, mis toime panevad neid pööraseid sümfooniaid, mis võib-olla igavesti marutsevad meie ümber ja ainult raadio abil saavad meile teatavaks? Üks jõud, mis on nagu tuul, millest Nikodemus olevat öelnud, mille kohinat me küll kuuleme, kuid ei tea, kust ta tuleb ja kuhu ta läheb. Üks sümbol ja nõrk sefiir noist määratumaist tormidest ning vooludest, mis mühisevad meie vana maakera ümber oma maksimumide ning miinimumidega.

Kuid ikkagi on see skandaal, minu härrad tehnikud, et teie ikka veel ei suuda neid kavalaid tonte oheldada ühe magusa Viini valsi kasuks või loengu heaks kaaliväetuse paremustest savipõhjaga pinnale.

Teie leht ja meie leht

Nii nagu fassivennadki pole alati ühesugused, ei ole ka Soome ja Eesti ajakirjandus täiesti üksteise nägu ega laadi. Erinevust on nii välimuses kui sisustki. Kuna „Õitsitulede“ toimetaja on nii lahke olnud ja allakirjutajale ruumi jätnud teie lugupeetud väljaandes, luban enesel esitada mõningad tähelepanekud, mis selles asjas olen teinud. Minu tähelepanekud ei ole milgi viisil sügavaletungivad ega rohked, kuid võivad wahest ometi pakkuda lähtekohta mõningaile mõtetele.

Kui esijoones filmas peame nüisugust teise järgu tähtsusega asjaolu, nagu seda on välimuses, siis märkame, et ajalehe kaust — mõtlen esikätt mõlema maa juhtivaid lehti — on Soomes standardiseeritum kui Eestis. Teil on tarwitusel taks nii lahkumisevat kausta, nagu näitaks „Päevalehel“ ja „Waba Maal“, kuna meie „Uusi Suomi“, „Helsingin Sanomat“, „Suomen Sosialidemokraatti“ ja „Hufvudstadsbladet“ — arwesse wõtmata wiimase suuremat kõrgust — on lõigatud peaaegu nagu sama mõõdu järele. Eestis tarwitatawad vähemad ja kindlasti ka wanaaegsemad rotatsioonid suruwad weel ühe teisegi erineva pitsati Eesti ajalehele: neis on lehed üksteisest lahti ja kipuwad seepärast segamini minema, kuna meil Soomes rotatsioon lehed tugewasti üksteise külge kinni kleebib. Rotatsioonidest on tingitud ka see, et kui Eesti ajaleht tahab wälja anda suurnumbrit, nagu ta seda mõnikord endastmõistetawalt tahabki, siis ta neid peab trükkima eriliste A-, B-, C- jne. numbritena.

Edasi tarwitawad Eesti lehed karedamat paberit kui meie ajalehed. Kui sellele lisaks Eestis pealegi tarwitatakse weidi suuremaid kirjatahti, siis awaldab Eesti ajaleht üldiselt krobelisemat muljet kui Soome oma.

Samuti eraldab Eesti ja Soome ajalehti üksteisest Soomes tarwitataw Kootsi (ja sealt kaudu Ameerika) weergude tehnika, n. n. treppweerud. Soome ajaleht näib minu arusaamise järgi siledamana ja uueaegsemana, kuna Eesti leht selle wastu wõidab pealkirja asjalikkuses ja nõtkuses.

Wärwiline pilt lehe esiküljel, milleks Eestiski

näib olewat kalduwust, on lõppeks weel üks erinev joon. Soome maitse minu arusaamise järgi ei nõua wärwipilte.

Need ongi pealahkuminevad Soome ja Eesti ajalehede välimuses, dieti seega päris teise järgu tähtsusega asjakesed, nagu eelpool juba tähendatud.

Sisus on minu arusaamise järgi meie ja teie wahel tunduwamaid lahkuminevaid. Kõigepealt on juhtkiri minu arust Eestis wäga ütfikasjaline ja seepärast liiga pikk. See on aga asjaolu, mille suhtes meiegi palju oleme patustanud ja weelgi tugewasti patustame, kuigi paistab filma juba mõningaid märke paranemise sihis. Meilgi hakatakse juba taipama, et kui tahetaks juhtkirjas käsitledawat asja selgitada wõimalikult suuremale hulgalet inimestele, s. o. sünnitada sellega wõimalikult laialist arwamist, siis ärgu kirjutatagu juhtkirja mitme weeru pikkuseks. Olen sellest mõnikord kõnelnud meie wanema kooli juhtkirjanikkudega ning saanud wastuseks, et „ometi on see maa ja riik (Soome) nüisugustega ju loodud“. See wõib tõsi olla, kuid ainult osalt, kuna teisest küljest tõsi on ka see, et weergudepikkused juhtkirjad ja artiklid langewad kitsamale, kuigi wäärtuslikumale pinnale kui lühemad. Laiaweerulisi ja pikki Eesti juhtkirju lugedes olen mõnda korda mõelnud, et kui mitu protsenti rahwast wäljaspool Riigikogu neid dieti peaks lugema.

Eesti ajalehede juhtkirjade ja artiklite nimelikus Prantsuse eestujul on samuti lahkuminevaks jooneks meie ja teie wahel. See annab Eesti juhtkirjadele suurema waheldawuse stiilis ja rohkem elawust sisus, kuid jätab samal ajal publiku ebakindlasse teadwusse, mil määral toimetuse, leht ise, alla kirjutab autori nimega warustatud kirjutusele. Kuid nimelikus, kuiwõrra seda tunneme, ei tuulu üffi Eesti ajakirjandusele, waid edustab laiemale lewinud waadet.

Peaaegu teise äärmusesse satume siis, kui läheme juhtkirja juurest weste juure. Selles asjas pean tunnistama, et olen Eesti lehti harilikult „wenelaadilisteks“ pidanud, nagu Soomes halba

tööd mõnes kohas iseloomustatakse. Ei mäleta muud eesti westlejaid kui kadunud Ritzbergi tema Tiibuse Jaaguga ja Tiibuse Mariga. Meie Tiitus- tega, Ollidega ja Sasu Punaistega wõrreldawaid forrapäraseid westlejaid ma Eesti lehtedest ei mäleta sellest hoolimata, et Gestis teisest küljest on mindud westete, s. o. kerge lugemise, nõudmises nii kaugale, et wõimalikuks on saanud Hõia Kõnga wärtsimõ- dulinegi weste. Pole mingisuguseid tagatisi, et see- sama ei tõlbaks ka meile, kui oleks käepärast ainult kohaseid jõude.

Kuid mul on himu weidike pöörduda tagasi Tiibuse Jaagu juure. Tema „kirju“ ei wõinud õieti westeteks nimetada, waid ennemini kroonika- teks, mis wastawad meie laupäewalehtedes ilmuwa- tele „Nädalafirjadega“, üle- waadetele nädala sündmus- test. Tiibuse Jaat ja Mari kirjutasid üksteisele Riigi- fogust ja Riigifoguse, kuid nende kirjades sisaldus, nagu mäletan, niipalju asju väljaspooltki Riigi- fogu, et minu arusaamise järele miski ei peaks ta- fistama neid wõrdlemast meie „Nädalafirjadega“.

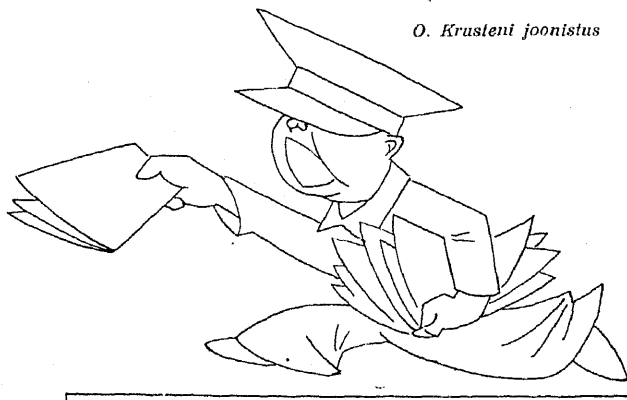
Meie kroonikad on Ritzbergi sule tõrwal siiski nõr- gad. Iga maa ajakirjandus oleks uhke wõimaluse üle Tiibuse Jaagu oma taastööliste hulka lugeda. Eesti ajakirjanikkude ringkonnad tundsid Tiibuse Jaagu surma puhul kindlasti sama sügawat leina kui Soomes meie ajakirjanikud Svenska Preszeni kuulsate „I dag“-westete kirjutaja Dr. Gust. Mattsoni puusärgi juures seistes. Temagi kirju- tas Soomes wiitsitsaanud igapäewaseid lühiteisi westeid.

Mis puutub lõppets harilikku uudismaterjali, siis ei leia selle käsitamisel Soome ja Eesti aja- lehtedes mingisugust erilist wahet. Eesti iseloomu tõttu on teie juures esinew jutustamiswiis, nagu tundub, siiski üldiselt elawam kui meil. Kuid eesti elawusest järgneb minu arusaamise järgi samal ajal ka suurem kuulufuttude armastus kui meie juures. Peale selle paistab mulle, nagu ohwerdataks Gestis igasugustele mitteolulistele, kuid iseloomulistele pi- sijoontele rohkem ruumi kui meil, kus ajalehede

ruumipuudus aasta-aastalt muutub järjest ksenda- wamaks ja seepärast pisijoontele, millistes sagedasti awaldub suurepäraast jahwtikust, niiwõrra wähe ruumi tuleb jätta, et jääb järele ainult paljas as- jalit luukere.

Tundub kahtlasena, kas raatsiks ükski ajaleht Soomes wälja kuulutada niisugust iluduswõistlust nagu oli hiljuti „Päewalehel“, mitte küll niiwõrra ärijuhatusse wastuseismise kui selle päraast, et kuigi meil naiste iluduse wõistlust jälgitaks suure huwiga, siis seda ometi parema meelega nähtaks mõne pil- dilehe weergudel.

Wõiks ette tuua veel mitmesuguseid teisi- gi näited minu wäite kaitseks, et te Gestis käsitate asju palju elawamalt ja pain- duwamalt seisutõhalt kui Soome ajalehed. Ses as- jas paistate te lähemal seiswat meie rootsiteelse- tele lehtedele, kuna needki usaldawad kinni haarata palju julgematest ja eu- roopalikumatest wõtetest kui soomekeelsed lehed. Um- bes aasta tagasi juhtus meil Helsingis wäike wile- kontsert ühel kirjandusli- tul õhtul; „tulekandjad“

O. Krusteni joonistus

Reklaam.

„Ostke täna rohkem lehti — homme on hinnad kallimad!“

wilistajid natute wanema põlwe kirjanikkudele. Järg- misel päewal oli Helsingi soomekeelsetes lehtedes juhtumise kohta ainult lühike asjalit teade, mis äratas laialist tähelepanu ka mittekirjanduslittudes ringkondades. Kuid „Hufvudstadsbladet“ tõi asjast pita loo, millele juure lisas isegi wilistajate usut- lemisi, mis muu hulgas selgitas asja täielikkumalt. Soome lehtede tuimus ei saanud seesuguse asjaga hakkama. Mulle tundub, et ka Eesti lehed oleksid usutlenud wilistajaid.

Selles suunas wõiks mõndki weel juure lisada. Lõpetan siiski ainult sellega, kuna märkan, et ei ole leidnud mingit huwitawat lahtuminekut Soome ja Eesti ajakirjanduse wahel. Kuid sama heameelega, millega keeran raadiokondensaatori sagedasti Tal- linna kohale, wõtan tihtilugu wahelduseks kätte ka Eesti ajalehe. Need mõlemad patuwad meile, soomlastele, oma ühesugususest hoolimata ka rohkesti meeltlahutawat ja õpetlikku waheldust, mis on hu- witanud alati.

ANGOORASSE JA TAGASI*)

Märkmeid ja mälestisi reisilt telegraafiagentuuride juhatajate konverentsile läinud kevadel Konstantinoopolis

Haidar Paša jaamas ootab rong kolmest salong- ja ühest restoraanvagunist. Vedur ei ole veel asunud kohale teostama seda juhtivat osa, millist ta etendab raudtee liiklemisel. Kas selle sõiduvõimaluse meile pakub harilik või erarong, selles ei jõua selgusele. Tean ainult, et Türgi uuel pealinnal on vanaga kolm korda nädalas otseühendus neil kellaaegadel, mil meiegi täna siit sõidame välja, aga kas tänane päev on sõiduplaanis nähtud ette, see on küsimus. Kuid nende vagunite olles määratud eksklusiivselt meie tarbeks võib väita täie õigusega, et sõidame erarongis. Teistel roobastel seisab harilikke klassivaguneid plakatiga Bagdad. Hakkab olema juba üsna orientaalne.

Ilus sõit piki Marmara kallast loojeneva päikese paistel. Prinkipo saared paistavad nüüd teisest vaatenurgast. Aga aeva ilutseda pole mahti. Aranžeerime ühe Läti-Eesti-Inglise-Prantsuse-Saksa konverentsi, mille pärast üldiste küsimuste puudutamist haaran sõna ja valgustan põhjalikult ajakirjanduslikke olusid kodust. Mr. Clements, M. Meynot ja hr. dr. Diez jäävad üsna sõnaahtraks. Kui oleme rääkinud ja siirdume õhtusöögile, on mu isu üsna hea. Behrzins tähendab, et ma olevat siiski saavutanud, ja see on põhjuseks tutvuda Brussa veinidega. Behrzins on ses suhtes viimasel ajal üldse muutunud põhjalikumaks: ta tahab jõuda selgusele, kumb on parem, kas punane või valge. Ja kui ma harilikult pooldan valget, siis ta on nõus, et võtame valge, aga kui see on

otsas — ja pea ta siis pole otsas, kui ma pean valvama selle järele, et asi ei kujuneks nõnda, et veini joob tema üksi, aga arve maksame mõlemad koos — siis hakkab jälle kaitsma oma väidet punase paremusest ja tahab seda tingimata faktilise materjaliga tõestada. Ma kardan, et inglased meie lauas meid peavad prassijaiks. Aga vahete-vahel kastes suud jutulõng areneb palju ladusamini ja ma võistlen lätlasega meie suvituskohdade kiitmisel. Vanahärra Clements ei tea enam, kuhu ta siis peab sõitma terviseveele — kas Riia randa või Kuresaare ja Pärnu. — Õhtusöögilt läheme puhkama, ainult M. Clements ütleb endal seisvat ees veel mitu konverentsi.

Minu magamisasemeks osutub ülemine ja see on juba pahem. Raudteel ma magan üldse halvasti ja ülal on veel nii kuum. Ei saa und. Tuju aga see ei riku, ma olen tänase päevaga rahul. Meeleolu on ülev, võiks ütelda isegi sõjakas, sest kuigi pikali ja täieliselt vakka kui hiir, pöritan ma mõttes üht vägevat viisi:

See kuulus Kars ja Erserum

Said ära võetud, kui löi trumm.

Aga kaua sa jorutad seda kaht rida! Ja palju rohkem ei mäleta. Hakkan otsima muud ajaviidet ja laenan sõbralt Baedekeri, et uneta ööd vähemasti ka-

Kemal Paša mälestussammas Angooras.

*) Fragment pikemast reisikirjast.

sutada orienteerumiseks selle sõna tõsisel mõttes.

Et me sõidame Anatoolia raudteel, millest Saksa Pank, Doice Bankasi, nagu Galatas ärisildil türki keeles võib lugeda, 1904 hakkas jätkama oma imperialistlikku unistust Berliin-Bagdad, seda ma tean isegi. Omal ajal, kui sakslaste kisa „Platz unter der Sonne“ järele oli kõige ägedam, võisin jälgida seda liikumist õige lähedalt, nii et Suur-Saksamaa südame-tuksegi oli kuulda. Baedeker vaid värskendab ja täiendab mõnd üksikasja. Raudtee jälgib peajoonetes muistist Siiria kaubateed, mida mööda vanasti venisid pikad karavanid. Angoora asub selle kaubatee sõlmpunktis. Arvatakse olevat asutatud VII sajandul enne Kristust Friigia valitseja Miidase poolt. Roomlaste võim ulatus siia 25 aastat e. Kr. A. 806 laastanud linna kuulus Harun al Rašid. Enne sõda vilajeti pealinn, vali residents 40.000 elanikuga. Eriala: Angoora kassid, tiftik kitsevillast, oopium jne. Nii kaugele Baedeker. Neid teateid täiendan kohe andmetega, mis ma ise hiljem kogunud. Türklased ütlesid linna elanikkude arvu ulatuvat 80.000-ni ja umbes sama arvu kinnitavad kirjallikud allikad. Nüüd, mil kirjutan neid ridu, loen *Corriere della Sera*'st, et Angooras olevat 49.000 meest ja ainult 20.000 naist. Türki ametlikudel statistilistel andmetel. See kõlab juba

tõenähtlikult täpselt. Kes oma ameti või kutse pärast on sunnitud pealinnas elama, pidavat oma perekondi Konstantinoopolis või teistes linnades, kus elutingimused lähedamad. Tagasisõidul ütles mulle üks välismaalane, kes aga Türki oludega peaks olema tuttav, et saatkonnad ei usaldavat noori tütarlapsi, kes kuuluvad nende ringkondadesse, pidada Angooras; põhjus selleks oli õige romantiline, idamaist laadi.

Tuleviku Angoorat, Türki vabariigi pealinna, planeerib nüüd Saksa prof. Jansen, kelle projekt võistlusel omandas I auhinna, 200 ja teiste allikate järele koguni 300.000 elaniku jaoks. Kava teostatakse riigi eelarve korras. Üks noor insener S. Assaf bey ehitanud endale uhke elamu, mis äratanud Kemal Paša tähelepanu ja ta nimetanud noormehe Angoora prefektiks. Üks prant-

suse kirjanik, kelt see anekdoot laenatud, nimetab Assaf bey'd Türki parun Hausmann'iks ja pariislasele ütleb see aunimi väga palju.

Täienduseks neile teadetele, mida siit igatüks, keda asi huvitab, minu uneta öö arvel võib ammutada, lisan veel oma kogemusi. Ma nägin küll ühe pesakonna kasse Angooras, aga need olid samasugused pruunikirja kiisud nagu neid meilgi leidub. Ja Tassi direktor täpsustas, et need olevat kassid Angooras, aga mitte Angoora kassid. Moskvas väidetavat, et Angooras ei olewat Angoora kasse.

Meid sõidutatakse Ankara Palace'i. Suur luksushotell. Trepikoja seinte ääre on asetatud vitriine väljapanekutega käsitöö alalt, reisitarbeid jne. Meie pealinnas puudub moodne hotell, kus muide võiks leida aset alaline näitus-mess meie käsitöö toodetele. See oleks paremaid reklaamivõimalusi, mis iganes olemas.

Jälle autodesse. Üles tsitadelli, mis on oma 1000 meetrit merepinna. Ankara jaam ise on juba 935 mtr. Möödume pärastumast mälestusambast—Kemal Paša ratsahobusel. See mees juba seisab sadulas, selles pole kahtlust. Kõver ja vaevaline on tee, mida mööda poeme ja ronime läbi primitiivse ja viletsa linnaajao endise kindlustuse ette. Seda peetakse üheks vanimaks. Avaneb suurepärase vaade alla orgu, linna peale ja linna ümbritsevale lagedale. Vaevalt leidub

maalilisemat eset kui osa katuslikku linna edelas. Ja sellases õhustikus.

Leidub fragmente antiiksest greeka skulptuurist, kivikiri, see on ümmargune kivike, ümber uuristatud tähti, kiilkirja, kui küllalt hoolikalt vaatlesin. See võis omal ajal olla mõni väga tähtis sõnumik, mis kustki greeka või rooma võimukandjalt käskjalaga lähetati siinsele asehaldurile. Tugedes säilinud kindluse müüridele ja lastes pilku uidata Aasia kõrgustikul arvavad nägavat üle Läheda-Ida muistse ajaloo käigu, süvenedes vaimus sõjarünnakuisse ja jälgides mõttes kaubakillavooride retki.

On reedene päev — muhameedlaste püha. Astume ühte mošeesse. See kubiseb palvetajaist istukil põrandal nagu meie rätsepad. Hoopis teine rahvas kui see valimik, kelle keskel igapäev liigume. Need on alles

Uus Angoora.

vanad tahku — usklikud. Kui oleks juhus ka nende mõtelma heitagi kas või ainsamagi pilgu! Aga meie eest hoolitsetakse ainult selleks, et meile näidata, missuguseid jõupingutusi teeb praegune Türgi ja mis kultuuri alal on juba saavutatud.

Rahvaerakonna klubi moodne hoone on praegu Türgi parlamenti asupaigaks, Kemal Paša peastaap. Gazi ise elusuureses õlimaalis vaatab seinalt valju ja tähtsa näoga alla. Seegi maaling, nagu kõik muudki pildid ja kujundid, mis üle Türgi igale poole levinud, tõendavad üht ja sama: see mees, kellest öeldakse, et ta üheski oma arvestuses ei olevat eksinud, ei eksi kindlasti ka oma seisundi hinnangus, mis talle kuulub türki rahva ajaloo, ja vastavalt ta on aegsasti võtnud endale kohase asendi.

Seda parlamenti esindab üks ainus partei — rahvuslikud radikaalid, kelle vaimline juht on muidugi Mustafa Kemal, esimees peaminister Ismet Paša. Kemal Paša lõi selle erakonna oma poolehoidjaist, kelle varal ta oli saanud selleks, kes ta on praegu: Gazi.

Erakond pooldab kaitsetolle. Teine poliitiline partei, kelle majanduslikus programmis seisis vabakaubandus — edumeelsed vabariiklased — suleti, leides nad süüdi ühenduses tagurlastega.

Autosõidul läbistame uue tärkava Angoora: Yeni — Cherira — uue linna ja Tsankaya — aedlinna. Paremalt ja vasemal asfalteeritud teid ja tänavaid on saatkondade üksikmajad ja suvilad. Istutatud oasid kõrves. Hakkab jälle sadama, me ei saa jalga panna maha. Ja aeg on piiratud. Kella ½2 koguneme Ankara Palace'i, kuhu meid välisministri poolt on palutud einele.

Tewfik Rouchdy bey nimi on ajajooksul saanud kaunis tuttavaks, sest ta on umbes samasugune alaline välisminister nagu čehhidel on dr. E. Beneš ja lätlastel oli kadunud S. Meijerovicz. Lüheldane, kõhn, enam heebrea tüüpi. Süsimust laimeta, kuid mitte kähär juus.

— Ma küsisin juba Teid taga, olid ta esimesed sõnad, kui mind esiteldi. Et see polnud lihtne viisakus, vaid tõsise huvi avaldus, selle kohta sain kinnituse mõni minut hiljem, kui pöördusin ühe noore sekretäri poole oma platsi pärast. — Üks silmapilk, Teid esitellakse kohe ministriks, viskas ta vahele, niipea kui kuulis mu nime. Ma tähendasin, et mul oli juba see au. Türgi välisminister avaldas elavat huvi Balti riikide vastu üldse ja Eesti suhtes eriti. Aga lauas polnud mu

plats mitte määratud ta paremale käele, vaid protokollil ülem Saffeti Ziya oli mu paigutanud enese ja partei häälekandja Hakkimiet Millie toimetaja Yakoub Kadry vahele. Yakoub Kadry, see ei kõla mitte väga türkilikult, aga ta on praegusaja tähtsamaid kirjanikke ja tema välimuses ma ei mäleta olevat märganud midagi võõrast. Toimetust ma ei näinud, nagu ei viidud meid ka agentuuri ruumidesse, millised lähedases ühenduses. Daamide suhtes hakkas minu täht pärast esimest õhtut üldse langema, järgmisel pidulikul söömingul haigutas plats minu paremal käel tühjalt — daam olevat haigestunud — ja ma pidin Mr. Mayga jagama Associated Pressi naiskorrespondenti meie vahel. Angooras vaevalt keegi kartis kaotada oma südamerahu, vaid siin lihtsalt ei jatkunud õrnamat sugu laua ehtimiseks, põh-

justel, mis eelpool nimetatud. Kozma oli üllatatud oma lauadaamist: see oli avaldanud oma heameelt valimiste tulemuste üle konverentsil. Turanistidel peaaegu enamus! Mul on veidi häbi selle türki daami ees. Valimised oleksid võinud saada veel turanistlikumad, kui ma poleks kategooriliselt keeldunud kandideerimast Balti esindajana alalisse komiteesse. Ja nii pidi Behrzins laskma end valida uuesti, tema aga on kõige paremal juhul ainult poolturanist.

Vana Angoora.

Turanismi küsimuses oli pikemalt juttu sel einel Hamdullah Suphiga, endise haridusministri ja rahvasaadikuga Stambulist. Intelligentne sümpaatlik härra. Küsis muuseas, kas meil olevat ühingat või asutist, kellega ses asjas astuda ühendusse, materjalide vahetamiseks jne. Mul ei tulnud järsku muud meele kui kirjutasin ta märkmikku: Société ougro-finnoise, esimees dir. G. Ollik haridusministeeriumis. Olgu see siin märgitud teatavaks neile, kellesse asi puutub. Selle kõneluse kestes ühinesid meiega veel ungarlane ja läflane ja me sõlmisime suusõnaliselt peaaegu mingi sõpruslepingu. Tunnistajana seisis dr. Pfaundler kõrval ja kahetses vist sel momendil, et austerlased ei kuulu turaani rahvaste sekka.

Einelt sõidutati meid eeskujulikku riigi tallu — Gazi fermasse, presidendi suvilasse, Angoora lähedal. 15.000 hektaari kõrbe, kus iseendast midagi ei kasva, on haritud üles aiaks. On istutatud sajad tuhandeid puid ja pöösaid, valdavalt akaatsiaid. Aga ka viinapuid, kastaneid ja muid. Põldudel viljeldakse nisu, rukist, otra. Töötatakse masinatega, traktoreid on 18, töökäsi võrdlemisi vähe. Kultiveeritakse karjamaid, neil karjatatakse 6.000 lammast, muidugi ka kitsi ja

lehmi. Maapind on kõrgustikul kuiv liivanõmm, madalikes soo. Kanalisatsioonitööd on täies hoos. Üldse nõuab selle küsimuse lahendus Angooras hiiglatööd, aga noortürklastel on sellises loominguhoos, et nad ei kohku tagasi mingi raskuse ees.

Meile pakutakse klaas yoghurti kitsepiimast, aga paljudele meie seast see ei maitse. Siis võime jälle minna. See kõige suurem nägemisväärsus jääbki nägemata: selle maja ja selle maa peremees — Gazi Mustafa Kemal Paša, Türgi vabariigi president. Seni oli veel lootust, et ehk siin teda kohtame. Mu daam ennetas mind küll, et Gazile ei pääsvat meie mehed hõlpsasti ligi. Aga türgi härrad meie kaaskonnast kinnitasid, Gazi oleks tulnud, kui ilm poleks olnud nii paha. Ma ei usu, et see väike sadu teda hirmutas. See mees

on läinud läbi paksu ja vedela, kui tarvidus seda nõudis. Tema lihtsalt kas ei salli üldse sääraseid inimesi, kes kõik pasundavad üle maailma, või ta ei tahtnud suruda meist mõne üksiku kätt. Üks neist iseloomujoontest, mis peale mõne muugi meil türklastega näib olevat ühine, on

see: ei hoolita propagandast. Sõnaline propaganda ei tundugi omane tõsisele ja uhkele türklastele. Tema propagandavahendiks oli mõök, millega levitati islamit aastasadu. Propagandakirjandus näib neil täiesti puuduvat, igatahes ses suhtes lahkusime Türgist päris kergete kohvritega. Aga Kemal Pašast ma ei saa ikka hästi aru. Kui ta ei armasta enese reklaami, milleks siis need poosid maalidel ja ülesvõtetel. Või oli seegi mingi jonnakas enesesalguse poos, oma isiku loorimine salapärasuse linikusse. Sel juhtumil jahtuks mu austustunne selle meieaegse suurima riigimehe vastu märksa. Parem juba siis Mussolini, kes meid võttis vastu Chigi palees, käsi napoleonlikult põues. Kõnelemata Pilsudskist, kes esines nii loomulikult ja lihtsalt, et pidid tunnistama: see on suur inimene.

Öleme jälle asetunud oma vaguneisse ja nõjatume ärasõidu ootel kupee aknale.

Nüüd oleme peaaegu eraisikud. Ametlik osa on niihästi kui läbi.

On ju oluliselt täiesti ükskõik, kas ma tänase öö veedan ses rongis Eesti esindajana või juhusliku Eesti vabariigi kodanikuna.

Homme hommikul lahkume oma saatjast Haidar Paša jaamas vormilikult. Ja siis istu või ole, kus sa tahad.

Õhtusöögil istub meie lauda üks härra, kes elab kauemat aega Türgimaal. Välismaalane. Saame mitte-ametlikku informatsiooni Türgi oludest. Jutt keerleb peaaegselt Kemal Paša isiku ümber. Tekib isegi väike klač. Saan mulje, et vabariigi president ja rahvuskindlane

Gazi mõnes suhtes mitte täiesti pole suutnud vabandada sultanite vanatürgilistest kalduvustest ja harjumustest. Ühenaipidamine on sanktsioneeritud seadustega, aga tegelikult kujuneb see idassamuti nagu „eeskujulikus“ läänes. Naisi on meestel nii mitu, kui palju nende füüsilise ja ainepotentsiaaliga võimeldab. Ja

Türgi koolitöötajad.

Gazi võimed ei ole kuuldavasti selgi alal alahinnatavad.

Oleme magamaminekul, kui koridoris tõuseb pisike paanika. Kogu maailma telegraafi-agentuure läbib sõnum: vagunis nii ja nii, kupees nii ja nii on nähtud lutikat. Eine Wanze gesichtet, meldet Amtliche Nachrichtenstelle. Proua Ravitski põgeneb kabuhirmus mööda koridori ja otsib Arthurit taga. Keegi küsib, kus on piüss? Aga kavalierid on kõik relvadeta. Ühel neist oli nähtud suurekaliibrilist revolvrit, aga see jäi Angoorasse maha. Vahejuhtum tuleb likvideerida kuidagi, ilma et tuleriista võetaks tarvitusele.

Selle öö ma olin kavatsenud magada. Olime Behrzinsiga leppinud kokku, et täna tema kolib üles ja mina heidan alla. Ja seetõttu ma magasingi kõvasti oma kolm tundi ja olin hommikul jälle värske.

EESTI AJAKIRJANDUSE OKASAEGADELT*)

Kannatused tsensuuri surve all

Haritipp a. 1889 — 40 aastat tagasi

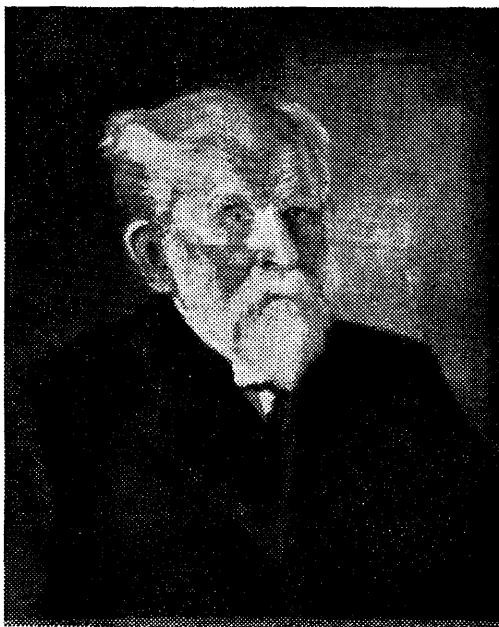
Lauluisa Kreutzwald on väljendanud mõistet laulu vägevusest öieti tabavalt ütlusega, et see tungib „läbi tammise tänava, läbi vaskise värava, raudseista uksedesta, terakseista tornidesta“. Ja rahvalaulus öeldakse, et lauljat „ei hoi a ohjad ega köida köied“. Endastmõistetavalt maksavad need väljendused üldiselt iga mõtteavalduse kohta. Sõnavabadus on omakohast kogu inimkonna kultuuri üks tähtsamatest eeldustest; sellest olenebki kultuuri areng. Kõik inimkonna suurvaimud on võimalust mööda tarvitanud vaba sõna õigust. Uue- mal ajal nii mõjukaks kultuuriteguriks saanud ajakirjandusele on vaba sõna otse eluõhuks; selleta ei saakski nüüd enam ajakirjandust mõelda.

Varemini oli aga lugu täiesti teisiti, ei ainult meil, vaid igal pool. Ajakirjanduse algusaegadel ei olnud mõistagi sõnavabadusel kitsendusi, sest vanemad ajalehed töid harilikult ainult lihtsaid ja lühikesi teateid päevasündmustest ja muid süütuid asju. Aga kui hiljem olude nõudel ajakirjandus „hinge sisse sai“ ning hakkas püüdma mingis mõttes lugejaskonna peale mõjuda, temale mõnd mõtet või vaadet sisendada, hakkas seda varmalt tähele panema „seaduse silm“, valitsev võim, omakohast õigusega taibates, et sellest tegevusest „maksvale korrale“ võiks kahju tekkida. Seati ajakirjanduse sisu üle valvajakas erilise ametkond — tsensuur (nimetus on tulnud vanade roomlaste riigikorrast, kus tsensuri ülesandeks oli valvata riigi kodanikkude olukorra ja tegevuse, eriti nende maksuvõime järele). Sellest puhastustulest on pidanud läbi käima kõigi rahvaste ajakirjandus ja on selle all kannatanud õige palju. (Missuguste väiklusteni ses asjas tihti mindi, näitab kujukalt asjalugu, et isegi saksa keelne „Petersburger Zeitung“, mis oli omal ajal pealinna kõrgema seltskonna häälekandjaks, kord valju noo-

mituse sai selle eest, et oli unustanud ühest kammerjunkrust kõneldes ta nimele ligi lisada tarvilisi au-tiitleid.)

Mõistagi, et säärane ülevalve, mille teostajaiks pealegi tihtigi olid lühikese aruga ametnikud, ajakirjanduses tegutsejatele intelligentsele inimestele tundus väga takistavalt ja rusuvalt ning sellest püüti vabaneda iga abinõuga. Esiti läks see korda kogu vabameelsuse voolu

vanimas kodukohas — Inglismaal — juba 17. sajangul, teistes riikides sündis see palju hiljem: enamasti alles 19. sajangul. Vene riik lonkas, nagu igas asjas, ka selles kaugel teiste taga; siin maksis kõva tsensuur täiesti 1905. aastani (erandiks olid pealinnade suuremad lehed, mis vabanesid eeltsensuurist juba keiser Aleksander II ajal); siis kaotati küll eeltsensuur ära, aga maksma jäi karm „järeltsensuur“: „trüki-asjade valitus“, mis karistas „üleastumisi“ lehtede ärakorjamisega ja kõrgete rahatrahvidega. Alles Eesti oma-riiklus tõi meile täielise trükivabaduse (teadagi ikka seaduse piirides, mille vastasel tegetsemisel on omad tagajärjed).

H. Prants.

(Pr. Snellmanni maalitud portree järele.)

Kui juba lugu nõnda oli „toore puu“ juures, siis teadagi kaugelt rohkem veel „kuival puul“ — kõigis asjades ülemuse kõva käe all seisvas Eestis. Meie ajakirjanduse kauaaegse kiratsemise üheks põhjuseks oli sõnavabaduse puudumine, mille tõttu jäid tihti kõige tähtsamad mõtted „kitsa värava“ taha kinni, nagu tsensuri tegevust väga tabavalt iseloomustas J. V. J a n n s e n. See oli temast õnnelik võte, sest nii saadi lugejaskonnale ometi anda kaudselt märku asjaloo- st; lausa avalikult ei võidud keelust kõnelda, sest isegi oma tegevuse üle nagu häbi tundes ei tahtnud tsensur, et ajalehed sellele laus- suksid, kui mõni asi oli maha tõmmatud. Vahel püüti küll nõnda märku anda, et jäeti mahatõmmatud koht valgeks, aga seegi tegevus keelati pärast valjusti ära: leht pidi

*) Kirjutiste seeria (Eesti ajakirjanduse noorusaegadelt) jääb seekord ära; jätkub järgnevais „Õitsituledes“.

teksti täis olema, et lugejad ei näeks tsensori „punase pliiaisi“ tagajärgi. „Kitsa värava“ sõna mõttest ei saanud aga mitte-eestlased tsensorid aru ja lasksid sel sõnal käia. Kuid hiljem, kui olid eestlased tsensoriks, kadus seegi võimalus.

Õieti kohaselt kujutab asjalugu nähe, et Eesti kõige vanem ajalehe nime vääriv väljaanne: „Tarto Marahva Näddalileht“, mis oli küll üldiselt „enneaegu sündinud laps“ — mitteelujõuline, ometi ei surnud loomulikku surma, vaid „Rammatokohto“ (nagu sel ajal tsensuuriametit eesti keeles kohmakalt nimetati; hiljem hüüti teda „kirjade läbikatsuja“) surmaotsuse järgi. Nagu selgus, oli see sündinud isendast koguni tähtsusetas asja pärast: lehe pastorlikud toimetajad olid kord kogu oma taltsuse juures veidi vääratanud ja ühe siinse mõisniku krahv Buxhövdeni tegevuse kohta sõjaväeülemana Austerlitz lahingus öelnud midagi, mida see arvas oma kohta haavavaks ja kaebas. Sellest oli küllalt lehe kinnipanekuks juba ta käigu kümnendal kuul.

Sellest äpardusest õpetust võttes oli siis järgmine „Näddalileht“ O. V. Masingi toimetusel õieti ettevaatlik ja hoidus piinlikult igast kokkupõrkest „Rammatokohtoga“. Seda oli temal ka kerge teha, sest lehe eeskavas polnudki poliitikaosa olemas, milles oleks võinud tulla vääratusi, vaid ta sisu oli üldiselt õpetlik ja veidi ilukirjanduslik; muu osa lühikeste teadete avaldamine. Neil aladel ei tarvitsenud leht tunda „punase pliiaisi“ mahatõbamisi.

Veel enam puhtkirjanduslikku laadi kandsid järgmised Eesti ajakirjanduse ettevõtted „Mailm“, „Leivakorvikenne“ ja „Sõnumetoja“; neil tuli siis tsensuuriga tegemist koguni vähe, vahest mitte sugugi.

Neile järgnev perioodilise väljaandena ilmuv „Tallinna koddaniko rammat“ oli küll peajoontes poliitilise sisuga, kuna kõneles esireas Krimmi sõja sündmustest; aga ta tegi seda nõnda isamaalsusest nõretaval viisil (teadagi asjaolude nõuetel), kõiki Vene asju ülistades ja ta „vaenlasi“ alandades, et toimetajal vaja polnud tutvuneda tsensori kärpimistega.

Hoopis uude ajajärku astus Eesti ajakirjandus a. 1857, täislaadiliste poliitiliste lehtede ilmumisega: „Perno“ ja „Tallorahva Postimees“. Nendest kandis viimane kogu oma olemisega, oma pastorlikkude toimetajate vaimu kohaselt, nii taltsat jume, et tema küll arvatavasti kogu oma eluajal tsensori survet tunda ei tarvitsenud, kõneles kõigiti nõnda, nagu oli meelepärast neile, „kellel on kõige ülem meelevald“.

Teisiti oli lugu algusest saadik „Perno Postimehe“ juures. Teatavasti oli Jannseni täiesti oma aja laps, läbi ja läbi imbutunud tundest, et „heitke end ülemate alla“ ning ka täiesti teadlik, et sel ajal lootusetu oli iga katsegi „astla vastu pörgata“. Tema ajas siis „tasa ja targu“ olupoliitikat. Muuseas kõneles kõrgest riigisast ja ta „asemikkudest“ riigi asjus ikka kõige suurema aupakkumisega; näiteks väljendusega „rigi üllemad ministrid“, lugejatele nõnda märku andes, et jutt on õige kõrgest ametnikust.

Sellest mokamäärdest oli tal omakohast tegelikku tulu, sest ülemuse ees „hea lapse“ nime teenides võis ta võtta endale mõnegi vabaduse, mis „kirjade järele“ polnud sallitud, muuseas oma lehe eeskava piire hoopis kaugemale ajades kui see oli ametlikult kinnitatud, mille järgi leht võis sisaldada ainult mitmet laadi sõnu-

meid, tegelikke õpetusi ja kuulutusi, mingeid juhtkirja jume kandvaid asju ei võinud olla. Tegelikult kujunes aga „Perno Postimehe“ sisu teisemoealiseks kui see oli ta Tartu kaimul. Leht hakkas aegajalt ikka enam tooma kirjutisi, mis olid sisuliselt juba juhtkirjad, väliselt aga anti neile sõnumite laad. Ning „kitsa värava“ vahid olidki nii palju vastutulelikud, et sellele tõket ei teinud, vaid lasksid käia, mis aga sisu poolest neile oli vastuvõetav; ei pidanud kinni valjust formaalsusest, nagu seda tegid hiljemini otse sääski kurnates vene č.novnikud (sellest allpool).

Kogu kõva ettevaatuse juures püüdis Jannsen ikka võimalust mööda „altaisa lüüa“ ja lehte poetada asju, mida soovis avaldada, kuigi ise kahtles, kas see õnnestub. Seda näitavad tihedad kordamised kirjavastustes: „Oleme Teie kirja üllemate ette saatnud, saab nähha, mis nemad arvavad.“ Selle „arvamise“ saaduseks aga oli enamasti teade, et „Teie kiri jäi kinni „kitsasse väravasse“. Õieti selgesti asjalugu kujutav on aga kirjavastus a. 1861 H. Wühnerile, kes toimetajalt oli nõudnud julgemat väljaastumist. Temale öeldi õige kujukalt „kui mõnni mees teaks, kuidas mõnni mees mõnnes asjas peab munnade peal käima, siis saaks mõnni mees mõnda meest vähhem mõnnitama“. Neis sõnades seisab võti nähtuse selgitamiseks, miks Jannsen oma ajalehes otse nõnda pidi tegutsema, nagu seda on teinud. On ühekülgne kohati maksuma saanud vaade, et Jannsen oli väga arglik ja painduv, kõigega leppiv, ülemuste ees roomav jne. Meie aja mõõdupuud tarvitades tundub see nii olevat, aga iga asja peab mõõtma kohase mõõduga. Muuseas näitab esimese laulupeo teostamise lugu, milles oli Jannsen peategelane, et ta oli tarbekorral „paras mees parajal paigal“, kes teadis, mis tahtis, ja sellest ei taganenud suurimategi raskuste ees.

Sel ajal, tosin aastaid lehe ilmumise järele, olid küll ka olud mõndapidi juba muutunud ja „kitsas värav“ laienenud, nõnda et mõndagi võidi öelda, mis enne oli võimatu. Omakohast on kujukas asjalugu, et otse a. 1869, Eesti rahva vabastusjuubeli ja esimese laulupeo puhul, tuli tunduv muutus ka Eesti ajakirjanduse tsensuuri oludes. Seniste saksa soost tsensorite asemele sai Eesti oma mees, pealegi rahvastundeline preester M. Suigusaar, kes mõnegi asja peale tahtis ja võis teisiti vaadata kui ta eelkäijad ning sallida Eesti ajalehtedes vabamat tooni. (Väliseltki ilmus muutus: lehe tsensoriluba oli nüüd eesti keeles.) Seda võimalust on Jannsen edaspidi ka agaralt tarvitanud, selle juures seistes tsensoriga koguni sõbrajalal, mis muide on väga haruldane lugu, sest harilikult seisid tsensor ja toimetaja alati vastolus. Jannsen aga võis oma tsensori kohta öelda, et ta paremat ei võiks soovida.

Järgmisel aastakümnel oli siis Eesti ajalehtedel tsensori surve kaunis kerge kanda. Jannsen võis oma lehes tuua väljendusi, et kui meie aga oma asju õieti hakkame ajama, „siis saame kõigega toime“, mis sõnal on väga laialine tähendus; see võib sisaldada endas kas või riiklikku iseseisvust. Ja isegi seni kaunis värvitu „Perno Postimees“ võttis esimese laulupeo puhul vahel õige julge tooni ja tarvitas lõikavaid sõnu.

Rohkelt muutunud olukorra tõttu võis siis ka 1878. aastal ilmuma hakanud „Sakala“ niiviisi tegutseda, nagu see on sündinud; varemini oleks see olnud

võimatu ka tulihingelisel Jakobsonil. Meie maa saksuse ülevõimu vastu kõneldes olid ajalehtedel juba kaunis avarad piirid. „Kõrget riigivõimu“ ei võidud arvustada muidugi mitte, aga selleks ei tundud siis ka vähimatki tarvidust. Oldi täies veendumuses, et kõik, mis ülemuselt tuleb, on õige ja hea, mille eest tuleb avaldada täit tänu ja kõrget kiitust, mida siis ka tehti — vahel niisugusel moel, mis nüüd tundub maotuna. Selles tundes oldi siis Eestis ka täielikult ühised,

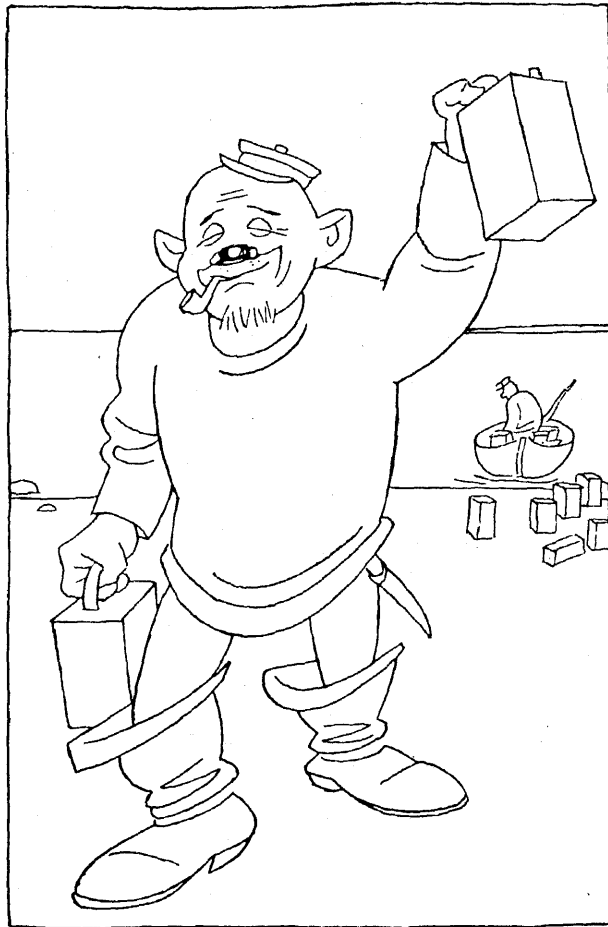
ikkagi võrdlemisi enne olnud ja pärast tulnud aegade. Praegune ajakirjandus ei suudaks sedagi „head aega“ kuidagi välja kannatada. Kujukaks näiteks asjaolu kohta on Jannseni kirjeldus „Eesti Postimehes“ a. 1872, milles ta selgitas — oma loomu kohaselt piltlikus kujus tabavalt — oma lahkumineku põhjusi C. R. Jakobsonist. Vestis, et tema olnud korra ühisel teekäigul ühise sihi poole ühe noorema külamehega. See kippunud aga vahel minema vailatuks, hakanud muu-

Edu

Gori joonistused

Meie kunst on viidud Euroopasse.

Meie tähtsaimat tööstussaadust tunneb kogu maailm.

kuna küll teistes asjades hakkasid ilmuma rahvatege- laste ridades mõtete lahkuminekud. Jannsen õpetas laulma: „Mu kõige kallim lauluhääl on minu keisrile“, ja ilmavaatelt ta vastasjalgne „Viljandi laulik“ A. Reinvald oli vaimustatud, et „otsata on Vene riigi väed, suurem, kuulsam on ta algusest; kui ta põhja piiril lumemäed, lõhnab lõunapiirel lilledest“. Aga see tuli siis õiglasest meelest, mille üle ei saa pa- handada.

Aga tsensori valve pehmenemisega polnud ammugi saadud trükiabadust, vaid peale ametliku tsen- suuri valvati ajalehtede tegevust teravalt mujalgi amet- kohtades. Seda näitab selgelt „Sakala“ kinnipanek a. 1879 kaheksaks kuuks. Kuigi leht oli ikka ilmunud tsenseeritult, leiti ometi põhjus ta sulgemiseks. Ning ka eelmainitud tsensuurisurve pehmenemine oli seda

seas teeäärsest aiast üle kargama ning meelitanud tedagi ühes tulema, mida ta ka teinud, kuid seejuures käristanud tükati oma riided lõhki ning „ma tean küll, mis rätsep nende parandamise eest on võtnud“. Sellest ta tüdinenud ja ütelnud: „Mine sina oma teed, mina käin oma.“

„Riiete parandamise“ sõna all tuleb muidugi mõista neid kulusid, mis toimetajal tuli trükikojale ta- suda mahatõmmatud tükkide asjata ladumise eest. Et need polnud mitte vähesed, seletas mulle hiljemini „Postimehe“ toimetaja dr. Hermann temaga tutvumise puhul. Juhtumisi silmasin tema juures vanemaaegseid — juba äraheitmiseks määratud — „Postimehe“ tsen- suuripognaid, millest kohati käisid üle laiad punased jutid — mahakustutused. Kui ütlesin, et nõnda läheb ju kaotsi tükk tööd, tähendas toimetaja, et selle juures

pole midagi parata. Temal aga ei olewat seda halbust, et asja pärast trükikojaga tüli tuleb, kuna lehe väljaandjal (kirjastaja V. Just) oli oma trükikoda; võõras trükikojas trükkides peab aga toimetaja mahakustutatud tükkide eest maksma eraldi tasu.

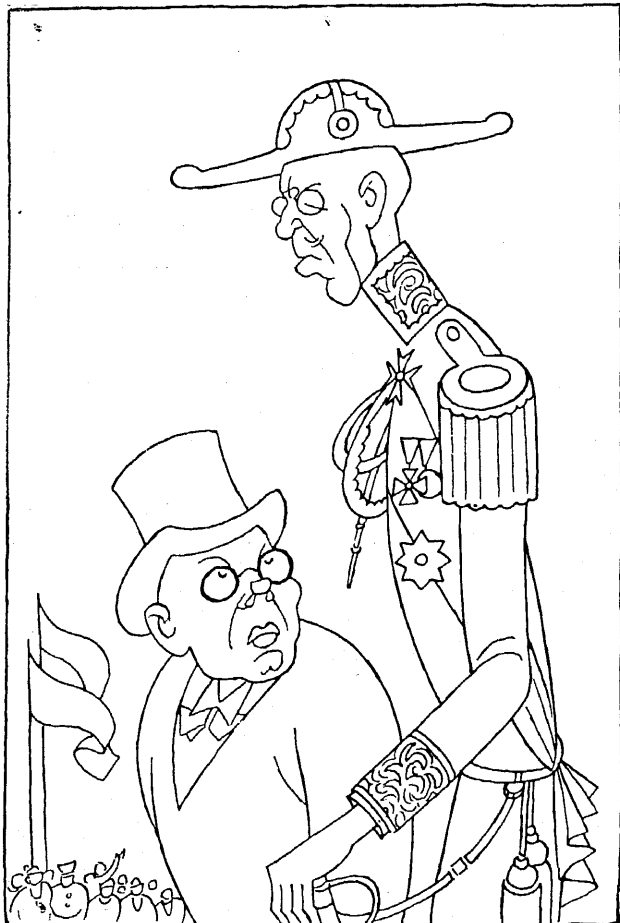
Hiljem „Postimehe“ toimetuses töötades oli mul alaliselt juhuse järgida tsensori „punase pliiatsi“ tegevust; see oli tööpoolest suurepärase. Mõnikord olid terved veerud tehtud „punaseks“. Lühemate tükkide

toimetajad, saates tsensorile vahel ka kirjutisi, mille mahatõmbamine juba ette oli arvata; ometi taheti katsuda, et vahest läheb õnnekombel läbi. Ja mõnikord läkski.

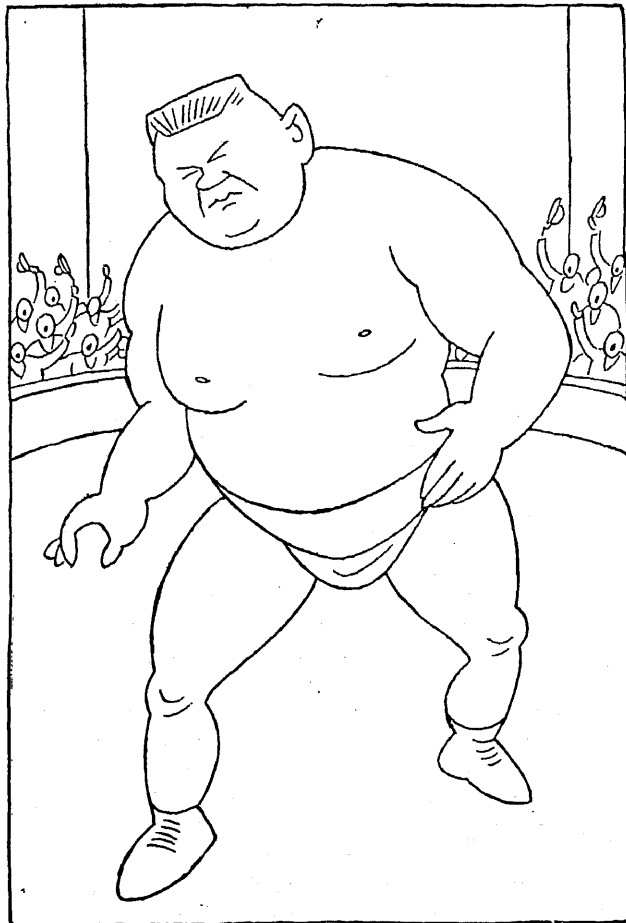
Hoopis enam oli aga juhtumeid, mil ka kõigiti talt-sad ja tsensori eeskirjadele vastavad kirjutised ometi läksid kaduma — lihtsalt tsensori tujukuse või ta äärmuseni aetud ettevaatlikkuse tõttu. Selleks oligi temal ka oma seisukohast põhjust, sest arusaadavalt püüdsid toimetajad mõtteid, mida ridade peal ei saadud avaldada,

Edu

Gori joonistused

Meid peetakse vääriliseks liikmeks kultuurrahvaste peres.

Meie jõumehed on vallutanud kogu maailma.

mahatõmbamine oli üsna harilik nähe. Asjalugu oli nimelt nõnda, et tsensor, seistes isegi valju ülevalve all, ei usaldanud vahest enam ennastki, vaid pisemagi kahtluse juures, kas mõnd asja läbi lasta või mitte, lihtsalt otsustas, et „ega surnud ei kõnele“, ning tõmbas tüki maha teadmisega, et temale sellepärast etteheiteid ei tule, küll aga võiks tulla, kui midagi kergelt laseb „läbi lipsata“. Jättis ta pikemat aega punased jooned tegemata, oleks võinud ülemus arvata, et ta oma ametit küllalt ustavalt ei pea. Selle eest tuli hoiduda ja mahakustutusi teha — kas või moe pärast.

Aga endastmõistetavalt oli tsensor ikkagi inimene ega suutnud alati küllalt terane olla; vahel jättis mõnegi asja puutumata, mis teisel puhul tingimata oleks tehtud punaseks. Selle nähtega spekuleerisidki

ometi ridade vahel teha märgatavaks. Tihti see õnnestus, kuid tsensor sai asjalugu märgates seetõttu veelgi kurjemaks ja kiskus maha.

Oli muidu mis oli, aga kõige kibedam tsensuurisurve oli Eesti ajakirjandusel läbi elada kurvalt kuulsa venestamise aja algusaastail, a. 1885 peale. Siis pandi teatavasti meil käima kõik abinõud „piirimaade ühtlustamiseks siseriigiga“ ning endastmõistetavalt tuli ka ajakirjandus selle sihi jaoks rakkesse seada. Tsensori võimuavaldus võttis kangema hoo kui kunagi enne, mis ajutise pehmenemise järele tundus valusamalt kui varem. Seni oli Eesti rahvusliku elu püüdeid edus kinni peetud, nüüd aga hakati neid vastandlikult tagasi suruma, mis tegi meeled kibedaks.

Kui ma hiljemini Soome surveaegadel soomlastelt kuulsin kurtmisi venestuse pärast ja tegin märkuse, et meil on see ju veel palju pahem, seletati mulle, et asjaolul on oma vahe. „Teie võite oma seisukorraga ennemini leppida, sest teil pole neid vabadusi veel olnudki, mis meil; meilt aga tahetakse neid ära võtta ja seda ei suuda me sallida.“

Sääraselt väljendas oma mõtteid ka A. Grenzstein a. 1887 enne oma „suurt pööret“ kuskil kitsamas ringkonnas, kus sattusin ligi olema, mõrudalt tähendades, et: „Varemalt polnudki meil õigusi ja sellega olime harjunud leppima, nüüd aga hakatakse neidki ära võtma, mis oleme juba saanud, ja see ajab hinge täis.“

Kõnesoleval ajal olin juba isegi ajakirjanduses tegev — 1888. a. kevadest saadik — „Postimehe“ toimetuse liikmena ja võisin nii tutvuda tolleaegsete tseensuurioludega. Taltsaloomuline „Postimehe“ toimetaja dr. Hermann püüdis muidugi end seada olude kohaselt ja hoidus võimalust mööda igast mõtteavaldusest, mis võiks äratada ülemuse meelepaha. Teisiti tahtis talitada J. Järve toimetatav „Virulane“, varitades iga soodsat juhust, et ridade vahel ja mõistamisi seda ära öelda, mida otsekohe ei saanud avaldada, niiviisi „peitemängu mängides“. Küllap läks temalgi mõndki kaotisi, aga tsensoori nõuded suutis ta ometi väliselt rahuldada. Kuid valvajakas oli teisigi silmi ja 31. okt. 1888. tuli loole järsk lõpp. Siseministeeriumi määrusel saadeti toimetaja J. Järv „administratiivsel teel“ ta „mittesoovitava tegevuse pärast“ Baltimaalt välja. Lehte küll lausa kinni ei pandud, aga toimetaja äkilise äramineku tagajärjel tuli see iseenesest, sest ei olnud enam vastutavat toimetajat.

Arvesse võtmata eelmainitud esimese Eesti lehe kinnipanekut, mis sel puhul läks mööda tähelepanemata, oli „Virulase“ sulgemine esimeseks raskeks ja väga tunduvaks hoobiks Eesti ajakirjanduse sõnavabadusele, mis tundus üldiselt meeli masendavalt. Mõisteti hästi küll, et see karmus ei olnud sihitud üksi „Virulase“ vastu, vaid et sama saatus ähvardas teisigi lehti. (Võikalt tundus paljudele küll see, kuidas mitmed lehed „Virulase“ surma peale reageerisid: üksteise võidu kippusid nad „Virulase“ laialist lugejaskonda endale meelitama, niiviisi seda halba asjaolu oma huvides kasutades.) Ega kestnudki kaua, kui see seisukord tuli lausa nähtavale.

Võib oletada, et „Virulase“ lõpetamine andiski tõuget ülemal pool kogu Eesti ajakirjanduses ette võtta põhjalikku „tuulutamist“. Aprillikuu viimasel nädalal 1889 ilmus dr. Hermann õige pilvisel näol toimetustuppa. (Tollekordse Eesti ajakirjanduse olukorra kujutamiseks olgu siin mainitud vahemärkusena, et „Postimehel“ kogu „toimetustoaks“ oli välke kambriki Hermann trükikoja — sama, mis on püsinud tänini nüüsgugusena — siseruumides; see oli õieti trükikoja juhataja M. Hermann jaoks, lõunaõõmiseks ja muuks; seal tuli siis lehe ilmumispäevadel kirjutada uuemad sõnumid ja teha korrektuuri, suurem osa kirjutisi valmistati koduses korteris.) Harilikult polnud Hermannil moeks minuga lehe üldasjadest palju kõnelda, aga tarbekorral olin ta usaldusmees; hiljem avaldas ta mulle esimesena „Postimehe“ päevaleheks muutmise loa saamise. Seletas nukralt, et meil tuleb nüüd tegutseda lehes teisiti kui seni. Tema tulnud praegu tsensoori

juurest, kus teatatud ülema trükivalitsuse kindel eeskiri, et ajalehe peaulesandeks olgu riigivalitsuse „reformide“ teostamiseks kaasa aidata. Lehes olgu täielik riigi ustavuse põhiheli — valitsuse ettevõtteid ja määrusi peab agaralt lugejaskonnale selgitama ja soovitama, seega rahva meeleolu valmistama nende vastuvõtmiseks. Selles mõttes olgu iga s lehe numbris mingi kirjutis. Vastandlikult peab täiesti ära jääma vähemgi õhutus ja ergutus Eesti rahvusliku mõtte huvides. Eesti nimegi ei tohi üldse enam mainida. Rahvas peab end tundma suure isamaa osana ja omandama selle vaateviisi. Lõpumärkus oli, et kuigi kõik see on meile vastumeelne, peab sõna kuulma, muidu tuleb lehe kinnipanek ja seda ei tohi ometi lasta sündida.

Pärastpoole selgus, et sama „manifest“, mille dr. Hermann saanud, oli kuulutatud kõigile Eesti lehtede toimetajatele (peale „Valguse“, kellel Tallinnas oli omaette tseensor — J. Truusmann — ning kellele seda manitsust ka enam vaja polnud, kuna ta purjetas juba ammu täiesti riigiustavuse sõiduvees). Narvast oli selle kuulamiseks välja tellitud „Virmalise“ toimetaja J. Reinvald, Viljandist „Sakala“ ja „Linda“ toimetajad, kuigi „Lindal“, kui esireas naiste häälekandjal, üldse poliitikaga tegu polnud ning ta toimetajal L. Suburgil vanemaalisena naisinimesena tundus pikamaaline hobusesõit raskena. Aga tsensoori arvates nõudis ülema trükivalitsuse eeskiri „manifesti“ kuulutamist igaühel s u s õ n a l.

Omakohast huvitav oli jälgida mul — kuna ma siis hoolega lugesin kõiki lehti — kõnesoleva „sundmääruse“ tagajärgi. Need olid iga lehe juures ise moodi. „Virmalisele“ ei toonud see nähtavasti suuremat uudist; ta oli ennegi tegutsenud üldiselt selles sihis, mis nüüd ametlikult ette kirjutati. „Sakala“ toimetaja A. Peet tõmbas tusaselt pea õlgade vahele, nohises ja tegi nii, „kuidas saksad soovivad“. Samuti „Eesti Postimees“, kellel J. Tülgi toimetusel üldiselt puudus oma jumi ja siht. „Linda“ sai asjaga valmis kaunis lihtsalt; ta oli ju kuulelt ja ei tarvitsenud soovitud sihtsõna võtta. Ligemas numbris tõi mingi sisuvaese riigivalitsuse ülistamise kirjutise, mille trükkis aga õige jämeda kirjaga, ning sellega lepit. Kõige agaramalt hakkas asjast kinni „Olevik“, kelle toimetajat A. Grenzsteini ta senise tegevuse tõttu siis arvati Järvele järgnevaiks „kadumiselapseks“, millest ta ise väga hästi oli teadlik ning seepärast täismeheliselt oma talus võttis ette põhjaliku pöörd. Hakkas „Olevikus“ järjekindlalt tooma eriosa „vene keele koolina“, parooli välja kuulutades, et „meie rahvalt nõutakse vene keele oskamist, seepärast tuleb ta ära õppida. See on tulus ja tarvilik“. Ka kõigis muus asjus käis ta käsu järele. „Oleviku“ täisarenemine „riigiustavuses“ tuli küll alles hiljem.

Kõige täbaram oli aga lugu „Postimehel“. Kus võimalik oli, tehti kohe, mis nõuti; muuseas asendati lehe alaosa „Eestimaalt“ pealkiri sõnaga „Kodumaalt“. Aga raske oli ülepeaviti ilmuval lehel igas numbris laulda sama laulu, kuna teised lehed tarvitsesid seda teha ainult nädalas kord.

Juba algusel tuli selles suur võõritimõistmine, et tseensor oma antud eeskirjad arvas maksvaks kohe väljakuulutamise järele. Toimetaja aga mõtles, et

käsilolev number võiks minna veel vanal moel, kuna suurem osa lehe materjali juba oli valmis. Nii siis saadeti „Postimehe“ 46. number tsensuurile endisel kujul. Aga see tõi lehele kaela päris katastroofi.

Otse ehmunud oldi trükikojas, kui tuli tagasi tsensuuripoogen — üleni maha tõmmatult; mitte midagi polnud alles jäetud, kuigi kogu sisu oli niisugune, mis iseenesest ei võinud anda seks põhjust. Trükikoja juhataja M. Hermann (toim. vend) jäi seda nähes soolasambana seisma. Harilikult käis küll

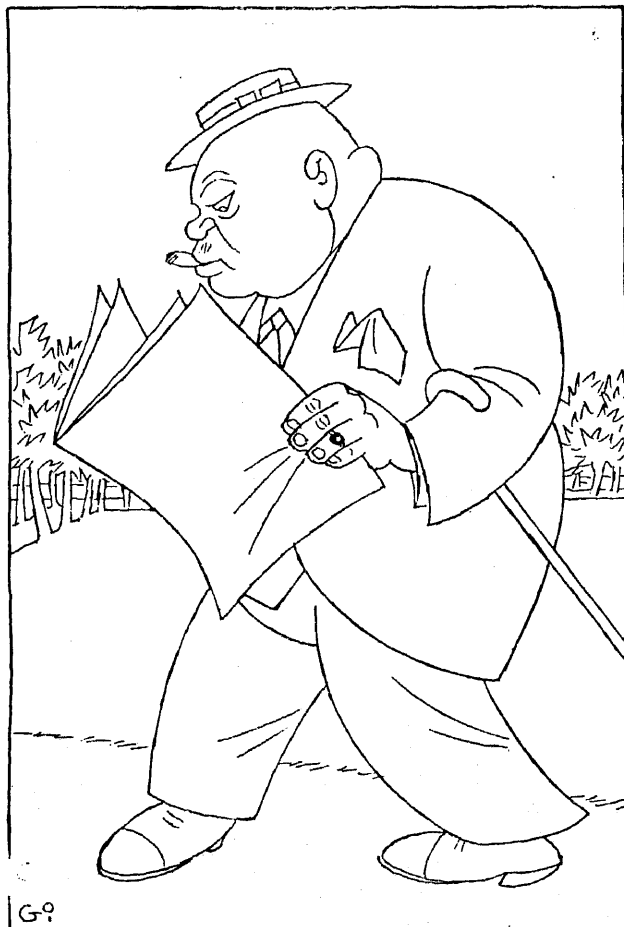
Aga järgmine hommik tõi pörutuse. Tulivihasena ilmus tsensor lehe kontori (milleks oli siis ainult paari sülla laiune trükikoja eesruum väikese puldiga, kus võeti vastu tellimisi ja kuulutusi ja anti lehti välja). Seal tegutses parajasti A. Busch (pärasine „Eesti Postimehe“ toimetaja), olles siis „Postimehe“ raamatupidaja. Kurjalt käratas tsensor: „Kuidas julgesite lehte välja anda, kuna ma ometi kogu lehe materjali maha tõmbasin?“ Hirmunult vastas Busch, et tema sellest ei tea, selle peale käratas tsensor: „Siis koris-

Edu

Gori joonistused

Meil on oma iluduskuningannad.

Kõige suurem edu aga on see, et meie tõusikud loevad juba ajalehte (olguigi et ainult seepärast, et loodavad leida oma nime kuritarvituste registris).

toimetaja ikka lehe trükkimise eel trükikojas, et anda mõnd juhatust, seekord aga jäi ta tulemata. M. Hermann kihutas tulijalul ta korteri asjaolust kõnelema, aga ei leidnud teda kodust. Tagasi tulles tegi siis omapead raskelt kaaluva otsuse: lehte mitte ilmutata jätta, kuna see oleks toonud sekeldusi. Kolm külge täideti kuulutustega, selleks kokku võttes kõik seisvad asjad. Esimesele küljele aga pandi ruumi täiteks — sel ajal uudisena — Pariisi Eiffeli torni suur pilt, mis seisis juba valmina; selle kõrvale paigutati mõned endistest numbritest järelejäänud juba tsenseeritud asjakesed. Sel kujul ilmus siis „Postimees“ 27. apr. 1889; see number on nii omakohast unikumiks (ainus nähe kogu Eesti ajakirjanduses). Arvati, et asi on korras, sest tsensori loata polnud ju midagi trükitud.

tage end siit ja saatke trükikoja juhataja.“ *) Ilmus M. Hermann ja temagi sai sama noomituse. Kui ta kostis, et lehes ju polnud keelatud asju, õpetas tsensor: „Aga minu antud eeskiri on jäetud täitmata, lehes pidi olema kirjutis riiklikus mõttes. Ma ju ütlesin, et ilma selleta leht ei tohi ilmuda, ning et ta puudus, ei võinud ma lubada lehte trükkida. Pealegi oli lehes teksti, mis pole tsenseeritud.“ M. Hermanni tähendusele, et need on varem tsenseeritud, nõuti karmilt tsensuuripoognate ettenäitamist. Kui need toodi, selguski, et lehes ilmunud tükid olid tõepoolest lubatud. Aga tsensor polnud ometi rahuldatud, ütles:

*) „Scheren Sie sich weg,“ — kõnelus käis saksa keeli.

„Seda ei tohi olla, et väljajäetud tükid pannakse edaspidi sisse omapead, ma pean neid uuesti nägema ja otsustama, kas võin veel lubada või mitte; seda pange kindlasti tähele.“ Ikkagi oli tsensor asjaolu nähes rahunenud ja lõpetas lepitaval toonil: „Kui teataksin ülemale trükivalitsusele, et olete lehe välja annud ilma minu loata, siis pannakse „Postimees“ jalapealt kinni; aga oma tutvuse pärast dr. Hermanniga jätan selle tegemata, nõuan aga, et ta asja pärast tuleks kohe minuga rääkima.“

Teadagi tehti nõnda ja asi oli sellega lahendatud, kuid halb mulje jäi kirjeldatud kokkupõrkest „Postimehe“ tallu ikkagi. Et oma pattu heaks teha, püüdis dr. Hermann antud „sundmäärust“ täita otse äärmise sõnakuulmisega. Järgmised „Postimehe“ numbrid ilmusid nii vänges „riigiustavuse vaimus“, et see äratas lugejaskonnas — kus ju seisukorda ei tuntud — pahandust ja põlastustki. Mitmed „Postimehe“ numbrid tulid tagasi, adresseeritud toimetajale isiklikult kohati tehtud ääremärkusega: „Wuih häbi, Hermann“ ja muid sääraseid sõnu. Olin paaril korral tunnistajaks, kui toimetaja neid märkusi lugedes nutunäol ahastas: „Mis ma ometi teen, rahvas ei tea, miks ma pean nii kirjutama.“ Vististi aga läkski toimetaja tükkati ülearu palavaks; oleks saanud läbi ka vähemaga. Eriti vastikult tundus kange tagurلاسena tuntud sellekordse haridusministri krahv Dmitri Tolstoi surma puhul ta tegevuse imelik ülistamine. — Aga tuli minulgi mitmel puhul kirjutada nõnda, et oleksin kirjutanud meelsamini sapiga kui tindiga.

On tuttav, et „valjud härrad ei valitse kaua“. Otse loomusunnil ei saanud eelkirjeldatud kanget ja vänget „sundmäärust“ kaua täies ulatuses püsti pidada. Aegapidi tuli iseenesest pehmenemine ja järeleandmine; kadus isegi ära „Olevikust“ „keelekool“. Ikkagi aga jäi küllalt järele tsensuurisurvet järgmiseks 30 aastaks, mille all ajalehtedel tuli tihti ja palju kannatada. Mis sündis teistes lehtedes, ei tea kindlalt, aga uuesti „Postimehe“ juures tegutsedes 1902—1906 võisin küllalt tutvuda punasusest nõretavate tsensuuri-poognatega.

Kuid neist asjust ei taha siin enam ligemalt kirjutada, need on kaunis tuttavad nüüdsele põlvelegi; annan ainult mõned märkmed oma isiklikest elamustest tsensoriga „Linda“ toimetajana 1894—1902. Asjaoludega täielt arvestades, mis võib, mida mitte ja „Linda“ mittepoliitilise laadi juures ei tulnud lehest mahatõmbamisi palju ette; mis aga tulid, on väga iseloomustavad. Kord oli trükikoda tsensuuripoognas tükid ära tõmmanud segamini, nii et tsensorile tegi raskusi nende jatku otsida; selle üle pahandades tõmbas ta lihtsalt kõik maha, kuigi tükkide sisust, mis olid jutustused ja õpetlikud kirjeldused, võis näha, et neis ei võinud olla midagi seadusevastast. Teinekord oli trükikoda unustanud tsensuuripoognas lehe numbrimuuta; tagajärjeks oli, et tsensor ei hakanud poogna sisu lugemagi, vaid tegi ääremärkuseks: nr. 44 on juba tsenseeritud, ja saatis tagasi, mille tõttu tuli poogen muudetud numbriga uuesti saata. Kui mõnes tükkis oli öeldud: nõnda on lugu Venemaal, tehti märkus: kas Pärnu pole siis Venemaal? *)

Kõige viimsena sain veel tsensuuri tujukust tunda 1917. a. veebruari lõpupäevil „Ristirahva Pühapäevalehe“ toimetuses tegutsedes. Lehes tuli avaldada keisri ukaas riigi nõukogu ja volikogu laialisaatmisest (mis teatavasti kutsuski välja revolutsiooni). Lehe ruumi hoides kirjutasin, et ukaas on antud riigi nõu- ja volikogule. Tsensor arvas seda lubamatuks ning kirjutas tsensuuripoognale, et kaks ukaasi oli **) ning nõudis mõlema avaldamist täielikult, kuigi nad olid ainult pealkirjas lahkuminevad. Tegin, mis kästi. Aga see saigi lõppakordiks kogu tsensuurisurvele meil — otse samadel päevadel pühkis revolutsioon minema tsaarivalitsuse ja sellega ühes kadus ka eeltsensuur.

Kirjeldatud ajad on läinud ega tule enam tagasi. Aga mälestused neist võiksid olla mitmetpidi tähelepannavad uutes aegades ja oludes tegutsevaile ajakirjanikele ning lepitada neid mõnegi nüüdisaja raskusega oma kutse alal. Selles mõttes olen siin esitanud oma läbielamised, nähtused ja kuuldused ning tähelepanekud Eesti ajakirjanduse okasaegadelt.

*) Развѣ Перновъ не въ Россіи?

**) Два указа были.

KORGIVAHTIJA

Juhan Jaik

Nagu india joga
Bramaputra või Gangese kaldal
Istub kujuna päevi ja öid
Pilk jökke, hing taevasse suunit --
Nii minagi jõeveeren siin.
Ent pilk mul on korgil ja hing
Õngenööri-antenniga peab
Vetemaailmaga ühendust.

*

Oi laiad on maailma veed
Ja lainte all lõpmatult kalu.
Vahe! silm, vahel vaimusilm näeb,
Kuidas uhkeimad kalade parved
Paradeerivad kõrkjate pargis,
Nagu kuulaten hooaja muusikat.
Siis siirduvad päikese valda,
Otsivad liivase kalda,
Kun kõnnakul hõljuval luusivad.
Säält edasi lähevad jälle
Omi tujukaid, ujuvaid radu,
Keeraten kurale, hääle
Ja liiguten libedalt sabu.

Kuid mina? Mul põnevus suur,
Jälgin hoolega korki ja niiti,
Kas kalade vallatlev tuur
Ei too neid ka minu orbiiti,
Kas tõmbab mu õngesõöt
Nende hulkade tähelepanu,
Kas ei murra nad manu
Õhinal üksteise võidu?
Kas ei üksteise ninade eest
Nad mu sööta ei näppama rutta,
Lükaten teisi eest
Ja tallaten mutta?
Kas ei keera nad üksteise kaela,
Kuni viimaks triumfival säral
Voogude väarikam pärl
Langeb mu konksule kaenla?

Oh jaa, minu kork
Kaua ei püsigi tööta.
Tihhti virvering nõrk
Osutab katsumas sööta
Väikse ja tühise kala.
Sää! aga veeime suur,
Kaluri ihaldet pala,
Riivab pilguga konksu, ei peata,
Uhkelt läeb mööda trallivalt.
Kuhugi kaugemale läks ega tea,
Tuleb ta kunagi üldse või pea
Ning kas suhtub siis söödale sallivalt?

Nii mõnedki möödunud nii
Ja ilmajääk näpistand pisut.
See valutab senini
Kuni tõrkjas on kaldale kisut.
Ja selleks jääb ootama õng,
Võime maailma lõpuni istu.
Ta tuleb kord veelgi, ja vastu
On ulatet siidine lõng.

Tuleb veel kord! on tuhandeid käike,
Tuhat aega on, loota ju tohib,
Et üks neist ta siia veel juhib,
Selleks veteilm küllaltki väike.

Kõrkjad, käärud ja vetemaa,
Kuhu arvates jäädavalt läksid,
On petlikud talvised, uskudes eksid --
Oma saatusest mööda ei saa!

*

Mõni ulatab kaugemal lainete alt
Pinnale uudishimuse nina.
Et näha, kas istun veel mina.
Siis sulpsu ta lööb pilkavalt
Või ka naerabki sala.
Aga asjata keksib,
Sest haledast eksib --
Ma püüdsin ju hoopis teist kala.
Upsakalt liiga tähtsaks end loeb.
Tulgu nähku -- mul küllaltki saaki, on vedand,
Pole sugugi tahtnudki teda.
Ja et üks oleks parem kui muu,
On eksitus võik,
Ükssama on liha ja luu,
Üks jumala kala on kõik.

Pole sugugi kindlaks ka teht,
Kas ülim on püüdmatu olla
Või minu konksule tulla
On ainuke õnnehetk eht.
Ei tulnud, kuid ilma kas jäin?
Palju paremad tulid ja võtsid,
Mille sina, loll, võtmata jätsid.
Hästi sinuta toimegi sain.

Aga veelgi -- mina ja kork --
Meil on aega ääretult,
Võime maailma lõpuni oota.
Valvame, tabame kõik,
Mis meile on määratud.

*

Nagu india joga
Bramaputra või Gangese kaldal
Istub kujuna päevi ja öid
Pilk jökke, hing taevasse suunit --
Nii minagi jõeveeren siin.
Ent pilk mul on korgil ja hing
Õngenööri-antenniga peab
Vetemaailmaga ühendust.

LIGI 2000 AASTAT AJALEHE SÜNNIST

„Acta Diurna“ — vahatahvlid 59 a. enne Kristust

Luisse ja lihasse on meil imbunud sügisõhtu videvikus tänavail liikudes kuulda poiste karjumist: „Homne „Päevaleht“, „Vaba Maa“, „Rahvaleht““ jne. Sama harjumusega võtame kätte lehe, loeme ta läbi ja heidame nurka kui tarbetu asja, et perenaine teda hiljem pakkimiseks või muuks otstarbeks saaks kasutada.

Lehte lugedes vahest võime mõelda, kuidas valmib paber, kuidas sünnib lehe toimetamine, kuid harva seame endale küsimuse: kuidas tekkis ajaleht? kui vana ta on? kust on saanud ta oma nimetuse ja kui palju perioodilisi väljaandeid üldse on maailmas?

Käesolev kirjutus tahabki tähendatud küsimustele anda lühikese vastuse.

Uurimiste põhjal on võimalik kinnitada, et esimesiks ajalehiks maailmas tuleb pidada Roomas valmistatud vahast tahvleid, mida nimetati „Acta Diurna'deks“ ja mis anti välja aastal 59 enne Kristust. Neile tahvleile oli kirjutatud poliitiline informatsioon.

Keskajal hakkasid mitmed linnad, kirikud ja kloostrid välja andma oma käsikirjalisi ajalehti.

Trükikunsti leiutamine Gutenbergi poolt 15. sajandil on juba kindlam alus ajalehe ilmumisele. Samal sajandil hakkabki õieti trükitud ajaleht ilmuma. Esialgu ei ilmu need veel kindla vaheaja järele, vaid tarvidust mööda, korrapärasust ilmumise ajas mitte arvesse võttes.

Uue tõuke, mis kahtlemata suurt mõju avaldab ajalehe levimisele hilisemal ajal, pole annud miski muu kui Ameerika leiutamine Kolumbuse poolt. Nimelt teatab aastal 1493 Kolumbus Hispaania kuninglikule varamestriile Rafael Schanez'ile Uue Maailma leidmisest. Tähendatud kiri äratab suurt huvi, see tõlgitakse paljudesse keeltesse ning levitatakse tolle aja kohta määratumas arvus eksemplarides. See oli teade, mis leidis kiire levitamise. Järgmise sajandi alul hakkavad ilmuma mitmesugused „Zeytung'id“, „Copey'd“ kirjadest, mis aga alles on vaid ajalehe eelkäijad. Ka siin puudus veel perioodilise ilmuvuse nähe, mida aitas edasi viia õieti postiasjandus.

Veneetsias hakkab 1536. aastal ilmuma „Notizie scritte“, millel on juba ettemääratud ilmumise aeg. Sellega võime seda meie mõiste järele pidada juba ajaleheks.

Kuid esimene moodne ajaleht ilmub alles kolmeveerand sajandit hiljem — 17. sajandi esimesel kümnel Saksamaal. Nimelt on Heidelbergi ülikooli raamatukogus säilinud Saksamaa esimese ajalehe „Relation

Aller Fürnemmen und Gedenkwürdigen Historien usw.“ 1609. aasta numbrid. Kuid seal on näha, et see polnud esimene aastakäik, kuna mõned varemalt pidid olema ilmunud. Selle ajalehe väljaandjaks oli Strassburgi trükikoja omanik Johann Carolus. Mõne aasta pärast hakkab ka mujal Saksamaal ajalehti ilmuma.

Saksamaalt levib ajalehe trükkimise ja toimetamise kunst teistesse Euroopa maadesse. Austrias ilmub esimene ajaleht 1615. a., Inglismaal — 1622. a., Prantsusmaal — 1631. a., Ameerikas — 1690. a., Hispaanias 18. sajandi keskel, Hollandis — 1619. a., Venemaal — 1703. a., Türgimaal — 1832. a., Jaapanis — 1864. a.

Kokkuvõtted, mis tehtud 1895. aasta kohta, näitavad, et tähendatud aastal maailmas ilmus 41.383 perioodilist väljaannet. Neist ilmus Euroopas — 20.347, Ameerikas — 19.500, Aasias — 773, Austraalias — 661 ja Aafrikas 102. Tähendatud väljaannetest ilmus inglise keeles 16.500, saksa keeles — 7.350, prantsuse keeles — 3.850, hispaania keeles — 1.600.

Raske on praeguse aja kohta teha kokkuvõtet, kuid asjatundjad hindavad perioodiliste väljaannete arvu 100.000 peale. Allpool on toodud üksikute riikide kohta kokkuvõtted.

Seal näeme, et kõige rohkem nimetusi on Ameerikas, kus ilmub 20.719 erinimetusega väljaannet. Kuid tuleb ka arvestada seda, mitme kodaniku peale tuleb üks perioodiline väljaanne. Selles arvestuses näeme, et kaugel teistest ees on Daani, kus iga 1581 elaniku kohta tuleb üks leht, kuna järgneval — Norral — on üks leht 2697 kodaniku kohta.

Oma uhkuseks võime tõendada, et Eesti oma naabreist ja sugurahvastest esirinnas sammub. Säärase arvestuse järele oleme 7. kohal, kuna meil on üks leht 5.545 kodaniku kohta. Soome on 13. ja Läti 18. kohal. Laseme kõnelda arve, mis kokku võetud Ungari statistiku Elekesi poolt.

	Perioodiliste väljaannete arv	Kodanikkude arv ühe väljaande peale
Daani	2.188	1.581
Norra	1.027	2.697
Belgia	1.703	4.586
Uruguay	350	4.686
Čiili	775	5.084
Ameerika Ühisriigid	20.719	5.478
Eesti	202	5.545
Hollandi	1170	6.325
Prantsuse	6.000	6.630

	Perioodiliste väljaannete arv	Kodanikkude arv tše väljaande peale
Saksa	9.902	6.396
Čehhoslovakkia	2.060	6.607
Bulgaaria	791	6.865
Soome	489	7.157
Palestiina	97	7.835
Ungari	934	8.960
Portugaalia	667	9.040
Kanada	1.021	9.167
Läti	202	9.208
Hispaania	2.289	9.506
Kuuba	303	11.221
Argentiina	795	12.327
Brasiilia	1250	13.618
Costa-Rica	31	16.229
Poola	1711	16.879
Jaapan	3500	17.069
Kolumbia	381	17.743
Lõuna-Slaavia	510	23.569
Peru	228	24.342
Paraguay	29	29.310
Itaalia	900	44.822
Venemaa	2.257	45.286
Mehhiko	277	51.625
Lõuna-Aafrika	138	52.105
India	4251	75.194
Boliivia	33	90.606
Türgi	76	173.684
Inglise	3.000*)	

*

Ajalehe nimetused on erikeeltes mitmesugused. Sakslastel „Zeitung“, prantslastel „journal“ ning võõrkeelsete ajalehtede jaoks „gazette“. Viimast nimetust tunneme mitmel kujul suuremas osas Euroopa keeltes, nagu itaalia, inglise, hispaania, poola, vene jne. keeles.

Pole seni lõplikult kindlaks tehtud, kust on saanud aluse itaaliakeelne „gazetta“, millest paljud rahvad oma nimetuse ajalehe jaoks on laenanud. Ühed väidavad, et aluseks on „gazza“, mis pole muu kui

*) Ainult ajalehed; ajakirjade arv teadmata.

meie harakas ja millega on tahetud märkida ajalehe tungi teateid edasi anda, lobiseda, nagu teeb seda meie tuntud lind.

Teised on arvamisel, et aluseks on Veneetsia raha nimetus „gazetta“, mis peaks tähendama raha ehk hinda, mis maksti teadete lugemise eest.

Saksakeelne „Zeitung“ on tulnud alamsaksa murdest „Theiding“ ehk „Theidung“, mis tähendab teadet.

*

Nagu öeldud, võime olla uhked endi peale, kuna meil ajalehti ilmub rohkem kui naabreil ja sugurahvastel. Kuid peale selle on meie ajakirjandus ka teistest vanem.

Meie esimene ajaleht on Põltsamaa õpetaja Hupeli poolt 1766—1767. a. väljaantud „Lühhiike Oppetus“, mida arvatavasti on ilmunud kõigest 42 numbrit, andes edasi peamiselt arstlikku õpetust. Säilinud sellest lehest on 41 numbrit. Hupeli leht jäi varsti seisma ning siis tekkis ligi pooleaja-aastane vaheaeg, kuna alles 1806. aastal hakkas ilmuma õpetajate Oldekopi ja Rothi toimetusel „Tarto Ma rahva Näddala leht“, mis aga juba samal aastal vägivaldselt suleti. 1821.—1825. a. ilmus Otto V. Masingi „Maarahva Näddalaleht“, mis korrapäraselt kord nädalas lugemisainet pakkus. Tekkis jällegi vaheaeg, mil ilmus ainult ametlik „Tallo-rahva kulutajad“. 1847.—1849. a. ilmub „Leivakorvikenne ehk õpetused ja juttustamised Marahva kasuks ülespandud“. 1848. a. hakkab ilmuma Kreutzwaldi „Ma-ilm ja mõnda mis seal sees leida on“. Seal leiame isegi illustratsioone. Jannsenilt ilmub samal aastal kuni 1860. a. „Sannumetoja“.

Ja 1857. a. hakkab ilmuma „Perno Postimees“, mis ajast võime arvata kestva Eesti ajakirjanduse algust.

Soomlastel ilmus esimene ajaleht 1775. a., seega ligi 10 aastat hiljem kui meil. Lätlastel ilmus esimene leht 1822. a. See oli „Latveecha Avises“, mis ilmus vahetpidamata kuni 1915. aastani. Ungarlastel ilmus esimene leht ungari keeles 1781. a., kuna neil varematal aastatel ilmus ladinakeelne ajaleht.

Mart Ormi jutustus

I

Mgan seda lugu öieti sellest päevast, mil ühel juuniõhtul astusin Siiesoo heinamaal wikatisse. Sulane Annus oli selle wisanud hooletult pöösa alla. Gaaw ulatus luuni ja pani mu nii mõnekski nädalaks koju.

Kui juba mõisin käia kõle waral, wõtsin oma hooliks kergemaid koduseid talitusi. Kui juhtus neist jattuna aega, lõikasid rehapulki wõi parandasid ühteist tööriista.

Ühel eredapäikeselisel päewal, kui istusin pinnu ees ja seadsin uuele sirbile taha liitt, tuli meile mu wennatütar Deena. Ta oli maenelaps ja teenis Oruwere mõisas pesutiidrukuna.

Nägin koha, et tiidruk oli tulnud tiitsesti. Sitirätk oli langenud õlule ja ta punetawast põstist lagunes õrn puna kaelale.

Ta awaldas mu õnnetuse kohta sooja kaastunnet. Ujun, et ta sõnad tulid südamest, sest küllap temalgi oli aimu, mäherdune hoop see on talutöödele, kui mees istub tiitfel ajal kodus.

Lõppeks küsis ta, millal perenaine peaks tulema koju.

„Arwan, et ta ei tule niipea. On ju Laganiidul maas hull kuima loogu ja wististi said nad tänaseks ka endile mõned päewilised.“

Ta waatas mõtteis enda ette. Lõpuks sõnas ta rõhkem enesele: „Ega mul oleks ühti aega oodata.“

„Kui sul nüüd midagi on perenaisele öelda, ehk wõiksin minagi seda edasi anda, muidugi kui see ei ole mõni suur saladus.“

„Mis see nüüd nii saladus ongi,“ tähendas ta. „Eks see tule ikkagi välja. Aga talle ma kõneleaksin.“

„Noh, kui ei taha mulle rääkida, eks siis pea ootama.“

Ta ma asusin uuesti oma tegewusele.

„Kuule, onu,“ ütles ta weidi aja pärast, „eks ma wõi seda simulegi kõnelda. Tahaksin sinult küsida nõu.“

„Noh, hea küll, lasse aga käia. Küllap mina annan sulle head nõu, kui aga oskan.“

„Kuule, onu, ma lähen mehele.“

Seda ütles ta toonil, nagu oleks üles tunnistanud mingisuguse kuriteo. Häbelik oli ta seejuures, nii et ei julgenud waadata minule otse. Kogu ta pale ja kael wärwusid weel hoogsamalt.

„Noh, mis seal siis on?“ sõnasin. „Eks noored tütarlapsed ole ennegi teinud niisuguse tembu ja teewad pärast sindki. Mina omapoolt soowin, et taewatija õnnistaks ju sammum. Kes see mees siis on?“

„Suurika Hendrik.“

„Suurika Hendrik? Ma ei tunne seda meest. Aga kui ma ei eksi, siis on ta Suurika peremehe kõige noorem wend. Kus te siis saite tuttawaks?“

Ta on tänawu meie mõisas teopoisiks. Söök perelauas. Ega ta ei joo. Bidin perenaiselt küsima, mis ta sellest arwab.“

„Noh, mis seal nüüd palju teistel on arwata, eks see ole teie oma asi. Kuhu te siis asuksite elama?“

„Sellest oleme ka kõnelnud. Hendrik arwab, et wõiks eiotja wõtta teomehe koha, aga pärastpoole ehk minna linna. Eks sealt jää ju ikka mingi teenistuse. On ju mitmedki läinud linna.“

Algugi, et minul mingit põhjust ei olnud segada nende katwatusse, kuid ometi ei saanud eneseft eemaldada sel puhul mõtet, et see samm on otse ilmaaegne. Nad wõtawad teomehe koha, aga see wäike tiidruk ei ojanud kujutella neid raskesti, mis ta seega wõtab enda kanda. Tal polnud neist aimugi. Kas polnud ma nende elu näinud? Eks see ole üks rühkimine ja waewlemine päikese tõusust loodeni, mis jõob ja häwitab ära inimese, nii et taft jääb wäheste aastate järele ainult inimese ware. Eks olnud ma näinud küllalt neid teomeeste naisi, kelle rinnad raske töö lihitse aja jooksul on rõhunud fisse, õitkswad palged on fiskunud lahjaks ja inetuks ja kehad muljunud küüru. Nende suurim ja wihaseim waenlane on alaline töö, puudus ja waem, ja need ei lasse neid küüpsift enne, kui neil lähed forda põgeneda kalmukinkasse. Ma ei saanud oma mõtteid ta eest täiesti warjata ja lauufin:

„Eks ta ole niihästi maal kui linnaski ühtwiisi raske. Arwan, et sul praegu kaunisti kergem on elada kui naisestpeast ja siis, kui tulewad lapsed.“

„Onu, mis ja nüüd kõneled,“ tähendas ta häbelikult, mille juures ta pale kattus õrna punaga.

„Noh, eks needki tule,“ tähendasin, „ja omajagu raskust toowad niihästi teile kui igale teiseleagi. Ega ma find keela, aga eks sul oleks aega küll, oled ju alles 20-aastane.“

Nutrats muutus ta nägu. Näppis agaralt oma põllepaelu. Nähtawasti oli ta oodanud minult sõnu, mis oleksid meeldinud noorele elerikolowale südamele. Ega meil olnudki enam juttu ja ega ma teda keelnudki, kui walmistus äraminekule. Algugi et mu jüda oleks tahtnud lauufuda: ära mine teopoisile, jätfin siis sõnad oma suhu. Mis mul ongi waja segada nende asjasse, sest kas siis minagi seda tean, misfugufel elufammul neid waritseb õnn.

II

Algugi et tegin noorpaari oma pulmast ärajäämistegega otse õnnetuks, ei saanud parimaht tahtmisest hoolimata neist võtta osa. Aga usun — küllap nad leidsid isefesksis peagi tröösti, sest ometi kuuldus peigmehe kohta nii mitme juust aina kiitust. „Niisugune tugew, priske mees, igapidi targa ja lahke olefuga. Alles üsna pisuke habe teifel nina all. Ei joonud mitte kordagi purju. Mis noorikul wiga elada niisuguse mehega!“

Saanud me kõnelnud ühest-teisest, nagu otfides jõnu, tahtis lõppeda meie jutt. Lundsime mõlemad midagi olewat kuski hinge taga peidus, mida piüüdsime warjata teineteise eest. Ometi paritses see ja piüüdis pääjeda walla.

„Ea, onu, tulid-nägid, et tõusen woodist. Sa arwad, et olen laif. Aga meil on ka lehm ja siga. Ujan lehma hommikul wara küll wälja, aga ega ta sealt karjamaalt midagi saa, luupaljas nõmm. Pead otfima, kust aiaäärast saab midagi kitkuda. Need nõgesed

Gori joonistus

Intervjuu.

Nõnda kõneldi Deena mehest.

Möödus kuus kolm-neli, enne kui kord linnast tulles astusin üle nende läwe.

Nende korter oli Raudwene mõisa teomajas, kus need majad olid otse kobaras koos.

Oli pärastlõunal, kui tõmbasin kinni hobuse teomaju piirawa aia toeteiba külge. Mind nähes laffas kätsemast ja sulistamast mudalombis kummekond poolpaljast ja üleni porist last. Minu minnes nende poole jooksid mõned neist haopinu taha, kuna julgemad mulle wahtisid otfa oma räpaste nägudega.

Saanud neilt teada Hindrefu ja Deena korteri, läfsin isääraltiselt wastikult lehtawasse majja. Mind nähes ja ära tundes tõusis noorik nagu ehmuades woodist.

Tal oli wäga hea meel, et olin astunud ometi kordti tema poole.

kõrwetatwad — näe, käed on üsna millis. Meil on seal Raagnõmme soos ka heinatükk. Selle tegin ära, Hendrik aitas pühapäewiti panna kokku. Sealt tulin tänagi, oli teist weel üks riba. Aga uni hakkas kangesti peale tikkuma, wistafin korrats jängi, ei näinudki, kui filmad läfsid kinni.

See kõne oli nagu põgenemine, et jelle eest pääjeda kõrwale, mis õieti peitses minu ja tema hinges.

Sumalaga jättes juhtusid meie pilgud wastamisi. Ma ei suutnud end hoida, pidafin ta käe pihus:

„Suule, Deena, ütle nüüd mulle, kas oled õnnelik? Ous sul parem elada kui tiidrukpeast?“

„Ets ta nüüd oleks küll, aga ega saa siin eladagi. Tuli uus walitseja, see on taga ajamas nagu kurimaim. Ega Hendrik saa õhtul enne kella 11 koju ja hommikul ole juba kella kahe ajal wäljas.“

„Ei näegi üksteist päewa kohta?“

„Ja ega see kodunegi elu siin midagi ole,“ kõneles ta edasi. „Siin on inimesed koos üksteise kaelas, alati tülid ja pahandused.“

Samal hetkel tõusis eemalt laste kisa, millele seika kuulidus nuttu ja wanainimese kirumist.

„Ega ole filmapiltkugi, kus saaks läbi tüllita: üks pekjab teise lapsi, siis kestab sõda mitu tundi.“

„Õõi nii,“ lausujin. „Eks see ole ikka, kui inimesed hunnikus koos.“

„Ega Hendrik tahagi siia kauaks jääda. Waatab ringi, aga ega olegi hõlpus midagi muud leida. Wend lubab isa pärandusest maksja sada rubla, aga praegu tal ei ole. Ta on linnaminemisejt ka kõnelnud, aga õeldakse, et ka seal olewat praegu õige raske leida tööd.“

Õõis ta jutust mõista, et nad kahekesti olid harutanud ja otfinud, aga kerge polnud leida teed, mis neid oleks lubanud juhtida paremale tulewikule.

Tulles ära, kutsujin teda wahete-wahel ka oma poole ja, jätnud terwiisi ta mehele, sõitsin koju. Siida oli mul kurb ja mul oli tunne, et raske koorem ja mure rõhub maha selle õrna ja lustilise iseloomu.

III

Kuud kuus-seitse pärast seda sõitsime Deena poole. Tal oli sündinud tütreke ja selle ristsetel ei tohtinud mina puududa mingi hinna eest.

Ristimist toimetas kodus kohalik kooliõpetaja. Teomeeste lastel oli selleks erieesõigus, et neid wõidi ristida kodus, selle üle ei sõitnud õpetaja nurinat. Ei ole ju mõisa teomehel hobuselooma ja niisuguseks tühiüks asjatalituseks ei maksa anda ka mõisa hobust.

Möödunud ristimine, istumine sõõgilauda. Urusadawalt oli noorpaaril oma efimese lapse üle väga hea meel ja nad olid kutsunud kokku hulga tuttawaid.

Spoolikalt pakutud ja weel hoolikamalt maitstud wiin päästis ruttu walla keelepaelad.

„Meie elu nüüd,“ tähendas minu wastas istuw punase habemega, kortsulise näoga, joonilise kaelaga, umbes 35—40-aastane mees. „Saab läbi, aga kuhu ja pääsed oma hingega? Wasta ümber ole iga jumalapäew wäljas hommikust õhtuni, olgu ilm misjugune tahes. Sa ole õnnelik, kui saad selle eest igaks päewaks sikkuleiba.“

„Noh — tahaksid wiist kodus naise juures istuda ja jassa mängida?“

„Eks meist igauks tahaks elada inimese wiisi. Kui pean juba elama looma wiisi, siis oleffin wõinud sündida hobuseks?“

„Näe nüüd inimese suud,“ hüüdis keegi naine laua otjast.

„See ikka, kui sul midagi on kõhunurgas ja riie ül,“ arwas keegi wanem mees.

„Dns see siis minu süü, et olen teomees?“

„Sa oled ju katsumud üht ja teist. Aga ikka jälle tuled tagasi teomajja.“

„Kurad wõtaks!“ hüüdis efitõneleja ia löi rusikaga wastu lauda. „Aga kas meiega wõidakse siis teha, mis aga tahetakse? Mis õigus on neil meid nüllgida?“

„Mis õigus? Kes sind kinni peab? Süripäew ees, lase jalga!“

„Sina kõneled nii. Sina oled rahul, olgugi et su naine juba kolmandat kuud jalaga maas. Sa käitsid

ju küsimas hobust, tahtsid tuua tohtri — mis õeldi sulle?“

„Seda ja nüüd lähed rääkima. Loomadel siis aega kibedal tööajal. Wõi see tohtergi nüüd mõni jumal on. Sumala õnnetused, kes wõib nende eest hoida.“

„Jäta oma lori. Su naine kipunab waludes, aga mõisa loomadel pole aega. Wra siin jumalat kisu sellesse kampa. Ei midagi — me oleme tööloomad ja see on kõik.“

See ütetus rõhus pidulaua weidiks waikima.

„Eks Loomal ole omajagu õigust,“ päästis lahti meesti jutuotsa keegi kuimetanud, noatera-ninaga naine. Seal wa Kilgi Rein. Eks temagi ole teeninud oma eluaja, aga mis tal nüüd on, otje näljasurm waruks. Wald annab teisele magajist waka kõlkaid — katju kuidas sellega elad.“

„Kui oled noor, siis ikka pead wastu. Wga tuleb wanadus, kes siis sinust küsib. Eks need teomehe lapsed jää niijama teomeesteks, ega neistki kellelegi tule arnuandjat.“

„Aga mida ja siis tahaksid?“

„Mida tahaksin? Seda on küjida kerge. Mis muud kui elada inimese moodi. Näete isegi — siin me oleme kõik kobaras koos. Suhtub ühel päewal minema lahti tuli, kas jääb meil siis weel riidehilpu tagamaraaks? Dns mõisjal metsa wähe, kas ei wõiks teha oma teenijale ometi korralikud hooned?“

„Aga mis ja teed siis, kui see maailma elu on loodud juba niisuguseks.“

„Kes kurat ta siis löi — ega keegi muu kui meie ise. Dn aga ilusti loodud — ühel hommikust-õhtuni prassida ja pillata ja sajad olgu näljas ja willetjuses. Näete ise, misjugused kitjad koopad on meie korteriteks. Mlati on lapsed haiged ja wirilad ja wõi see furnuaiateegi saab kaswada rohutu? Wga tema seal elab oma perega tosinates tubades. Eks me ole ometi ka inimesed? Ja te ütlete, eks see ole nii loodud.“

Olgugi et lõppeks katkes seegi jutulõng, oli ta wiinud ära pidulaualt rõõmsa meeleolu.

Õhtul hilja sealt tulles Deena oma mehega mind saatma weidi maad. Seijatafime mulgu wahel.

„Eks see ole tõsi küll, mis Toomas rääkis,“ tähendas Hendrik? „Ega see teomehe koht pole nüüd midagi wäärt. Olen ka ümber waadanud üht ja teist. Eks näe edaspidi.“

Wankri kõmisedes sõitsin ära mööda auklikku, kiwiist teed.

IV

Järgmisel kewadel kaduski Deena oma mehega õige hulgaaks ajaks minu filmist. Kuulsin küll, et ta olewat kolunud Raskimurme mõisa, aga see oli ometi niiwõrra kaugel, et sinna ei ulatunud minu jalg. Möödus aastat neli wõi wiis, olid katsumud selle aja wältel ford elada ka oma käel.

19... kewadel tulid nad tagasi Raudweresse.

Õlime lõpetanud parajasti kartulipanemise, kui Deena ühel õhtul tuli meile. Sumala-eest ma teda alul ei tunnud. Endisejt rõõmsast, õitswast inimesejst polnud midagi järel: palged augus, nagu tõmmatud üle sügawate kortsubega, teha inetult küllrus, ees suur kõht nagu korw seelikul all.

Wah, see oli siis see Deena, kes minule siin aasta

alla. Minugi filmade ette kerfifid mõisa lainetawad wilja-wäljad ja sealjamas jälle inimeste-karjad, kes otfifid tööd ja leiba. Sa seepärast nad hulkufid, et neil ei olnud ei peawarju ega maad.

Meie wald on juurepiiriline ja käis koos meiegi täistogu. Mina ei saanud jellest wõtta osa, sest raste jookswa fundis mu päewadeks woodi. Aga kuuldufed jõudfid meile ja need kuuldufed tulid küll ohete, küll hõifete saatel.

Rõõmu tegi mulle, kui Deena hilisjüagifel kord tuli meile. Kõhe wõis näha, et ta otse järas fifemifefst rõõmuft, julgufefst. Küfimufefle, kuidas nende käsi käib, wastas ta:

„Eks praegu lähe ifta wanawiiji, aga küllap tuleb peagi muutus.“

„Kuidas? Kas lähete ära?“

„Ei. Kuhu me läheme? Eks igalpool lähe nüüd inimeste elu kergemaks. Nüüd pannakse matkma kõit uued seadufed. Need annawad töö-inimesefle inimesefõigufed, nii et sünnib elada igal pool.“

Küfifin, pärifin üht-teift, aga me olime ühetargad. Ega minagi teadnud talle wastu waielda ega olnud seda wõjagi, sest küllalt oli fogu jügifene tuuleõht mulle kuulmeifse puurimud teateid neift uutefst seadufefst ja õigufefst.

„Küll see elu oli meil ifta küll hull ja wilets,“ tähendas ta lahufdes. „Aga eks nüüd tule teifjugufed päewad. Eks tule, onu, fiis ka meie poole. Kui wiimaks käifid, oli mul päris häbi.“

Waatafin talle järele:

„Õnnelik naine, ju lootufel on wõimjad tiivad. Su lootufed jüitawad ju rinnas tuled!“

VII

Walus on hingel, walus on filmil, sest nende leefide hele walgus kufjab mind ülal olles, magades. Waadates pimedal õhtul põllumäelt, oli see esmalt nagu mefjatagant tõufew kufferm. Siis tõufis ja kerfis ta kiiresti tuule liigutatud loitwaks tulemereks. Deegid ulatufid pimedal õöl taewawõlwideni. Õht oli käis õht-kamifi, õö täis walufaid karjatusi.

Mu pea oli täis walu. Ah see ongi fiis see inimese-armastus, see ühedigufelus, kus ükski ei tee teifefle kurja, kus ei ole rõhujaid ega rõhutawaid? Ah see jaadi fiis kätte? Uuesti kerfifid leegid teifefst taewakarelt, kolmandalt, neljandalt. Nad tõufid ka fiis mu filmade ette, kui wajuatafin oma näo õhtul woodis padjasse.

Kuidas elafime sellal päewast-päewa elemil hingega, kes juudab seda kududa tihedaks jutufangaks. Inimesef hing oli alalifeflalt nagu närifinud rohi hilisjüagifel põllupeenral, kus teda tormid wintfutatawad fita-finna ja ahwardawad kistuda hoopis lahfi ta pehastunud juurilt. Lõppis leefide lohutatav walgus pimedalt taewarannalt, sest mõifatesse olid tulnud soldatite ja madruftte folgad. Nüüd kõneldi, et kifendamine kuulduwat hominifufst õhtuni, sest liha pekstawat lahfi luif. Enam weel: kümnete kaupa loeti nimesid, kes olid põgenenud kodunt, ja niifama teati nimesid, kes fogu wallarahwa nähes on lastud maha. Inimesefid käifid küürus nagu kartes langemat pähe midagi rasket, mis purustab; kõneldi fofinal, nagu kartes, et kuulewad seinad fõru ja näewad füdamete mõtteid.

Niimififi jõudfid kätte jõulud.

Õdime õhtufst jõulu laupäewa eelõhtul. Seal kifti lahfi uks ja tuppa astus lumine mees. Olugugi et ma ei teadnud midagi olewat oma füdamel, mis oleks annud põhjufst kartufefst, ometi tundfin kangeftumwat oma käfi. Wõib-olla, et lõi korrafs seismagi weri mu jõontes.

See mees oli Hendrik.

Tunnud ära ta, langes nagu kiwifoozem füdamelt.

„Sina Sumal, kuidas käis minufst läbi,“ laufus mu naine.

„Eks istu fiis,“ ütlesin talle, pakufdes tooli. „Sel-le ilmaga ja teega. Kas Deena on haige?“

„Ei. Ega ma tulnudki kodufst. Olen põgenemas.“
Ta hääf kostis nagu kufstfi kätte tagant, kinnifurutud rinnast.

„Sa oled põgenemas? Kelle eeft?“

„Sa küfid?“ ja ta fuu tõmbus wirilale naeratu-fefle. „Eks mõrtfufate eeft. Nende eeft, kes nüüd tapawad igalpool inimesi.“

„Tule Sumal appi! Ah find aetasse taga?“ hüüdis mu naine.

Hendrik tõufis piifti.

„Ega ma jäägi fiia!“

Ta pöördus ufse poole.

„Kuhu ja fiis lähed nüüd wastu õöd? Mäed, mis-jugune ilm wäljas. Kes find fiit otfif?“ kõnelesin talle julgustades.

„Ega ma olekski tulnud, aga hakkas külm.“

Kufufin ta lauda. Olugugi et piüidid alul falata oma nälga, ei fuutnud ta seda kuigi kaua. Tugew mees, tugew nälga, ja ta fõi nüüd otse inetu aplufega.

Kustutanud ofalkfi nälja, pöördus äkitfelft minu poole.

„Kuule, kas julged anda mulle õõmaja? Aga kui mind fiit leitafse?“

Tõepooleft ei ajanud see ütelfus mu peale mingit hirmu. Mis fiis on, kui leitafse? Kellele olen ma teinud fiis sellega kurja? Ta on ju inimene, ega ole mõrtfufas ega tagaotfitaw wang?

„Miks ja ei wõi fiis olla õõmajal? Kas oled fiis teinud mingit kurja, et find otfitafse?“

„Kurja? Kas need olid kurjategijad, kes reedel maha lasti Wäägwere wäljal?“

„Mis sulle fiis taheti teha?“

„Mis muud kui maha lasta. Niifama nagu teifsedfi.“

„Piüha Sumal, mis eeft fiis?“ hüüdis mu naine.

„Seepärast, et ma läfifin teomeefte eesotfjas härra juure ja ütlesin talle, mis me nõuame.“

„Mis ja nüüd räägid, ega fiis seepärast weel kedagi maha lasta!“

Ma ufufin seda, mis ütlesin, ja see ufst oleks ulatunud ifegi temasse. Säime aegamifi kõif weidi rahulifemaks. Käifin ifegi õues ja kuulatafin. Sgal-pool oli õö, waitne õö. Minult langes mõni harw lumehelwe. Wahete-wahel paiftis pilwede wahelt kuu ja heiftis warju üle õue.

Möödus rahulifult õö. Tõufstes oli Hendrik kurb-tõfime. Lõppefst astufski minu juure ja ütles:

„Kuule, ma lähen ära. Kui kauaks ma iftagi wõin jääda teile?“

„Sa lähed? Kuhu?“

MÕND POOLA AJAKIRJANDUSEST

Käesoleva aasta augustis külastas rühm Eesti ajakirjanikke Poolat, eesmärgiga tutvuda praeguse, kümme aastat iseseisva, Poola majan-

mida hakati välja andma 1661. aastal Varssavis. (Võrdluseks: — esimeseks Eesti ajaleheks peetakse 1766. a. Põltsamaal ilmuma hakanud

Eesti ajakirjanikkude külaskäik Poolasse.

Jõudmine Varssavi. Pilt on tehtud Varssavi jaamahoone esisel. Vasakult paremale: J. Rebane („Päevaleht“), J. Veelman („Kaja“), E. Treufeldt („Maa“), J. Tomp („Vaba Maa“), L. Kenn („Päevaleht“) — ekskursiooni juht, I. Tõnisson („Postimees“), W. Gielzinsky — Varssavi ajakirjanikkude sündikaadi esimees, Smigielski — Poola välisministeeriumi ida-osakonna nõunik, A. Kukk („Kaubandus-tööstuskoja Teataja“).

dusliku ja kultuurilise eluga. Eesti ajakirjanikke võeti igal pool, kus nad oma kahepäevase ringreisil peatusid, vastu suure sõbralikkuse ning südamlikkusega, seda niihästi Poola ametlike ringkondade kui ka ajakirjanikkude poolt. Sel ringreisil avanes Eesti ajakirjanikkudel võimalus teha tähelepanekuid ka Poola ajakirjanduse üle, millest ongi siinkohal jutt.

Poola ajakirjandus on üle 250 aasta vana. Esimeseks poolakeelseks korrapäraselt ilmuvaks ajaleheks oli nädalaleht „Merkurjusz Polski“,

arstiteaduslikku nädalalehte „Lühikesed õpetused jne.“)

Praegune Poola press on suur. Poolas ilmub üle 400 ajalehe (kaasa arvatud kuni 2 korda nädalas ilmuvad), üle 600 nädalalehe ja 1.000 ajakirja. Üksi Varssavis on igapäev ilmuvaid ajalehti 35, neist poolakeelseid 25, peale selle hulk nädalalehti ja ajakirju. Kokku ilmub Varssavis, millises linnas on ümmarguselt 1.200.000 elanikku (kogu Poolas 32 miljonit), ligi 500 perioodilist trükitoodet.

Ajalehtede tiraažid on võrdlemisi suured. Huvitav on märkida, et kõige loetavamaks ajaleheks pole mitte mõni pealinnas ilmuv päevaleht, vaid Krakovis — selles Poola vaimse elu tsentris ja vanas ülikoolilinnas — väljaantav „Ilustrowany Kurjer Codzienny“, mida trükitakse iga päev üle 100.000 eksemplari ja mida loetakse üle riigi. See on pildirikas, hästi toimetatud ajaleht. Kõige vanemaks, kuid ühtlasi väga loetavaks ajaleheks on „Kurjer Warszawski“ (asutatud 1821. a.). Ligi 100.000-lise tiraažini ulatuvad veel „Kurjer Poranny“ ühes oma õhtuväljaande „Przeгляд Wieczornu'ga“ ning sensatsioonilehed „Express Poranny“ ja „Kurjer Czerwony“.

Suuremad Poola ajalehed on kõik kaunis jõukad. Toimetused asuvad suurejooneliselt sisseseatud ja eriti ajalehetöö jaoks kohandatud hoonetes, Euroopa suurlinnades peetakse oma erikorrespondente, samuti on kõigil rahvusvahelistel suurkonverentsidel Poola press alati arvurikalt esindatud.

Ajakirjanikkude pere on hästi organiseeritud. Suuremates keskkochtades tegutsevad ajakirjanikkude sündikaadid, neid on üle Poola kokku 8, mis on koondatud keskorganisatsiooni — nime all „Zwiazek Syndykatów Dziennikarskich“ (ajakirjanikkude sündikaatide liit). Viimane kuulub rahvusvahelisesse ajakirjanikkude ühendusse — „Fédération Internationale des Journalistes“ (FIJ). Sündikaadid on oma iseloomult puht-kutseorganisatsioonid, kuhu kuuluvad kõik ajakirjanikud parteide peale vaatamata. Nende tegevusest võtavad osa ka vähemusrahvustest pärit olevad ajakirjanikud; Varssavi sündikaadi juures tegutseb koguni eriline juudi ajakirjanikkude osakond.

Peale ülemalpool tähendatud kutseorganisatsioonide tegutseb veel terve rida vähemaid ajakirjanikkude ühinguid, mis kannavad rohkem klubide iseloomu ja millede tegevusest võtavad tihti osa ka kirjanikud. Osa provintsi ajakirjanikke ja ajalehtede väljaandjaid on koondatud provintsi ajakirjanikkude liitu.

Tegutseb ka üleriiklik omavaheline abiand-

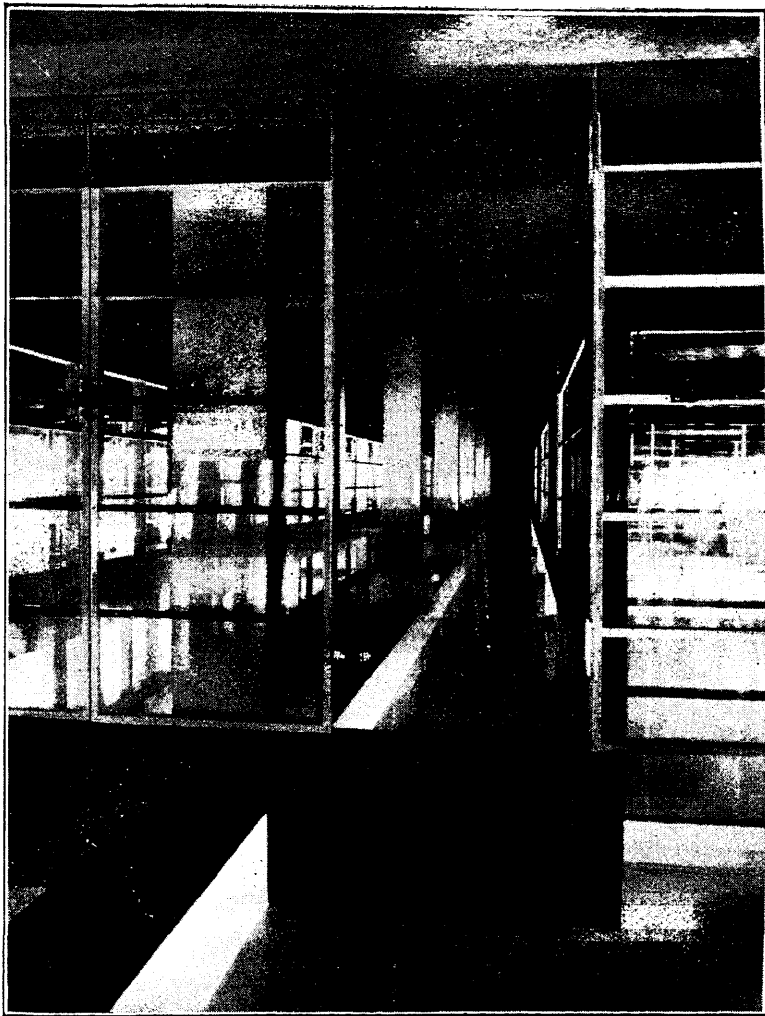
mise organisatsioon — Poola kirjanikkude ja ajakirjanikkude kindlustus- ja abiandmise kassa, millest ajakirjanikud saavad toetust haiguse kordadel ja vanaduse puhul.

Hiljuti pandi Poolas maksma huvitav määrus, mille järele ajakirjanikkudel tulumaksu määra tunduvalt vähendati. Nimelt lubatakse ajakirjanikkudel edaspidi kuni 50 protsenti oma tulust maha arvata „produkt-siooni kulude“ katteks. Nagu iga tööstur maksab tulumaksu ainult oma puhalt tulult, millest kõik produkt-siooni peale kulutatud summad on maha arvatud, nii on tunnistatud ka osa ajakirjaniku väljaminekuist tema kutselise töö peale kulutatuks.

Ajakirjanduslike jõudude ettevalmistamiseks tegutseb Varssavis juba 11. aastat ajakirjanduse ülikool, millel on kolmeaastane kursus ja milles peavad ettelugemisi ülikooli professorid ja tuntud vanemad ajakirjanikud.

* * *

Muljeterohke oli käik Varssavis Marszałkowski asuvasse kirjastuse „Prasa Polska“ vastvalminud ajakirjanduse majja, kus asuvad suurte sensatsioonilehtede „Express Poranny“ ja „Kurjer Czerwony“ toimetused ja

Toimetuse ruumid.

Koridor, mis lahutab kaht toimetajate kabinetide rida.

trükikoda. Seda hoonet peetakse moodsaimeks ajalehemajaks kogu Põhja-Euroopas. Kuna need ajalehed mõne aasta jooksul on jõudnud suurte tiraažideni ning soetanud endale otse eeskujulikult sisseseatud toimetuse ja trükikoja, siis peatume nende juures veidi pikemalt.

Üldiselt on Poola ajalehed kaunis tagasihoidlikult toimetatud. Suuremas osas ajalehtedest puudub sensatsiooni tagaajamine, küll aga antakse rohkesti ruumi tõsiste poliitilistele ja teaduslikele artiklitele, jättes kohaliku kroonika rohkem tahaplaanile.

tede asutajate vaade, et ajaleht võib olla ka suurepäraseks äriliseks ettevõtteks, oli õige. Publik ihkab sensatsiooni. Juba esimestest päevadest peale oli uutel ajalehtedel hea minek. Nende tiraaž tõuseb järjest ning kirjastuse jõukus kasvab. Praegu on kirjastusel „Prasa Polska“ parim trükikoda ning suurim ajalehehoone üle Poola.

Kirjastuse „Prasa Polska“ hoone on omakohast tehniline suursaavutus. See on suur viiekordne raudbetoonist maja, ehitatud moodsas kastikujulises stiilis, suurte laiade akendega.

Toimetuse ruumid.

Pildil on näha klaasist kabinettide rida toimetajate jaoks.

„Express Poranny“ ja „Kurjer Czerwony“ ilmuma hakkamine 1922. aastal tõi uue voolu Poola ajakirjandusse. Grupp ajakirjanikke astus kokku ning tegi algust uute sensatsiooni tagaajavate ajalehtede väljaandmisega. Need pidid täitma tühja koha Poola ajakirjanduses. Neis hakati pühendama peatähelepanu kohalikele sündmustele, tõstes välja eriti neid sõnumeid, mis laiadele massidele on meelepärased ja millele olid teised ajalehed seni jätnud ainult mõne rea petit's.

Kuna need ajalehed ilmusid punaste peal kirjadega (koguni nimi „Kurjer Czerwony“ tähendab „Punane kurjeer“), mis oli Poolas uudiseks, siis kutsutakse neid ajalehti veel praegugi „punaseks ajakirjanduseks“ — muidugi mitte selles mõttes „punaseks“, nagu meil sellest sõnast tihti aru saadakse.

Uute ajalehtede asutajatel puudus alul rahaline seljatagune. Nad asusid tööle väikeses toakeses, võõra trükikoja juures. Kuid ajaleh-

Välisfassaadi ainukeseks kaunistuseks on punaseks värvitud karniisid ja punased veetorud.

Hoone keldrikorral on laoruumid, kus hoitakse hiiglapaberirulle ja kus asuvad trükivärvi basseinid. Seal on ka oma elektriijaam ning pesemisruumid ja vannitoad tööliste jaoks.

Esimesel korral on masinaruumid. Seal asub suur rotatsioonide saal. Selle seinad on peaaegu tervelt klaasist, nii et ruumis on maksimum valgust. Samuti on pandud rohkesti rõhku õhu puhtusele. Iga rotatsiooni kohal on suured laia avausega torud, mis paberi tolmu endasse imevad. Rotatsioone on saalis neli, mis kõik võivad trükkida kuni viis värvi korraga. Need on viimase tehnika sõna järele ehitatud. Kõik masinast tulnud ajalehed liiguvad erilise sisseseade abil otse ekspeditsiooniruumi.

Hoone teisel korral asuvad toimetuste ruumid ja ladumismasinad. Sel korral on kõik sise- ja välisseinad klaasist. Kummalgi pool pikka koridori on umbes 30 klaasist kabinetti toimetajate jaoks.

jate ja kaastöölise jaoks. Kõik ruumid on valged ning hästi ventileeritud. Mingisugust müra läbi klaasist seinte ei kosta.

Toimetuse ruumide põhivärviks on sinakas-hall, mis silmale rahustavalt mõjub, kuid on ka punast, kollast ja rohelist värvi. Igas klaasist kabinetis on üks või kaks kirjutuslauda ning mõned toolid. Muud mööblit mitte mingisugust. Igal laual kaks-kolm telefoni, millest üks on otse linna keskjaamaga ühendatud, teine toimetuse keskjaamaga ja kolmas, seesmine, tubadevaheline telefon. Üle 150 telefoniaparaadi on sellest hoonest otse linna keskjaamaga ühendatud.

Toimetuse juures asub suur arhiiv, eritoad kaugekõnede jaoks, kus stenografistid telefonide juures töötavad, ja suur raadiotuba, milles raadio teel uudiseid laast maailmast kogutakse.

Kirjastuse uhkuseks on aga hoone neljandal korral asuv tsinkograafia ja päevapilditööstus. Kõik on seal viimse tehnika sõna järele sisse seatud. Toimetuse fotoreporterit ilmumisest kuni val-

miskliisee äraandmiseni kulub vaevalt veerand tundi (14 minutit), mis on otse rekordseks kiiruseks. Kirjastus kavatseb hakata oma värviliste piltidega kogu Poolat ja eriti Poola küla varustama. Värviliste piltide trükkimisega on kirjastusel juba niivõrra hea kuulsus, et on tellimisi saadud isegi väljaspoolt Euroopat. Nii näidati paari Argentiina ajalehe juubelinumbri pildilisa, mis olid trükitud „Prasa Polska“ trükikojas.

Ülemisel korral asuvad administratsiooni-ruumid ja suur einelaud kõigi kirjastuse teenistuses seisvate isikute jaoks.

Võimatu on lühikeses ülevaates anda kogupilti sellest „Prasa Polska“ suurepärasest ajalehemajast. Et aga see hoone Varssavi harulduste hulka kuulub, seda tõendab kirjastuse küllastajate raamat, millest on näha, et kõikide maade ajakirjanikud, kes Varssavis on viibinud, seda hoonet on külastanud ja paljud neist on sinna oma vaimustavad otsused kirjutanud.

Raske on leida heast raamatust KAUNIMAT PÜHADEKINKI

Tänavusel jõululaul on kahtlemata parimaid raamatuid K/ü. „Looduse“ 1929. a. võistlusromaanid

A. KIRSIMÄGI: PUHASTUSTULI

I auhind. Hind broš. 7 kr. 50 s., iluköites 8 kr. 50 s.

Näib, et kirjanikule aine kui ka ümbruskond õige lähedane, mispärast tundub nii paljuski isiklike elamusi, isiklikku nooti. Igast reast hõõgub vastu loov vaim.

H. V., „Vaba Maa“ nr. 252, 1929.

R. SIRGE: RAHU! LEIBA! MAAD!

II auhind. I köide, hind broš. 6 kr., iluköit. 7 kr.
II köide, hind broš. 6 kr., iluk. 7 kr.

„Rahu! Leiba! Maad!“ on kardetavaks võistlejaks Jakobsoni „Vaeste-patuste alevile“... Sirge on suure hoolega kogunud materjale üksikute alevi keskkonnas sündinud ajalooliste sündmuste kohta.

Alb. K., „Päevaleht“ nr. 270, 1929.

R. JANNO: METSMEES

II auhind. Hind broš. 4 kr. 80 s., iluköites 5 kr. 80 s.

„Metsmees“ on tagasihoidlikult, usutavalt ja suure soojusega kirjutatud romaan. Ei venitata kuski asjatult,

on kirjutatud kokkusurutult, mis romaani plastilisust suuresti tõstab.

Oskar Kurmiste, „Rahva Sõna“ nr. 258, 1929.

E. SAKS: KODUTU

III auhind. Hind broš. 5 krooni, iluköites 6 krooni.

Vananeva ja endassetõmbunud talutütre elutraagika. Jutustatud tagasihoidlikkude, lihtsate, väga usutavate abinõudega.

Alb. K., „Päevaleht“ nr. 270, 1929.

E. Krusten: MINEVIKU JAHIL

III auhind. Hind broš. 5 krooni, iluköites 6 krooni.

Hangeldaja tüüp on kujutatud Balzac'ilise jõurikkuse ja energiaküllusega.

Alb. K., „Päevaleht“ nr. 270, 1929.

K/ü. «Loodus», Tartus.

Eesti ja Poola ajakirjanikkude koostöö

Presfiliidu teine konverents Warsfawis 21. 8. 29

Eesti iseseisvuse 10. a. juubelipidustuste ajal Tallinnas peetud Eesti-Läti ajakirjanikkude konverentsist võtsid külalis-tena osa ka Poola ajakirjanikkude sündikaadi esindajad. Selgus, et Poola ajakirjanikud heameelega valmis oleksid Eesti

Poola ajakirjanikkude sündikaat tutvus siis konverentsi toetu Warsfawise Poola iseseisvuse pidustusteks 11.—13. nov. 1928. Sel konverentsil kinnitati Eesti-Poola ajakirjan-
duse koostöö põhitüü, mille järele mõlemad pooled moodus-

Eesti-Poola presfiliidu teine konverents Warsfawis 21. 8. 29.

Konverentsist osavõtjate vastuvõtt Eesti saatkonnas. Seisuvad (paremalt parem.) Sachnowski, Sultan, Gieszynski, Schmidt (E. saadiku t. t.) E. Chrganowski (P. wälismin. presfidi juh.), E. Renn, Drymmer (P. wälismin. nõun.). Seisawad: kol. Safobson (E. sõjav. ef.), S. Rebane, E. Treufeit, S. Comp, Poola ef., Al. Ruff, S. Weelman, S. Tõniejon, Poola ef., Ezošnowski j. t. Poola osatu.

ametvõtteadega tihedamaise ühenduse astuma ning algatuft jelleks enese peale võtma.

Laulupeo ajal, juuni-juuli vahetusel, jõudis Poolast Tallinna ajakirjanikkude eridelegatsioon: Boraj-Kozminski, Glinasty ja Grabiansky, kaasa tuues võrnilise ettepanetu presfiliidu loomiseks Poola ja Eesti vahel. Projekt leiti ka Eesti poolt vastutõdetatavaks, kuid lõpliku otsuse tegemine jäeti sügiseks.

atavad kolmeliikmelise büroo, kes tõrd aastas tõrdamisi toktu tuleb kummagi riigi pealinna päetvatorrale tõrdinud küsimuste arutamiseks. Etimefel aastal on büroo asukohtaks Warsfawi ja büroo esimeheks toimetaja Niedzialkowski.

Rafutades Eesti ajakirjanduse esindajate Poolas külalifeks viibimist, pidas Eesti ja Poola ajakirjanikkude liitute vaheline komitee 1929. a. 21. augustil Warsfawis seimi-
hoones parlamendi ajakirjanikkude klubi ruumides oma teise

istungi. Sellest võtsid osa volitustega Poola ajakirjanikkude sünditaadi poolt Gielzynski, Poola komitee esimees, Sachnowski ja Sultan; Poola välisministeeriumi nõunik Drymer ja Czornostki samast ministeeriumist; Gesti Ajakirjanikkude Liidu volinikkudena juhatuse liige S. Komp ja L. Kenn, S. Kebane; siis veel S. Mar Tõnisson, E. Treufeldt ja S. Weelmann.

Päevaforraale ajumise eel terovitas Poola välisministeeriumi pressibüroo juhataja E. Chrzanowski kontverentsist osatõhtjaid Gesti ajakirjanikke Poolas viibimise puhul kui kultuuriliste, majanduslikkude ja poliitiliste vahelordade pioneere mõlema maa vahel, ühtlasi footoides edu Poola-Gesti ajakirjanduse teise kontverentsi tööle. Terovitaja on tõendunud, et läbirääkimised annavad positiivseid tagajärgi, kuna neid peetakse Poola ja Gesti rahvaid ühendavas tõsisel sõprusmeelsuses ja jägavas teadmises ühistel hütvide sidutusest.

Päevaforras võeti alufeks komitee eelmise aasta efimefel koosolekul algatatud taivalfused, mis olid jäänud seni tevel teostamata. Läbirääkimiste jätele osfuoatati üksmeelselt:

Nõutada stipendiumid Gesti ajakirjanikkude ajutifeks töötamifeks Poolamaal ja Poola ajakirjanikkude saatmifeks Gesti, 1—3 tuufis, et süveneda toha peal vastava maa ja rahva oluforda ja sellest edasi anda tõetruid kirjeldusi oma-maa ajakirjandusele. Stipendiaatide valif sünnib Gesti-Poola ajakirjanikkude komitee taudu ja stipendiumi osalistele

tehafe ülesandeks foguda materjale raamatute väljand-mifeks Gesti-Poola vastastifufeks tutvustamifeks.

Mõlema maa rahvaste ükateifese lähendamifeks tunnistati footvitavaks, et nende riifide aastapäevadel muu föival ta koolides õpilasi tutvustataks vastava riigi ajaloo ja oluforraga.

Sinetakfe mõlema vabariigi valitfufele, et ametlikud telegraafiagentuurid panekfid senifest rohkem rõhku intensiiv-female vastastifufele informatsioonile.

Gesti-Poola sõprusfelftide ellufutumine kiideti põhimõtelifelt heaks, kuna selle küsimuse täideviimise ükfikasjalifem taalutlus jäeti komitee tulevafe koosoleku ülesandeks Tallinnas.

Kontverentsi lõppedes saadeti terovitustelegrammid mõlema maa välisministritele, dellareerides, et Poola-Gesti sõprus leidis uue kinnitufe Poola-Gesti ajakirjanduse esindajate koosviibimifes.

Kontverentsilt sõideti sellest oja tõhtjatele korraldatud lõunaefinele Gesti saatfonnas, kus külalifi vastu võttis saadifu f. i. K. Schmidt koos sõjaväel. esindaja kol. Jakobsoniga. Olid ilmunud ta Poola välisministeeriumi esindajad.

Õhtul oli Poola välisministeeriumi ajakirjanduse büroo juhataja Leon Chrzanowski poolt pidusõõf Warsfavoist lahtuvate Gesti ajakirjanduse esindajate auts, millest oja võtis ta Gesti saadifu kohuste täitja.

VÕRU ÜHISPANK

Jüri tän. oma majas.

Suurem ühisteg. raha-
asutis Lõuna - Eestis.

Toimetab kõiki panga-
operatsioone.

?

Miks

oleme suutnud üle poolesaja aasta

püsida?

Oleme ainult ausalt ja korralikult
ostjaskonda teeninud ja head kaup
turule saatnud. Samuti on ka meie
saapakreem

"Elka"

tõesti hea.

A.-S. JAAN MAIM, TARTUS.

ŠARŽE RIIGIKOGUST

Säilinud ja kadunud kujusid

Meie parlament — riigikogu — on juba vana. Terve aastakümne on ta meid suuresti rõõmistanud, vahel kurvastanudki veidi.

Aastakümne jooksul on temast käinud läbi tuhat kõige õilsamat rahvapoega. Neist paljud on sealt kadunud jäädavalt, paljud säilinud tänapäevani.

On olnud ja on kujusid, suuri ja väikesi — kasvult, mõistuselt ja hingelt, kelle välised ja seesmised kontuurid on kisendanud portreerimise järele.

Aga et fotoplaat ja ka palett osutub nagu surnuks, siis uue aastakümne alates jäädvustame mõningaid šaržides.

Kindral.

Erus — lampasside ja mundrikandmise õigusega. Pensioneeritud. Sellest siis ka sügav tsiiviil.

Nii ei mõju ta sugugi tunnustatud Marsi pojana — pigemini koolitatud vallavanemana Mulgimaalt.

Oli minister. Korduvalt.

Oli veel enamgi — riigivanema kandidaat. Seega — *homme de qualité*.

Osav kirjas ja sõnas. Omal ajal, kui ministrina polnud enam midagi öelda, kõneles riigikogu liikmena. Ei saanud edasi sellena, muutus Viljandi linna põllumeeste huvide kaitsjaks. Veel komplitseeritumal hetkel ei rääkinud üldse, vaid võttis kiikri — mõttelise — pööras riistapuul teise otsa, takseeris elu ja nähteid ning sõnas siis sügavmõtteliselt: „Vaadake, seesinane asi on väike ja väga kaugel.“

Ja siis ei saadud temale enam selgeks teha, et seesinane asi on päratu suur ja otse nina all.

K. Päts katsus kord. Tulemus — endal külm higi otsal, teisel — seesama kiiker silmil.

Kõrgema haridusega. Akadeemia haridusega. Ja väljendusrikas — wiedemannlikult.

Rääkis ministrina, tarvitas sõnu nagu „elukutseline sul“, kõneles riigikogu liikmena — „päevavaras“ ja kindralina — „mis te seal mulisete!“

O. Krusteni joonistus

Tösiasiade jaluleseadmine.

„Mis te kirjutate lehes, et mina olevat tüüp — kunas tete, kuramus, mind tüübis olete näind!“

Sõjamehelikult viisakas. Ei salli haavamist.

Rekomandeeris enast kord: kui ollakse viisakas minu vastu, olen ka mina viisakas, ollakse minu vastu jäme, olen mina jämedam.

Loogika — sirgejooneline. *Noblesse oblige* — teeksin ma teisiti, siis ei oleks ma enam see, kes ma olen.

Unikum?

Ei ole! Sest ka Villem Ernits ütleb, kui ta ei oleks nii, nagu ta on, siis ei oleks ta enam Villem Ernits.

On sarnadust *monsieur Clémenceau*'ga — „tiigid“ mõlemad. Mõlemad kukutasid kabinette, üks *Palais des Bourbons*'is, teine —

Toompeal. Vahe vaid selles, et esimene „tiiger“ on vanem ja seepärast on kukutanud palju kabinette ja palju neid ka seadnud kokku, teine — noorem — on langetanud ühe kabineti ja kokku seadnud — mitte ühtki.

Aga küllap aeg ja aastad tasandavad vahe.

Pastor.

Põline Asutava Kogu liige — ikka veel, alati, heameelega, kindlasti jne.

Ent pea ei ole temal läinud halliks sellest olemisest — ikka veel rõõmsalt ja nooruslikult

punetamas. Kuid sellest ei tule veel tõmmata konsekvantse ta tõekspidamistest, ka kiriku suhtes.

Sest kui tahvat, võivat olla kõik: vana-meelne ja vabameelne, monarhist ja anarhist, deist ja ateist.

Tegelikult võivat tulla toime ka mässuga. Tarvitsevat vaid öelda kogudusele: „Pea suu ja maksa palk!“ Siis olevatki mäss valla.

Ja siis võivat ta minna ketser Tallmeist-riga. Mitte tuleriidale, vaid tegema õndsaks rahvast. Tema jutlustab, Tallmeister — kor-jaku raha.

Kuluaarides arvatakse, ta ei oleks pidanud studeerima teoloogiat, vaid jurisprudentsi. Sest — öeldi kord einelauas mitteparlamentlikult — tal olevat ropp suu.

Aga see ei ole õige — ta on õpetajaks otse-kui loodud. Lubas kord leeritada isegi Mihkel Martnat, võõrutades teda isa Marxist ja viies Kristuse juure. Muile sotsese töötas anda vitsu, sest nõnda käskivat Issand.

Ei salli sotse. Ent koaleerib nendega, kui see näib tulusana tema ja ta Jumala meelest. Olupoliitik *par excellence*.

Ei jää kunagi kellelegi vastust võlgu ja salvab ka teisi — pistvalt, vihaseitki teinekord.

Ilma talaarita harrastab head anekdooti. Ses mõttes *gourmand*.

Talaaris — pastor. Jällegi — *par excel-lence*. Teeb härdaks südame, võtab silmi pisarad. Ent põrguvalulaule ei tunnusta.

Viimasel ajal ei tee niipalju tegemist tae-vaste kui maistē võimudega.

Diplomaat. Kaval — nagu õige diplomaat kunagi, oskab tarvitada eesukse kõrval edukalt tagatreppigi. Igal ajal.

Igal juhulgi.

Aga — kuidas vaatab sellele Issand?

Köster.

Ta istus kord pastori kõrval. Oli nagu ta abiaks ja paremaks käeks. Ent nüüd on ta ka-dunud. Vaid mälestus on säilinud tast.

Oli inimene — harilik. Ent siis hakkas ta pea ümber hiilgama aupaistus ühel kirikupäeval.

Seal kajas läbi suure koja hääl otsekui müristamine. Müstiline hääl. Ta tõusis maast,

sealt, kus on inimeste jalad, saapatallad ja kan-nad, ning tõusis kõrge lae alla, võimsalt, palju-tlevalt.

Ja kõik olid üpris kohmetanud — ei tead-nud, mis see oli.

Ent siis tõusis püsti köster Läänemaalt ja seletas ära tolle müstilise hääle: see olnud Ju-mala hääl...

Sest päevast oli ta prohvetiks kõrges ko-jas. Ent kuna ükski prohvet pole armas oma kodumaal, siis ei ustud teda.

Ta ennustas: kui matusepaigad kuuluta-takse avalikuks, siis ei ole teps enam rahu sur-nute riigiski. Sest siis võib matta õige krist-lase kõrvale juuti, muhameedlast, buddisti, ka-toliiklast ja isegi taarausulist, kes on ju püsti-pagan.

Ilmtingimata lähevad nad kiskuma, vaid-leva kas või usudogmade üle, nagu riigikoguski see vahel sünnib. Ja kellele on seda tarvis! Kalmistul pealegi.

Ta ei uskunud, et inimene saab õndsaks ja elab vaid Jumala sõnast. Seepärast nõudis va-randusi kirikule.

Kellamees.

Ta armastas hüüda vahele pastorile. See-pärast hakati teda kutsuma kellameheks. Sest juhtub ju, et kirikukell vahel hakkab lööma pastori jutluse sekka.

Aga ta on moodne kellamees — ainuke aavikist riigikogus. Teinekord kui räägib, ei saa arugi, kas ta kedagi haavas või väljendas „uusima sõna“.

Suursots. Ent Jaan Lattik iseloomustas teda kui kõige usklikumat inimest riigikogus. Sest ükski rahvasaadik ei tsiteeri piiblit nii palju ja nii ajakohaselt kui tema.

Küllap vist temas on läinud kaduma teoloog. Vististi ei olnud tal aega tudeerimiseks, sest juba maast-madalast harrastas ta male-mängu. Ja nüüdki, kui teda ei ole kõnetoolil, siis on ta leida malelaua tagant.

Kõneleb — põletab otsekui tulevärki. Sõ-nade sädelus. Kas mõtet on — see pole tähtis. Peaasi, et tuleks välja kangesti ilusasti. See-pärast kirjutab kõne enne valmis.

KOSE TEE

Tee Kose varemalt ei puutunud
me jalgu nii kui praegu.
Ei tunnudki peaaegu
me seda, mis nüüd muutunud
nii koduseks. Nüüd maantee sile
see lookleb elus leherahva kõige.
Nüüd Kose metsast nagu vile
hää l kutsuks, koduaiast hõige.
Ja meie sõidame. Käib nagu uss
tee vingerdades ees,
ja kannul punane suur buss,
kus meid, neegreid, sees.
Ta peatub värava suus, kus
me kodu varjulises pargis, laias,
tornmaja vahel õite, aias...
Teelindist mälestisi poetub hinge,
ükskõik mis tundi lööb kell,
ükskõik mis ringe
teeb aasta laisalt keerlev karussell...
Kui nurmed jaanipäeva ajal
täis õisi, rääguhäält ja und,
kui varajane tund
maad kuldab, linde ajab lendu meres
ja taevakauguses lööb linnamüüre roosaks —
meid, uniseid, viib auto Kose teel.
Poolunes ümiseme laulda veel,

meil tantsurütmid veres,
me unelmöö ei purune veel halliks proosaks...
Kui punast, kollast laikleb juba Kadriorus,
sõit sadamasse varju purjepaadid,
torm ulub nagu sügise morn häiretoru,
vett paiskub valges kaares üle promenaadi —
ma lähen jalgsi Kose teed.
Ma ilma mässule ei pane rõhku,
kepp käes, end kisun läbi tormi
ja rõõmustun, et tuul mind võtab lõhku,
viib hingest toimetuse kopitanud õhku...
Torm, neegripoissi mehisemaks vormi,
nii mõlgutan... Kui tuisutiib
lööb talvel umbe, hõbejahhu
tee, metsad paneb unerahhu,
juht linnast välja autoga ei riski —
poolvindis voorimees meid viib.
Loom hanges summab, kuljus kajab,
kui vatti pakit taevakumm,
kust järjest keerlevat lund sajab,
öö salapärane ja tumm...
„Nõõ!“ virgutab hoost voorimehe hää,
ja meie ergutuseks kisendame sekka,
kui raskeks sõit läheb Maarjamäel —
ei meid või takistada miski,
me peame saama sinna, kus me Mekka!

ÜKS KEEL, KUID KAKS MÕISTET.

Möödunud suvel oli hõimuasjanduse kõrge konjunktuur. Aurik „Suomi“ tühjendas Tallinna sadamasillale laadungeid Soome vellesid ja sõsaraid, küll provintsist, küll pealinnast, küll hõimusõpru kaalukate rahakottidega ja ideelisi toetajaid, varustatud vaid päevapildi-aparaatidega, küllastamatu uudishimu ning teatavate eelarvamistega. Saadud muljetest avaldus osa ajalehe veergudel, osa ohverdati kaladele, kuid enamuses saabus spirituaalne ballast õnnelikult kodumaale. Erilise populaarsuse omasid laupäevased „saunamatkad“ — soomlasele asendab laupäevane saun peaveekendi — mille finaalsiks on raske südamega lahkumine Eesti rannalt. Vellede meeleheidet silmas pidades oligi „Suomi“ juht — nii kõneldakse — varustanud sõitjaid teatava registreerimismärgiga: juba Helsingist lahkudes pidi reisija täitma plakati, millesse täpselt oli ära märgitud tema nimi ja aadress.

Maabudes algas keeleline harjutus, rääkimine ja puhumine, mis paari tunni järele kujunes tolleks ühiseks eestisoome keeleks, mille olemasolu on konstateeritud mitmetel olengutel, alates üliõpilaspäevadega ja lõpetades vennalikkude istungitega „Estonia“ valges saalis. Üks keel, kuid kaks mõistet...

Selle keele sõnamänge tahaksin käesolevas pisut puudutada. Vast on asjata peatuda tolle kardinaaleksimise juures, mis peaaegu igas vestluses kordub. See on harilik teretus „hyvä päivä“, mida meie siin lõunapool lahte ikka kipume tarvitama jumalagajätuna. Selline eksitus on siiski absoluutselt hädaohutu, mida ei saa ütelda sisult nii süütu adjektiivivi „hää“ kohta. Tollega võib juba üpris pikantne situatsioon tekkida. Nii nägime üht „suomen poikat“ ehmatavat, kahvatavat, punastavat, kui tema südame vallutanud „Eestin neito“ lahkudes sõnas: „Hääd ööd“.

Koduteel on mees mõttes, seisatab äkki ja tahab kannapealt ringi keerata. Tema läheb neiu juure, sadagu kas või pussnuge. Olevat väljavaateid. Neiu ise annud nii mõista. Kuidas siis? Noh, neiu ütelnud veel viimase sõnana — pulmaöö.

— „Mis ta siis ütles?“

— „Kuulsid ju isegi. Selge sõnaga ütles hääyö.“

Haa! Tõsi. Soome keeles tähendab hääyö pulmaööd. „Hääd ööd“ kõlab tõesti niivõrra sarnasena, et üks armunu võib sellest välja lugeda hulga meelitavaid lubadusi. Seega: ettevaatust, mu daamid, et „hääd ööd“ ei lõpeks „hääyöga“.

„Pulma“ aga ei oma soome keeles kaugegki nii magusat tähendust kui siinpool lahte. Pulma on seal probleem, keerdsõlm. Tõelikult seisabki noor abielumees pulmapäeval oma elu suurima keerdsõlme ees...

Enne seda staadiumi on Soome mehel — sulasepõli. Sest „sulhanen“ tähendab soome keeles peigmeest.

Soomlane ei vaata, vaid ta katsob. Komplikatsioone tekitav sõna! Sattusid kord koos istuma paar tantsitari ja üks Soome ajalehemees. Vesteldi tolles modernis ühiskeeles. Soomlane, kuulda saades, et üks tantsitar järgmisel päeval esineb, kummardub impulsiivselt laua alla ja sõnab:

— Antage ma katson teie jalgu, et neid huomen lavalla teiste joukos ärä tundeä.“

Tütarlaps kargas ehmunult püsti:

— „Issand, tule appi! Soomlane tahab mu jalgu katsuma hakata!“

Lahetagine ei suutnud kuidagi aru saada sellest põhjendamatumast hirmust. Kui aga temale sõna tähendus ära seletati, kujunes see mehe lemmiksõnaks, millega võis endale pikantseid ütelsusi lubada, et siis noomituste korral süütu näoga rindu lüüa ja seletada selle sõna soomekeelset tähendust.

Kuid ka „Viron poika“ peab mõnikord ettevaatlik olema, et mitte asjatuid illüüsiõone luua. Juhtub näiteks mõni tyttö hõikama:

„Tule pois!“

siis ei tarvitse kohe ette kujutada, et see kutse kõlab meessoost õnnelikule, sest „pois“ tähendab soome keeles ära. Seega: tule ära!

Kui peaks „Suomen neito“ ütleva:

„Istu minun rinnalleni!“

oleks siiski soovitatav suhtuda selle käsu sisulisse täitmisesse teatava skepsisega ja istuda neiu kõrval, sest sellise tähenduse omab too sõna.

Satuks mõni soomlane kõnelema lahjast, sealjuures omades 10-puudalise kaalu, ei ole selles siiski midagi imestamisväärilist, sest lahja tähendab — kingitust!

On aga mõni asi eestlase juures halb, siis mõistab Soome veli selle all o d a v a t. Oleks peaaegu ettevaatamatu kõnelda halvast tüdrukust...

Tuntud on vist lugu soomlaste kirikuskäimisest, kus Eesti õpetaja palunud anda iga päev uut vaimu. Jutlust kuulanud soomlased asunud pärast tõsiselt kaaluma Eestisse ületulekut. Mis siin viga elada, kui kirikhärra palub jumalat anda iga päev — uue naise. Vaimo on soome keeles nimelt a b i e l u n a i n e.

Soome kirikus õpetaja aina siunab ja naised valavad head jutlust kuuldes küün-laid, mis eesti keele tõlgitult tähendab õn-nistamist ja pisarate valamist (kyy-nel — pisar).

Kui veel meeles pidada, et hallitusel Soomes ei ole midagi ühist hallitamisega, vaid tähendab see v a l i t s u s t, siis on meil väikene kollektsioon sõnu, mis igapäevases vestlemises korduvad.

Hääldamise suhtes tooksime veel paar ter-visele kasulikku näidet. Teatavasti ütlevad soomlased ühe p, t, k niivõrra pehmelt välja, et need vastavad meie b-le, d-le, g-le. Ühe meie k kõvaduse jaoks vajavad nemad kaksikhääliku kk jne.

Praegune Soome saadik A. Vuorimaa alus-tas kohe Eestisse saabumisel intensiivselt eesti keele õppimist. Temale, nagu teistelegi soom-lastele, mõjus eelpool mainitud häälikute välja-rääkimise vahe segavalt.

Kord, ühe rügemendi lipu õnnistamisel lõ-petas saadik oma hoogsa kõne sõnadega:

„— —ja hoidke aus oma polgu lipud!“ ning ütles „p“ õige pehmelt...

Too juhtumine ajanud saatkonna sekretär Snellmanile sarnase hirmu peale, et ta üliõpilas-päeval ülikooli aulas peetud kõne ajal tegi ener-gilise näo ette ja ütles:

„— üliõpilaskonnad on olnud hõimuasjan-duse li-ppp-ukandjateks...“

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi poolt Tartus väljaantav

AJAKIRI „TALUPERENAIN“

on ainuke perenaise kutse- ja koduajakiri Eestis. Ilmub iga kuu 1. päeval.

„Taluperenaine“ käsitab: kõiki perenaise kutseküsimusi, nagu: kodu- majapidamine, kodu korraldamine ja kaunis-tamine, aiatöö, kodulinnukasvatus, tervishoid, lastekasvatus, toitlus, kehakultuur, selts-kondlikud mängud, kosmeetika jne., annab vastuseid küsimustele, toob teateid perenaiste seltside tööst ja tegevusest jne.

Igas numbris **pikem jutt** meie parima kirjaniikelt.

Käsitööosa toob moode, mustreid, käsitöetehnikate õpetusi jne. Kaasas **mustri-** ja **lõikeleht**.

Käsitööosa kangakudumisosa annab juhatusi niihästi kudumises kui ka koetud asjade tarvitamises kodude sisseseadmisel. Igas numbris üks **riideproov** ühes mustri ja lähema seletusega.

Hinnata kaasandena igal numbril kaasas „Laste maailm“, mis toob mudilastele palju huvitavat ja õpetlikku.

„Taluperenaine“ on müügil kõigis ajakirjanduse müügi kohtades.

∴ Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised üle maa. ∴

„Taluperenaine“ maksab:

	Kodumaale.	Välismaale.
aastaks	4 kr. —	5 kr. —
poolaastaks	2 „ 25 s.	2 „ 75 s.
veerandaastaks	1 „ 15 s.	1 „ 40 s.
üksiknumber	— 40 s.	— —

„Taluperenaise“ talitus:
Tartus, Suurturg 8.

OTTO MÜNTHER †

Otto Münther suri 19. veebruaril 1929. a. Selle 1905. a. kaunishinge maine elu oli rahutu, alaline võitlus vaesuse ja raskustega. Aga Münther, see heatahtlik ja kõigile alati sõbralik kirjanik, ajakirjanik, kooliõpetaja, agronoom-loodusteadlane ja teataval määral ka erakonnategelane, sai neist eluraskustest üle, kuigi ta unistused saada endale püsiv kodu, kus vabalt kirjanduslikule tööle võiks anduda, ei täitunud.

Möödunud sajandi lõpul esines Otto Münther-Minori nimi õige sageli ajakirjanduses, ta esimene ja viimane raamat „Sulejoonistused“ (1906) leidis omal ajal lugejate kui ka arvustajate poolt heatahtliku vastuvõtu ja tunnustuse, samuti leidsid ta kriitilised ja ühiskondlikud kirjutised samasuguse tähelepanu, nagu oli armastatud ta kõne, ta vestlus.

Aeg, võib-olla ka isiklikud iseloomu omadused ei lasknud Müntherist aga välja kujuneda kirjanikku ja ajakirjanikku sel määral, nagu oli seks eeldusi.

Kuid Eesti ajakirjandusel ja kirjandusel on siiski põhjust Müntherit mälestada ja ka leinata. Temaga varises hauda üks neid aktiivseid ja „Noor Eestiga“ opositsioonis olevaid „väiksemaid tegelasi“, kes juba noil rahutuil ajal „Noor Eestit“ hindasid ühiskondliku nähtena, piitsutades ja arvustades valjult selle ajajärgu mõttekandjaid ja nende tööd. Tol ajal ei leidnud need pessimistlikud mõtteavaldised küll täit tähelepanu, hindaja sattus teravasse vastollu arvustatavatega, kuid hiljem, tänapäeval, on Müntheri mõnedki hinnangud paikapidamist leidnud, nii mõnedki noor-eestlased on pidanud seda nüüd omaks võtma, mille vastu nad varem ise seisis, mida Otto Münther tõendas.

Otto Münther sündis 25. juulil 1864. aastal Järva-Jaani kihelkonnas Kuksemäe mõisas, kus ta isa oli möldriks. Juba noorena siirdus ta kodumaalt kaugele, Oudova maakonda, kus ka alghariduse sai. Selle järel näeme tulevast sulemeest Ambla kihelkonnakoolis, siis lihttöölisena siin-seal. Tundes elavat huvi hariduse vastu võimaldus Müntheril raskete majanduslikkude tingimuste peale vaatamata H. Treffneri gümnaasiumi astuda, mille ta lõpetas 1894. aastal. Olles huvitatud loodusteadusest sõidab ta Saksamaale, kus jätkab õpingut Eberswaldi metsaakadeemias ja Berliini põllutöökoolis. Rahutu noormees ei jää aga Saksamaalegi kuigi kauaks, juba peatselt näeme teda kodumaal H. Treffneri gümnaasiumi õpetaja kohuste täitmisel ja hiljem Venemaal, kus ta sooritab agronoomi eksami. Kuid ka Venemaal ei jää ta kauaks, tuleb uuesti kodumaale, hakkab ajakirjanikuks. Nii töötab Münther nüüd „Teataja“ toimetuses, mille aeg on õige produktiivne. Pärast 1905. a. sündmusi kaob Münther uuesti kodumaalt ja nüüd juba kauemaks ajaks. Me näeme Müntherit Samaara keskpõllutöökoolis,

siis Astrahani kaubanduskoolis ja selle järele Umani põllutöökoolis. 1917. aastal tuleb ta uuesti kodumaale, kuhu jääb ka surmani, töötades kord ajakirjanikuna, kord kooliõpetajana jne.

Need on igavad ja ühekülgsed aastaarvud, kohanimed, millede taga seisab aga inimene, kes pidi kogu aja võitlema, püüdma, seiklema. Need eluloolised andmed ei räägi sellest inimesest enesest, küll aga ta vahelduvast ja püsima-tust rännakust ja otsingust.

Nagu juba eelpool tähendatud, leidis Müntheri raamat „Sulejoonistused“ võrdlemisi heatahtliku vastuvõtu.

See on seletatav peamiselt sellega, et Münther oskas usutavalt kirjeldada. Tema „Sulejoonistuste“ novelettide peaväärtus seisabki kirjelduses, kuna kompositsioonilt ja stiililt nad mõndki soovida jätavad. Tema, passiivne ja tagasihoidlik vaatleja, rääkis rohkem kirjeldustega kui tegelaste sõnade ja ideedega. Kirjanik esitab ses oma raamatus viletsate inimeste elu, nii nagu ta on, nii nagu seda sõnastaja näeb, midagi mitte liialdades ja idealiseerides, ka ei varja ta seda, kellele langeb ta sümpaatia. Müntheri kehvikute ja nende orjastajate elu kirjeldus on otsemaid ja realistlikumaid raamatuid 1905. a. ajajärgus. Sellega tõendas Münther, et tal oli häid eeldusi kirjanikuks kujunemiseks, kuid need jäid ainult eeldusteks.

Münther oli ka ajakirjanik, kuid seda piiratult, alaline eluvõitlus ei lasknud tal selgi alal kuigi palju korda saata.

Ajakirjanduslikku tegevust algas Münther 1900. a. alul, Krimmist kodumaa ajakirjandusele kaastööd tehes. Selle tegevuse viljakamaid aegu olid aastad 1901—1906., mil ta töötas „Teataja“ toimetuses toimetustöökannena. Nagu teada, oli „Teataja“ teataval määral käre ja pahempoolselt mõjuv ja sihtimäärav leht, kus Müntheril avanes ka võimalus oma vaateid avaldada, ilmutades terve rea mitmesuguseid kirjutisi, esikätt just ühiskondlikkude ja kirjanduslikkude küsimuste üle, milles avaldus küllalt selgesti Müntheri maailmavaateline suund ja ta temperamentlikud omadused. Sel puhul olgu nimetatud, et 1904. a. „Teataja“ kaasandes võimaldus ka terve rea Müntheri ülevaadete ilmumine Skandinaavia kirjanduse üle.

Peale „Teataja“ toimetuse ajajärku siirdus Münther jällegi kodumaalt kaugele, ja alles 1917. a. sai ta tagasi tulla, mil jätkas eluvintsutuste peale vaatamata uuesti ajakirjanduslikku tegevust. Seekord „Töölise“ toimetuses. Kuid siia ei saanud Münther kauaks püsima jääda — rahutu eluvaim saatis ta kooliõpetajaks Rakvere tütarl. gümnaasiumi ja hiljem Saaremaale Kõljala põllutöökooli.

Eduard Hubel ütleb täie õigusega, et Otto Müntheriga varises hauda üks 1905. a. kaunishing. Seda oli ta inimesena ja — sulemehena.

ERICH HANSEN

In memoriam

Pikk, kuivetu, palavlikult läikivate suurte pruunide silmadega, kehv sõnades — niisugusena on ta säilinud mälestuses: Erich Hansen.

Ta silmis võis kord põleda terve ja suur elurõõm, mille sekka viimased aastad, parandamatu haiguse aastad, valasid kibedust. Kuid näis, et haigus pole lõplikult jõudnud murda seda elurõõmu — mõnigikord puhkes see spontaanselt.

Kas oli ta teadlik lähenevast lõpust?

Vististi küll. Kuid ta ei lasknud seda paista välja — võitles visalt elu eest, sest elutahe, elujanu oli suur. Ainult viimastel nädalatel kõnelesid silmad alistumisest paratamatusele.

Võitlus oli võideldud lõpuni...

*

Riigikogu ajakirjanikude looži istusime kõrvuti aastaid, päeval, õhtul, vahel hilise hommikööni. Suure tähelepanelikkuse ja enesekoondamisega jälgis ta kõnemehe ja kõike, mis sündis hetkel ümberringi, ning tikkis — nimelt tikkis — paberile peeneid ridu, tabades kõnedevalingust olulisima.

Mitte asjata ei peetud ta referaate parimaiks.

Äärmiselt kohusetruu, ei läinud ta millalgi koosolekult ära enne lõppu. Silmitsedes pikka päevakorda

lausus mõnikord nagu möödaminnes, haiguse mõjul tāsases ja kähisevas hääles veidi resignatsioon: „Täna pean jälle istuma ülal hommikuni!“

Ja neid hommikuid, mis leidsid E. Hansenit töölaua taga, oli palju, rohkem kui see oli hea ta tevisole. Aga ta ei lakanud töötamast, ta nagu trotsis haigusega.

Paratamatus... Ta pidi!

*

Ta võis palju pidada meeles — see vaikne, hoolas töömees. Kolleegid, kes millegi pärast ei saanud järjekindlalt jälgida kõnelejat, pöördusid ikka tema

poole. Ja ta jutustas siis lühidalt, millest see või teine kõneleja oli rääkinud, kuigi ta ise ei olnud pidanud tarviliseks kõike märkida. Sihilik ta ei olnud millalgi. Heasüdameline aga alati ja heatahtlik.

Väike, aga väga iseloomustav joon: enamik meist

Parthaste foto

Erich Hansen.

ilmus looži alati kõhuka portfelliga, kust võeti välja paks kirjutusblokk ja käputäis seaduseelnõusid. E. Hansen võttis oma rahatasku vahelt hoolikalt kokkupandud paberlehe, milleks oli kas päevakord või mõni rotaatoril paljundatud eelnõu — puhtale küljele kirjutas ta oma referaadi tillukese pliiatsijupiga. Niisugusest lehest jätkus tal mõnikord kogu koosolekuks.

Lastetoast päritud praktilisus!

*

Ütlesin, et haigus ei olnud suutnud lõplikult murda ta elurõõmu.

Mäletan ajakirjanikkude ringreisi 1927. a. suvel Soome. LeHEMEESTE hulgas oli ka E. Hansen.

Ääretu kuumus Soomes tegi liiga ja mõjus ilmselt halvasti E. Hansenile: lõpmatu higistamine ja uneta ööd kurnasid. Aga ta tegi kõik kaasa rõõmsa meelega ja millalgi ei võinud näha temas väsimusjälgi.

Poris olime koidikul vaevalt uinunud, kui kupees-

se trügisid Soome kolleegid, ajasid meid E. Hanseniga üles ja kutsusid ühe kohaliku leHEMEHE juure. Ma pöörsin teise külje, E. Hansen seda enesele ei lubanud — ta läks kaasa. Ta arvas, et ei või pahandada külalishkeid kolleegi.

Kahtlemata mõjus see ringreis temale saatuslikult.

*

E. Hansenit ei ole enam meie hulgas. Kuid me teame, tunneme, et tema kuhu säilib meie keskel kohusetruu töömehe kujuna, kelle tahtejõud ja tööind varises vaid viimisel hetkel.

J. A.

JAAN REBASE MÄLESTUSEKS

Inglise kirjanik G. K. Chesterton ütleb ühes oma kirjutises: „Surm teeb inimese suursuguseks.“ Seda ütlust tõestas muude hulgas ka käesoleva aasta lõpupäevil lahkunud ajakirjanik Jaan Rebane. See on õige — elus ei suutnud (võib-olla ka vahest ei tahtnudki) kadunu tõusta ajakirjanikkude rohkearvulises peres nende hulka, kes suudavad endale võita väljaspool toimetuse seinu kõlava nime. Aga ometi surma puhul kuuldus ta väärtus olevat rohkem hinnatav kui seda ta elus teati arvata.

Seega siis — Jaan Rebane oli ajakirjanik, töömees sel alal, kes tegi vaikselt seda tööd, mis talle oli muutunud armsaks ja mis talle pakkus huvi.

Ma ei tea, kui rohke oli kadunu sõprade hulk ajakirjanikkude peres; kuid seda ma tean, et need, kes teda lähemalt tundsid, ta püüete ja soovidega olid tuttavad, pidid teda ka armastama ja austama tõsise lugupidamisega.

Jaan Rebast lähemalt iseloomustades tuleb kõigepealt peatuda ta otsiva ja rahutu hinge juures.

Niisugused hinged avalduvad mitmel viisil. Ühed leegitsevad ja teevad selle juures suurt kära ja valgest, kuni nad lõpuks kustuvad ja väsivad. Teised on jälle vaiksed, aga võib-olla otsivad nad selle juures und oma voodis kogu pika öö kuni hommikuni. Viimaste liiki kuulus igatahes Jaan Rebane. Vaadake ta kirjut ja vaheldusrikast elu. Saades võrdlemisi hea hariduse, siirdub ta aastateks Venemaale. Võib uskuda ja ta enese kõnelustest on teadagi, et noormees oleks suutnud seal enesele valmistada nii mitmel korral mugavagi kodu, aga ta ei suuda püsida kauemat aega paigal. Midagi tõuseb ta hinges, tekib tung ja ta peab selle, mida kavatses ja arendas, jätma maha ja võtma uuesti jalge alla tundmatu tee.

Jõudes kodumaale ega ta jää siingi pikemalt püsima (enne kui astus ajakirjanduse põllule) mingile kindlale kasutoovale ametile. Ei lahku ta seepärast oma ettevõtetest, et need poleks talle annud tavalist tasu. Ei. Need tasusid vahest paremini kui teiste selletaoliste omad, sest ta tegi oma tööd näiteks aedniku kutses täie teadmise ja püüdmisega süveneda ameti teoreetilistesse saladustesse. Hoopis selle vastu: ta hing hakkas otsima jälle midagi uut, midagi, mis oleks veel lähem ja omasem püüdlilikule ja loovale vaimule, midagi niisugust, mille varal võiks ennast muuta mingiks kättesaadavaks varaks ja hüveks hoopis laiemale hulgale kui seda hõlbustas käesolev ettevõtte.

Ja nii maailmas eksides sattus Jaan Rebase ajakirjanduse söödimaale — kündma, äestama ja külvama.

Selles ametis leidis ta hing kõige rohkem rahuldust, vaatamata sellele, et see amet talle ei suutnud lubada laialt hõlpsat elujärge, et see teda lõhkus, tülitas ja rahulise elu tegi otse võimatuks.

Tähendasin juba alul, et Jaan Rebane ei kuulunud nende ajakirjanikkude hulka, kes on valmis tegema sääsest elevanti või kes löövad kõmujanus välja Orepil kaljust vee. Jaan Rebane ei olnud seda laadi ajakirjanik. Tema artiklid, tema teated seisid kindlal tõepõhjal ja kümnekonna rea kirjutamiseks hankis ta vahest teateid ja tõepõhja päevade kaupa. See on ju õige, et niisugused asjad ajalehes ei puutu kuigi palju silma suuremale hulgale, laiale massile, kuid teiselt poolt on ometi kindel, et just niisugused kirjutised, artiklid, sõnumid annavad ajakirjandusele määratu jõu, mille varal jaksab areneda kogu rahva kultuuriline ja majanduslik elu. Mõistagi, et kergelaadiline ajakirjandus, mille eesmärgiks on toita oma lugejaid kõmuisuliste sõnumite ja kirjutistega, vaevalt vajab niisugust jõudu kui oli seda Jaan Rebane, kuid niisugune ajaleht, kel on suured ülesanded rahva teenistuses, ei saa temataolise jõuta hakkama.

Kadunu eriala oli rahvamajandus. Tõsi, ta ei olnud saanud sel alal põhjalikku süstemaatilist haridust

(mille puudumist ta ise muudugi tundis kõige valusamini), kuid ta oli ometi hoolsa mesilasena korjanud sellekohaseid teadmisi hoolega. Ja lõpuks oli ta suure visadusega omandanud rahvamajanduse alal niivõrra laialdased, mitmekesised ja sügavad teadmised, et meil tähtsamadki majanduselu edendavad ringkonnad heameelega kasutasid Jaan Rebase teadmisi ja arvamisi. Majanduslikkude teadmiste valdkonnas oli Jaan Rebane omakohast väike käsileksikon. Küsisid temalt õige kauge ja vähese tähtsusega riigi mõnesuguseid statistilisi aruandeid, oli tal ikkagi teadmine vastuse andmiseks, ja kuigi ta peast ei teadnud, siis oli tal ometi teada allik, kust neid saada. Eesti ükskõik mis ala statistika teadmistes oli ta haruldasele tugev, nii et ta ametivennad teda mitmesuguste küsimustega alaliselt tülitasid.

Olgugi et Jaan Rebase nimi ilukirjanduse alal on jäänud laiemale lugejaskonnale tundmatuks, on ta ometi ka seal oma jõudu katsunud. Iseäranis oli tal huvi lastekirjanduse soetamiseks. Tema poolt on ilmunud kirjutisi nii mõneski lasteajakirjas ja minu teada oli tal valmis kogu jutukesi, mis määratud lugemisvaraks 12—15-aastastele lastele. Iga jutu ülesandeks oli tõsta inimese mõnd õilsat vaimuomadust esile, nagu vaprust, hoolsust jne.

Jaan Rebane.

Oma mitmesugustest algatustest, katsetest ja otsimistest hoolimata jäi J. Rebane ikkagi sellele kohale, kus elu talle võis tunda anda oma karedusi. Mul on arvamine, et ta oleks kindlasti võinud jõuda nii mitmel puhul nõnda-nime-
tatud haljale oksale, aga tal oli see õnnetus, et ta ei jaksanud tarvilisel korral luua oma südametunnistusega kompromissi. Ta ei saanud vaikima panna oma sisemist häält ja see just tõrjus ta tagasi igasuguselt ettevõttelt, mis polnud puhas ja aus. Kui hell ta niisuguseis asjus oli, selgub ta järgmisest jutust. Tema teenistuses olles ministeeriumis tulnud ette kord niisugune lugu, mis tema nime viinud ajalehe veergudele. Olgugi et ta kõige valjema kohtumõistmise juures ei saanud end süüdistada, ometi riisunud see lugu temalt väga mitme öö rahu. Ka tänaval liikumine olnud talle piinlik, sest ta silmis nagu paistnud, et iga vastutulija vaatab teda iseäralise pilguga. Arusaadav, et kadunu niisuguse hella südametunnistuse sunnil ka oma ajakirjaniku-töös hoidus eemale sellest kõigest, millel polnud ta silmis tarvilist puhtust ja õilsat väärtust.

Need olid mõned jooned lahkunud ametivennast. Ajakirjanikkude pere jäi ühe kauni seltsimehe võrra vaesemaks.

Elu läheb edasi — peagi kaovad needki mälestused ja tuul silub tasaseks hauakünka. Kõik läheb edasi endisel viisil.

Kuid õilsa ja kauni hinge töö kannab vilja, olgugi et sagedasti ei teata, kes oli seemne heitja.

Ja seegi on ilus lohutus.

* * *

Jaan Rebane sündis 6. märtsil (v. k.) 1879. a. Paluperas. Koolis käis ta Valgas Eineri kihelkonnakoolis, pärast õppis Peterburis kunsti- ja käsitöö-õppeasutises, mille ta lõpetas, saades tööde eest auhindu.

Selle järel ta reisis Venemaal aastat neli ja jõudes kodumaale asutas Tartus maalri- ja skulptuuritöökoja, mis-
sugusele ettevõttele tegi maailmasõda lõpu, sest J. R. võeti sõjaväkke. Tartus elades võttis ta elavalt osa mitmesugusest seltskondlikust tegevusest. Pärastistes aastates pidas ta kord aedniku-ametit, oli mõnd aastat riigiteenistuses ja lõpuks kauemaid aastaid „Päevalehe“ toimetuse liikmeks majanduslikul alal.

J. Mändmets.

Kõige suurem ühistegeline kindlustusselts.

Vastutussumma üle 130.000.000 sendi.
Tasutud kahjud üle 100.000.000 sendi.

Valitsus: Tartus,
Suurturg 10, oma majas.
Kõnetr. 172.

Osakonnad:
Tallinnas, Pärnus, Viljandis, Valgas, Võrus,
Rakveres, Petseris ja Kuresaares.

ARTHUR ROOSE †

Käesoleva aasta 19. märtsil murdis kuri gripp peale paljude ka noore ajakirjaniku ja kirjaniku Arthur Roose, kes oli saanud oma nooruse peale vaatamata küllalt laia tähelepanu ja tutvuse osaliseks.

Kadunu sündis 1903. aastal Tartus kehva töölisperekonna pojana. Oma lapsepõlve ja kooliaja saatis ta mööda sünnilinnas, käies esialgu Tartu linnakoolis ja hiljem H. Treffneri gümnaasiumis. Rasketes majanduslikkude tingimuste tõttu ei saanud ta keskkooli lõpetada, tuli leppida vaid nelja klassiga. Kuid andekas poiss püüdis end kõigiti täiendada ja õppida, vaatamata sellele, et olud olid kõigiti rasked. See andis ka tulemusi — ta valitses täiesti oma käel äraõpituna soome ja poola keelt.

Tundes ajakirjanduse ja kirjanduse vastu elavat huvi hakkas Roose juba noorukesena, 13-aastasena, ajalehtedele kaastööd tegema. Esialgu piirdus see luuletistega „Lastelehes“, hiljem sõnumite saatmisega kõigile meie päevalehtedele ja lõpupoolel kirjanduslikkude arvustiste ja algupäraste novellide kirjutamisega.

Kadunu ei suutnud kuigi palju korda saata, kuid sellegi peale vaatamata jättis ta endast järele elavaid jälgi, — need on rikkalik kogu mitmesuguseid kriitilisi kirjutisi, arvustisi uute raamatute üle ja muude kirjanduslikkude sündmuste puhul, kolm tõlget, algupärane romaan „Võhrupesa“ ja rida novelle, mis on laiali pilatud ajalehtede joonealustesse.

Kõige kaaluvamalt tuleb võtta Roose saavutisi tõlkijana. Õppis täiesti oma jõul poola keele; käies

just selle pärast kaks korda Poolas, mis oli seotud suure kokkuhoiu ja rahakogumisega, õppis ta poola keele niivõrra selgeks, et võis laitmatult eestindada Wl. St. Reimondi „Õigluse“ ja „Talupoegade“ esimese köite.

Viimase tõlkimise eesti keele võtiski ta oma nooruse südametööks, kuid surm tõmbas sellest liig vara kriipsu läbi — töö jäi pooleli.

Roose algupärased ilukirjanduslikud saavutised äratasid rohkem tähelepanu kui paljude teiste temavanuste esikteosed. See on ka kõigiti põhjendatud, avaldus ju Roose novelles ja romaanis „Võhrupesa“, mis esialgu „Sädemetes“ ilmus ja hiljem „Noor-Eesti“ kirjastusel eriraamatuna terve rida isikupäraseid ja kirjanduslikult tunnustatavaid vourusi — hea jutustus, tüüpide reljeefsus, elavus dialoogides jne.

Roose kriitilised kirjutised, esikätt pikem Ed. Vilde monograafia „Eesti Kirjanduses“, olid enamuses asjalikud, kirjutatud teadlikust ja objektiivsest vaatekohast, leidsid tun-

nustust niihästi lugejaskonnas kui ka kirjanikkude peres.

Arthur Roose lahkus just siis, kui ta oleks suutnud veelgi väärtuslikumat andma hakata, mil ta tõsise töö lävele oli jõudnud. Seni tehtud töö, mis oli nagu eeltööks tulevasele, andis häid lootusi. Need murdis aga surm enneaegselt.

Meie noorel areneval ajakirjandusel ning kirjandusel on tõsiselt kahju manalasse varisenud andekast algajast, kes oli sümpaatne oma töös ja ka inimesena igapäevases elus.

Karl Ehrmann.

Arthur Roose.

Kolleeeg Mirza ja ta kiri

Selle kirja sain paari nädala eest. Zoofupois tõi, sobitas mu lauanurgale nii tüdinult ja ükskõikjelt, nagu oleks see olnud jumalaharilikum panga meeletuletus weksli tähtpäewast, kiri sõbralt Tartust wõi Kodawere kirjasaatja ülewaade tänapuustest ruffiorastest.

Tüdinuna tahtsin ta juba pista järke-ootawate kirjade-lehtede laju alla, seal — millise maa postmargid need siis on? Wõvi ja päike ja hieroglüüfikesed — — weider kollakas ümbrik ije kortsunud ja hõõrdunud — — see — — aga siiski: ühest margilt wõib hieroglüüfide kōrwal weerida ka kristlase silmale tuntud tähtedest sõna „Persia“.

Persia...

Persia — seal Kaukasuse ja Kaspia taga, kõrbed ja rooside ja derwischide maa; Persia, kus kurinate kõlinal käimad teed kaamelite ja eeslite killawoorid, määratute, kasutamist ootawate naftaallikate maa, Riza-Rhan Pahlawi poolt ümberjunnitatam riik Amamullah-maa naabruses; wiimne nurk tõelist haaremite ja laiade püüste Somnikumaad. — Nii palju me harilikult teame Persiast — ja see kiri on sealt.

Witumõitu, wenekeelsete tähtedega aadressis seisab m i n u nimi... Mul ju ometi pole seal sõpru-kooliwendi ega tutwusi sealsete eksootilist laadi maailmaelanikkudega...

Saa — siiski: K o l l e e g M i r z a ! „Kouchedji“ toimetaja.

Esimest korda kohtasin kolleeeg Mirza Kefelit läinud aastal Moskwas Kunstiteatri looſhis.

Oli Leo Tolstoi 100. sünnipäewa pidustuste awamisaktus. Enam kui sajaliikmeline sümfoonia-orkester oli peale „ladunud“ Lunatšarski awakõnet — kunstipäraselt ja müürewangutawalt ühtlasi — müristanud maha „Internatsionaali“ (barabanide mäsulekutsumu raginapirueti naelus aina weel tafka järgi mu kodanliste kōrwade trumminahkadel), waatlesime ja harutlesime kahekesi mu kodumaise kolleeegiga, mida wõi teda kommunistlikud piduperemehed kadunud krahwi-härra mälestuseks weel teewad — seal aratas mu tähelepanu me seljatagant kostew kofinatweelitus seni kuulmatu keeles.

See oli ühtlasi krahin, krahin ning naelusine, see keel. Ei suutnud hoiduda waatamast tagasi.

Westlejaid oli kaks, seisid looſhi wiimaste toolide taga. Nähtawasti olid nad waſt astunud jisse. Riie-tatud wägagi korralikult — järelikult wäliskülalised, mitte wenekeelised. Üks neist, süsimustade juuste, sirgete, asjüürilase kulmudega, energilise miimikaga, mada-lat kaswu, üldiselt õige sümfaatne mees, näis waidle-

wat oma kaaslastega musta eseme üle, mida weeretaks käes ja lõppeks kohendas kaenlasse. Istusid siis mõlemad.

Arutlesime, mislasted need kaks küll wõiwad olla.

Siin päratus saalis, „kogu maailma tööliste ija-maa“ walitjuse poolt lawastatud pidustusel oli ju peaaegu kõigi maailma rahwuste liikmeid: ülal, endises keiserlikus looſhis haigutajid Mongoolia kaameliratsanikud ega piüidnudki oma määratulaiadele nägudele anda huwitatud ilmet; nende kōrwal bambusfirge kaukaaslane; paar portugallaist, hispaanlast wõi brasillast piüidjid kōrwallooſhis inglise-keelkooliste häälitjuse kaudu end teha arusaadawaks kõhetule, hiiglaprillidega Kanada misſile; nende seljataga istusid kōrwuti bulgaarlane ja hindu; siis weel paar musta neegrinägu, dšhentelmenitiüüpe Themse kaldalt, Berliini ja Praha pedantlikke professoreid, Šina kulijid, põgenikke Musjolini maalt, burjatte, kantschadaale wõi mis nad olid; ihe sõnaga: kirew rahwastenäitus, mille publikuks parterril jöeluwad töölijed, rewolwories punawäelased, tagasihoidlikud professorid-ſpetſid, julged komšomoltid — kõik oma daamidega.

Meie seljataguse paari suhtes leppisime kokku greeklastele: arwasime wõiwat järeldada seda nende wäljanägemisest ja keelest.

Leine, tagasihoidlikum, neist oli juba rauk, kõrge, fale, hõbepäine, sirge rauk. Tas ilmus wõõrast suurtugusust. Mahedais silmis wäsinud tarkus, juu iimber kõike andestama iroonia joon. Tootloole toetunud käsi oli lähipaistwalt puhas, hoolitsetud, kõhn.

Ta mustajuukſelne, madal kaaslane, must kama-kas weel ifka kaenlas, nihutas end tooliga peaaegu minu ja mu kaaslaste wahel, sirutus waatama lawale, kus mitmekordſel toolidereal istusid meie kommunistlikud piduperemehed, eesotsas Lunatšarski ja Olga Trotskaja-Kameneiwaga. Sirutas kaela ja waatles, silmitſes; ta mustis silmis otſe põles imetus ja waimustus. Kasi pilgu libiseda üle kuldsete looſhi-etaahide, üle päratu saali, ning jälle imetles lama. Näis nagu otſiks ta sealt kedagi.

Sajaliikmeline orkester algas Kreutzeri jonaati, seda meeelurikast, Tolstoi-armastatud muusikapala. Selide filleribus, nagu õrnuswärwide ringmäng, hõljus hõbewihmana saali, tõi suurema laiskuse wäljenduse mongoolide nägudele keisrilooſhis, kõikus ülal kristallkroonlühtrite jāruga wõidu, immitſes ja tuikas lääneuroopalikkudesse fuidametesje.

Mu wõõramaine naaber tõmbus tagasi oma hõ-

hepäise naabri lähemale, seletas sellele oma ragisevas feeles. „Staalõn... Wor-roschiloff... R-röhoff“ taipas mu kõrv. „R“ neis jõnus oli, kui harjutaks tuvi häälitsemist. Mees ise wiipas sõrmega lamale. Mõistfin: mees otjis lamalt Stalinit, Woroschilowit, Kõkowiit...

Seni polnud ta finkinud vähematti tähelepänu muusikale. Müüid jõudis sõnaadi see oja, kus triangel kõlises kiltjades, trillerdab kui kurinad — kõige filk-wam koht sõnaadi.

Seal muutus mu wõõramaine naaber äkki tähelepanelikuks, ei — päriselt „kõrwadeks muutus“ ta: kallutas kõrwu orkestri poole ning otjis filmiga orkestriruumist meest, kes seda imewäärt kõlinal seal kõlistas...

Seal märkas ta, et silmitsesin teda. Ta naeratas mulle walgete hammaste wälkudes, wiipas triangelimehe poole ja lausus: „Ar-rasjiwo!“ Ja „r“ oli jälle nagu tuwide kudutamistund.

Mii meie tutmus algaski. Waheaja alates esitlemine endid teineteisele: ta oli Teheranist, Persia walitsuse häälekandja „Kouch-ech'i“ toimetaja Kefeli, sõitnud pidustustele, nagu meiegi. Kõneles

wene keelt ja esitles mulle oma prantsuse keelt kõnelema, kõrge hõbejuukselise sõbragi. See oli Persia saatkonna ametnik, ühtlasi ka Persia lehtede kirjasaatja, Seloughi, endine muilla.

Salutades koridoris püüdsin filmata, mida pidi tähendama mu Persia kolleegi kaenla alla peidetud must kamakas, mille üle nad ennist kahtefsi olid waielnud. Kui tulime tagasi looshi, selgus see ja nende waidlusk:

„Kas fiin käiakse siis alati palja peaga?“ küsis Kefeli, haarates oma musta kamaka kaenla alt. Müüid nägin: see oli too kuulus „p a h l a b i“ — kombinatsioon muhameedikust fesiist ja Euroopa noffimüüdist, umbes must „anderkopp“, mille kandmise reformaator-tuningas Riiza teinud sunduslikuks oma riigi harilastele ja ametnikkudele. — „Näete, ka meil, Persias, ei kanta enam turbaneid!“ tõstis ta oma ühustäratawa

„pahlabi“ enesele pähe, mispeale tal Seloughiga tuli jälle pikem kudrutamine ja ragin, kuni „pahlabi“ pidi minema tagasi kaenla alla.

„Dus Kõkowi ja Stalin seal? Kus nad istuwad?“ küsis ta, wiibates lamale.

Näitasin walitsuslooshi, kus teiste enam-wähem tundmatute esireas tülpis Kalinin, kuna Woroschilow oli end istutanud hoopis tahaplaanile.

Ajalehemehe vaatevinkel

Gori joonistus

„Räbal on see maailma elu — täna ei ole jälle ühtki kuritegu toime pandud!“

Küll Kefeli wast imestas: „Lähewad hari-likku looshi, nagu kõik teised! Aga seal on ju ometi...“ ta wiipas lamale, millele ei leidnud nime. „Miks ei ole nad seal, muusika lähedal ja kõitide ees?“

... Kujutlege, milline wõis olla kirjeldus sest at- tusest „Kouch-ech'i“...

Ta huwi asjade wastu oli hoopis isewärki.

Kui tuli kõnetoolile Bernhard Kellermann, pidas pateetilise kõne, nii et ta hall lõwilakk lainetas, küsis Kefeli, kes on see „kirju kaelafideme mees, kes räägib liig waljusti“.

Püüdsin seletada ja lisasin

juure, et Kellermann oli ju weel paari nädala eest Teheranis (R. sõitis Tolstoi-pidustustele otse Persias, oma pikemalt Gommikumaa-reisilt) — kas ta siis teda seal ei kohanud wõi temast ei kuulnud?

Kolleeg Mirza raputas pead. „R i r j a n i k,“ harutas ta aga edasi, „kuid millise koha peal ta on r i i g i a m e t i s?“

Mlah ja prohwetid! Kuidas oleksin wõinud talle teha selgeks meie maailmajao kirjaniikkude seisukoha ja ameti! Seepärast wastasin lühidalt. „Ta on endine wälisminister.“

Willele järgnes Teherani kolleegilt järeldus: „Lähendab — ta on väga rivas...“

Stefan Zweig, ei ka professor Blatonow ega tšhehh Weliminsk ei wäärinud kõnetoolis ta vähematti tähelepänu. Zweigi kõne ajal ainult küsis: „Miks ta ei kõnele wene keelt? Kas teil ei osata wene

SUURVAIM

Grotesk

Tutvusin temaga kohvikus. Olin teda seal juba varemalt näinud. Millalgi polnud ta üksi. Ikka ümbritsetud mõnest kunstnikust, ajakirjanikust, kirjanikust, näitlejast või muusikust. Oma suurte hallide lapsesilmade ja lokis punakate juustega, kunstniku lips lõua all, kujundas ta laudkonnas mingisuguse keskuse, kuhu olid koondatud kõigi teiste pilgud ja tähelepanu. Ta kõneles harva, kuid nähtava kindlusega, kaaludes sõnu ja moduleerides näitlejana häält. Jutuaineks näis olevat alati midagi tähtsat, seda võis näha vestlejate tõsistest nägudest ja üleolevast ükskõiksusest ümbruskonna vastu.

„Kas tunnete Evald Ambrosiust?“ küsis minult kord lauanaaber, noor kunstnik, kohvikus.

Raputasin eitavalt pead, sest kuulsin seda nime esimest korda.

„Vaata, seesama tantsjanna X ja ajakirjanik Y seltsis ahju kõrval. See skulptuurse peahituse ja rubensliku näovärviga.“

Tunnusmärgid osutasid mu tundmatut tuttavat. Arkas huvi sfinksi mõistatus lahendada.

„Kas ta on kunstnik?“ küsisin naabrilt.

„Oo, jah, ta peale pannakse suuri lootusi. Kahjuks on ta liigagi tagasihoidlik, seepärast ei esine näitustel. Väga andekas, otse geniaalne,“ oli vaimustatud vastus.

Olin säärasest atestatsioonist intrigeeritud. Veidi hiljem moodustasime juba ühise laudkonna. Kõneldi kunstist, teatrist, kirjandusest, muusikast, tantsust. Teoretiseeriti, filosoferiti, vaieldi lõpmatuseni. Evald Ambrosius võttis harva sõna ja sedagi alles siis, kui ta poole eriti pöörduti, et mõne vaielusaluse küsimuse kohta, kus lahkarvamised juba liig suureks läinud, saada erapooletu otsus. Ta vastused olid lühidad, kuid ehamäärased, sellest hoolimata aga kuulati neid teatud põnevuse ja alistumisega.

Vaatlesin teda lähemalt. Ta ebaloomulikult kõrge otsaesine ei olnud kuidagi kooskõlas lossis nina ja ettepoole pöördunud lõuaga. Ainult ta ebaharilikult suured kõrvid harmoneerusid kuidagi teravate põsenukkidega. Ripsmete puudumisel tundusid vesihallid silmad elutult tuhmid. Kui ta oma kuivetanud kõverate sõrmedega nagu kanavarvastega laua klaasist pinnal aegajalt närvlikult klõbistas, ei jaksanud ma enam eneses kasvavat võigast tunnet maha suruda ja pakkusin enese tantsjannale saatjaks, kes ruttas stuudiosse.

„Kui vaimukas, kui tundeline, kui sügavahingeline on meie Ambrosius,“ lobises see väike linnuke teel. „Meie parim balletti tundja teoreetiliselt ja praktiliselt.

Kõneldakse, ta olevat õppinud Moskvas ja hiljem Berliinis. Pavlova hea sõber. Küll sooviksime, et ta ka meid aitaks või lavastaks mõne balleti, klassikalist kooli tunneb ta hästi, kuid ta vaeneke on ju nii tagasihoidlik. Aga hea poiss on ta. Geniaalne inimene.“

Kaotasin tantsjanna silmis palju oma väärtusest, kui seletasin, et tunnen Evald Ambrosiust veel liiga vähe, et avaldada oma arvamist. Lubadusega tulevikus meelt parandada lepitasin lõppeks vaimustatud siris-taja.

Hiljem kohtasin Evald Ambrosiust teatris. Ta kondine kogu mustas sametkuues toetus sambale. Käed risti rinnal, nii vaatles ta jalutusruumis liikuvat publikut. Auväärse noogutusega vastas ta tervitustele ja kõnetas üht ja teist lühidalt.

„See mees lahendab meil kord teatri kriisi,“ algas teatritegelane, juhtides mu tähelepanu eemalseisvale Evald Ambrosiusele. „Ta ei ole küll näitleja, kuid on hea teoreetik ja omab suured lavastaja-anded, suured kogemused Venemaal. Kui ta ainult tahaks, oleks ta juba täna meil direktoriks. Kahjuks aga on ta, nagu suured inimesed ikka, veidi tagasihoidlik, kuid küll saabub aeg, kus temagi töösse rakendame. See on siis revolutsioon, täieline pööre. Meie, teatriinimesed, olleme temast vaimustatud, samuti teatri juhatusti.“

Huvi selle uue geeniusse vastu kasvas selle jutujamamise järele mitmevõrra. Hiljem oli juhusega juba näha kontsertidel, kunstinäitustel ja kirjandusõhtutel. Kuulsin temast kõneldavat ainult austavas toonis. Ta pidi olema geniaalne muusik, esimese klassi viiuldaja, kaks sümfooniat ja ooper portfellis, luuletaja, romanist, dramaturg ja suurepärase maalija. Poliitikameestega kokku puutudes kõneldi Evald Ambrosiusest kui lootustandvaimast publitsistist ja ühe pealinna suurema päevalehe tulevasest peatoimetajast. Ajalehtedes ilmus aegajalt märkusi, et Evald Ambrosiusel on valmimas romaan, Evald Ambrosius kirjutab ooperit, Evald Ambrosius kavatseb korraldada oma maalide näitust jne. . . .

Mitte aastatega, vaid päevadega kasvas Evald Ambrosiuse kuulsus ja teda hakkas ümbritsema mingisugune pühaduse hiilgus. Kui ta õhtupoolikuil teel kohvikusse läbi Harju tänava sammus, must viltkaabu silmadele surutud, siis saatsid teda sajad uudishimulised ja austavad pilgud.

„Sealt läheb meie ootus ja lootus,“ sosistati isamaalises vaimustuses.

Möödus kuid. Ühetooniliselt ja hallilt. Evald Ambrosius oli endiselt meie vaimlise eliidi keskuseks. Ta polnud küll ühtki oma romaani ega ooperit avalikusse ette saatnud, kuid sellest hoolimata loodeti ja oodati. „Tal küpseb midagi,“ rahustati kahtlejaid.

Ühel õhtupoolikul rabas kirjanduse- ja kunstiilma kurb uudis: Evald Ambrosius on surnud. Pisarsilmi jutustati geniaalse inimese varasest lahkumisest meie seast. Mees alles täies tööjõus... Kui halastamatu on saatus! Lehtedes ilmus pikki, sooje järelhüüdeid, milles avaldati sügavat kahetsust varalahkunud geniaalse inimese kaotuse pärast. Mälestus temast olgu igavene... „Kadunuke elas tagasihoidlikult, seepärast puuduvad meil ka ta lähemad eluloolised andmed,“ lõppesid kirjutised.

Et päästa varasurnud geniaalse inimese looming hävimisest, tehti minule ülesandeks pärijailt käsikirjad ja kunstiteosed kokku koguda, Evald Ambrosiuse nimeline muuseum korraldada, koguteos redigeerida. Olles meelitatud sellest austavast ettepanekust, asusin huviga asja juure. Evald Ambrosiuse elukohta ei teadnud ka ta lähimad sõbrad, sest ta suri mingisuguste vigastuste tagajärjel haigemajas. Politseist andmeid saades algasin lõppeks rännakut aguli. Suure vaevaga leidsin üles majahüti, mille esikülge ehtis vorstipoesilt. Et teist sissekäiku majja polnud märgata, astusin poodi. Leti taga askeldav lihav eit mõötis mind ärilise pilguga.

„Palun, kas võite mulle öelda, kus elas siin kunstnik Evald Ambrosius,“ algasin kartlikult.

„Mihuke kunstnik? Mul oli küll üks tüüriline Ambrosius, see aga on juba surnud. Kukkus purjus peaga silgutünnide vahele ja murdis kaela,“ oli põlglik vastus. „See ka mõni kunstnik...“

Seletasin siis viisakalt oma tuleku põhjuse. Eit muutus lahkemaks ja juhtis mu tagatuppa.

„Siin on kogu ta varandus ja kunst,“ näitas ta käega tuba täitva kolu poole. „Mingisugust kunsti siin pole.“

Mõnetunnise töö ja vaeva tulemuseks oli paar koolivihku mõttetute kriitseldustega, vana gitarr, mõned trükipildid — see oli kõik. Ei mingisuguseid jälgi geniaalsest loomingust.

Usutlesin eite, et kas keegi ehk midagi vaheajal pole kõrvaldanud.

„Issake, teie ikka oma kunstnikuga. Oli teine pool põrunud juba lapsest saadik. Aitas mul siin vorste müüa ja oli niisama kaaslaseks. Olen ju lesk,“ lisas ta häbelikult lõpuks juure.

Tollest saatuslikust päevast saadik pole ma enam jalga tõstnud kohvikusse, teatrisse, kontsertidele ja kunstinäitustele, et pääseda kunsti ja kirjanduse harastajate järelepärimistest, et millal valmib koguteos Evald Ambrosiuse loomingust. Olen teeninud juba lohakuse kehastuse hüüdnime. Selle ülesande võtjat rüüdi enda peale kuulus teatriarvustaja...

Evald Ambrosiuse mälestus on püha. Ta vaim elab.

AUG. JÜRGENS'I

voodivabriku kauplus

SOOVITAB:

igasuguseid voodeid,
madratseid, türgi-diva-
neid, lastevankreid
j. n. e. j. n. e. j. n. e.

Jaani tän. 8. Krediit-Panga majas. Tel. (2)16-93.

KAKS SUVILAULU

SILLA KÄSILAL

*Jäin vaatama: vees vilkus taevas,
kuu müksis kobra kollast õit.
Ja nüüd: kui võlut valges laevas
lä'eks luulemaile lendlik sõit.*

*Paar tuhmi tähte tulnud kaasa,
paar tähte, kobraõis ja kuu.
Maanteele, metsa, luhta, aasa
kõik jäänd on maha maine muu.*

*Nii sinna vist, kus taeva haare
saab oma sinihõlma maa,
ja meri hoiab süles saare,
mis mulle määrat — Önnela.*

*Ju aimus kaugel kandlekõla
ning inglilaste laulu lüür,
kui äkki murdus une mõla
ja luule karile viis tüür:*

*jõe hargmeis, kõrgeis kõrkjais saarel
käis järsku räagu raudne rõkk.*

*Ja selge taeva idakaarel
löönd juba kuumaks koidulõkk.*

K A R I

*Kerge kargus hajund vainu,
kõikjalt leeveid lõhnu õõtsub.
Läänetuule lauged lõõtsud
vaevalt saavad pajud painu.*

*Ojalt udu kirka loori
võttis päike pilveks taeva.
Viise rohkem virgub aeva
võsalinde virka koori.*

*Taga luha näikse palu —
tuleb peni, poiss ja kari.
Igal oma vänklik vari
säras hommikpäikse valu.*

*Mättast musta puseb mulda
pulli kiimakärsik tuju.
Taamal talle tõllak kuju
vastu päikest kuseb kulda.*

Türi Tilt — Prjõ Virula

In memoriam

Wäga omapärane Gesti ajakirjanik

Sündinud 29. detf. 1864. a. (10. jaan. 1865. a.) Toris, jurnud 11. weebr. 1929. a. Gelsingis.

Gesti ajakirjanduse iga — sõna täies mõttes — on teatavasti võrdlemiski lühike. Alles a. 1864 — nüüd 65 aastat tagasi — usaldas J. W. Jannsen asuda esimesena elukutselise ajakirjaniku tööle; seni oli seda tehtud vahetööna. Ja ta kahe järgneva aastakümne jooksul olid toimetustöös püsivalt tegewad ainult toimetajad üksi, needki vahel tegutsedes muudel aladel. Toimetustöös hakkas tarvitama abilisri jällegi esimesena Jannsen esiti oma tütre Lydia (Noidula) tööjõudu kasutades, selle kodunt lahsumise järel a. 1873. mõttes endale „kirjutajaid“, nagu ütles, „noori mehi“, kelle hooletks anti aga teha ainult kõige lihtsamad tööd. Pindla „abilise“ töises ajalehetöös pani oma „Sakala“ juures ametisse G. H. Jakobson a. 1880. (augusel Jaak Järve) — olude nõudel, kuna ta ise ei saanud alaliselt wiibida toimetuses. Mõni aasta hiljem tekkisid ka „Wirulase“ juure abijõud, esimeste seas oli ka G. Wilde. Hiljemini kasvas nende arvu aja nõudeil, nii et a. 1900 ümber oli juba peaaegu igas toimetuses mingimoeline „abiline“. Selle järel, ajalehtede arvu hoogsal tõusmisel, hakkas neid tulema õige rohkest, nõnda et nüüd Gesti ajalehtedes püsivalt tegutsenud ajakirjanikke võib lugeda küll juba sadadena — wälisriiklaste suur arvu wälja jätud.

Uga see isik, kellest siin kõneleme, kes käesolewal aastal lahkus elawate hulgast ja keda seetõttu ajakirjanikutude perel tuleb mälestada, oli kahtlemata kõigist oma aetkewendadest suuresti erinew, kõigiti unikum (ainus omaaoline) Gesti ajakirjanduse alal (waetawalt on mujalgi teist otse tema taolist). Sielt oligi ta enam Soome kui Gesti ajakirjanik, sest siin tegutses ta sel alal ainult 12 aastat, Soomes aga üle 30; nõnda on ta soomekeelsete kirjutiste arwu kaugelt suurem kui eestikeelsete — koguliselt, kuna wäärtuselt on küll ülekaal eestikeelsetel kirjutistel, sest siin oli ta töö parajal paigal ja mõjuwaldata, kuna Soome lehtedes kirjutised olid enamasti lihtsad jookswad asjad.

Tilga suurim tähtsus ei seisn aga ta ajakirjandustöös, kuigi ta oma awalikku tegevust sel alal asustas ja elu wiimastel aastakümnetel ainult sellega piirdus, waid kaugelt suurem mõju oli ta tegutsimine Gesti karstusliikumise algatajana ja selle töö juhtijana kümneks aastaks jooksul. Ühtlasi oli ta „esimeste pääsukeste“ arwus Gestis, kes hakkasid wagu ajama hõimuliikumise alal, esiras sidemete sõlmimises Soomega. Teadagi ulatub karstusmõtte aratamine Gestis küll palju kaugematesse aegadesse; sellest kõnelesid juba A. Kupel oma

ajakirjas a. 1766, siis dr. Preußwald a. 1840 järel oma „Wiinakatkus“ ja samal ajal mitmed teised; a. 1848 õhutas seda ta ajakiri „Leitwatorwifene“. Tõsist hoogu wõttis asi aga a. 1885 järele, mil sellest mõjukalt hakkasid kirjutama A. Grenzstein „Olewifus“ ja M. J. Eijen „Sjamma Kalendris“, millest ka J. Tilt sai oma esimese aratuse; hiljem omandas ta selleks hoogu Soomest, eriti dr. Granfeldt'ilt. Uga mõtte teostamises jõudis ta peagi teistest ette. Tema kutkus ellu oma kodukohtas Toris a. 1889 enda juhatusel esimese Gesti karstuslehti, „Tähe“ nimelise, millega ta sai täiesti teawajaks muude samahiliste lehtede asutamisel; seejuures ta oli alaliselt õhutataks, ergutataks ja juhatusel andjaks, nii et juba paar aastat hiljem oli Gesti asutatud umbes 30 karstuslehti, üks koguni Siberis. — A. 1892 Tartu ajudes wõis ta sel alal tegutseda weel hoopis mõjukamalt, ühtlugu nii kõnes kui kirjades oma lemmikaadet arendades, selleaegses tähtsaimas karstuslehtis, Tartu „Karstuse Sõbras“, juhatajaks olles, karstuskoosolekuil juhtival kohal esinedes ja karstuslehtilise lendlehti wälja andes; nendele järgnesid pärast igal aastal ilmuvad „Karstuslehtide Kalendrid“, kokku teinult 15 aastakäiku, ja mitmed muud sellemõttelised raamatud. Siguksega võib nimetada Gesti karstusliikumises esimest aastakümnet Tilga ajajärguks, siis järgnes Reimani ajajärk. Hiljem Soome saades, kus karstustöö enne juba hoo oli, ei tarwitsetud Tilgal end sellesse töösse rakendada.

Ka hõimuliikumise arengus on Tilgal õige tähelepanuw koht, oli ta ju üks esimestest, kes selleks rakendas oma tööjõu. Tal olid warajastel õige laialised ja mitmekülgsed suhted Soome tegelastega, ta tõlkis kaunis rohkesti Soome kirjandust eesti keele, seejuures tuues esimesena pikemaid näiteid soome keelest; kirjutas Soome lehtedesse Gesti oludest, oli iegi Soome „Rahwahariduslehti“ liikmeks. „Soomes käijate“ eestlaste seas seisab J. Tilt esikohal, ta esimene Soome reis oli juba 1888. a., pärast järgnesid mitmed, ja kümme aastat hiljem asus ta päriselt Soome elama, seal täiesti soomenedes, iegi Soome alamaks ajudes ja endale täissoomelise nime omandades: Prjõ Virula. Tagajärjeks oli muidugi ta peaaegu täieline wõõrdumine Gesti asjadest.

Gesti ajakirjanduse tegelastele ja ajakirjandusest huwitatuile on aga Tilga tegevusest eriti tähelepanuw ta töö ajakirjanikuna, mis algas wõrdlemiski wara — tema olles 21-aastane — ja kohe tähelepanu wäärinult. Warajast nooruselt peale oli Tilgal haruldastel suur huwi

kirjanduse vastu ja iha selles taasa tegutseda. Ta sündis, nagu mainitud, Toris, tema kohta tähendusriika nimiga „Kolme targa“ talus Tori kirikuwallas. Sealles Randivälja algkoolis sai ta oma esimese õpetuse, mida jätkas Tori kihelkonnakoolis, — ühel ajal tuntud kirjaniku G. Peterjoniga, mistiski sellelt jaades mõndi õhutuist oma edaspidiseks tegevuseks. Kohe kooli lõpetamise järel, ta andeski tallele pannes, ujaldati T-le ta kodukohta Randivälja kooliõpetaja amet, kuigi sellekohane eksam alles oli tegemata. (Selle andis ta järgneval aastal Tartus.) Koolikohal püüis Tilk taheks aastat, juba siis ümbruskonnas mõnda-pidi töötades rahvahariduse eduks.

Tilga iseloomu kujutamiseks arvan kohaseks ligemalt kirjeldada oma esimest tutvumist temaga, 1891. a. suvel.

Olin sel puhul Pärnumaal reisiril ja Torist mööda minnes läsin ka Tilga külastama. Kui juhatuse järele astusin Randivälja kooliõue, äratas mu tähelepanu koolimaja välimus: kogu ni väike ja madal majake, õige kitsaste akendega. Imestus kasvas majja astudes: kõik nii lihtne ja algjuuline. Küll olid selleaegsed koolimajad üldiselt — nüüdisaja waate järele — alaväärtuslikud, aga mujal olin harjunud ikka paremaid nägema. Tühjast koolitoast läbi läinud, astusin selle taga olevasse kambriksse, kus leidisin istumas ja lugemas mehe, keda sel ajal juba loeti Eesti iihkeks tähtsaks tegelaseks. Waewalt küll mõisiti mõelda, et see mees asus järeles paari jülla pikkuses ja laiuses ruumis — madala laega, ihe wäike, tuhmi afnaga, nii et tuli enne filmitseja, ümber waadata, kus oled. Ja toa elanik ije: äärmiselt lihtne mees täies taluriides, mingit wäliselt mõju awaldamata. Aga kõnelema hakates lõi ta jilm särata, kui tähendasin, et ta ju raamatuwirnadesse upub. Raamatuid, ajakirju, ajalehti oli toake päris täis — küll oli neid laual, riiulil, mitmed hunnikud aga olid lausa põrandal maas. Mu imestus ja iihthasti auarius kaswas, kui filmitsejin nende ristu. Suurem osa oli muidugi eesti-keelseid, oli aga ka kaunis foku muukeelseid, — mis palju tähendas — hult soomekeelseid. Muidugi läks meil pea lai jutt lahki, mis keerles peasjalijelt kirjanduslikkude küsimuste ümber. Lahkudes wõttin kaasa mulje, et sel mehel on kirjanduslikul alal tulewikku. Olles ije juur raamatufoi, tundsin ometi, et Tilk käis selles asjas minuist tublisti üle.

Endastmõistetawalt oli see, mis märkasin Tilga asufoha armetuist olekuist, ainult wäike osa; puidusi oli palju enam ja suuremaid. Seledalt walgustab Randivälja koolimeistri majanduslikku seisukorda ta wastus Juhan Niwile, kes awaldas foori tema juure abilisjeks tulla; selle foori täitmise ütles Tilk olewat wõimatu, kuna ta ihegi elawat foku ni kitsalt ning „talwel on taas wahel nii külm, et tint ära külmab“.

Et muidu üldiselt hariduselt enam arenenud torilased oma koolimaja pidasid järeles olekus, tundub wõõrastawalt. Wahest olenes see asjaoluist, et kõnesolewa kirikuwalla kooli ringfond oli wõrdlemisi wäike ja õpilasi wähe; nii ei raastitud kooli jaoks palju kulutada.

Aga mitte majanduslikud kititused polnud estreas Tilga Torist lahkumise põhjusjeks — oma wähenõudlikkuses juutis ta nad ära kanda ja oli rõõmus pealegi — waid ta fange iha enda edasiarendamiseks ning kirjanduslikkude huwide rahuldamine. Nagu mainitud, hakkas ta ajakirjanduslikul alal tegutsema õige aegjasti — 1886. aastal, forraga neljas lehes: ajakirjades „Oma maa“, „Laulu ja mänguleht“, „Meelalahutaja“ ja poliitikalehes „Sakala“.

Järgneval aastal kirjutas ka „Postimehele“, „Wirulafele“, ja õige rohkesti „Olewiku“, millest siis arenesid ta sidemed selle lehe toimetusega. Wite aasta festes awaldas T. ajakirjanduses iigi poolhada kirjutist, mille ristu on iwaga mitmelaadiline, mis tunnistas autori mitmekülgsust. Estreas on muidugi karstusastjad ja hõimukülgsus, aga jatkus tähelepanu muulegi, ihegi tootlusolude harutusele (kohiwikeetmisele jne.). Juba Toris algasid ka ta raamatulijed wäljaanded.

Oli siis Tilk juba jaanud kirjanduses enam tuttawaaks, kufjus M. Grenzstein ta 1892. a. alul „Olewiku“ toimetuse liikmeks, kus ta tegutses kuus aastat, olles hiljem teijeks toimetajaks. Seda arwanud Grenzstein tarwilijeks, et tema tagandamise puhul toimetaja kohalt (Järwe moel) lehti wõiks edasi ilmuda. Teadagi aga ei jaanud Grenzsteini wõimuta ihegi korwal Tilgal olla mõju lehe juhtiwast töös, selleks oli Grenzstein ihe köit. Aga tagasihoidliku loomuga Tilgal polnud selleks ka mingit iisu, pealegi puidus tal estiothja tegutsemiseks algatuswõime. Seetõttu forbus Tilga taas Tartus jama nähe, mis warem Tori koolimajas, muidugi teistel põhjustel. Toimetaja isius laua juures fahes päratu fuure lehemirna wahel: iihel küljel lehed, millesse Grenzstein oli märkinud „Olewiku“ jaoks wõtewad kiidid; sealt wõttis Tilk järgemööda lehti, tegi ära, mis teha oli, ja ladus nad siis teijele küljele hunnikusse.

Megapidi arenes muidugi T. toimetuseoskus suurewiilijelt ja ta wõis küllalt tegutseda omagi algatusel. Seda oligi wäga waja, sest teatawasti tegutses Grenzstein õige mitmel muul alal (tegi ihegi mõnel puhul leutaja katseid), nii et toimetustöö jäigi suuremalt jaolt Tilga teha. Ja keda ta suutis, kuna elas täielikult ja ainult kirjandusele ja oma karstusuhuwidele; mingi jelttsfondliku läbikaimise kohta ta huwi ei tunnud, jutumees põrmugi polnud ja nõnda faadi teda wäljaspool kogu üsna harwa näha. Othje piinlikult hoidus ta eemale naisfoost; see joon ilmus tal juba õpetajametis ja jäi omaduseks foku eluajal; ta othje põgenes naisfooliste eest, kui need mõnitoru tulid talle killi annetama wõi kiidufõna ütlemata.

Tilga kuueaastane tegevus „Olewiku“ talus oli foku ta elus kõige wiljakam ja mõjukam aeg. Sest peale määratu töe lehe juures suutis ta tegutseda õige palju oma lemmikalal (karstusliikumises), nii kõnes kui kirjaj, ja ilmutada ka muid kirjanduslikke teoseid, millest on tähtsajain 1894. a. ilmunud raamat „Wõõrmehe föber“, milles jagas äratust mitmel kultuurilisel alal. Raamat oli nii hoopis enam kui ta nimi ütles, oli õieti „igamehe föber“. Kõige muu juures leidis ta wael mahti Soome ajalehtedele „Eesti kirjade“ kirjutamiseks — a. 1896. peale, mis asja loost siis peagi arenes Tilga Soome minek. Estiothja oli see küll nähtawasti mõeldud ajutijeks, enda edasiharimiseks, aga päraistpoole kujunes püstitwaks.

Täitja tumedaks on jäänud see, kas Tilga lahkumiseks „Olewikuist“ oli ka muid reaalseid põhjusi kui eelmainsitud, wahest ka ta mitteläbifaamine Grenzsteiniga. Kaunis kindlasti wõib oletada, et Grenzsteini kõwa wenestuspolitika, mida ta siis ajas täie auruga, Tilgale ei meeldinud, kuna ta ju oli soojasüdameline rahwuslane. Aga mingist opofitioonist selle wastu ei wõinud Tilga pasitiwse iseloomu juures olla kõnekti ja oma kõigiti kinnise meeleolu kohaselt ei lastnud ta sellest wastolust pisematki wälja paista, waid näis wäliselt oma „õhefiga“ seiswat heas wahetorras. Õieti polnudki Tilgal kindlaid poliitilisi waateid.

Tema Gestist lahkumiseaga 1898. a. (mis oli oma-

kohast nagu eeltähendujeks Grenzsteini lahkumisele mõni aasta hiljem) lõppiski fogu ja tegevus siin; mis ta pärast Soomes tegi, see ei puutu Gestis'e enam otsekoheselt. Nii võib sellest lihtsalt mööduda. Palju ka ei olegi teada, sest hoopis enam veel kui Gestis elutses L. Soomes väga magusalt ja tagasihoidlikult ega liikunud kuigi palju avalikkuses. Esiotsa ta andus täie hoolega edasiõppimisele Helsingi lütseumis (gümnaasiumis), selle järel ülikoolis 1901.—1907. a. ajaloo-keeleteaduskonnas, mille lõpetas filosoofia magistri eksamiga. Nii töusis õpetlaste liiki.

Selle juures ilmneb aga otse imestatav ja väliselt mõõrastav nähe. „R o o l m e i s t r i n a“, selle ameti kohase hariduse juures, oli Tilt tegutsenud nii kirjanduslikul kui ka avaliku elu alal väga palju, enamasti mõjukalt ja tagajärjekalt, õ p e t l a s e n a aga ei suutnud ta püüda endiseltgi järjel, edasiõppimisele kõnelemata. Ei saanud, nähtavasti ei tahtnudki, mingile filmapaiskivale kohale ajuda, vaid jäi fogu edaspidises elus tegutsema „Uusi Suometari“ (pärasijä nimega „Uusi Suomi“) ja selle kaasande „Klita-lehti“ toimetustegelaseks, aga kõrvalisel kohal, ajutiselt olles küll ka toimetaja kohal, sest tema palga-arvelehtedes on Tilt tööd üldiselt nimetatud „tölgeteks“. Seda tööd on Tilt teinud küll koguliselt põhjatu palju (magister Grenitsa arvestuse järele „Külvoajas“ ulatub ta kirjutiste ko-

gupikkus umbes kolme kilomeetrini), aga väärtuselt ei kaalu see vist raskest. Teadagi võis olla selle hulgas mõnigi tähelepanev kirjutis, sest Tiltga laialtse teeleostuse tõttu oli tal võimalik omandada igalaadilisi teadmisi piiramata arvul, aga et see kõik ilmus päevalehtedes, kus lugemise järel enamasti vajus unustusse, ei saanud sel olla suuremat mõju.

Mõnda seisame haruldase ja omakohasti kurva nähte ees: mees, kes oli omal ajal Gestis üldtuntud tegelane ja seda ka Soome ajumisel, vajus hiljem isegi oma vaevvaga saavutatud kõrgema hariduse juures haiglasse ükfilidusse, kujunes täieliseks erakuks, töötades veel ainult mehaaniliselt harjumuse tõttu. See iseloomu külg oli tal tuntud küll juba lapsepõlvest saadit, elu lõpul aga arenes üsna äärmuseni.

Kirjelbatud asjaolu mõjus vististi kaasa küll ka ta kehaliiseks kiratsemiseks, nii et kui Tilt eelmise aasta lõpul jäi maonähjatõppe, siis töbi arenes kiiresti ja surm tuli juba 11. veebr. 1929. Et ta surmast Gestis saadi teada alles mõni päev hiljem, ei võidud siit avaldada mingit osa võttu ta matustest; see jäi üksi „Uusi Suomi“ toimetuse liikmete hooleks.

Agara, hoolsa ja usina töömehena jääb Jüri Tilt püsima lugupeetavale kohale Eesti ajakirjanikkude peres.

Esimese järgu võõrastemajad Tallinnas

„Kuld Lõvi“

Harju 40

„Peterburg“

Rataskaevu 7

Pro ja contra

„... Seltisõnna arvamistega võidelda ja neid ifegi võtta võiks ainult ajakirjandus.

Et massi effimusest välja juhtida, terwendada ta mõistust, ühendada ta püüdeid, eemaldada hukutavaist eelarvamustest ja mõtlematuist avatlusist, hoiatada kaalumata sammudest, paljastada kahtlasi kavatsusi, autuid kombinatsioonide ja pahatahtlike ettevõtteid — selleks on aga tarvis ifeseisvat ajakirjandust.

Sulega töötaja elukutse sarnaneb apostli omale, see on pühitsetud elukutse. Kuid waewalt saab meieaja ajakirjanik millalgi oma tööd tõsiselt võtta. Ta ajaleht on nagu tehás, kus sünnitatakse ja hävitatakse ametkondi, toetatakse üht operatsiooni või tungitakse kallale teisele. Poliitika ja börs — selles on kogu ajakirjandus.

Ta kui juhtub mõni rahutu hing, kes ihtab saada prohwetiks, ära effima mõne suurema ajalehe toimetusse, lootusega ifendada sinna oma paremaid püüdeid, outa plaane, oma sümpaatiaid ja antiipaatiaid ning jagada neid iga nelja ilmakaare poole, siis ei jäta warsti teda tabamata pettumus ja ta ei leia armu. Kui ta mõtles, et ajakirjanik peab olema paindumatu võitleja, siis on ta rängalt effinud. Ajakirjanik on inimene, kes oskab hästi või halvasti kirjutada ja kes eelistab hea või halwa artikli kirjutamist, elu ilalpidamise otstarbel, kaubanduslikule korrespondentfile ja ei rohkem midagi.

Ajaleht on poliitilise reklaami või ärilise propaganda ettevõte. Peab ju toetama poliitikat, see annab ju kõige rohkem, peab ju edendama spekulatsioonid — see maksab kõigist paremini. Intrigid, wäljamõeldud kuulused, salasepitsused, kallaletungimised, alandamised, liibitsemine ja roomamine — need on ta abinõud. Au, ausus, õigus ja tõde — see ei rikasta kassat, sellega ei arvesta pankur.

Ühikalt, ajakirjandus on suurepärane sõjariist ekspluateerimiseks ahnetes kättes, orjastamisabinõu walitsejatele, erakondade liidritele ja poliitilistele rühmadele parimaks abinõuks võimu haaramiseks....“

Mees, kes neid ridu kirjutab, oli oma maailmawaatelt anarhist, inimene, kes meieaja ühiskondlikku korda eitas ja hingepõhjani wihkas. Ajakirjandus on ta meelest kõige kurja juur, sest teda käsitletakse hoopis teistest otstarweteks, aga mitte selleks, milleks ta on määratud, milles on ta ülesanne. See anarhist ei ole ainus, kes on annud nii hullamõistwa otsuse ajakirjanduse kohta. Veel raskemalt tungis talle kallale Upton Sinclair, kellele Ameerika ajakirjandus on olnud sotsiaalsete pahede wihatud kurjaksawatmuis. Ajakirjandus on tema arwates tsivilisatsiooni alatunim sünnitaja, nii nagu hooramaja ja oopiumitõlber. Ta ei ole mitte rahwa walgustajaks, teenäitajaks, juhtijaks, sõjariistaks võitluses inimsoo parema tulewiku eest, waid ainult kibutine seen inimsoo organismis.

Ajakirjanduse eitawat osa ühiskondlikus elus ei jultusta ainult maailmaparandaja, waid ka igapäewases elus wõib kuulda arwamusi, et ajakirjandus on läinud ülekäte ega ole küllalt moraalne. Ajakirjanikust kõnelatakse kui müüdawast hingest.

Niiwõrra kui ühed ajakirjandust ja ajakirjanikke moraalset alawäärtuslikuks tembeldawad, ülistawad teised ajakirjanduse ja ajakirjaniku tähtsust ühiskondlikku elu juhtimises inimsoo kõrgemate ideaalide poole.

Ajakirjanik on kaitstaks ingliskes kes kurjas maailmas. Ta on siiski apostlik, pühitsetud meheks nagu kes-aja munk, kes ohwerdab kõik oma ifikitud huwid ligemise päraft, ta on see õige ühiskonnasulane.

Ka see anarhist, kelle sõnu alul tsiteerisime, samuti Upton Sinclair, ei cita ajakirjanduse ja ajakirjaniku suurt misiooni inimsoo organismis, kuid wiga olewat selles, et see wägew sõjariist ja ta kandja on sattunud waledeesse kättesse, et nad on rakendatud ühiskonna heakäekäigu waenlaste, rahwaste orjastajate teenistusse. Tähendab, lõhki ei ole siin midagi, wiga on ainult selles, et ei ole ifeseiswat ajakirjandust, kes ei oleks muu kui ainult rahwa ja ideaalide teenistuses.

Kui nüüd ajakirjanduse jaatawad ja eitawad kiljed kõrwuti fenda, siis leiame, et see on nagu kaheteraga mõõk, mis lõikab mõlemale poole. Ta kui kaheteraga mõõk, siis peab küll ka see ideaalne keskte, mida käies ta oma loojalt antud ülesannet õieti täita wõiks, õige kttas olema. Seaft kurjani on siin ainult üksainus samu.

Õigu ifulifelt ajakirjandus see, mis ta on, kuid iht ei saa ka kõige ügedamad awaliku sõna wihkajad falata: et ajakirjandus hoolimata oma eitawatest külgedest on kaswanud meie ajal nii tugewaks jõuks meie ühiskonna elus, et temata meie awalikku elu oleks raske kujutleba. Ajakirjandus on paisunud niiwõrra tugewaks, et ta oma tahtmise alla painutab ka maailma kõige wägewamad ja ta abita ei püfiks ükski riigiford ega seifaks jalul ka wägewaim äriline ettevõte. Wõitlus poliitilises elus, majanduslikus ja kultuurielus ei ole meieajal mõeldaw ajakirjanduseta ja teda eudale tõõriistaks saada ihtawad nii inimkonna orjastajad kui ka inimsoo heakäigu eest wõitlejad. Et ajakirjandus suurelt ofalt waledeesse kättesse on sattunud, selles ei ole süüdi ajakirjanikud, waid õigemini see ühiskondlik kord, mis praegu kogu maailmas walitseb. Ajakirjanduse suuna on määratud elu ise ja see ei wõi olla parem kui on ta ümborus, ta lugejad. Ajakirjanik, kes oma töös on sunnitud falgama oma tõekspidamist, on ainult ohwer, kellele wõib ette heita ainult feda, et ta pole walinud aufamast elukutset, et ta end ei lasse teistil ekspluateerida. See on suur eksitus, raske ülekõhus ajakirjaniku suhtes, sest ajakirjanik sünnimifelt jääb kõige alandawamates oludes ometi inimsoo juhtijaks paremuse poole, halwates wähemalt ridade wahelst halba mõju, mida poliitilud, börs ja spekulandid pühawad lewitada ajalehe kaudu rahwahulkadesse. Ta on awaliku arwamuse märter, kelle inimlik faatus on raskem kui ühelgi teisel waimutõõlifel. Ajakirjanduse ja ajakirjaniku osa jääb iffa samaks, kuni pole kord ühiskond ise paradüüfiks muutunud. Ühe ja sama õigusega wõib karjuda hoiflanna ja poo risti....

KÜMMET AASTAT

Tagasivaade Eesti Ajakirjanikkude Liidu tegevusele

Asutamine.

Eesti ajakirjanikkude koondamise mõte tekkis Eesti vabariigi esimesel aastal. Vaatamata sellele, et idanaabriga sõjajalal seisti ja meeleheitlikku võitlust iseseisvuse eest peeti, leiti võimalus ka vaimlise töö tegemiseks. Kõiksugu äriliste ettevõtete kõrval, mis nagu seened sügisel vihma järel tekkisid, asutati mõnigi kultuurilisi eesmärke taotlev ühing. Ja üks niisugustest oli ajakirjanikkude koondis.

See oli 1919. a. kevadel, kui ühel omavahelisel jutuajamisel ajakirjanikud Jaan

Tomp, Paul Olak ja Jakob Mändmets võtsid üles küsimuse, kas ei tuleks ka ajakirjanikkudel ühineda oma kutseliste huvide kõigekülgeks kaitsmiseks. Jõuti üks-

meelsele otsusele — asutada ühing. J. Tomp kirjutas ühingu põhikirja eelnõu, see vaadati omavahel läbi ja 14. juunil 1919. a. registreeriti Tallinna-Haapsalu rahukogus Eesti Ajakirjanikkude Ühing.

Mõne päeva pärast, 19. juunil, tulid asutajad ja mõned lähemad ametivennad kokku ja valisid ajutise juhatuse või toimkonna, kelle hooleks anti uute liikmete kogumine. Sinna valiti Jaan Tomp, Paul Olak, Jakob Mändmets, Hugo Kikson ja Hugo Raudsepp.

Algas suvine puhkeaeg ja ajakirjanikud valgusid mööda maad laiali, mitmed võtsid aga isamaa kaitsmisest osa. Alles sügisel, 4. novembril, peeti Toompeal Asutava Kogu ajakirjanikkude toas esimene suurem koosolek. Siin valiti ka täieline juhatus, kuna liikmete arv üle 30 tõusis.

Ühingu esimesed tegevusaastad läksid sõja tähe all ja selle järele kujunes ka tegevus. Ühing võttis enda peale sidemete loomise väeliinil olijatega, mis teostus ajalehtede saatmisega. Rahalist toetust selleks andis vabariigi valitsus. Sõja lõppemisega lõppis ka

Partiaste foto

Eesti Ajakirjanikkude Liidu asutajad liikmed.
Pahemalt paremale: Jakob Mändmets, Jaan Tomp, Paul Olak.

ajalehtede saatmine ja ühingu kadusid kahest „töötasad“. Ka järgmine talv ei toonud uut hoogu ja needki liikmed, kes ühingu ümber suudeti koguda, kas läksid laiali või jäid eemale.

Seisukord lõdvenes nii, et 3. aprillil 1921. a., kui „Tallinna Teataja“ toimetuses üldkoosolekut peeti, tuli kokku kõigest 8 liiget. Ja rohkem neid ka ei olnudki. Koosolekul tõsteti üles küsimus, kas üldse maksab ühin-

gu tegevust jätkata nii leige osavõtu juures. Küsimust harutati mitmest küljest ja lõpptulemuseks oli ühingu tegevuse jätkamine. Nüüd käidi ajakirjanikud üksikhaaval läbi, kasseeriti võlgnevad liikmemaksud sisse ja kutsuti kokku ka ajakirjanikkude kongress. Järgmisel aastal hakati „õitsitulesid“ välja andma ja esimene number pani ühingu kassale kindla põhja alla. Siit peale hakkas edenema tegevus ja kasvama liikmete pere. Veel kindlama aluse lõi ajakirjanduse sihtkapitali loomine kultuurkapitali juure.

Ühenduses sellega asuti uue põhikirja kokkuseadmisel, mis kooskõlas oleks sihtkapitali põhimäärusega. Ühtlasi taheti kaastöötamist võimaldada isikutele, kes ei ole küll kutselisi ajakirjanikke, kuid ometi on ajakirjanduses tegevad.

Uus põhikiri registreeriti 9. mail 1925. a. nime- tusega „Eesti Ajakirjanikkude Liit“. Uue põhikirja järele jagunevad liikmed tegevateks ja toetajateks. Tegevliige peab vähemalt 2 aastat tegelikult ajakirjan- duses töötanud olema ja sellest peasissetulekut saama, kuna toetajaks liikmeks iga ajakirjanduse harrastaja ja kaastööline võib saada. Liikmete vastuvõtmise ot- sustab juhatus ja uut liiget peavad kaks Liidu liiget soovitama.

Liidu liikmed.

Liidu liikmete arv esimesel aastal oli 30 ja nüüd, 10 aastat hiljem, on see arv enam kui kolmekordseks kasvanud, nagu seda järgnevatest arvudest näeme: 1919. a. — 30, 1920. a. — 29, 1921. a. — 55, 1922. a. — 77, 1923. a. — 83, 1924. a. — 84, 1925. a. — 96, 1926. a. — 90, 1927. a. — 99, 1928. a. — 95 ja 1929. a. — 106.

Auliikmeid on 3: Eduard Vilde (valitud 1925. a.), August Kitzberg († 1927) ja Anton Jürgenstein (val. 1929. a.).

Liidu asutamisest senini on liikmeteks olnud 14 ajakirjanikku, nimelt: Mihkel Aitsam, Anna Fiskar, Eduard Hubel, Helmi Jansen, Hugo Kikson, Jakob Mändmets, Paul Olak, Joosep Prümmel, Hugo Raudsepp, Hans Rebane, Peeter Sagar, Jaan Tomp, Harald Vellner ja Johannes Viik.

Liidu juhtimine.

Liidu juhatus ja revisjoni-komisjon on võrdlemisi püsivad olnud. Liidu eesotsas on 11 aasta jooksul olnud 5 esimeest, sekretäri kohal 6 isikut ja kassahoidja kohal 4 isikut. Üksikasjaline koosseis on järgnevatel tabelitel:

Juhatuste koosseis 1919.—1929. a.

Aastad	Esimees	Sekretär	Kassahoidja	M u u d l i i k m e d
1919	J. Tomp	P. Olak	M. Aitsam	Ed Hubel, H. Jansen, J. Mändmets, J. Ratasseppe, P. Sagar, A. Tammann.
1920	J. Tomp	P. Olak	M. Aitsam	Ed. Hubel, H. Jansen, J. Ratasseppe, H. Raudsepp, P. Sagar, A. Tammann.
1921	G. E. Luiga	A. Tammann	M. Aitsam	Ed. Hubel, H. Jürgenstein, V. Koch, J. Rebane-Sild, P. Olak, J. Tomp.
1922	G. E. Luiga	A. Tammann	M. Aitsam	Ed. Hubel, V. Koch, P. Olak, J. Rebane-Sild, J. Tomp.
1923	G. E. Luiga	H. Vismann	M. Aitsam	Ed. Hubel, J. Ratasseppe, J. Rebane-Sild, A. Rebassov, P. Sagar, J. Tomp.
1924	P. Olak	A. Rebassov	M. Aitsam	E. Hansen, V. Koch, J. Mändmets.
1925	P. Olak	E. Hansen	M. Aitsam	L. Johanson, V. Koch, E. Laamann, H. Sumberg.
1926	P. Olak	E. Hansen	A. Grünthal	J. Animägi, L. Johanson, V. Koch, H. Vellner.
1927	H. Vellner	E. Hansen	A. Grünthal	J. Animägi, L. Johanson, A. Loorits, H. Moorson.
1928	H. Vellner	A. Rebassov	H. Tammer	E. Hansen, L. Johanson, A. Loorits, H. Moorson.
1929	K. Kornel	N. Metslov	H. Moorson	L. Johanson, H. Rahamägi, J. Taklaja, J. Tomp, H. Vellner.

Revisjoni-komisjonide koosseis 1919.—1929. a.

Aastad	L i i k m e d
1919	Joh. Juhtund, K. Kotsar, R. Kangro-Pool
1920	A. Kreisberg, J. Prümmel, E. Tetsmann
1921	F. Hansen, A. Karro, A. Kask
1922	E. Hansen, A. Karro, A. Kask
1923	E. Hansen, A. Karro, K. Kotsar
1924	A. Jürgenstein, A. Karro, K. Osvet
1925	N. Metslov, A. Karro, K. Osvet
1926	N. Metslov, K. Kornel, K. Osvet
1927	A. Rebassov, L. Söerd, H. Vismann
1928	A. Karro, K. Osvet, H. Vismann
1929	M. Aitsam, T. Heino, Aug. Külm

Liidu asjaajamine sündis alul tasuta. Tegevuse kasvamine nõudis suuremat tööd ja siis määrati 1925. a. tasuks 30 krooni kuus. 1928. a. kõrgendati see 80 krooni peale ja 1929. a. lisati veel juure priikorter Kosel „Ajakirjanikkude Kodus“.

Liidu asju ajas selle asutamisest saadik juhatus- liige M. Aitsam ja hiljem tegi seda väljaspool juha- tust kuni 30. maini 1927. a. Siis võttis asjaajamise enda kätte Liidu juhatusliige Joh. Animägi. 1928. a. palgati asjaajajaks väljaspoolt J. Soans. 1929. a. olid lühemat aega sel kohal H. Maasik ja Ida Maasik. 1. märtsil astus Liidu asjaajajaks A. Laats.

Ajakirjanikkude pallid.

Ajakirjanikkude palli mõte hõljus aastaid õhus ja alles mitmekordsete edasilükkamiste järele jõuti nii kaugele, et 1926. a. esimene pall ära peeti. Ajakirjani- kud on korduvalt püüdnud oma palli jaoks väärilisi ruume saada „Estoonias“, kuid alati lükati need pal- ved tagasi, olgugi et „Estoonia“ selts kontsertsaalisi aastas paar maskipalli toime pani.

Esimene pall märtsikuus, missugune aeg palli pidamiseks ebasoodus oli, leidis ulualust ohvitseride keskkaasiino ruumides. Siingi tuli raskusi ette ja palli ettevalmistustöödele asuti suure hiljaksjäämisega. See- pärast ei saadud ka palli nii korraldada nagu oli kavat- setud; kui aga palli esimese katsena võtta, siis võib teda täiesti kõrdalainuks pidada. Külalistena võttis pallist osa 177 härrat ja 156 daami — peale selle oli 96 ajakirjanikul vaba pääs pallile, nii et osavõtjate arv tõusis 400 peale. Ka aineiline külg õnnestus, sest ülejääki andis pall 755 krooni. Palli ülejääki aitasia tunduvalt tõsta: vabariigi valitsus, lubades veinilaua jaoks tollita välismaa veine muretseda; mitmed töös- turid ja ärid, annetades väärtuslikke esemeid loterii jaoks, ja lõppeks Tallinna linnavalitsus ja volikogu, vabastades palli linna lõbustusmaksust.

Teine pall peeti detsembri alul „Seltskondlikus Majas“. See läks aineliselt veidi paremini korda kui esimene, kuid ruumide kitsikus ei võimaldanud tarvi- list liikumist ega elevust.

Kolmanda palli eel pöördi jällegi „Estoonia“ seltsi

Jaan Tomp, Parikaste foto
E. A. Liidu esimees 1919—1920.

poole kontsertsaali saamiseks, kuid 6-häälise enamusega jättis peakoosolek ajakirjanikud ukse taha. Muult ruumide reserveerimine oli hiljaks jäänud ja nii jäi ajakirjanikkude pall 1928. a. pidamata. See peeti siis 1929. a. talvel „Seltskondlikus Majas“, kuid õnnetuseks „Estoonia“ maskipalliga ühel õhtul ja seetõttu jäi ajakirjanikkude pall osavõtjatele hõredaks (126 külalist) ja Liidu kassal tuli arvestada isegi väikese puudujäägiga.

Ajakirjanikkude pallid on traditsiooniliseks kujunemas, kuid nad kannatavad sündsate ruumide puuduse all ega pääse sellisele mõjule kui ajakirjanikkude pallid välismaal. See ei tohiks tegelasi heidutada ja kuigi ehk veel aastaid tuleb kitsaste ruumidega läbi ajada, on palli mõte seltskonnas läbi löönud.

Pallide tulude ja kulude tabel:

Mitmes pall	Aasta	Tulud kroonides	Kulud kroonides	Kasu või kahju
1.	1926	3.428,20	2.672,55	+ 755,65
2.	1927	4.044,50	3.267,71	+ 776,79
3.	1929	806,95	810,85	— 3,90

„Õitsitulede“ väljaandmine.

Ajakirjanikkude albumi väljaandmise mõte võeti üles 1922. a. ja teostati ka samal aastal enne jõulu. Album määrati Liidu häälekandjaks ja ta pidi

enda ümber koondama ajakirjanikke kõigist toimetustest ja sisaldama ka Eesti ajakirjanikkude eluloolisi andmeid. Vastu võeti ka kaastööd Eesti kirjanikelt, luuletajailt, kunstnikelt ja poliitika- ja seltskonnategelastelt, et albumi sisu teha mitmekesisemaks ja väärtuslikumaks. Järgnevatel aastatel läks korda kaastööd saada ka naaberriikide ajakirjanikkudelt ja tegelastelt. Albumi nimeks pandi toimetaja G. E. Luiga ettepanekul „Õitsituled“, kuna esimese numbriga toimetamise kirjanik-ajakirjanik Ed. Hubel enda peale võttis. Majandusliku külje eest hoolitses Liidu kassahoidja M. Aitsam.

„Õitsituled“ nr. 1 ilmus jõulukuks ja sai suure menu osaliseks. Albumit läks rohkem kui ühtki järgmist numbrit ja ta andis puhaskasu 1.450 krooni.

1922. a. peale on „Õitsituled“ regulaarselt ilmunud igaks jõulukuks ja osutunud väärtuslikumaks albumiks jõululaul. Oma vananemata sisu tõttu on albumil olnud minekut tagantjärele, kuigi mitmed viimased numbrid Liidule puudujääki andsid. Alates teisest numbrist suurendati albumi sisu iga aastaga ja autoreile maksti kõrgemat honorari kui seda ükski teine sellelaadiline väljaanne teha suutis. Eesti raamatuturg on aga piiratud võimalustega ja kandejõuga ning ei suutnud albumit sisult ja kogult lasta tõusta sellele tasapinnale, nagu seda ehk oleks soovitud.

Tuli kärpida honorari ja albumi trükipoognate arvu kokku tõmmata. Sellega saavutati tasakaal kirjastamisele, vähemalt loodetakse „Õitsitulesid“ tulevikus ilma juuremaksuta välja anda.

G. E. Luiga, Parikaste foto
E. A. Liidu esimees 1921—1923.

Senini on „Õitsitulesid“ toimetanud: nr. 1 — Ed. Hubel, nr. 2 — H. Raudsepp, nr. 3, 4 ja 5 — P. Olak, nr. 6 — H. Vellner ja nr. 7 — P. Olak.

Kaalumisel oli mitmel korral albumi muutmine kuukirjaks. Kalkulatsioonid näitasid aga puudujääki ja seepärast tuli sellest kavatsusest loobuda. Pikemalt peatuti veel küsimusel, kas ei oleks võimalik albumit välja anda kaks või kolm korda aastas, kuid siingi ähvardas puudujääk kujuneda möödapääsmatuks. Jäädi siis ühekordse väljaandmise juure, iseküsimus oleks aga albumi sisu ja kuju tõstmine.

„Õitsitulede“ kirjastamine.

Nr.	Tulud kroonides	Kulud kroonides	Kasu või kahju
1	4.099,80	2.649,11	+ 1.450,69
2	4.400,00	4.165,09	+ 234,91
3	3.691,70	3.677,61	+ 14,09
4	4.222,15	4.440,51	- 218,36
5	4.620,06	4.406,24	+ 213,82
6	3.220,50	3.194,77	+ 25,73
7	2.866,40	2.698,75	+ 167,65

Seltsi varandus.

Liidu esialgne varandus koosnes puhtast rahast, mis liikmemaksudest üle jäi. Kassale pani niiöelda põhja alla „Õitsituled“ nr. 1, mis aineliselt paremini õnnestus kui ükski järgmine number. Samuti andsid

Harald Vellner, Parikaste foto
E. A. Liidu esimees 1927 — 1928.

tulu ka esimene ja teine ajakirjanikkude pall. Nii tõusis Liidu võlgadeta varandus — peaaegselt sularaha — 1926. a. lõpuks 4.506 krooni peale.

Kassa ülevaade 1919.—1926. a.

Aastad	Tulud kroonides	Kulud kroonides	Ülejäak või puudujääk	Võlgadeta varandus kroonides
1919	2.151,89	1.969,51	+ 182,38	182,38
1920	1.083,01	1.019,79	+ 63,22	245,60
1921	1.149,15	1.367,77	- 218,62	26,98
1922	3.553,70	3.191,98	+ 361,72	2.318,18
1923	10.883,86	10.710,25	+ 173,61	3.655,48
1924	7.850,32	7.870,61	- 20,29	4.679,93
1925	5.582,42	5.772,74	- 190,32	5.221,60
1926	13.566,89	12.171,59	+ 1.395,30	4.506,00

Kinnisvara omandamisega koormas Liit ennast võlgadega. Uusi kohustusi tõid juure elumaja ümberehitamine Kosel, samuti ka mõlema elumaja möbleerimine ja oma majapidamise sisseseadmine. 1927. a. seati Liidu arvepidamises sisse kahekordne Itaalia süsteemi raamatupidamine. Liidu rahalistest läbikäikudest saame järgmise pildi:

Aasta	Deebet Kr.	Kreedit Kr.	Varanduslik seis Kr.
1928	280.663,91	280.663,91	69.724,57
1929	322.238,74	322.238,74	80.213,42

Paul Olak, Parikaste foto
E. A. Liidu esimees 1924 — 1926.

Ajakirjanikkude puhkekodu.

Puhkekodu asutamise mõte tekkis juba Liidu esimestel aastatel. Esiialgu oli veel selgusetu, missugune puhkekodu peaks õieti olema: kas midagi klubitaolist, kus ajakirjanikud vabal ajal võiksid koos käia, või jälle koht, kus suvist puhkeaega saaks mööda saata. Klubi mõtte teostamine oleks mõeldav olnud ainult linnas, oleks ühendatud mõnesuguste halbustega ega suudaks pakkuda puhkust ja kosutust vaimule ja kehale. Puhkekodu maal rohelises, eemal pealinna kärast ja liikumisest — see mõte leidis järjest rohkem poolehoidjaid, kuigi selle kava teostamine Liidult suuri rahasummasid oleks nõudnud. Kui aga kultuurkapitali juure loodi ka ajakirjanduse sihtkapital, sai puhkekodu soetamise kavatsus reaalsema kuju ja paariaastase otsimise järele teostatigi see ajakirjanikkude ammuigatsetud soov.

Enne tegelikkude sammude astumist korraldati liikmete keskel kaks ankeeti. Esimene käsitas puhke- ja vanadekodu, teine ühissuvila soetamise küsimust. Välja saadeti 96 ankeetlehte, tagasi tuli kõigest 38. Saadud vastustest selgus, et puhkekodu asutamist pooldasid kõik. Ühissuvila sisseseadmist kuski mererannal pooldasid 17, eitasid 21. Nüüd oli juhatusel kindel seisukoht ja selles suunas hakatigi tegutsema.

Peeti läbirääkimisi põlütöministeeriumiga mõisasüdamete asjus, mis veel saadaval olid. Peatuti esmalt Viimsi mõisa juures, mis linnale võrdlemisi lähedal. Käidi koha peal mõisahooneid ja aeda vaatamas; need tunnistati vastuvõetavaks. Ka hind ei hirmutanud ära. Vahepeal hakati mõisasüdamete annetama au-
tasuks vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest kõrgematele sõjaväelastele ja nii pidi ka Liit loobuma Viimsi mõisa südamest ühe kõrgema sõjaväelase kasuks.

Jatkati vaatlemisi teistes paikades. Ühe talve jooksul sõideti välja Lehtse mõisa ja selle järele Räägu mõisa. Mõlemad kohad asuvad aga Tallinnast liiga kaugel ja nende sisseseadmine puhkekoduks oleks suuri summasid maksma läinud, olgugi et muidu ostuhind vastuvõetav oleks olnud. Vaatluse alla tulid veel mõned suvilad Kloogal, Nõmmel ja mujal, kuid ükski neist polnud vastuvõetav puhkekoduks.

1926. a. novembris sai Liidu juhatusel teatavaks, et saadaval on ka end. Kochi ja pärastine Linkvisti villa „Waldfried“ Kosel, mis asub linnast kilomeetrit 7 eemal. Villa oli Eesti Pangale panditud ja läks oksjonil panga kätte. Pöördi siis Eesti Panga juhatuse

poole, et see „Waldfried“ 4 miljoni marga eest Liidule müüks — nii palju läks suvila ühes kohtu- ja muude kuludega pangal enesel maksma. Ühtlasi pöördi palvega vabariigi valitsuse poole, et ajakirjanduse sihtkapitali põhivara lubataks mahutada ülalnimetatud kinnisvarasse.

Vahepeal võttis asi veniva ilme. Kerkis üles ka hädahoht, et suvila, mis asub looduslikult väga ilusal kohal, käest ära läheb. Käisid mitmed isikud pangalt suvilat kauplemas. Liidu juhatus oma poolt ei jätnud ka tarvilisi samme astumata raha muretsemisel ja selleks, et kultuurinõukogu kiiremini kokku astuks põhivara mahutamisel nõusoleku andmiseks.

Jõuti 1927. a. sisse. Liit teatas Eesti Pangale, et ta kindlasti „Waldfriedi“ ostab, kuigi vahest raha tuleb oodata otsuse tegemiseni. Käidi haridusministeeriumis ja riigivanema juures. 20. märtsil peeti Liidu üldkoosolek, kus vormiliselt otsustati suvila osta ja selleks juhatusel tarvilised volitused anti.

Viimaks ometi — 4. aprillil — lubas vabariigi valitsus sihtkapitali põhivara — 3½ miljonit marka — mahutada kinnisvarasse. Samal ajal saadi aga Eesti Pangalt Hiiohi teade: pank jätab maja endale ja kasutab seda pangaametnikkude suvemajana.

Tekkinud olukorraga ei leppinud Liidu juhatus ja jälle algas valitsusasutiste uste kulutamine, kuni lõpuks Eesti Pank ometi otsustas maja Liidule müüa.

4. mail 1927 sõlmiti ostu-müügileping. Kinnisvara — 6000 ruutsülda parki ühes hoonetega —

läks maksma 4.326.867 marka, missuguse summa Liit kohe ära tasus: ajakirjanduse sihtkapitali põhivaraga, oma puhta rahaga ja osalise laenuga.

18. mail võeti maja pangalt vastu ja kindlustati tule vastu. Esimene ülevaatus Kosel ajas pisut hirmu peale: otsekui sõda oli üle maja käinud. Lõhnutud ukсед, purunenud sisemine vesivarustus, rebitud tapeedid ja rikutud pliit — eelmisel suvel oli suvilas asunud restoran.

Võeti ette põhjalik remont, mis palju maksma läks. Ei olnud Liidul ka mingisugust sisseseadet oma uue kodu jaoks.

Kõik tuli teha võla peale. Suurte jõupingutustega saadi neist raskustest üle: remont viidi läbi, muretseti tarviline sisseseade ja 22. juunil avati pidulikult „Eesti Ajakirjanikkude Kodu“ Kosel.

Maja alumine kord jäi üldiseks tarvitamiseks liik-

Karl Kornel, Parikaste foto
E. A. Liidu esimees 1929

meile ja nende külalistele. Siin asub saal, lugemistuba, söögitoad, einelauaruum, büroo ja köök. Teisel korral asuvad toad anti liikmeile välja, samuti ka väike maja aias ja aedniku eluruumid, sest esimesel aastal aeti aednikuta läbi.

Alguses kardeti, et kodu ei leia küllalt tarvitajaid, kuid see kartus osutus asjatuks, sest pea andis ruumipuudus end tunda. See asjaolu seadis juhatusesele uue ülesande ette: tarvis oli kodu ruume laiendada. Selleks avanes võimalus tollakuuri ja tallide ümberehitamise teel, mis siis ka järgneval varakevadel otsustati läbi viia. Uue elumaja soetamine võimaldab Liidul teos-

Uue majaga tulid kaasa uued mured: puudus mööbel, ka ühisruumid vana majas polnud lõplikult möbleeritud. Riigivanema J. Tõnissoni lahkkel kaasabil õnnestus saada osalist toetust mööbli muretsemiseks. A.-s. „Massoprodukt“ valmistas sisseade 18 toale ja söögitudadesse ning bürosse, mis ümmarguselt $\frac{1}{2}$ miljonit senti maksma läks. Kodu muutus nüüd palju mugavamaks ja aednik ilustas majade ümbruse lilledega.

Peale kalastamise ja suplemise Pirita jões puudusid kodu elanikkudel muud sportimise võimalused. Seepärast ehitati veel samal kevadel parki tennisväli ja kutsuti ellu tennisklubi.

Eesti Ajakirjanikkude Liidu juhatus 1929.

Akell foto

Pahemalt paremale: H. Moorson, J. Tomp, H. Rahamägi, K. Kornel (esimees), J. Taklaja (abiesimees), N. Metslov. Puuduvad H. Vellner ja L. Johanson.

tada ka üht tähtsat ülesannet — pakkuda alalist peavarju vanadele, töövõimetuile ajakirjanikele.

Kinnisvara muretsemine ja kodu sisseeadmine neelas kõik Liidu tagavara-summad ja koormas teda ka uute võlgadega. Mis nüüd teha? Liidu juhatus ei pidanud soovitavaks koormata ei kultuurkapitali ega riigikassat, loomulikuks abinõuks osutus aga kogu rahva kaasatõmbamine, kelle teenistuses ajakirjanikud seisavad. Selles mõttes korraldati rahaline loterii 5 miljoni sendi suuruses. Kõik loositähed müüdi ja loterii peeti lubatud tähtajal. Nüüd võidi julge südamega ümberehitamisele asuda ja tasuti ühtlasi ka varemalt tehtud võlad remondi ja sisseade muretsemise arvel.

Uue kahekordse puumaja plaani valmistas arhitekt K. Burmann, ehitas ehitusmeister V. Hanstein. Maja ehitamisel kasutati ära avar tollakuur ja tallid ja kevadel valmis nägus kahekordne elumaja 12 toaga, 2 vannitoaga ja veevärgiga. Ehitus läks maksma ümmarguselt 1,4 miljonit marka. Ehitati talvemaja, sest linna lähedus võimaldab ka talvist elamist puhkekodus.

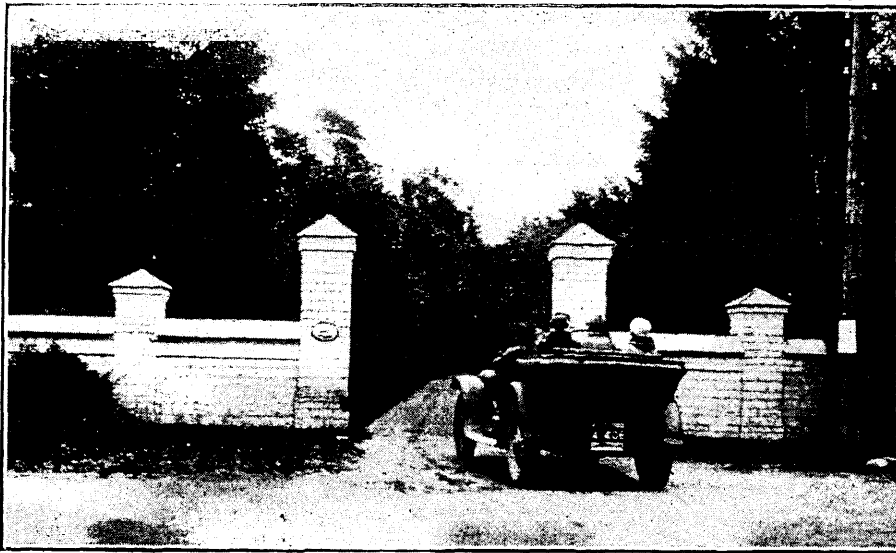
Park ja juurviljaaed.

„Ajakirjanikkude Kodu“ park asub Pirita jõe kõrgel kaldal ja on ilusaimaid ümbruses. Parki piirab igast küljest paekivimüür ja sisse pääseb suurte raudväravate kaudu. Värava ees on autobuse peatuskoht. Pargis leidub iga seltsi kodumaal kasvavaid puid ja põõsaid, kuna kõrgete mändide ja kuuskede all kasvavad mustikad ja metsmaasikad. Pargis looklevad korrashoitud jalgteed, kuid on ka metsikuid nurki, mis on omapärased.

Kevadel on pargis palju linnulaulu ja ööbikud lakutavad kaldaveerul põõsastikus võidu öökullide huikamisega.

Pargi õhtupoelses osas asub aednikumaja triiphoonega ja juurviljaaed ühes kuuriga. Hooletusse jäetud põld hariti üles ja sealt saab juurvilju majapidamisele, kuna lilled tubade kaunistuseks lähevad. Eelmisel aastal istutati ka mõnikümmend õunapuud.

Park ühes juurviljaaiaiga võtab enda alla ligi 3-hektaarilise maa-ala.

Eesti Ajakirjanikkude Kodu Kosel.
Sissesõit.

Läbikäimine välismaa ajakirjanikkudega.

Eesti iseseisvaks saamisega hakati Eesti kohta välismaadel suurt huvi tundma ja läbikäimine välismaade ajakirjanikkudega muutus intensiivseks. Esindusfunktsioonid võttis Liit enda peale. Esialgul piirdus läbikäimine vastastikuste külaskäikudega.

Esimene ühine külaskäik Soome ametivendadele oli 1920. a. sügisel. Helsingis viibides pandi pärg Eesti vabadussõjas langenud Soome kangelaste hauale. Külaskäijad said lahke vastuvõtu osaliseks.

Järgmisel, 1921. a. kutsuti Soome ajakirjanikud Eestisse külla. Peale Tallinnas vastuvõtmise korraldati neile ka nädalane ringreis Eestis. Külalised jäid sellega väga rahule ja hiljem ilmusid Soome ajalehtedes pikemad kirjeldused Eestist, mis Eesti tutvustamiseks välismaadel rohkesti kaasa aitasid.

1923. a. peeti Tallinnas üldlaulupidu, mis oli esi-

mene vabal Eesti pinnal. Sel puhul kutsuti laulupeole ja ringreisile uuesti välismaa ajakirjanikke, seekord peale Soome ka teiste maa-de omi. Külalisi tuli kokku üle 40 ja see oli esimene kord, et Eestis nii mitme riigi ajakirjanikud kokku puutusid. Üldse olid esindatud Läti, Soome, Leedu, Poola, Ungari, Rootsi, Norra, Daani ja Inglismaa. Mitmed neist ajakirjanikest olid ka Ameerika suuremate ajalehtede kirjasaatjad. Pärast laulupidu sõideti ringreisile, millest 29 välismaalast osa võttis. Käidi Kundas, Rakveres, Kohtlas, Narvas, Jõesuus, Vasknarvas, Luunjas, Tartus, Viljandis ja Olustveres, missugune reis

9 päeva kestis. Külalised lahkusid Eestist kõige paremate muljetega, nagu seda ka nende külaskäigu kirjeldused omamaa lehtedes tunnistasid.

Samal ja järgneval aastal läks korda saada haridusministeeriumilt stipendiume välismaa õppereisideks, milliseid kasutas 12 ajakirjanikku.

1924. a. peeti Riias Läti ajakirjanikkude kongress. Liidu esindajana võttis sellest osa toimetaja G. E. Luiga. Järgmisel aastal — 1925 — asutati ajakirjanduse sihtkapital ja ühes sellega kindlustati ka iga-aastased välismaa õppereisi stipendiumid kui ka väliskongressidest osavõtmine.

7. ja 8. juunil 1926. a. peeti Lübeckis Balti mere riikide ajakirjanikkude konverentsi. Liidu esindajana viibis kongressil tollaegne esimees P. Olak.

Samal aastal peeti Tartus ülemaailmist karskuskongressi ja ühtlasi ka Põhjamaade karskuskongressi, millest ka Liit oma esindaja — Jaan Tompi — kaudu osa võttis.

Aasta varem külastasid Tallinna mitmete suuremate Rootsi ajalehtede toimetajad. Liit korraldas neile vastuvõtu ja tutvustas Tallinna vaatamisväärsuste kohtadega, ka tehti mõned väljasõidud linna lähemasse ümbrusse.

1925. a. suvel külastasid Tallinna suuremate Itaalia ajalehtede toimetajad, kes sel korral suuremal ringreisil viibisid. Liit võttis neid samuti vastu ja oli abiks Eesti tundmaõppimisel ja Eesti tutvustamiseks välismaal.

1926. a. tuli külalisi vastu võtta kolmel korral. Veebruaris külastasid Eestit 2 Poola ajakirjanikku, juunis

Eesti Ajakirjanikkude Kodu Kosel.
Uus maja (esikülg).

Läti välisministeeriumi ajakirjanduse büroo juhataja dr. Bihlmann ja juulis „Patria“ klubi ekskursioon Ungarist. Kõigil neil kordadel anti külalistele tarvilist informatsiooni Eestist ja vastavat kirjandust.

Rahvasteliidu ringkondades ülesvõetud rahuuute propageerimise ja ajakirjandustöö hõlbustamise küsimuses võttis Läti vastu resolutsiooni, mille tekst Rahvasteliidu ajakirjanduse büroole teatavaks tehti. Resolutsioonis puudutati ka Balti riikide ajakirjanikkude kongressi küsimust, millest tuntakse vajadust, et esitada üldisi soove Rahvasteliidu büroole. Selles mõttes pöördi ka Läti ajakirjanikkude liidu poole, kes seda põhimõtteliselt toetas ja soovi avaldas, et kongress peaks aset leidma Tallinnas.

Genfis korraldatud informatsiooni-büroode juhatajate nõupidamisest võttis Eesti esindajana osa välisministeeriumi ajakirjandusbüroo juhataja hra Pallo, kes ühtlasika Liitu esindas ja tema soovid edasi andis.

1926. a. saatis Daani messi juhatus Liidule kutse oma esindaja Daani saata.

Esindaja saatmine langetas „Kaja“ toimetusele ja Daani sõitis Joh. Veelman.

Maikuu 1927. a. sai Liidu juhatus Soome ajakirjanikkude liidult kutse külastada Soomet ühes

Läti ja Leedu ajakirjanikkudega. Kutse anti edasi suurematele lehetoimetustele, kuna peale nende veel oli esindatud Liidu juhatus.

Soome sõitjad Leedu ajakirjanikud viibisid Tallinnas ühe öö-päeva, olles Liidu külalisteks. Eesti poolt külastasid Soomet 9 ajakirjanikku ja ringreis Soomes vältas 10 päeva, võimaldades tutvuda Soome elu ja oluga. Sel ringreisil kaaluti ka põhjalikumalt tihedama koostöö võimalust Eesti ja Läti ajakirjanikkude vahel.

Selle nõupidamise tulemuseks oli Eesti-Läti ajakirjanikkude konverents 23. ja 24. veebruaril 1928. a. Tallinnas. Konverentsi tulemuseks oli Eesti-Läti ajakirjanikkude sõprusliidu loomine. Samal konverentsil viibisid külalistena ka Poola ja Soome ajakirjanikkude liitude esindajad. Poolakad avaldasid soovi Eesti ajakirjanikkudega luua samasugune sõprusliit.

Juubeli-laulupeo ajal 1928. a. saabusidki Poola esindajad Tallinna, kus siis kokku lepiti koostöö põhi- alustes ja kindlaks määrati nõupidamine Varssavis.

13. novembril viibisid Eesti esindajad Varssavis ja sõlmitigi vastav kokkulepe.

Maikuu käis Liidu esimees H. Vellmer Kölnis ajakirjanduse näitusel. Euroopa ringreisil viibides kutsus H. Vellner rea tuntumaid Euroopa ajakirjanikke Eestile külla juubeli-laulupeo ajaks 1928. a. juuni lõpul.

Laulupeole saabus umbes 50 välisajakirjanikku, kes pärast laulupidu viibisid Eestis ka pikemal ringreisil ja tutvusid põhjalikult Eesti kultuurilise ja majandusliku eluga, maa ja rahvaga.

Läti ajakirjanikkude liit kutsus 17. novembril 1928. a. Riias kokku Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola ajakirjanikkude konverentsi, kus tihedama läbikäimise loomine heaks kiideti.

Peale Liidu korralduse on Eesti ajalehtede esindajad mitmel korral käinud külas Lätis, Leedus, Poolas, Soomes ja Rootsis. Pikem säärane tutvumisreis oli 1927. a. Rootsis ja 1929. a. Poolas, mille üle Eesti ajalehtedes pikemad kirjeldused ilmusid.

Eesti iseisvuse päevil on korraldatud üksainus Eesti ajakirjanikkude kongress. See oli 30. aprillil 1921. a. Rae-koja saalis Tallinnas.

Ilmunud oli 72 osavõtjat,

peaaegu kõik provintsi lehedki olid esindatud. Kongress oli peamiselt kokku kutsutud ajakirjanikkude hariduslike ja majanduslike küsimuste harutamiseks kui ka Liidu tegevuse elustamiseks. Kongressil vastuvõetud resolutsioonide teostamiseks esineti märgukirjadega vabariigi valitsusele kui ka üksikute valitsusasutuste ees. Hiljem langes kongresside kokkukutsumine ära, sest et ajakirjanikud on koondunud kõik Liidu ümber ja kongressi aset täidavad Liidu üldkoosolekud.

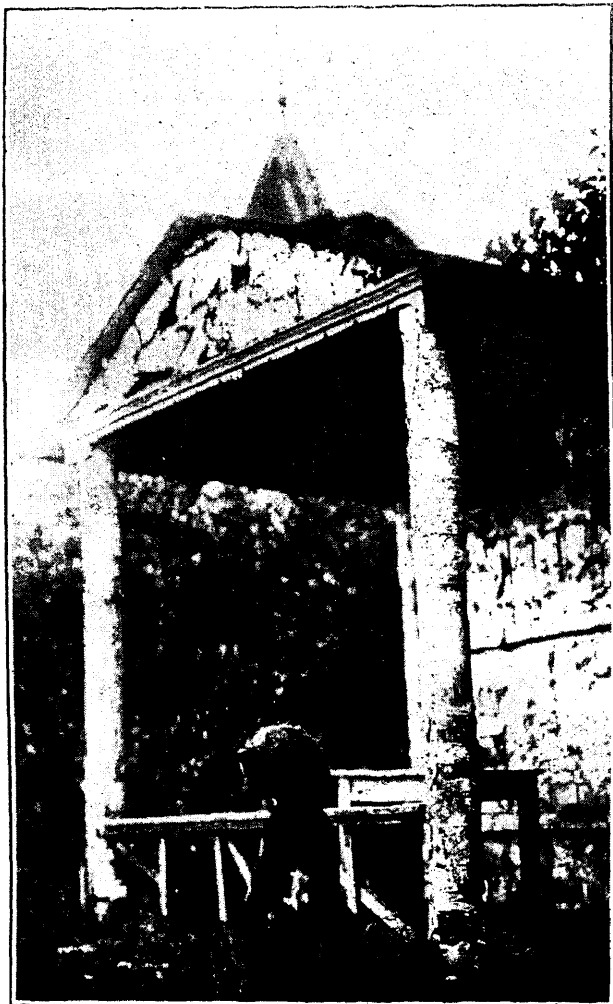
Ajakirjanikkude passid.

1922. a. võimaldati kokkuleppel siseministriga ajakirjanikkudele eripassid 4 keeles. Nende passide omanikkudele on võimaldatud juurepääs politsei poolt muule publikule suletud kohtadele, nagu õnnetuste ja kuritööde puhul, tulekahjude kordadel jne. Häid soodustusi on need passid võimaldanud välismaail reisis. Passid on päevapiltidega varustatud ja antakse välja ainult kutselistele ajakirjanikkudele.

Eesti Ajakirjanikkude Kodu Kosel.
Uus maja (pildistatud ülalt).

Unistajate pelgupaik Kodu pargiveerel.

Ajakirjanduse sihtkapital.

1925. a. läks Liidul kor-
da — riigikogus töötavate
ajakirjanikkude ja ajakir-
janikkude-riigikoguliikmete
energilsel kaastegevusel —
saada osanikuks kultuur-
kapitalis. Moodustati Liidu
ja ajalehetoimetuste esin-
dajaist sihtkapitali valitsus,
kelle ülesandeks on ajakir-
janikkude huvide kaitsmine
kultuurnõukogus ning vas-
tavate eelarvete kokkusead-
mine.

Mälestuskogude välja- andmine.

Vene revolutsioon,
enamlaste ajajärk, Saksa
okupatsioon ja iseseisvuse
võitlus on kaasaegsetele
jätnud rikkalikke mälestusi.
Mõned sündmustiku keerus
olnud tegelased on oma mä-
lestusi siin-seal avaldanud,

kuid suurem osa ei ole mahti saanud neid ilmuta-
da. Et neid mälestusi jäädvustada, algatas Liit mäles-
tuskogude väljaandmise mõtte. Algatus leidis sooja
vastukaja. Asjaosalised läkitasid avaldamiseks oma
värskest kirjutatud mälestusi ja ka päevaraamatuid.
Kogu toimetajaks valiti Ed. Laamann. Sügisel 1927. a.
ilmus trükist I köide, mida Liidu liikmeile maksuta
välja jagati, kuma ülejäänud osa müügile lasti. II köite
väljaandmine jäeti 1929. a., sest et vahepeal väljaand-
mise krediit kultuurkapitali eelarves kustutati.

Mis veel on pooleli.

Aastate kestes on olnud ajakirjanikkude peres
mitmeid põlevaid päevaküsimusi, millede pärast koos-
olekuil on aru peetud ja valitsusasutiste uksi kuluta-
tud, kuid asjata. Üks niisugustest valulastest on sõi-
duhinna alandamine raudteel ajakirjanikkudele. Kuna
valismaail mitmel pool ajakirjanikkudele priisõit on või-
maldatud igal ajal, ei anta meil isegi sõiduhinna alan-
damist, olgugi et meil raudteetöölised ja nende pere-
konnaliikmed priisõidu saavad oma isiklikkudes asja-
des. Samal ajal on aga priisõit võimaldatud küll vä-
lismaa ajakirjanikkudele. Alles 1929. a. anti Liidu
juhatuse korraldusse 6 hinnata sõidupiletit.

Samuti tagajärgedeta on päevakorral olnud aja-
kirjanikkude palganormide väljatöötamise, omavahelise
vanaduse- ja arstiabi korraldamise ning pühapäevarahu
kindlustamise küsimused. Palganorme pole suudetud
maksma panna, samuti ka pühapäevarahu üldiselt.
Kuigi sihtkapitali summadest arstiabi raskemate hai-
guste puhul ja surmakordadel perekondadele on
võimaldatud, seisavad omaabi korralduse eelnõud ik-
kagi veel paberil. Võib olla, et siin ajakirjanikud ise
veel küllalt energilselt pole välja astunud, kuid edas-
pidine tegevus, kui see viljakas peab olema, ei pääse
sellest mööda.

1926. a. pöörsid Liidu juhatuse poole mitmed
Liidu liikmed ja üks organisatsioonigi, paludes Liitu
enda peale võtta vahemehe kohused mõnede au- ja

Rühm Liidu liikmeid peakoosoleku puhul Ajakirjanikkude Kodu peahoone ees.

eeetikaküsimuste lahendamisel, mis tekkinud ajalehtede kui ka üksikute ajakirjanikkude vahel. Liidul puudus aga vastav kodukord, mis määraks ära Liidu võimupiirid aukohtute loomisel. Tunnistati tarviliseks seesugune juhatuskiri kokku seada ja maksuma panna, milleks siis ka materjale nõutati välismaade ajakirjanikkude organisatsioonidelt.

Eelloeteldud kavatsuste teostamine nõuab Liidult

suuri summasid, samuti tuleb vabaneda võlgadest, mis on tehtud kinnisvara omandamisel ja sisseseadete muretsemisel. Hinnates ajakirjanduse teeneid riiklikus elus andis vabariigi valitsus 18. septembril 1929. a. loa rahalise loterii korraldamiseks 100.000 krooni suuruses summas. Kui seltskond sellele loteriile suhtub sama heatahtlikult, nagu esimesele, siis jõutakse Liidu elus ja Eesti ajakirjanikkude peres jälle suur samm edasi.

EESTI AJAKIRJANIKKUDE LIIDU LIIKMED

(Aastaarv näitab liikmeks astumise, auliikmeil — liikmeks_valiku_aega)

Aitsam, Mihkel, 1919.
 Anderkopp, Ado, 1922.
 Anderkopp, Alice, 1926.
 Angelus, Oskar, 1928.
 Animägi, Johan, 1921.
 Braks, Tõnis, 1922.
 Ehrman, Karl, 1929.
 Eigo, Johannes, 1929.
 Erikson, Julius, 1929.
 Esop, Meta, 1927.
 Fiskar, Anna, 1919.
 Grünfeldt, Peeter, 1926.
 Grünthal, Aleks., 1921.
 Haljaspõld, Herbert, 1929.
 Heino, Toivo, 1926.
 Hennings, Helene, 1925.
 Hubel, Eduard, 1919.
 Hunnius, Edmund, 1922.
 Hünerson, Jaan, 1927.
 Ingel, Bernhard, 1929.
 Jaik, Juhan, 1927.
 Jalak, Evald, 1926.
 Jansen, Helmi, 1919.
 Johanson, Leopold, 1921.
 Järv, Johannes, 1929.
 Jürvetson, Aleks., 1929.
 Kann, Nikolai, 1926.
 Kanarik, Paul, 1929.
 Kask, Aleksander, 1929.
 Kattenberg, Vold., 1923.
 Kauts, Adolf, 1927.
 Kenn, Leopold, 1922.
 Kesä, Karl, 1927.
 Kentmann, Voldt., 1922.
 Kikson, Hugo, 1919.
 Kitsberg, Jaan, 1927.
 Klemküll, Hans, 1922.
 Koch, Voldemar, 1921.
 Koch, Margareta, 1929.
 Kornel, Karl, 1921.
 Kreisberg, Aleksis, 1920.
 Krusten, Peeter, 1928.
 Kukke, Hugo, 1925.
 Külm, August, 1927.
 Küng, Nikolai, 1925.

Ajakirjanikkude Kodu Kosel. Vana maja.

Laaman, Eduard, 1924.
 Lekstein, Mart, 1925.
 Leppik, Jaan, 1924.
 Liiv, Otto, 1928.
 Loorits, Aleks., 1923.
 Luiga, Georg, 1921.
 Meerits, Ants, 1927.
 Meiner, Karl, 1929.
 Metslov, Nikolaus, 1924.

Michkelson, Jaan, 1929.
 Miller, Selma, 1927.
 Moorson, Heinrich, 1922.
 Mändmets, Jakob, 1919.
 Mänd, Oskar, 1925.
 Männik, Hans, 1929.
 Möttus, Jakob, 1928.
 Nukk, Eduard, 1922.
 Nurk, Mart, 1922.

Oiderman, Hans, 1929.
 Olak, Paul, 1919.
 Osvet, Konstantin, 1922.
 Peel, Aleksander, 1925.
 Perli, Edgar, 1929.
 Peterson, Ilmar, 1927.
 Piiskar, Jaan, 1929.
 Prümmel, Joosep, 1919.
 Rahamägi, Henno, 1927.
 Rahnulo, Gerhard, 1929.
 Raudsepp, Hugo, 1919.
 Rebassov, Aleks., 1921.
 Sagar, Peeter, 1919.
 Schulbach, Arnold, 1922.
 Schulmann, Helmuth, 1922.
 Schultz, Aleksand., 1928.
 Soots, Olaf, 1927.
 Söerd, Leonhard, 1929.
 Sööt, Eduard, 1929.
 Taklaja, Jaan, 1927.
 Tammann, August, 1929.
 Tammer, Harald, 1922.
 Teder, Kaljula, 1928.
 Tiitus, Romulus, 1929.
 Tomp, Jaan, 1919.
 Tomp, Tõnis, 1921.
 Tupits, Artur, 1922.
 Treufeldt, Edgar, 1928.
 Treufeldt, Jaan, 1921.
 Tõllasepp, August, 1924.
 Tõnisson, Georg, 1922.
 Valdson, Karl, 1922.
 Vellner, Harald, 1919.
 Veelmann, Johannes, 1922.
 Viidas, Voldemar, 1926.
 Viik, Johannes, 1919.
 Visman, Harry, 1922.
 Vries, Axel de, 1921.

Auliikmed:

Vilde, Eduard, 1925.
 Jürgenstein, Anton, 1929.

*Eduard Hubeli austamine Ajakirjanikkude Kodus ta 50. sünnipäeva puhul.
Istuvad vasakult paremale: P. Olak, Chr. Kaarna, M. Metsanurk, K. Kornel, H. Vellner.
Seisavad: A. Kivikas, A. Lauter, H. Moorson, J. Taklaja ja J. Jaik.*

Sisukord

	Lhk.	Lhk.
Vastasrindliku ajalehe soetamise küsimus ärkamisajal. H. Kruus	19	Korgivahtija. Juhan Jaik 85
Rahu. G. E. Luiga	25	Ligi 2000 aastat ajalehe sünnist. H. Visman 86
Siin hingab . . . Ed. Hubel	28	Mart Ormi jutustus. J. Mändmets 88
Kas halveneb kirjanduslik maitse? Ed. Vilde	31	Mõnd Poola ajakirjandusest. J. V. 94
Pariisist „Postimehe“ juure. K. A. Hindrey	34	Eesti ja Poola ajakirjanikkude koostöö. J. Tomp 98
Mees malmis. T. Braks	39	Šarže riigikogust. Kroonik 100
Asjaarmastajad. A. Adson	44	Kose tee. Pedro Krusten 102
Mait Metsanurk. Hugo Raudsepp	49	Üks keel, kuid kaks mõistet. Toivo Heino 103
Eduard Hubel. Ed. Laaman	52	Otto Münther †. K. Ehrman 105
Kolm päeva Istanbulis. A. Grünthal	54	Erich Hansen. In memoriam. J. A. 106
Kuningas Puntik. J. Jaik	59	Jaan Rebase mälestuseks. J. Mändmets 107
Saladuslik türklane. Henno Rahamägi	65	Arthur Roose †. K. Ehrman 109
Talilaul. K. Osvet	67	Kolleeg Mirza ja ta kiri. E. Viskel 110
Vennasrahvaste sõprusvanne loojenematu päikese mäel. A. Peel	68	Suurvaim. Piibeleht 113
Sfääride muusika. E. Hunnius	70	Kaks suvilaulu. Mart Raud 115
Teie leht ja meie leht. Väinö Joensuu	72	Jüri Tilk — Yrjö Virula. H. Prants 116
Angoorasse ja tagasi. J. Lintrop	74	Pro ja contra. H. Vellner 119
Eesti ajakirjanduse okasaegadelt. H. Prants	78	Valgesport Kosel. A. Grünthal 120
		Kümme aastat. M. Aitsam 122
		E. A. L. liikmete nimekiri 1929. a. 131

Kaanejoonistus: Guido Mamberg. Karikatuurid: Gori, Hindrey, O. Krusten, R. Tiitus.

Eesti Tarvitajate Keskühisus

E. T. K.

asutatud 1917. a.

ÜLDINE TARVITAJATE- JA MAJANDUSÜHISUSTE SUUROSTU KESKKOHT

Peakontor: Tallinnas, Lai tän. 39/41, oma majas.

Posti-, telefoni-, telegraafi- ja kauba-aadress: TALLINN-ETEKA. Telegrammide-aadress: ESTOKO.

HARULAOD: Tartus, Viljandis, Rakveres, Narvas, Valgas, Kuresaares, Petseris, Mustvees, Pärnus, Abjas, Vändras, Vasalemmas, Riisiperes, Taalikul.

OMA ETTEVÕTTED: Kalakonservitööstused Tallinnas ja mitmel pool randades. Puukool, kohvi- ja veinitehased Põltsamaal.

ETK OMAKAPITALID 1. jaanuaril 1929. a. olid 1.204.994 krooni.

ETK KAUBALÄBIMÜÜK oli 1928. a. 19.3 miljonit krooni, 1929. a. kuni 1. oktoobrini 17 milj. krooni.

NÕUDKE AINULT **ETK** E. T. K. KAUPU!

Kaubamärk kindlustab kauba headuse.

E. T. K. on ühtlasi tarvitajate- ja majandusühisuste nõuande- ja revisjoni-keskkoht. E. T. K. välisrevisjoni-osakond annab nõu ja juhatust ühisuste asjaajamises ja arvepidamises ning toimatab VÄLISREVISJONE KOOPERATIIVÜHINGUTE JA NENDE LIITUDE SEADUSE ALUSEL täielikkude revisjoni-liitude õigustega

TALLINNA LINNAPANK

TALLINN, MUNDI TÄN. 2

Telef. 19-30, 3-13. Aidad 7-48

Telegr. aadress: „LINNAPANK“

Toimetab kõiki pangaoperatsioone
sise- ja välismaal

Võtab kaupu oma aitadesse hoiule ja
annab nende vastu laenusid

Korrespondendid kõikides kodumaa linnades ja välismaal tähtsamates keskkohades

TALLINNA KINNITUSE SELTS

TALLINN, S. Karja tän. 19, Eesti Rahvapanga majas

kindlustab varandusi
tule ja teiste õnnetuste vastu

TALLINNA ÜHISPANK

TALLINN, S. Karja tän. 19,
Eesti Rahvapanga majas

Võtab raha hoiule ja maksab ajakohaseid protsente

Riigi Põlevkivitööstus

Juhatus ja müügibüroo: Tallinn, Valli tän. 4
Telegr. aadress: „Peapõlevkivi“ Kõnetr. 10-85 ja 11-62

Kaevandused ja õlivabrik: Kohtla-Järvel ja
Kukrusel; õlisaaduste ladu: Tallinna sadamas

Läbimüük 1928. aastal:

**345.477 tonni põlevkivi, 5484 tonni põlevkivi-
õlised ja bituumenid**

Riigi Põlevkivitööstuse saadused:

Põlevkivi — kütteks,
toorõli, kütteõli,
rasked õlid ja bituumen („Estobituumen“) —
teedetegemiseks, katusepapitööstustele
ja isolatsiooni otstarbeks,
imbutusõlid ja fenolaat puukonserveerimiseks,
põlevkivi-karbolineum „Estokarbolineum“,
katuselakk (katusetõrv),
raualakk (asfaltlakk) ja asfalmastiks.

Riigi trükikoja kirjastusel

on ilmunud ja saada parimatest raamatu-
kauplustest järgmised raamatud:

Seadused ja määrused hariduse alal	Hind Kr.	3,50
Mõõtude käsiraamat	„ „	0,50
Tsekiseadus	„ „	1,50
Tempelmaksuseadus	„ „	1,50
Ehitustööde tehnilised tingimused	„ „	1,25
Aadressraamat 1929/30. a.	„ „	6,50
Haridustegelase käsiraamat	„ „	2,00

Pealaos:

Album Eesti Vabariigi loomispäevilt	Hind Kr.	10,00
Kriminaalseadustik	„ „	10,00

OSKAR KILGAS

Esimene ja suurem
trikoo-, pitsi- ja sukavabrik Eestis

TALLINN, Volta tän. 3

Kõnetraat 2-23

siid-,
floor-,
puuvillaseid,
villaseid ja
lastesukki,
puuvillaseid ja
siidsokke,

villast,
puuvillast ja
siidtrikoo pesu,
võimlemis- ja
supelkostüüme,
klöppel-, broderii- ja
gipüür-pesupitse

∴ Kaubad varustatud vabriku märgiga ∴

EESTI RAHVAPANK

Asutatud 1920. a.

Tallinnas, S. Karja tän. 19, oma majas

Telefonid: 2-02, 24-13 ja 28-28

Telegr. aadress: Rahvapank, Tallinn

ÜHISTEGELISTE ASUTUSTE KESKPANK

Toimefab kõiki pangaoperatsioone. Oma laialdase korrespondentide võrgu kaudu otsekohene ühendus kõigi kodumaa linnade alevite ja rahvarikaste kohtadega

1. oktoobril 1929. a. oli Keskpanga liikmeks 264 ühistegelise ja omavalitsusliku asutust

Arvete seis 1. oktoobril 1929. a. Kr. 5.078.949.21

T.-Ü. „OMA“ PEAKAUPMÄS

TALLINNAS

SUUR KARJA TÄN. NR. 19, TEL. 10-19, EESTI RAHVAPANGA MAJAS

SOOVITAB MÕÕDUKATE HINDADEGA

Saapaosakonnast:

*vastupidavaid JALANÕUSID mood-
sates fassongides kui ka töö- ja vee-
saapaid.*

Müük vabrikute täielikul vastutusel.

Koloniaalosakonnast:

*kodumaa veine, napse,
likööre, tubakat, paberosse
ja värskaid kõrge-*

väärtuslikke toidu- ja maitseaineid.

EESTI ÜHISTEGELINE
KINDLUSTUS-KESKSELTS

Tallinn, S. Karja 19.

Kõnetraat 30-78.

Vastastikuste kindlustusselt-
side nõuandekoht ja edasi-
kindlustuse-keskkorraldus
ning revisjoniliit.

Esimene Eesti Kinnituse Selts „EEKS“

asut. 1866. a.

Seltsi omakapitalid üle 30.000.000 sendi.

Juhatus Tallinnas, Lai tänav nr. 1, oma majas.
Telefon 7-85.

Kinnitab: hooneid ja vallasvara tuleõnnetuse vastu, elu, kapitali, kaasavara, pensioni ja matmisraha, vallasraha ja väärtasju murdvarguse vastu, klaasi ja peegleid purunemise vastu; koduloomi — surma, taudide, varguse, tule, pikse, vigastuse ja hädatapmise vastu.

**Kinnitusi võtavad vastu ja annavad nõu:
esindajad ja agendid igal pool linnades ja maal.**

Kinnitustingimused ja maksumäärad soodsad. Täiendav kindlustus suurimates välismaa seltsides. „EEKS“ kuulub Eesti ühistegeliste kinnitusseltside kontserni, kelle ühine vastutus ulatub sadadesse miljonitesse.

EESTI MAAPANK

Tallinnas, Vabaduse puiesteel nr. 1

Äritunnid kl. 9–14.

Põhikapital Kr. 2.000.000.

Annab laenusid:

MAAPARANDUSEKS, kuni 60% maakoha hinnatud väärtusest:

a) madal soo ja muu vee all kannatava maa kuivatamiseks ja kultiveerimiseks või maa niisutamiseks — 28 aastaks.

b) uudismaa tegemiseks metsast või kannustikust, mis kuivatamist ei vaja, või peavee juhete korraldamiseks — 18 aastaks.

d) kestva rohumaa loomiseks või maa kividest puhastamiseks — 13 aastaks.

EHITUSTÖÖDEKS:

a) karjalauda või elumaja ja

b) muude hoonete püstitamiseks;

Puust hoonete peale kuni 60% ja tulekindlast materjalist ehitatavate hoonete peale kuni 80% ehituskuludest, ja

VABALAENU (nagu pärijatele väljamaksmiseks jne.) kuni 5 aastani.

JUHATUS.

A/s. „EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: TALLINN, Pikk t. 6. Tel. 20-20 ja 20-21.

Osakond: TARTU, Suurturg 7. Tel. 3-72.

Telegrammide aadress: ERBO, Tallinn või Tartu.

Raudteepiletite müük:

- a) Sisemaal kõikidesse raudteejaamadesse.
- b) Välismaale kõikidesse suurematesse Euroopa linnadesse.

Kõikide suuremate Euroopa reisi-
büroode esindus. Ringsõidupiletid
turistidele. Rahavahetamine reisi-
jatele. Välispasside ja viisumite
muretsemine. Laevapiletite müük
sisemaa vetes ja kõikidel liinidel
Balti merel.

Kaugesõidu laevapiletite müük:

Inglise, Saksa, Prantsuse, Rootsi, Hollandi ja
Ameerika liinidel. Kanada piletite müük Cana-
dian Pacific Railway Co. liinil.

Õhusõidupiletite müük „Aero“
ja „Deruluft“ liinidel.

Põllumajanduslik osaühisus
Muna Eksportäri

„**OVO**“

asutatud 1924. aastal.

TELEFONID: 8-71 kontor, 34-25 kesk-
ladu. Telegramm. aadress: „OVO“.

Ostab

piiramata arvul väljaveoks

KANAMUNE

ja maksab kõige kõrgemat
päevahinda

Vastuvõtmise-kohad igas
maakonnalinnas ja alevis.

Keskladu: Tallinn, Estonia puiest. 27.
Kontor: Tallinn, Suur Karja tän. 18-D.

A.-S. „FRANZ KRULL“

MASINAEHITUSTEHAS

TALLINNAS,
Kopli tänav nr. 68
Telegr. aadress:
Krull – Tallinn.
Telefon: 4-20 ja 19-73

Külmutusseaded, aurukatlad, aurumasinad, piimataltus-
masinad, keskkütte katlad ja radiaatorid, kanalisatsioonitorud,
kõiksugu malmkaubad, nagu: pajad, pliivid, ahjuksed,
vankripussid jne., kõiksugu katelsepatööd, reservuaarid jne.
Transmissioonid.

Igasugu parandustööd.

*

*Tööde headuse
eest täielik vastutus.*

★

M O O D S A D M Ö Ö B L I D,

MIS RAHULDAVAD.

Magamistoad, söögitoad, võõrastetoad,
nahk-kabinettmööblid.

SOODUS JÄRELMAKS!

PALUME KÜLASTADA MEIE MÖÖBLILADU!
Vabriku juures: Suur Tartu mnt. 61-d, tel. 308-96.

A.-S. «MASSOPRODUKT»
MÖÖBLITEHAS TALLINNAS.

F A B I R K ' I

VÄRVIMISE JA KEEMILISE
PUHASTUSE ÄRI

Tallinn, Maakri tänav 23

Tel. 309-18

asut. 1920. a.

Eeskujulikult puhastatakse ja
värvitakse kõiksugu piduüli-
kondi ja ballkleite

Töö hea
Hinnad ajakohased

A/S „ROTERMANNI TEHASED“

ENDINE CHR. ROTERMANN, ASUT. 1829. A.
TALLINNAS, JAAMA NR 1. KÖNETR. NR. NR. 34-01 KUNI 34-05.
TELEGR. AADR. „ROTERMANN – TALLINN“.

OSAKONNAD JA ESINDUSED:

Tartus, Narvas, Viljandis, Pärnus, Petseris, Türil,
Rakveres, Mustvees, Valgas, Keilas, Võrus.

Nisupüüiveski,
rukkijahu- ja püüiveski,
kruubi- ja tanguveski,
auruleivavabrik,
kõige suuremad ja moodsamad Eeslis.

Soovitame oma tehaste saadusi võisilemata headuses ja ajakohaste hindadega!
Uuema tehnika nõuetele vastavalt sisseseatud külmutusmaja.

Ostame piiramata arvul ekspordivõid, makstes kõrgemat pæevahinda.

KÖNETRAAT 12-25.

JAAN NILUS palub külastada

RESTORAAN „KULD KOTKAST“

I sissekäik Kopli tän. 14

II „ Vabriku ja Kopli tän. nurgalt.

MÄNGIB ALATI ELEKTRI-GRAMMOFON (HÄÄLEKÕVENDAJA).

Vaikseid tube reisijatele soovitab VÕÖRASTEMAJA „KOPPEL“.

Kopli tän. 14-a.

Austusega J. NILUS.

KÖNETRAAT 12-25.

Põllumeeste Pank

Tartus, Suurturg nr. 15, telef. 3-55.

Võtab raha hoiule, makstes ajakohast %/o, annab
laenusid ja toimetab kõiki pangaooperatsioone.

Esimese Eesti Kinnituse Seltsi „Eeksi“ agentuur.

SAKU ÕLLETEHAS A/S

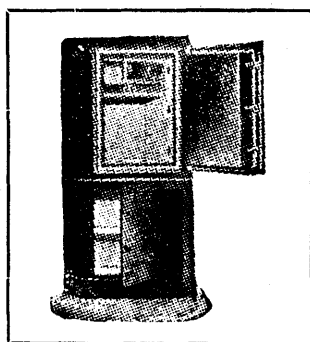
ASUTATUD 1876. A.

PÕHIKAPITAL KR. 1.500.000.—

JUHATUS TALLINNAS

PEALADU

TALLINNAS, SUUR-KLOOSTRI 10/12. TELEFONID 17-48 JA 52-86

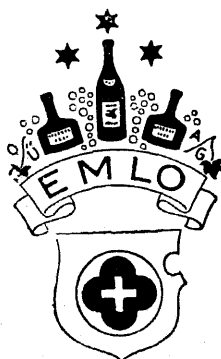

M.-T. „LAVERNA“

Tallinn, Pääsukese t. 4. Telef. 21-12.

Alati laos suures valikus
moodsad tulekindlad

teraskassapid

TALLINN
PIKK 17
TEL.
16-02

Veinikauplus C. PETENBERG

Börsikelder

Tallinn, Pikk tän. 17. Tel. 16-02.

Soovitab kodumaa ja välismaa jooke võistlemata headuses.

„Estoking“ jalanõud valmistatakse uusimate mudelite järgi.

„Estoking“ jalanõud valmistatakse parimaist materjalest.

„Estoking“ jalanõud on seepärast nägusad ja vastupidavad.

„Estoking“ jalanõud on seejuures võrdlemata odavad.

„Estoking“ jalanõud on igal pool tuntud ja nõuetavad.

VABRIKU KAITSEMÄRK

Estoking
Tallinn

O-Ü. TALLINNA

VIILI- VABRIK

Asutatud 1873. a.

Tallinn, Vana Posti t. 11. Telefon 12-78.

Telegr.-aadress: Trust-Tallinn.

TÖÖSTUSE OSAKOND:

Igasugu uute viilide, rasplite ja tööriistade valmistamine.

KAUBANDUS-ESINDUSTE OSAKOND:

C. O. Öberg & Co., A-B. Eskilstuna:
Rootsi viilid ja rasplid.

E. A. Berg Mfg. Co., Ltd. Eskilstuna:
Rootsi hõõvlirauad, peitlid, kingsepa- ja nahanoad, igasugu kingsepa-, montööri-, lukusepa- ja sepatangid, habemenoad, pussid, potisepanoad, niimeistrid jne.

Lidköpings Vikingsägar Lidköping:
Igasugu Rootsi raua-, metsa-, käsi-, tislari-, lint- ja kaatersaed.

„*Svenska Naxos*“ Lomma: Rootsi smürgelkäiad. *Eskilstuna Borr- och Verktygs-A. B. Eskilstuna:* Igasugu Rootsi spiraal- ja koonuspuurid.

ÜHTLASI VÕTAME VASTU TELLIMISI IGASUGU TÖÖRIISTADE JA MASINATE PEALE VABRIKU-HINDADEGA.

EESTI
LAENU PANK

Tallinnas
Suur Karja tänav 18

Toimetab kõiki
pangaoperatsioone

Kaubandus-Tööstus A.-S.

„KREENBALT“

Tallinn, Suur Karja 13. Postkast 346.

Telegr. aadr.: „Kreenbalt“, Tallinn. Telefonid: 2-41, 24-66, 31-58 ja 31-02.

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute müügikeskkoht ja pealadu:

**Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-Ü.,
Balti Puuvilla Ketramise- ja Kudumisevabriku,
A.-S. Sindi Kalevivabriku ühisuse, end. Wöhrmann
ja Poeg, Eesti Niidivabriku ühisuse, A.-S. „Textiili“**

Kõikide ülalnimetatud vabrikute saaduste en-gros-müük, nimelt: iga-
sugused puuvillariided pleekimata, pleegitud, värvitud, trükitud, mer-
seriseeritud, lõngad, puuvillane vatt jne.

Härrade ja daamide palltute, kostüümide, ülikondade riided, tekid, rätikud,
villane vatt j. n. e. Kõik sordid õmblusliiti: valge, must, värviiline.

S O O V I T A N
H E A S V A L I K U S

*S A A P A I D
K I N G I
K A L O S S E*

M. DUBAS

TALLINNAS

JAANI T. 6

TEL. 22-19

HELSINGI RIIDEKAUPLUS

OMANIK M. KABAL

TALLINN V. KARJA T. 7. TEL. (2) 12-09.

L A D U S S A A D A V A L :

I o s a k.

Siid- ja villased kleidiriided, mantliriided, voodrid, vatiin, yatt. Triiksärgi-, ameerika krae- ja laste ülikonnariided. Tüll, pikee, villased ja vateeritud voodivaibad jne.

II o s a k.

Pesu-, voodilina-, laudlina- ja käterätiku-riided, värviiline pesusiid, opaal, tigasiin, batist, supelusmantliriided, linad, rätikud, taskurätikud, korsetiriided jne.

III o s a k.

Mööbliriided, põrandariided, põrandavaibad. jalamatid, madrati- ja sulepadjariided, aknakardinaid, mööblipaelad jne.

ALALINE UUDISTE JUURETULEK.

KAUBAD PARIMATEST VABRIKUTEST.
HINNAD ÕIGLASED, KINDLAD JA ODAVAD.

AKTSIA-SELTS

TALLINNA LAEVAÜHISUS

LAEVAOMANIKUD JA LAEVAAGENDID.

Peakontor: Tallinn, Suur Karja t. 18. Kõnetr.: (20)2-66, (20)9-52 ja (2)10-93.
Osakonnad: Pärnus, Narvas ja Paldiskis.

Telegr. aadress peakontoril ja osakondadel: „LAEVANDUS“.

Laevaagentuurid:

Stoff Line Ltd., Liverpool-Tallinn.
Merifoimi O.Y., Tallinn-Helsingi liin.
Canadian Pacific Line.
Cie des Messageries Maritimes.

Süteladu:

Auru ning sepaõed ja koks laos ja sadamas mõõdukate hindadega.
Kõnetraadid: (20)5-39 ja (2)33-81.

Laevatarbeainete kauplus ja ladu:

Sadama tänn. 5, kõnetraaf (20)5-39.

Laevaparandustöökojad:

Suur Pafarei tänn. 18, kõnetraaf (2)10-80.

Tolliosakond „Joh. Piika & Pojad“.

Kaupade tollimine ja transporteerimine. Kõnetr.: (20)2-66 ja (2)22-55.

F. Wachtmeister

Kaubamaja

Tel. 309-50 ja 208-70. S. Tartu m. 1

Soovitan võimalikult odavate hindadega oma suurest laost:

Põllutöö- ja käsitööriistu ja masinaid. — Majaehitajatele ehitusmaterjali. — Kõiksugu majapidamise tarbeasju. — Raud-, teras-, vask- ja — pudukaupa —

Kaupmeestele ostutingimused kõige kasulikumad

A. DEVIS'E

TRÜKIKODA

TALLINNAS LAI 38

VALMISTAB ERA- JA VALITSUSASUTUSTELE

IGASUGU TRÜKITÖID

MÕÕDUKATE HINDADEGA

BALTI PÄÄSTESELTS

TALLINNAS, HOLLANDI TÄN. NR. 48.   "   "   "   TEL. 2-47.

Merehädasse sattunud laevade ja teiste mereveoabinõude päästmine. Pukseerimine. Uppunud varanduste päästmine. Tuukri järelevaatused

BALTI PÄÄSTESELTSI

EESTI RANNASÕIDU LIIN,

TALLINNAS, SADAMAS, VICTORIA SILD NR. 3. TEL. 16-85.

Ühenduse pidamine I kl. reisijate- ja kaubaveoaurikutega saarte ja mannermaa ja Viru ranna sadamate vahel.

Seemnekasvandused

Jõgeva, Luunja, Sandla (Saaremaal)
ja Putkaste (Hiiumaal) mõisates.

Seemnekauplused

kõigis maakonna-linnades.

Puhassordilisi seemnekartuleid ja mesindustarbeid.

Puukoolid

Ühtlasi on meie seemned müügil majandus- ja tarvitajate-ühisustes.

KONTOR JA PEALADU:

Tallinnas, Estonia puiestee nr. 23.

Telegr. address: „Seeme“, Tallinnas.
Kõnetraat 8-60, kaugekõne 31-29.

EESTI SEEMNEVILJA ÜHISUS

Asutatud 1919. a.

PÕHJA-EESTI ÜHISPANK

TALLINN

LAI UUL. 1   KÕNETR. 6-02

PANK VÕTAB RAHA HOIULE,
ANNAB VÄLJA LAENUSID OMA
LIHKMEILE JA TOIMETAB KÕIK-
SUGU PANGAOPERATSIOONE

Eestimaa põllusaaduste
ümbertöötamise

O-ü. „VIRU“

Tallinnas, Suur Kloostri tän. 22/18. Telefon 8-13 ja 2-45

Vabrikud: Rakveres, Kadrinas ja Jõhvis

Ainuke kõige täielikum kartuli-
tärklise- ja siirupitööstus Eestis

Mitmete kõrgemate auhindadega kroonitud

Kõik, kes head tööd tahavad, toovad
omad lina- ja takuketramiseks

Esimesele Pärnu lina- ja takuketramise vabrikule

Chr. Fröhlingi saeveski juures.
Kõnetraat 2-37. Asutatud 1909. a.

Kiire ja korralik töö!
Müüakse lina- ja takulõnga!

Heade tööde poolest on
vabrik juba kaua tuntud.
Soovijatele vahetatakse
linade ja takkude vastu
k o h e l õ n g a.

Kõik Tallinna sõitjad võõras-
temaja tarvitajad peatuvad
„Põllumeeste Kodus“

Võõrastemaja „Põllumeeste Kodu“

Tallinn, Suur Ameerika tänav nr. 4
Tõnismäe juures, Suur Pärnu mnt.
alguse nurgal. Tel. 14-21.

Puhtad ruumikad toad 150 margast
alates.

Rahulik puhkamine.

Odavad hinnad.

Tallinna Eesti Põllumeeste Selts.

Kõik Tallinna sõitjad võõras-
temaja tarvitajad peatuvad
„Põllumeeste Kodus“

KINNITUS-AKTSIASELTS

EESTI LLOYD

Peakontor Tallinnas

Pikk uul. nr. 28

Kõnetr. 6-24, 17-03

Tule-, elu-, õnnetusjuhtumite, murd-
varguste, klaasi- ja veokindlustus

Kindlustage oma varandus ja elu kuni veel on aeg!

A. Tõnisson & Ko.

Suurim tööstuslik ja kaubanduslik ettevõtte erialal

Tallinn, Rüütli tänav 28/30

Telef.: kab. 25, kontor 4-80, era-telefon 11-83

Telegrammi aadress: „TÕNISKO—TALLINN“

Tööstuse osakond: Keskküte, vesivarustus, kanalisatsioon: maja-
dele, saunadele, supelusasutustele, meiereidele jne.

**Kaevude puurimine käsitsi ja jõuga. Autogeeniline metallide keetmine.
Sepa- ja masinatööstus.**

Laod: Meie ladudes on alati saadaval suurimal arvul kõiki meie tööstuse alasse
kuuluvaid materjale, nagu: torud, mustad ja tsingitud; katla-, malm-
ja tsementtorud ja neile kuuluvad ühendused; vannid, klosetid, köö-
gikausid, armatuurid, kraanid, ventiilid; käsi- ja jõupumbad sügavvee-
ja harilikkudele kaevudele jne.

EESTI LAENU- JA HOIU-ÜHISUS

TARTUS SUURTURG NR. 14, OMA MAJAS.

TELEFONID 700 JA 177.

TELEGR. ADDRESS „ELHÜ“.

POSTKAST 238.

*

ESIMENE EESTI ÜHISPANK

ASUTATUD 1902.

Raha hoiulevõtmine ja laenude andmine. Vekslite, veokirjade ja muude dokumentide järele raha sissenõudmine. Välisraha ostmine ja müümine. Čekid Soome, Läti, Rootsi, Inglise, Saksa, Prantsuse, Ameerika ja Helveetsia valuutas. Ühendused kodumaal teiste rahaasutustega.

KÕIK PANGAOPERATSIOONID. UUEMATE NÕUETE JÄRELE KINDEL VARAKAMBER. KODUSEKS VARAKOGUMISEKS ILUSAD HOIUKARBID.

AGENTUURID:

Kindlustusselts „Eesti“. Esimene Eesti Kindlustuse Selts „Eeks“. Eesti Koguduste Kindlustuse Selts.

Kolmas Tartu Laenu- ja Hoiu-Ühisus.

Tartus, Suurturg nr. 8. — Juhatuse telefon 11-13. Üldtelefon 99.

Aktiva.	Äriseis 1. novembril 1929. a.	Passiva.
Kassa jooksvad arved		Osamaksud . . . . . Kr. 205.829.97
teistes pankades. . . . . Kr. 83.529 64		Tagavarakapitalid . . . . . „ 26.210.62
Väärtpaberid. . . . . „ 7.480.60		Hoiusummad. . . . . „ 1.941.993.44
Laenud. . . . . „ 2.857.593.25		Asunikude ja riiklike laenude
Korrespondendid:		kontokorrent . . . . . „ 196.852.95
„Loro“ . . . . . „ 29.561.42		Kontok. ja vekslite rediskont . . . . . „ 435.986.54
Vallasvara. . . . . „ 13.198.30		Korrespondendid:
Garantiid . . . . . „ 186.341.24		„ „Loro“ . . . . . „ 1.720.07
Muud aktivad . . . . . „ 32.028.52		„ „Nostro“ . . . . . „ 14.079.84
Makstud %% ja komisjon. . . . . „ 63.929.66		Garantiid . . . . . „ 186.341.24
Kulud . . . . . „ 72.685 35		Muud passivad . . . . . „ 37.749.43
		Saadud protsendid ja komisjon „ 299.583.88
	Kr. 3.346 347.98	Kr. 3.346.347.98

Ühisus võtab raha hoiule, annab laenusid ja toimetab kõiki pangaoperatsioone.

JUHATUS.

TARTU EESTI MAJANDUSE ÜHISUS

Peakauplus: Tartus, Holmi tänav 12-18.
kõnetr. 10, 10-70 ja 2-61.

Abikauplus: Tartus, Võru tänav 4,
kõnetr. 10-30.

Oma majad ja laduruumid.

Suurem põllumajanduslik ühis- tegel. ostu-müügi-ühisus Eestis

Asutatud 1908. aastal.

Müüb: mõõdukate hindadega igasugu põllutööriistu ja masinaid, piima-
talituse sisseseadeid ja tarbeid, kunstiväetisi, loomajõutoite, ehi-
tusmaterjale, naha-, raua- ja koloniaalkaupi.

Ostab: linu, lina-, vilja- ja heinaseemneid.

Enne kui teie endile viljapeksumasina ostate, võrrelge

Thermaenius peksumasinate

ehitust, nimelt põhupuistajate pikkust, trumli tugevat ehitust ja jämedust, mantli
suurust, masina kere ehitust, tugevust, töö puhtust, solidsust jne. jne. jne. teiste
firmade masinatega, siis veendute teie, et ainult THERMAENIUS peksumasinate
väärivad ostmist.

Jõumasinateks on kõige kasulikumad tarvitada kuulsad Rootsi

Sandbäcken naftamootorid,

mis eriti viljapeksu jaoks ratastele ehitatud. Need mootorid lasevad endid um-
bes 50 prots. üle koormata vabriku poolt ülesantud jõust, ei tõrgu iialgi ega ole
ka nendega ümberkäimiseks suurt vilumust vaja.

Alati laos: HERKULES vilja- ja heinaniitjad, loorehad, ARVIKA ja RASEVSKY
adrad, vedru- ja heinamaaäkked, ALFA ja GLOBE koorelahutajad, põllurammu
jne. Kõigi ülemalnimetatud masinate ja riistade tagavaraosad. Maksutingimused
soodsad. Tellimiste täitmine kiire ja korralik.

O-ü. C. A. Virkhaus,

Tartus,

Narva tän. 42, kõnetr. 1-95, 2-41.

Tallinnas,

Estonia puistee 19, kõnetr. 6-22.

Registreeritud kaubamärk

Edv. Weyde

„TARTU VAHEMEES“

TOIDUAINETE JA KOLONIAAL-
KAUPADE EN-GROS IMPORT-
LADU

TARTU

Kaubahoov 35

Telegr.: Edvelde Tartu

Telefon 6-54

KAUBA PANK

A.-S.

TARTUS SUURTURG 12,

oma majas

Telefonid nr. nr. 9 ja 209

Kinnitusosakonna nr. 183

Annab laenusid
Võtab raha hoiule
Ostab ja müüb
välisraha ja čekke
Toimetab kõiki
pangaoperatsioone

KINNITUS A.-S.

„EESTI LLOYD“
PEAAGENTUUR

Tule-, elu-, veo-, õnnetus-
juhtumite-kindlustus

Kindlaks rahamahutamise vahendiks on 8%-dilised
EESTI HÜPOTEEGIPANGA PANTLEHED.

Neisse pantlehtedesse mahutatud kapitali kindlustavad eraisikute poolt panditud linnakinnisvarad (mis õnnetuste vastu täies väärtuses kindlustatud kindlustusseltsides üldiselt ja veel erilepingute põhjal, millede järele Pank õnnetuse puhul oma võlasumma ka siis kätte saab, kui omanik kajutasust ilma jääb), panga liikmete-laenuvõtjate vastastikune vastutus ja kõik Panga varad ja kapitalid.

Pantlehtede protsendid maksetakse välja kupongide ettenäitamisel kaks kord aastas: 16. aprillil ja 16. oktoobril. Pantlehed on 50 krooni (5.000 mk.), 200 krooni (20.000 mk.), 500 krooni (50.000 mk.) ja 1000 krooni (100.000 mk.) suured. Nad kannavad kõrget protsenti. Iga aasta loositakse nii suure summa eest pantlehti välja kui palju laenude kustutusmaksud ja nende protsendid välja teevad. Loositud pantlehtede eest maksetakse nende nimesumma tervelt välja.

Rahaministri määruse järele 10. oktoobrist 1923. a. nr. 1672 (v. Riigi Teat. nr. 126) on riiklikudel asutustel lubatud neid pantlehti vastu võtta valitsusega tehtavate lepingute tagatiseks ja aktsiisi- ning tollimaksu kindlustuseks, ja töö- ja hoolekande ministri poolt 21. nov. 1924. a. (v. R. Teat. nr. 143) lubatud haigekassade ja kindlustusühingute kapitale neisse paigutada. Samuti tohib nendesse väärtpaberitesse ka vaeslaste, seltside ja omavalitsuse asutuste kapitale mahutada.

Pantlehti müüvad ja ostavad kõik suuremad pangad kodumaal.

**TARTU
MAJAOMANIKKUDE
PANK**

Tartu, Suurturg nr. 7,
oma majas.

Võtab raha hoiule, makstes
ajakohast protsenti.
Annab laenusid mitmesu-
guste kindlustuste vastu
ja toimetab kõiki
pangaoperatsioone.

JUHATUS.

**ÜHISUS
„ESTONIA EKSPORTTAPAMAJAD“
Tartus**

**Ostab
peekon- ja rasvasigu
ning müüb odavasti tapamaja
saadusi:**

seapäid, -jalgu, -südamelid,
-neerusid, -keeli, -maksa, -fi-
leed, peekonilõikeld, lihaga
konte ning ploomi- ja sulat-
tatud rasva.

Suuremal arvul müük tapamajas, Teguri t.
Telefonid: № 11-24 ja 11-64.

Detailmüüki toimetab tapa-
majade kauplus:
Jaani tän. 1. Telef. 12-59.

**Ühisus „Estonia Eksporttapamajad“
Tartus.**

Luksus-kinoteater
Gloria=Palace

Tallinnas.

*Kõige paremad filmid.
Kõige parem muusika.
Hea ventilatsioon.*

RAHVAMAJA
GRAND-MARINA

Tallinn, Merepuiestee.
Telefon 306-66.

Parimad filmid.
Huvitav divertisment.
Mugav sisseseade.

„VIRUMAA TEATAJA“
TELLIMINE 1930. A. PEALE
ON
AVATUD

„Virumaa Teatajat“ saab 1930. a. peale tellida ainult 3 korda nädalas ilmuva ajalehena.

Tellimishinnad on järgmised:

1 kuu peale.	—	kr. 65 senti
3 „ „	1	„ 80 „
6 „ „	3	„ 50 „
12 „ „	7	„ — „

Hinnata kaasanded:

- 1) Kalender-raamat — 128 lehekülge;
  - 2) põllutöö ajakiri „Talu“, ilmub 1 kord kuus;
  - 3) jutulisa — 3 korda nädalas;
  - 4) seinakalender jaanuarikuul.
- Kalender-raamatu ja „Talu“ saavad ainult 12 kuu peale tellijad.

Tellimisi võtavad vastu:

- 1) kõik postkontorid ja postiagentuurid,
- 2) tellimiste vastuvõtjad kohetadel,
- 3) talitus, Rakveres, Rohuaia tänav nr. 11, Seemnevilja Ühisuse majas, politsei prefektuuri kõrval.

Kõige austusega

„VIRUMAA TEATAJA“ TALITUS
Rohuaia tänav nr. 11, telefon nr. 2-21.

ÜHISUS „VÕHMA EKSPORTTAPAMAJA“

Võhmas, telefon 42 ja 25,

ostab kergesti nuumatud peekonsigu kõrgeimate päevašindadega,

müüb sulatatud rasva, päid, jalgu, liha-lõikeid ja muid väärtuslikke tapamaja odavaid lihasaadusi.

Ühisus „Võhma Eksporttapamaja“.

VÕHMA MAJANDUSÜHISUS

Peakauplus:
Võhmas, tel. 14 ja 25

Abikauplused:
Imaveres, tel. 62, ja Kabalas, tel. 11-a.

Suurimaid ostu-müügi-ühinguid Eestis.

Tagavaras alati parimat kaupa tarvitajale soodsail tingimustel.

Müüb: masinaid, põllutööriistu, põllurammu, jõutoitu, seemnevilja, riide-, koloniaal-, naft- ja teras-kaupu ja muid põllumajandustarbeid.

Ostab kõrgeima päevašinnaga: teravilja, linaseemet, kanamune, elusloomi, tapetud sigu, looma- ja vasikanahku.

VÕTAB RAHA HOIULE AJAKOHASE PROTSENDI EEST.

VÕHMA ÜHISPANK

Võhmas, telefon nr. 41,

VÕTAB RAHA HOIULE,
maksies ajakohast protsenti,
ANNAB LAENE
mitmesuguste kindlustuste vastu.

DISKONTEERIB VEKSLEID,
SAADAB RAHA
igasse kohta kodu- ja välismaal.
TOIMETAB KÕIKI PANGATACITUSI.

AVATUD IGAC ÄRIPÄEVAC 1/2 9—4.

VÕRU MAJANDUSÜHISUS
„Põllumees“

VÕRU, JÜRI T. 22.

ABIKAUPLUSED:

VÕRU RAUDTEEJAAMA JUURES JA RÕUGES.

Müüb kõiki kaupasid, mida vajab põllupidaja,

ostab põllusaadusi,

võtab raha hoiule ja

annab oma liikmetele

maksuta juriidilist nõu.

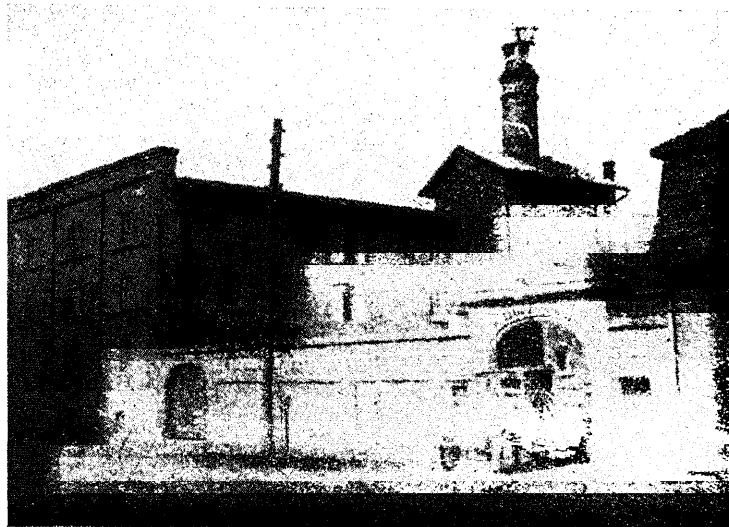
O-ü. Højgaard & Schults

Eestis

INSENERID ja ETTEVÕTJAD

TALLINNAS, Vabadusplats 1.

Telef. 8-23. Telegr. aadr.: „Contractor“.

O.-ü. A. Bliebernick'i õllevabrik

Kõnetr. 146. **Pärnus**, Kõnetr. 146.

Suure-Jõe tän. nr. 10/12.

Suure-Jõe tän. nr. 10/12.

TÖÖSTUSED:

Õllevabrik, ◉ limonaaditehas, ◉ linnastevabrik, ◉ seltersitööstus.

Kaaliväetised

kindlustavad meie põllumajanduslikke sissetulekuid.

KAALI suurendab saaki.

KAALI tõstab saagi toiteväärtust.

KAALI teeb tugevaks taimed lamandumise, öökülmade, haiguste ja talve vastu.

Kaaliväetisi saate igast põllumajanduslikust kauplusest.

Nõuandeid väetisküsimusis annab tasuta Kaali Agroomiline Büroo

Tallinna, Estonia puiestee 15—4.

**„Oleks minu mees
oma elu kinnitanud,
siis oleks kõik en-
dist viisi jäänud...”**

..... Sellepärast tehku iga üks elu-ehk õnnetusjuhuste - kinnitusi
Eestimaa Kinnitus Aktis - Seltsis „EKA”, Tallinn, Pikk tän. 6. omas
majas. Kõnetr. 12-59 & 22-14. Agendid igas linnas, alevites ja maal.

Kuhu suveks?

Külastage Eesti kaunimat su- vitus- ja supellinna Pärnut!

Päikesepaisteline, külmadest tuultest kaitstud liivane mererand.
Muda-, raba-, söehappe-, vahu- ja teised tervisvannid.

Avatakse uus, kõige täielikumate aparaatidega sisseseatud söe-
happevannide osakond.

Supelasutus avatud 15. maist.

Kõigi järelepärimistega pöörata supelinspektori poole, aadress:
linnavalitsus.

ÕLLEVABRIK
AKTSIASELTS

A. LE COQ

LONDON — TARTU

Soovitab oma

õlut ja porterit,

keedetud mödu, limonaadi, soodat ja
seltersi

tuntud headuses

PÖLLUMAJANDUSLIK KESKÜHISUS

„ESTONIA“

PEAKONTOR: TALLINNAS, JAANI TÄN. 6

TELEFON 33-65, 20-90

TELEGR. AADR.: „ZENTRESTONIA“

*

SUURIM ÜHISTEGELINE KESKORGANISATSIOON EESTIS

*

OMAKAPITALID: **778.600.—** KROONI.
LÄBIMÜÜK 1928. A. — **23.694.000.—** KR.
LIIKMEID-PIIMAÜHINGUID — **223.**

---

*

EKSPORTEERIB: VÕID JA MUID PIIMASAADUSI.
IMPORTEERIB: PIIMATÖÖSTUSMASINAID JA
TARBEID, PAKKIMISMATERJALE, KARJAJÕUTOITU.

*

VÄIKEMÜÜGI KAUPLUSED TALLINNAS:

JAANI TÄN. 3,	TELEF. 8-45
MÜÜRIVAHE TÄN. 16,	„ 23-09
JAKOBSONI TÄN. 4,	„ 5-18.

PIKALAENU PANK

TALLINN, HARJU TÄN. 33.

Pank annab: hariliku protsendiga (9⁰%) laene: põllumajandusele, tööstusele, ehitustegevusele, laevandusele, omavalitsustele ja ühistegelistele ühingutele.

Peale selle annab pank tähtjalisi laene mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani eritingimustel soodustatud (6—7⁰%) protsendiga ühistegelistele rahaasutustele, laevandusele, kalandusele, kalakaubandusele, ühispiimatalitustele, seemnevilja ja väetisainete ostmiseks põllupidajatele.

Panga Keskasutuse asukoht on Tallinnas, kuid Pank tegutseb kogu vabariigis oma volinikkude kaudu Eesti Panga osakondades: Haapsalus, Kuresaares, Narvas, Paines, Pärnus, Petseris, Rakveres, Tartus, Valgas, Viljandis ja Võrus.

JÄRVAKANDI KLAASIVABRIK

Vabrik: Järvakandis. Tel. Lelle 7. Kontor: Tallinn, Süda 1. Tel. 15-38, 5-27

FOURCAULT SISSESEADE

valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures kõrgeväärtuslikku

HELEDAT TAHVELKLAASI

igas suuruses ja paksuses

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas on headuselt parem vastava sordi import-klaasist

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul, sest tootmine ületab siseturu kogutarvitud mitmekordselt

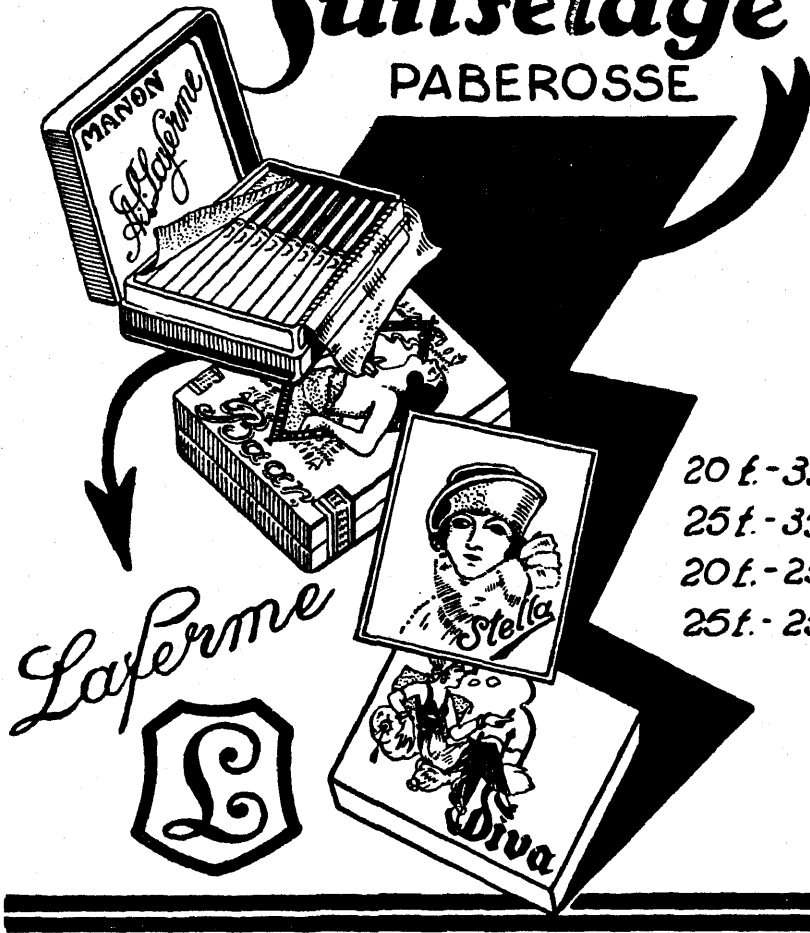
Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis

Igasugused järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähelepanu

Suitsetage

PABEROSSE

20 £.- 35 s.
 25 £.- 35 s.
 20 £.- 25 s.
 25 £.- 25 s.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1 0100 00102156 3